

ความลับของชีวิต

พุทธทาสภิกขุ

ความลับของชีวิต

(ชีวิตนี้มีมาสำหรับเพื่อทำประโยชน์)

ธรรมสภาจัดพิมพ์ธรรมบรรยาย ของ ท่านพุทธทาสภิกขุ
เพื่อรักษาค้นฉบับที่ถูกต้องและสมบูรณ์
จาก ธรรมทานมูลนิธิ องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา
มูลนิธิเผยแพร่วีถีประเสริฐ ธรรมบูชา สำนักพิมพ์การพิมพ์พระนคร
ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณ คณะผู้ทำงาน และผู้ร่วมจัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูง

อนไมทก.

การที่ ดำรงอยู่ต่าง ๆ ของข้าพเจ้า ซึ่งอยู่ในรูปของ ธรรม-
เทาศาสนา ก็น่า, ธรรมของข้าพเจ้า หรือการบรรณาการ ประการอื่น ๆ ก็,
ที่สืบได้ด้วยความร่วมมือ (การสหภาพธรรมทาง) หลากหลาย คน มี
โดยอาศัยความดีที่มีมาโดย ธรรมอันดีงาม เช่นนี้ ข้าพเจ้า ขอ
แต่ขอความดีนี้ และขอความดีจาก ผู้อื่นทุกคน ที่มีส่วนใน
การช่วยกันเหลือ. การอันไมทกหรือ ข้าพเจ้าที่ไป ทั้งในกาล
ของความเป็นธรรมทาง, หรือส่วนที่ส่วนไมทกของผลกรรม และขอ
ส่วนตัวโดย ด้อย.

จนเรา ในทุกอันนี้ แต่ทำอะไรก็ตามที่ความงามอัน
เมื่อเป็นกรรมอันดี หรือ การใดก็ตาม และที่ใดก็ได้ที่ไว้ให้
การก่อผล ก็ตาม ก็ยังมีผล เป็นสิ่งที่ดีอันไมทกของข้าพเจ้า;
และบางทีอาจจะเป็น ที่อันไมทก เพื่อ มีเป็นได้ให้ ก็
ยังได้ ในเมื่อการอันดีนั้น ได้กระทำไป ด้วยความไม่ประ-
มาท แท้จริง; แล้วอันดีนั้นที่เกิดจากกรรมอันดีนี้ ยัง
แต่ไม่พ้นไปเป็นประโยชน์ แต่เพื่อผลประโยชน์อันดีของ
สักลัทธิ. ข้าพเจ้า, ขอความดีเป็นที่ได้ในกรรมอันดี เพราะ
เหตุถึงกล่าวนั้น นั้นเอง; และยังมีเป็นกรรมอันดีไมทกแทน
ท่าน ผู้ท่าน ข้าพเจ้า ขอความดีที่สืบได้ด้วยความร่วมมือ จากคนอื่น หรือ
เขาคือ ข้าพเจ้า ที่ไปต่อๆ ไป สักลัทธิ.

มนุษย์เรา จะเป็นมนุษย์อยู่ได้ ก็เพราะที่สืบได้ประกอบอยู่
ด้วยธรรม; มิฉะนั้น จะต้องสูญเสียความดีเป็นมนุษย์ หรือถึง
กับ ตัดขาดไปอันสุด โดยไม่ตัดจบของเสียโดย. มนุษย์ที่ไม่ประ-
กอบอยู่ด้วยธรรม ก็ต้องประกอบอยู่ด้วย สัตว์เป็นธรรม-
มา, และ จะต้องเป็น อนมนุษย์ ในร่างของมนุษย์ ด้วย! โลก

สารบัญ

ความลับของสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต”	๑
ชีวิตนี้มีมาสำหรับทำประโยชน์	๔๕
ทำอะไร ชีวิตจะไม่กัดเจ้าของ	๑๒๗

ความลับของชีวิต
เรื่อง
ความลับของสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต”

ท่านที่จะเป็นครูทั้งหลาย,

การบรรยายครั้งนี้ จักได้กล่าวโดยหัวข้อว่า ผู้ที่เป็นครู
ควรรู้ความลับของสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต”. ข้อนี้หมายความว่า
สิ่งที่เรียกกันว่าชีวิตนั้น มันมีความลับหรือมีเคล็ดลับ ซึ่ง
เข้าใจยาก หรือคนธรรมดาสามัญมองไม่เห็น. มันมีความ
ประหลาดตรงที่ว่า เป็นตัวชีวิตนั่นเอง แต่ก็มองไม่เห็น.

เหมือนกับมีคำกล่าวที่ว่า “นกไม่เห็นฟ้า ปลาไม่
เห็นน้ำ หนอนในส้วมไม่เห็นคู ไข่เดือนไม่เห็นดิน คน
อยู่ในโลกก็ไม่เห็นโลก” นี้หมายความว่า มันมีอะไรที่ลึกลับ
อยู่ ที่ทำให้นกไม่เห็นฟ้า หรือปลาไม่เห็นน้ำ. ให้ดูเห็นง่าย

ก็ปลา ปลามันอยู่ในน้ำ น้ำก็ถึงตา มันยังไม่มองเห็นน้ำ ทั้งที่น้ำเป็นสิ่งที่มันปะทะหรือว่าติดกันอยู่เสมอไป. ตั้งแต่เกิดมาก็เป็นอย่างนั้นเสียแล้ว มันก็ไม่ได้รู้สึกว่ามีน้ำ ปลาจึงไม่รู้ว่าน้ำนั้นคืออะไร โดยแท้จริง. หรือว่าหนอนที่เกิดมาจากอุจจาระมันก็กินอุจจาระอยู่แท้ๆ แต่ก็ไม่เห็นอุจจาระ. หรือว่าไส้เดือนอยู่ในดิน มันกินดิน แต่มันก็ไม่เห็นดิน. ทั้งนี้เพราะคำว่า “เห็น” ในที่นี้มีความหมายพิเศษ.

คนอยู่ในโลกก็ไม่เห็นโลก คือไม่ได้เห็นความจริง หรือความลับโดยแท้จริงของสิ่งที่เรียกว่า “โลก” มีตามันก็เห็นนั่นเห็นนี่เรื่อย ๆ ไป แต่ไม่เห็นจริง. ไม่รู้จักโดยแท้จริง มันจึงได้หลงในสิ่งเหล่านั้น. ถ้าเห็นจริงๆ ก็จะไม่หลงในอะไร. เพราะฉะนั้นอย่าได้ประมาท อย่าได้อวดดี ว่าเรา “เห็น” มันเพียงแต่ว่า สัมผัสตามธรรมดาค้วยตา แล้วก็รู้สึกไปตามกฎเกณฑ์อย่างธรรมดา ว่ามันมีเท่านั้น ; แต่ที่จริงยังมีอยู่อีก
๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
มันหนึ่ง คือชนทลทขง.

ที่นี้ เรามาคุยกันถึงสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต” ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่า เราต้องใช้คำว่า “สิ่งที่เรียกกันว่า...” สิ่งที่เราเรียกกันว่านี้ มันเป็นของคนโง่ก็ได้ คือคนโง่มันว่า หรือมันเรียกอะไรเป็นอะไร. แล้วในโลกนี้มีคนโง่มาก หรือมีคนฉลาดมาก ถ้าว่าเป็นคนฉลาด มันก็ต้องรู้จักทำโลกนี้

ให้หมดปัญหา ให้ไม่มีปัญหา คือไม่มีความทุกข์ยากลำบาก
วุ่นวาย.

เดี๋ยวนี้คนส่วนมาก ก็ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่า “โลก” นี้
โดยแท้จริง มันจึงทำไปในลักษณะที่ไม่ถูกต้องตรงตามที่เป็นจริง
เราจึงยุ่งกันทั้งโลกอยู่เวลานี้.

คำว่า “ชีวิต” นี้ก็เหมือนกัน มันมีสิ่งที่เรียกว่า
“ชีวิต” โดยเฉพาะเด็ก ๆ สมัยนี้ จะใช้คำว่า “ชีวิต” นี้พร่ำ
เพรื่อ. สมัยปู่ ย่า ตา ยาย คำว่าชีวิตนี้ใช้น้อยที่สุด เป็น
ความลึกลับเอามาพูดถึงกันน้อยที่สุด. เดี่ยวนี้หนังสืออ่านเล่น
หนังสืออะไรก็มีคำว่า “ชีวิต” ใช่ว่าพรื่อ จนเด็ก ๆ เข้าใจ
ไปว่า ตัวเองรู้จักสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต” อย่างแตกฉานทีเดียว.
นั่นแหละคือความหลับหูหลับตา สำหรับจะอวดดี.

สิ่งที่เรียกว่าชีวิตนี้มันมีความลึกลับ และยังมี
เคล็ดลับที่ซ่อนเร้นอยู่ในนั้นมาก คำว่า “ชีวิต” ของเด็ก ๆ
ที่เคยแต่อ่านหนังสืออ่านเล่น มันก็มีความหมายอย่างหนึ่ง คน
วัยรุ่นที่เคยแต่อ่านหนังสืออ่านเล่นนั้น จะเข้าใจคำว่า “ชีวิต”
ในความหมายไปอย่างหนึ่ง. ต่อเมื่ออายุมากแล้ว เป็นพ่อเป็น
แม่แล้ว จะรู้จัก “ชีวิต” ในความหมายหนึ่ง ซึ่งจะจริงกว่าหรือ
ถูกกว่าอีกมาก; แต่ก็ยังไม่หมด มันจะยังเหลือความลับของ

ชีวิตนั้นอีกมาก จนกว่าจะเป็นพระอริยเจ้า หรือว่ามีปัญญาตามแบบของพระอริยเจ้านั้นแหละ จึงจะเห็นสิ่งที่เรียกว่า "ชีวิต" อย่างถูกต้องแท้จริงและถึงที่สุด คือสมบูรณ์ที่สุด.

เพราะฉะนั้น พระอริยเจ้านั้นก็มีใช้ใครอื่นที่ไหนมา ท่านเป็นเพียงผู้ตรูจักโลกตามที่เป็นอย่างจริง แล้วก็ไม่ต้องหลงโลก ท่านทำให้ชีวิตนี้ไม่มีความทุกข์; คนชนิดนี้เรียกว่าพระอริยเจ้า.

แต่เดี๋ยวนี้คนทั่วไปไม่เข้าใจคำว่า "พระอริยเจ้า" จัดไว้เป็นบุคคลที่ลึกลับ เข้าใจไม่ได้; หรือว่าจะเป็นบุคคลประเภทที่ไม่พึงปรารถนาด้วยซ้ำไป.

คนวัยรุ่นสมัยนี้จะเข้าใจว่า พระอริยเจ้าเป็นคนหมดความหมาย สำหรับโลก หมดความหมายสำหรับพวกเรา ท่านบ้า ๆ บอ ๆ กรี ๆ กระ ๆ ไปตามแบบของท่าน. ถ้าใครนึกอยู่อย่างนี้ก็ขอให้เลิกเสียใหม่ เพราะว่าการศึกษาอบรมสมัยนี้อาจจะทำให้เลิกไปอย่างนั้น จนเลิกไปว่าพระอริยเจ้านั้นท่านเป็นคนประหลาด บ้า ๆ บอ ๆ ไปตามแบบของท่าน.

ขอให้เข้าใจเสียใหม่ว่า พระอริยเจ้า นั้นคือบุคคลที่ตรูจักโลกตามที่เป็นอย่างจริง และจัดการทุกอย่างถูกต้องหมด จนไม่มีความทุกข์ คือท่านไม่เป็นเหมือนกับ นกไม่เห็นฟ้า ปลาไม่เห็นน้ำ หนอนไม่เห็นคู่ออย่างนี้ อีกต่อไป ก็ไม่เป็น

อย่างนั้นต่อไป; จะเป็นผู้ที่รู้อะไรทั้งหลายทั้งปวงถูกต้องตามที่
เป็นจริง.

ด้วยเหตุนี้แหละ เราจึงต้องใช้คำว่า สิ่งที่เราเรียกว่า
“ชีวิต” ไม่ใช่คำว่า “ชีวิต” เฉย ๆ เพราะมันเรียกกันได้ตาม
ชอบใจ หลายอย่าง หลายแบบ หลายชั้น หลายลักษณะนัก
ดังนั้นจึงขอร้องให้ผู้ที่เป็นครูนั้น รู้จักความลับของสิ่งที่เรียกว่า
ชีวิต.

ที่นี้ ความลับของสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต” นี้ มันก็ยังมี
มากมายอีก ในชั้นนี้เราเอาตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้
จะดีกว่า และก็อย่างเดียวกันอีกนั่นแหละ ก็คือว่าพระพุทธเจ้า
ท่านได้ตรัสไว้มาก ถ้าเอาพระไตรปิฎกเป็นหลักแล้วมันมาก
จนเกินกว่าที่ชาวบ้านจะศึกษาไหว หรือจะรวบรวมมาให้หมด
ได้. เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการย่อหรือสรุป
เอาแต่ใจความมาให้ฟังหรือให้ศึกษากัน.

ตามนัยที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ทั้งหมด ทั้งสิ้น
นั้น เราอาจจะสรุปความได้ว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “ชีวิต” นั้น มัน
มีเคล็ดลับมาก แต่มันก็รวมอยู่ที่ สิ่งที่เราเรียกว่า คา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ ช่วยจำคำ ๖ คำนี้ไว้ให้ดี ๆ อย่าหาว่าเป็น
คำธรรมดา หรือว่าเป็นเรื่องธรรมดา มันมีความลับอยู่ใน

นั้นมากมายนัก คือคำว่า ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ เราเรียก
เป็นภาษาไทยกันดีกว่า ภาษาบาลีชวนให้ยุ่งหัว อยากรู้
ภาษาบาลีก็ไปคุปทานุกรมเอาเองก็ได้.

สิ่งที่สำคัญที่สุด หรือทั้งหมดของสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต”
ก็ตาม หรือของความลับ เกิดกลับของชีวิตก็ตาม มันสรุป
รวมอยู่ที่ สิ่งที่เราเรียกกันว่า ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ.

ที่นี้ ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจนั้น มันก็มีสิ่งที่สัมพันธ์
กันอยู่ด้วย มันจึงจะเป็น ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ ขึ้นมาได้ ;
คือมันต้องมีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ อีก ๖
อย่าง เข้ามาจับคู่กันกับสิ่งที่เรียกว่า ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ.
ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ จึงจะเป็น ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ
ขึ้นมา. ถ้าไม่มีรูปมากระทบตา, ไม่มีเสียงมากระทบหู, ไม่มี
กลิ่นมากระทบจมูก เป็นต้นแล้ว ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ.
ก็ไม่มีความหมายอะไร มันเหมือนกับไม่มี มันเท่ากับไม่มี.

นี่ก็ลองคิดดูเถอะ อย่างเมื่อเรานอนหลับ ไม่ฝัน
อะไรเลย มันก็เท่ากับไม่มี ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ. แต่ที่แท้
ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ มันก็ยังอยู่ อยู่ที่ตัวของคนนั้นแหละ
แต่ทางธรรมะจะถือว่าไม่มี ก็มันเท่ากับไม่มี.

ดังนั้นจึงถือว่าเป็นการเกิด ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อะไร
 ขึ้นมา ก็ต่อเมื่อมันทำหน้าที่ของมัน. เมื่อตาทำหน้าที่ เราจึง
 เรียกว่าเรามีตา, เมื่อหูทำหน้าที่เราจึงเรียกว่าเรามีหู; แต่คน
 ธรรมดาที่จะพูดว่า เรามี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้อยู่ตลอดเวลา;
 ที่เราตื่น ๆ อย่างนี้แหละ เขาถือว่าเป็น ตา หู จมูก
 ลิ้น กาย ใจ อยู่ตลอดเวลา. แต่ภาษาของพระพุทธเจ้าไม่ตรัส
 ไว้แบบนี้ : เราจะมีตาก็ต่อเมื่อมีการเห็นรูป เราจะมีหูก็
 ต่อเมื่อมีการได้ยินเสียง หรือจะมีจมูกก็ต่อเมื่อมีการได้กลิ่น.
 อย่างนี้ท่านพูดว่า ตาก็เพิ่งเกิด หูก็เพิ่งเกิด จมูกก็เพิ่งเกิด.
 ตาเพิ่งเกิด เมื่อตามันเห็นรูป; หูเพิ่งเกิด เมื่อหูมันได้
 ยินเสียง ฯลฯ ;

ดังนั้นเด็ก ๆ สมัยนั้นก็น่าจะเป็นคำพูดบ้าง ๆ บอ ๆ
 อะไรก็ไม่รู้ นี่ก็ข้อที่จะไม่เชื่อพระพุทธเจ้าก็มีอย่างนี้เป็น
 ตัวอย่าง; แต่ทั้งหมดนั้นมันก็ไม่ใช่อะไร เป็นแต่ที่ท่านตรัส
 ตามภาษาของพระอรหันต์ ไม่ใช่ตรัสตามภาษาของเด็กโง่ ๆ.

อย่างไรก็ตามเราไม่ได้เกิดอยู่ ต่อเมื่อมันมีความ
 รู้สึกว่า ฉันทเป็นฉันท คนจึงจะเกิดขึ้นมา. นี้ลองฟังดูให้ดี ๆ
 นี้เป็นใจความสำคัญ ที่จะทำให้เข้าใจพระพุทธศาสนา. เด็กโง่ ๆ
 มันก็จะพูดว่า ฉันทมีอยู่ ฉันทเกิดอยู่ตลอดเวลา. แต่ภาษา

พระพุทธเจ้าตรัสว่า คนมัน เกิดตาย ๆ ๆ วันหนึ่งไม่รู้กำหนด
เมื่อเรามีความรู้สึกที่เป็นตัวตน ก็รู้สึกว่าเป็นกู เป็นกู ฉะนั้นเป็น
ฉัน อะไรรู้ขึ้นมา อย่างนั้นก็เรียกว่าคนเกิดที่หนึ่ง. พอสิ้นเรื่อง
แล้ว ความคิดอันนั้นมันจะดับไป ท่านก็เรียกว่าคนตาย. ดังนั้น
คนมิได้เกิดอยู่ตลอดเวลา นี่เป็นภาษาพระพุทธเจ้า แต่ภาษา
เด็กโง่ ๆ เมื่อมันเกิดจากท้องแม่ ก็เรียกว่ามันเกิดแล้ว มัน
เกิดอยู่จนกว่าจะเข้าโลง มันเกิดอยู่ตลอดเวลา; มันคนละภาษา.

ดังนั้นจึงมีเคล็ดลับ มีความลับ เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้.
เราต้องเข้าใจกันถึงอย่างนี้ จึงจะเรียกว่ารู้ความลับของสิ่งที่
เรียกว่า “ชีวิต”. ไหน ๆ ก็ได้ตั้งใจที่จะศึกษาวิชาความรู้ของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ขอให้พยายามเข้าใจถึงวิธีการ หรือลักษณะ
รวมทั้งการพูดจา^๕ ตามแบบของพระพุทธเจ้าอย่างนั้นกันเสีย
บ้าง. แล้วก็จะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต” นั้น ลึกซึ้งถึงที่สุดได้.

ที่เรียกว่า ความลับของสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนี้ มันเกี่ยว
ข้องกันอยู่กับการพิจารณา การศึกษา การมอง การเข้าใจ
ในลักษณะอย่างนี้. ดังนั้นขอให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ หกอย่าง^๕นี้ไว้ให้ดี ๆ ทุกเรื่องมันจะเกี่ยวกับสิ่ง
ทั้งหกอย่าง^๕นี้ทั้งนั้น.

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ ถ้าเรียกเป็นภาษาบาลี ก็เรียกว่า “อายตนะ” มันมีความหมายว่า เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการสัมผัส ถ้ามันอยู่ข้างใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เรียกว่า “เครื่องสัมผัส” คือเครื่องมือที่จะทำให้เรารู้จักสิ่งข้างนอกได้นั้นแหละ เขาเรียกว่า “อายตนะข้างใน” หรือ “อายตนะภายใน”. เขียนให้ดูๆ จำให้ดีๆ ว่า อายตนะภายใน เครื่องมือที่มีไว้สำหรับสัมผัสโลกข้างนอก. คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ข้างใน ; แล้วก็มี รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ อยู่ข้างนอก มันจึงมีการสัมผัสกันเป็นคู่ๆ จึงเรียกส่วนที่อยู่ข้างนอกว่า “อายตนะภายนอก”. ถ้าเรารู้จักสิ่งทั้ง ๖ นี้ดี เราก็จะรู้จักสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต” ดีที่สุด. ขอให้จำไว้ ขอให้สนใจ และขอให้ศึกษาอยู่ตลอดเวลา ตลอดชีวิต จนกว่าเราจะรู้จักสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต”.

เดี๋ยวนี้เรารู้จักคำว่า “อายตนะ” แปลว่าสิ่งซึ่งจะต้องรู้จัก สิ่งซึ่งอาจจะรู้จักได้ คือตัวเรามีอายตนะภายในตัวนี้ หกอย่างสำหรับสัมผัสกับอายตนะ ที่อยู่นอกตัวเร่อีกหกอย่าง. นี้ เป็นตัวเรื่อง เป็นวัตถุ เป็น object ของเรื่องทั้งหมด รวมทั้งเรื่องที่จะต้องศึกษาค้นคว้า.

พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เป็นข้อๆ หรือเป็นหลัก เป็นทฤษฎี หรือเป็นอะไรก็แล้วแต่จะเรียก อย่างหนึ่งๆ เช่น

ตรัสว่า โลกทั้งหมดมันรวมอยู่ที่ ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ. ถ้ากล่าวให้สั้นก็ว่า โลกทั้งหมดรวมอยู่ที่อายตนะ. ท่านได้ใช้คำว่า “โลก” แล้วท่านขยายความออกไปว่า มนุษย์โลก, เทวโลก, มารโลก, พรหมโลก, นรกโลก อะไรโลกก็ตามใจ ทุกโลกนี้มันรวมอยู่ที่สิ่งที่เรียกว่า “อายตนะ” นี้.

ขอให้ทำความเข้าใจสักในใจ ให้อ่างว้างๆ อย่างนี้ไว้ก่อนว่า มันจะเป็น เทวดา มาร พรหม ยักษ์ มนุษย์ อะไรก็ตาม โลกทั้งหมดมันรวมอยู่ที่ ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ. หมายความว่า ถ้ามันไม่มี ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ อย่างเดียวเท่านั้นแหละ โลกมันไม่มี โลกไหนมันก็ไม่มี.

ที่ว่ามันไม่ใช่เรื่องสำหรับจำ แต่เป็นเรื่องสำหรับคิด ให้เข้าใจ มองให้เห็น และให้รู้สึกจริงๆ ว่าถ้าเราไม่มี ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ กันแล้ว โลกทั้งหมดทุกๆ โลกไม่ว่าโลกไหนจะไม่มี. เรื่องมันลึกลับซับซ้อน พิศดาร เอาไว้พูดต่อไปข้างหน้า แต่ในที่นี้จะมองเห็นกันง่ายๆ ว่า เรายังและถ้าเราไม่มี ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ แล้วอะไรมันจะมีล่ะ ที่มันจะมีสำหรับเรา. ถ้าไม่มีใจ มันก็ไม่มีความรู้สึกนึกคิดอะไรได้; หรือว่าถ้ามีแต่ใจ แต่ไม่มีทางที่อะไรจะติดต่อกับใจ ก็ไม่มี ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ; ใจ - มันก็ทำอะไรไม่ได้.

การที่ใจมันคิดนึกอะไรได้ ก็เพราะมันได้สะสมความรู้
 ความรู้สึกอะไรต่างๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย
 นี้ไว้มาก; เป็นสัญญา คือความจำเต็มอ้อยอยู่ในจิตใจนั้น.
 ในคลังของจิตใจมันเต็มไปด้วยสัญญา ความรู้สึกจำได้หมายรู้
 เกี่ยวกับสิ่งที่มันเข้ามา ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย.
 ทางกายนี้เราเรียกว่า ทางผิวหนังกันดีกว่า.

ตาสำหรับเห็นรูป หูสำหรับฟังเสียง จมูกก็ใช้
 สำหรับดมกลิ่น ลิ้นก็สำหรับร่ำรส ผิวหนังก็ใช้สำหรับสัมผัส
 กับสิ่งที่มันจะมากกระทบทางผิวหนัง. สิ่งที่มากระทบผิวหนัง
 นี้ ภาษาบาลีเขาเรียกว่า “โผฏฐัพพะ” นี้กำมันแปลกๆ
 จำยาก. แต่ถ้าจะพูดเป็นไทยก็ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ก็ต้อง
 เรียกว่าสิ่งที่มากกระทบผิวหนัง; อย่างนั้นมันยียาวยียาก
 ก็เลยเรียก “โผฏฐัพพะ” ไปตามเดิม.

ถ้าไม่มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย มันก็ไม่มีอะไรทำให้
 ใจเราติดต่อกับข้างนอกได้. ที่นี้ใจมันมีสมบัติของมัน
 สะสมไว้ในคลังของมัน ก็คือสัญญาทั้งหลายนี้; มันเอาไป
 เป็นอารมณ์ สำหรับทำให้ใจรู้สึกคิดนึกได้. แต่อย่าลืมว่า
 มันต้องสะสมไว้ตั้งแต่ที่แรก ที่เข้ามา ทางตา ทางหู
 ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง นี้ก่อน. ท่านต้องกำหนดให้

ที ๆ ว่า ถ้าเราไม่มี ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ อย่างเดียวเท่านั้น
มันก็ไม่มีโลก ไม่มีอะไรหมดเลย ไม่มีตัวเรา ไม่มีโลก
อะไรข้างนอก ที่จะรู้สึกได้นั้น มันก็มีค่าเท่ากับไม่มี.

นี่ เห็นไหมว่า พระพุทธเจ้าท่านสรุปไว้ถูกต้อง
หรือไม่ ถูกต้องมากน้อยเพียงไร.

ชีวิตนี้ขยายออกไปเป็นโลกทั้งหมดทุกโลก นั้นมัน
ขึ้นอยู่กับสิ่ง ๆ เดียวคือ ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ ที่รวมเรียกว่า
“อายตนะ” นั้นมันก็เป็นความลับ หรือเป็นเคล็ดลับของสิ่งที่
เรียกว่าชีวิตนั้นแหละอย่างหนึ่งแล้วเป็นข้อแรก ต้องศึกษา
ข้อแรกนี้ให้เข้าใจให้ดี ๆ แล้วก็จะเข้าใจข้อต่อ ๆ ไปได้.

ที่นี้ ท่านใช้คำพูดอย่างอื่นต่อไปอีกว่า ตา หู จมูก
ล้น ภาย ใจ; นี่แหละ มันเป็น “มหาสมุทร” เต็ม ๆ ที่
เคยเล่าเรียนในโรงเรียน เรียนแผนที่ มหาสมุทรอินเดีย
มหาสมุทรแอตแลนติก อะไรนี่ นั่นเป็นมหาสมุทรอย่างเต็ม ๆ
มันไม่กว้างมันไม่ลึกเท่ากับมหาสมุทร คือ ตา หู จมูก ล้น ภาย
ใจ อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส ว่า ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ
นี่เป็นมหาสมุทร - มันลึก. ลองตกลงไปซิ มันลึก มันลึก
กว่ามหาสมุทรแปซิฟิก หรือมหาสมุทรใด ๆ ทั้งหมดที่มันลึก
คือมันตกลงไปได้อย่างลึก ถึงกับตกนรก ลึกถึงนรก คือ

มหาสมุทร ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และบางที่มันก็ขึ้นไปถึง
 สวรรค์ พรหมโลกอะไรหมด ดังนั้นท่านจึงตรัสว่า มนุษย์ก็ตี
 เทวดา มาร พรหมอะไรก็ดี มันตกอยู่ในมหาสมุทรทั้งนั้น
 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้งนั้น มันหลงอยู่ในรสอร่อย
 ที่จะเกิดขึ้นมา ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

ในมหาสมุทรนั้นมันมีความลึก พอตกลงไปแล้ว
 มันลำบากใช้ไหม? นอกจากความลึกแล้วมันยังมีสัตว์ร้าย
 เช่น ปลา หรือสัตว์ร้ายอื่นๆ ที่มันจะกินคนที่มันตกลงไปใน
 มหาสมุทร หรือว่ามันมีคลื่นที่ทำให้คนลำบากและตาย. ตา หู
 จมูก ลิ้น กาย ใจ มันก็เหมือนกัน มันมีคลื่นที่ทำให้คน
 ลำบาก มีสัตว์ร้ายที่จะทำอันตรายคน แล้วมันก็จะมีความ
 ตายในที่สุดเมื่อตกลงไป เรื่องของธรรมะเป็นอย่างนี้ มัน
 ชวนง่วงนอน ทั้งที่เพิ่งตื่นนอนมาใหม่ๆ ใช้ไหม? นี่เรื่อง
 มันจึงลำบากมากขึ้นไปทุกที ที่แล้วๆ มามันเป็นอย่างนี้.

พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้มากมายเหลือเกิน ที่มัน
 เกี่ยวกับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ; คือท่านตรัสให้แคบเข้ามาว่า
 นรก มันก็อยู่ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. สวรรค์ มันก็อยู่ที่
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. นรกอย่างยิ่ง สวรรค์อย่างยิ่ง ก็อยู่ที่
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ที่นี้พวกคุณได้ยินได้ฟังได้เห็นว่านรก

อยู่ที่ดิน สวรรค์อยู่ข้างบนโน้น เขาไปถึงโลกพระจันทร์แล้ว ก็ยังไม่พบสวรรค์บนโน้น.

แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า มันอยู่ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; หมายความว่า เมื่อใดมันมีการปรุงแต่ง ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เกิดผลเป็นความเร่าร้อน แผลเผา เจ็บปวด แสบเผ็ดขึ้นมา ก็เรียกว่านรก อย่างนั้นมันเป็นนรก จริง นรกจริงๆ นั่งน้ำตาไหลอยู่นั้นแหละ.

เมื่อไรมันมีการปรุงแต่งในทางจิตใจ จากสิ่งที่เข้ามา ทางตา ทางหู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นที่ถูกอกถูกใจ หลงไหล เพลิดเพลิน ไม่เห็นแก่อะไรหมด แต่เห็นแก่รสอร่อยนั้น อย่างเดียว อย่างนั้นก็เรียกว่าสวรรค์ มันเป็นสวรรค์จริง ใช่ไหม? มันรู้สึกได้จริงด้วยการสัมผัสนี้ : ว่าเป็นนรก, ว่าเป็นสวรรค์. พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างนี้ แม้บิ๊ยะตายาย ของเราก็พูดเป็น พูดตามพระพุทธเจ้า บิ๊ยะตายายของเรา พูดว่า "สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ" นี้ท่านพูดถูก พูดตามพระพุทธเจ้า.

แต่ที่มันลำบากในการที่จะสอน จะถ่ายทอดความคิด นี้ ในเมื่อจะต้องเขียนเป็นตัวหนังสือ หรือเขียนเป็นรูปภาพ เขาจึงต้องใช้อุปมา.

เมื่อต้องเขียนภาพนรก นรกคือ ตา หู จมูก ล้น
กาย ใจ จะต้องเขียนเป็นภาพนรกอย่างที่มีหม้อทองแดง มีดอก
มีทลาว มีແລน มีอะไรเหมือนที่เขียนไว้ใต้ถุนเวที ไปดูซิ
นั่นเป็นเพียงอุปมาของนรก.

ที่สวรรค์ก็เหมือนกัน ต้องเขียนเป็นวิมานมีนางฟ้า
อยู่เหนือเมฆ อยู่ที่ก้อนเมฆก็มี ภาพเขียนตามฝาผนังโบสถ์
เป็นอย่างนั้น แล้วเราก็ได้เรียนวิทยาศาสตร์มาแล้ว ว่าเมฆนี้
มันจะมีอยู่อย่างมากก็หนาขึ้นไปสัก ๒๐ กิโลเมตรเท่านั้นແລะ
เลยนั้นขึ้นไปไม่มีทรวอก หากเขียนสวรรค์วิมานไว้บนก้อนเมฆ
มันก็โง่ ทั้งคนเขียนและทั้งคนเชื่อ.

ดังนั้น เรามาเชื่อพระพุทธเจ้าในทีแรกกันก่อนว่า
ท่านว่า นรกก็ดี สวรรค์ก็ดี อยู่ที่ ตา หู จมูก ล้น กาย ใจ;
เรามาดูซิ บางเวลานั่งร้องไห้อยู่ใช่ไหม? ทำไมไม่รู้จักนรก
ที่ ตา หู จมูก ล้น กาย ใจ. บางเวลาก็ถึงโลก พอใจในชีวิตนี้
อย่างบอกไม่ถูก ตามประสาของคนที่ไม่รู้จักโลก เพิ่งเห็น
โลก. นี้พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า นรก ทุกชั้นทุกชนิด,
สวรรค์ ทุกชั้นทุกชนิด มันก็อยู่ที่ ตา หู จมูก ล้น กาย ใจ.
เพราะว่าเราอาจจะมีอารมณ์ร้อนได้หลายๆ แบบ หลายๆ
อย่าง นั่นແລะก็อนรกหลายๆ ชนิด. เรามีความพอใจ

สนุกสนานเอร็ดอรร้อยได้หลายๆแบบ หลายๆอย่าง มันจึงจะมีสวรรค์หลายๆชนิด.

เอาละที่^๕ระวางให้ตี ที่พูดอย่างนี้ ไม่ใช่ไปทำลายคำพูดที่ว่า นรกใต้ดิน สวรรค์บนฟ้า มันก็ต้องมีไว้ให้สำหรับเด็กที่ร้องไห้ เราไม่ทำลายของเขา; แต่เรายังไม่สนใจ ก็ได้มาสนใจแต่^๕นรก ที่ ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ กันก่อน. เพราะ ว่าถ้าเราไม่ตกนรกที่ ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ แล้ว เราจะ ไม่ตกนรก ที่ไหนหมด; แม้อยตายแล้ว ถ้ามันมีจริงก็ไม่ตก. อย่าทำให้ต้องตกนรกที่นี้ ที่ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ ที่นี้ซิ; แล้วจะไม่ตกนรกชนิดไหนหมด. นรกใต้ดิน นรกอเวจี นรก ต่อตายแล้ว จะไม่ตกเลย.

ดังนั้นเราจึงต้องสนใจนรกที่นี้และเตี๋ยวนี้นักก่อน อย่าให้มันตกได้; แล้วมันจะไม่ตกนรกไหนหมด. สำหรับ สวรรค์ก็เหมือนกัน ถ้าเราได้สวรรค์ที่ ตา หู จมูก ล้น ภาย ใจ แล้ว; มันก็จะได้สวรรค์ ต่อตายแล้ว สวรรค์ที่ไหนทั้งหมด เป็นได้แน่นอน. ดังนั้นสวรรค์หรือนรกที่ยังมองไม่เห็นนั้น เอาไว้ก่อนก็ได้ แต่ไม่ต้องยกเลิก เขามีไว้เพื่อบางคน; อย่างน้อยก็มีไว้เพื่อบางคน.

แต่สำหรับคนที่มีความจำเป็นต้องมองเห็นที่นี้ก่อน อย่าง
ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า นรกก็ดี สวรรค์ก็ดี ทุกชนิด ทุกชั้น
ทุกแบบนี้ มันอยู่ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ดังนั้นจึงแจ
ปรับปรุงให้ดีขึ้นนั้นแหละ จะไม่ตกนรก แต่จะได้สวรรค์.

ที่นี้ท่านยังตรัสเลยกว่านั้นไปอีกว่า แม้สิ่งที่เรียกว่า
มรรค ผล นิพพาน นั้นแหละ มันก็เนื่องกันอยู่ที่การจัดการ
ทำ อันเกี่ยวกับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นเอง. จึงจัดจ
ทำอะไรให้มันถูกต้องเกี่ยวกับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็จะได้
มรรค ผล ได้นิพพาน. เมื่อใดเราทำให้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย
ใจ นี้เย็นสนิท ไม่มีร้อนเลย เมื่อนั้นเป็นนิพพาน.

ถ้ามันร้อน มันก็เป็นนรก, ถ้ามันหวาน หอม
สนุกสนาน เอรีคอ่อย มันก็เป็นสวรรค์; แม้ว่าไม่ร้อน
แต่มันก็ยังไม่ใช่เย็น. จะเปรียบเทียบอย่างนี้ดีกว่า คือ
เปรียบเทียบ ขมกับหวาน. ขม มันเหมือนนรก, หวานมัน
เหมือนสวรรค์. ทั้งสองอย่างนี้ อัดเข้ามามากๆ เราก็ทนไม่ได้
เราอยากจะว่าง จะจิตสนิท ไม่ขมไม่หวาน นั้นแหละมันจึง
จะหยุด แล้วมันจึงจะเย็น.

ดังนั้น เรื่องนรก เรื่องสวรรค์ มันก็เป็น positive,
negative คู่ที่คู่เหวี่ยงกันอยู่อย่างนั้นแหละ ไม่สนุกทั้งนั้น

แหละ ต่อเมื่อมันไม่เป็นอย่างนั้น มันเป็น Neutral ; มันจึงจะเป็นชั้นมาอีกชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า มรรค ผล นิพพาน. เมื่อขม ก็เป็นนรก, เมื่อหวาน ก็เป็นสวรรค์, เมื่ออยู่เหนือขมเหนือหวาน ก็เป็น มรรค ผล นิพพาน. แต่แล้วมันก็อยู่ที่ ตา หู จมูก ล้น กาย ใจ. เพราะเหตุใด ? เพราะเหตุว่า มันขม มันหวาน มันก็อยู่ที่ ตา หู จมูก ล้น กาย ใจ ; และที่จะไม่ให้ขม ไม่ให้หวาน มันก็ต้องจกกันที่ ตา หู จมูก ล้น กาย ใจ.

นี่ขอให้รู้จักเกลียดลับ ของสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต” ถึงขนาดไหนเถอะ ขอร้องหน่อย ว่าให้ทนหน่อย อย่าเพื่อง่วง เพราะว่ามันคือทั้งหมดของพระพุทธรูจนะ หรือทั้งหมดของพระไตรปิฎก พระไตรปิฎก จะ ๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์ หรือจะกี่ล้าน ๆ ธรรมขันธ์ก็ตาม สรุปลงอยู่ที่คำ ๆ นี้ คือ ตา หู จมูก ล้น กาย ใจ. ทำผิดเป็นนรก ทำถูกเป็นสวรรค์ ทำได้เหนือผิดเหนือถูกก็เป็นนิพพาน.

ดังนั้นขอให้เข้าใจคำ ๒-๓ คำนี้ไว้ให้ดี ๆ : ถ้าชั่วก็เป็นนรก ถ้าดีก็เป็นสวรรค์ ถ้าเหนือดีเหนือชั่วก็เป็นนิพพาน ; ถ้าทุกข์ก็เป็นนรก ถ้าสุขก็เป็นสวรรค์ ถ้าเหนือทุกข์เหนือสุขก็เป็นนิพพาน. นี่มันชวนง่วงไซ้ไหม พอพูดถึง

นิพพานแล้วชวนง่วง ถ้าพูดถึงเรื่องนรกสวรรค์ มันยังชวน
สนใจบ้าง.

แต่เดี๋ยวนี้เราต้องการที่จะประกาศ จะเผยแพร่สิ่ง ๆ นี้
สิ่งที่มีนัยคิดว่า สุขและทุกข์ เหนือไปกว่าสุขและทุกข์ เหนือ
ไปกว่าดีและชั่ว ก็เรียกว่าเหนือโลกพ้นโลก เหนือกรรม
เหนืออะไรทุกอย่าง. ไม่ว่าศาสนาไหนก็มุ่งหมายที่จะสอน
อย่างนี้ ในศาสนาคริสต์ียนก็สอนอย่างนี้ คือเหนือดีเหนือชั่ว
แล้วจึงจะเป็นอาณาจักรของพระเจ้า แต่แล้วมันไม่มีคำเรียก
ก็ต้องเรียกว่าดีที่สุด. พอว่าดีที่สุด เด็ก ๆ ก็เลยว่าสวรรค์ที่สุด
มันก็เลยไปกันคนละทาง. เหนือดีเหนือชั่ว นั้นมันยังเข้าใจ
ยาก ยังถือว่าเป็นเกลียดลับ เป็นความลับอะไรที่สุดที่จะต้อง
ศึกษากันต่อไป.

ทีนี้ก็ลองคิดดูเองว่า อะไร ๆ มันขึ้นอยู่ที่ ตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ ทั้งหมด. เราจะกินจะนอนจะอาบจะถ่ายในความ
เป็นอยู่ในชีวิตประจำวันนี้ เรื่องมันก็อยู่ที่ ตา หู จมูก ลิ้น
กาย ใจ. จะสุขจะทุกข์อะไรมันก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ;
ทั้งหมดรวมอยู่ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ดังนั้นปัญหาทั้ง
หลาย ทั้งหมด ทั้งสิ้น มันจึงอยู่ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.
ถ้าเราทำไม่เป็น ทำไม่ถูก มันก็เป็นปัญหา. ดังนั้นปัญหา

ทั้งหลายมันขึ้นอยู่กับการที่เราทำไม่ถูก เราทำผิด เราทำไม่ถูก กับสิ่งที่เรียกว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. นี่เป็นหลักใหญ่ที่จะต้องจำไว้ แล้วไปหาความเข้าใจอันกว้างขวางเอาเองก็ได้.

ปัญหามันก็จะต้องหมายถึงความทุกข์ ถ้าไม่มีความทุกข์ ก็ไม่ใช่ปัญหา; ถ้ามันเป็นปัญหา มันก็หมายความว่า เป็นความทุกข์ และนั่นมันมาจากการทำผิด ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

ที่เรียกว่าการทำผิดในที่นี้ หมายความว่าอย่างไร ? หมายความว่าเราเป็นทาสมัน ช่วยจกค้ำไว้ด้วย เพราะเราเป็นทาสอายตนะ ความเป็นทาสอายตนะนั่นแหละคือปัญหาทั้งหมดของความทุกข์ เป็นทาสหรือเป็นขี้ข้า ไม่เป็นอิสระต่อตัวเอง.

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันต้องการอะไร เราต้องไปหาให้มันเร็ว ๆ ไซ้ไหม ? นี่ก็เรียกว่าเป็นทาส ไม่มีความเป็นอิสระ แล้วเราก็คุยเพื่อว่า เราเป็นอิสระ มีประชาธิปไตย มีเสรีภาพ มีอะไร นั่นมันเป็นเรื่องเล็กๆ พุค. เสรีภาพอย่างนั้นมันเสรีภาพอย่างเล็กๆ. เสรีภาพของประชาธิปไตย ทางการเมือง ทางอะไรเหล่านั้น มันเป็นเสรีภาพเล็กๆ; ส่วนเสรีภาพของพระอริยเจ้า ก็ไม่เป็นทาสของอายตนะ ไม่เป็นบ่าว ไม่เป็นขี้ข้า ของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

ปัญหาทั้งหลาย มันอยู่ที่เรานี่ มันเป็นทาสของ
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; นี่คือเคล็ดลับ. ลับหรือไม่ลับ
 ลองกิดดู; นี่คือความลับของสิ่งที่เรียกว่า "ชีวิต". นี่เราพูด
 กันมาตั้งครึ่งชั่วโมง ก็เป็นเรื่องของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
 ซึ่งเราก็มีอยู่ เห็นอยู่ ลูบคลำอยู่ทุกวัน ทั้งกลางวันกลางคืน
 แต่เราก็ไม่รู้จักมัน จึงถือว่าเป็นความลับของสิ่งที่เรียกว่า
 "ชีวิต" จะเป็นการลับในแง่ที่ว่าทำให้เกิดความทุกข์ก็คือ
 ความลับในแง่ที่ทำให้เกิดความสุขก็คือ หรือว่าจะใช้แก้ปัญหา
 ทั้งหลายก็คือ มันก็คือความลับของสิ่งที่เรียกว่า ตา หู จมูก ลิ้น
 กาย ใจ ทั้งนั้น. ดังนั้นเราจะรู้จักพระพุทธเจ้าดีขึ้น ในเมื่อ
 เรารู้จักความลับของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; แล้วจะรู้ว่า
 พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้อะไร ท่านสอนอะไร ท่านหลุดพ้น
 จากอะไร ท่านชนะมารนั้น ก็คือชนะอะไร.

พระพุทธเจ้าชนะมาร คือชนะกิเลส กิเลสก็คือเรื่อง
 ของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. เขาก็เขียนรูปภาพมารี่ข้าง
 ร้องบท พะหุง เว สะระณัง ยันติ... ไปตามเรื่อง นั้นเป็น
 ภาพพจน์สำหรับเด็ก ๆ ยึดถือ แต่ว่าพระพุทธเจ้าชนะมาร
 นั้นคือชนะสิ่งร้าย ๆ ทั้งหลายที่มันเกิดขึ้นทาง ตา หู จมูก ลิ้น
 กาย ใจ.

ทั้งที่ไต่กล่าวแล้วว่า มารโลก โลกของมาร มันก็อยู่ที่
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ดังนั้นการชนะมารก็ต้องชนะที่ ตา
 หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. เพราะฉะนั้นไม่ต้องไปอยู่ที่อื่น พระ
 พุทธเจ้าท่านว่า ข้างในๆไม่ต้องไปข้างนอก ข้างในคือ
 ใจ ด้ายังมีใจ ก็หมายความว่า คนมันยังเป็นอยู่ มันยัง
 ไม่ตาย. คือเมื่อมันมีความรู้สึกนึกได้ มีใจอยู่นั้นแหละ
 ร่างกายนั้นมันก็เป็นโลกๆ หนึ่ง; ซึ่งเราจะต้องดูให้ดี ดูที่
 กาย ที่ยาวสักวาเดียวเท่านั้นแหละ แล้วในนั้นมันมีจิตมีใจ
 มีความรู้สึก มีความนึก มันมีอะไรรวมอยู่ในนั้น โดยที่
 มันมี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นสื่อ สำหรับไปดึงเอาสิ่ง
 ข้างนอกๆเข้ามาข้างใน ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

มันจะน่าหัวใหม่ ว่าเรื่องทั้งหมดทุกเรื่องที่จะต้อง
 เรียนนี้ มันคือเรื่อง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. อย่างนี้เป็น
 วิทยาศาสตร์ อย่างยิ่งไหม? แต่มันไม่ใช่วิทยาศาสตร์ทางวัตถุ
 มันเป็นวิทยาศาสตร์ทางจิต ทางวิญญาณ ทางนามธรรม.
 ดังนั้นขอให้สนใจไว้ด้วยว่า ที่เราเรียนแต่วิทยาศาสตร์ทาง
 วัตถุนี้ มันแก้ปัญหาก็แต่ทางวัตถุเท่านั้นแหละ ไม่สามารถ
 จะแก้ปัญหทางจิตซึ่งเป็นชีวิตอันแท้จริงได้.

ดังนั้นต้องเรียนวิทยาศาสตร์ทางจิตใจ คือ ตา หู
 จมูก ลิ้น กาย ใจ. แล้วมันก็มีเรื่องเกิดขึ้นในใจ เป็นปัญหา

ต่าง ๆ นานา ซึ่งเราจะต้องทำความเข้าใจกันให้พอสมควร เหมือนกัน : เรื่องเกี่ยวกับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นมันปรุงเป็นความทุกข์ขึ้นมาอย่างไร มันปรุงเป็นความสุขขึ้นมาอย่างไร.

แต่ว่าก่อนอื่นทั้งหมดนี้ ต้องขอร้องให้ลบกระตาน ชนวนลบกระตานคำ ที่ขีต ๆ เขียน ๆ มา ที่เกี่ยวกับเรื่องทางโลก ๆ ที่เรียนมาแล้ว เช่นวิทยาศาสตร์ทางโลกที่คุณเรียน ๆ กันมาแล้ว เอาเหวี่ยงทิ้งไปที่ก่อน ต้องมาตั้งต้นพื้นฐานสำหรับเราเรียนวิทยาศาสตร์ของพระพุทธเจ้ากันใหม่ เพราะว่า มันจะตรงกันข้าม เกือบจะทุกแง่ทุกมุม หรือทุกแง่ทุกมุมก็ได้ เช่นว่าเคยอ่านพระพุทธเจ้าตรัสว่า “คนมิได้เกิดอยู่ จนกว่าเมื่อไรจะมีรูสีกว่า “ตัวกู” ขึ้นมา คนจึงจะเกิด”. นี่ มันผิดกันแล้ว เมื่อเด็ก ๆ เรียน ว่าพอกลอดจากท้องแม่ มันก็เกิดแล้ว.

เอ้า! ที่นี้จะยกตัวอย่างให้่ง่ายที่สุด ให้เข้าใจที่สุด ว่าการกิน กับ คนที่กิน อันไหนเกิดก่อน ? การกินเกิดก่อน หรือว่า ผู้กินเกิดก่อน ? ลูกเด็ก ๆ หรือว่าอาจจะ เป็นพวกที่เรียนมาอย่างพวกคุณ ก็จะตอบว่า มันต้องมีผู้กินก่อนซิ มันจึงมีการกินได้; ถ้าอย่างนี้ก็ตอบว่า บ้าเลย. มันต้องมีการกินก่อน จึงจะมีคนกินไซ้ไหม จึงจะมีผู้กินไซ้ไหม ? เมื่อเรา

ยังไม่ได้กิน จะเรียกว่าเราเป็นผู้กินได้อย่างไร มันต้องมีการกินเสียก่อน มันจึงจะมีตัวผู้กิน นี่แหละพระพุทธเจ้าท่านมองอย่างนั้น.

เมื่อกิเลสหรือความอยากนี้มันเกิดก่อน เกิดขึ้นเป็นไปตามธรรมชาติก่อน แล้วจึงจะมีผู้อยากคือตัวกู. นี่เรามีหลักหรือวิธีการที่ตรงกันข้ามกันเสียหมด. จะยกตัวอย่างให้เห็นง่ายยิ่งขึ้นไปอีก การเดินกับผู้เดิน อันไหนมันมีก่อน ? มันต้องมีการเดินก่อน แล้วมันจึงจะมีคนผู้เดิน เพราะว่าก่อนหน้านั้นมันไม่ได้เดิน จะเรียกว่าผู้เดินได้อย่างไร. แยกดูไปเถอะ ทุกสิ่งทุกอย่าง : มันต้องมีการได้ยินก่อน จึงจะมีผู้ฟัง เพราะก่อนหน้านั้น มันไม่มีผู้ที่ได้ยิน มันต้องมีการได้ยินก่อน.

นี่คือการพูดตามแบบของพระพุทธเจ้า มันก็เลยตรงข้ามกันกับแบบที่ลูกเด็ก ๆ หรือชาวบ้านเขาพูดกัน ดังนั้นจึงพูดว่า ความทุกข์มันเกิดก่อน แล้วจึงจะเกิดความรู้สึกว่าเป็นทุกข์ แล้วจึงเกิดความรู้สึกว่า “กูทุกข์” นี่แหละผู้ทุกข์จึงมีมาทีหลังความทุกข์.

ที่นี้ เราก็จะศึกษาต่อไปถึงข้อที่ว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ; กับ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ ; ข้าง

นอกนั้น มันเข้ามากันแล้ว มันปรุงให้เกิดอะไรขึ้น ขึ้น
ขอให้ฟังให้ดีๆ มันเกี่ยวข้องปรับปรุงกันอย่างไร.

เรื่องนี้ มันละเอียดมาก ยากมาก และลึกมาก
แต่ว่ามันเป็นทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ถ้าทนฟังได้ ก็มี
ประโยชน์เกินค่า จำเป็นต้องยกตัวอย่างเรื่อยๆ ไป.

เมื่อตาเห็นรูป เทียบกับตาคุณไม่บอกใช้ไหม? ตา
เห็นรูปอยู่ เห็นอะไรๆ ได้ด้วยตาอยู่ พอตาเห็นรูป ก็เกิด
การเห็นทางตา ใช้ไหม? การเห็นทางตามิได้เกิดอยู่ก่อน
มันจะเห็นต่อเมื่อตากับรูปมันถึงกัน : ๑. คือตา, ๒. คือรูป,
ที่ ๓. ก็คือการเห็นทางตา เรียกว่าจักขุวิญญาณ. วิญญาณ
ทางตา คือการเห็นทางตา.

ก่อนหน้านี้ก็ไม่มีวิญญาณไม่มีจักขุวิญญาณ จนกว่า
จะเกิดตากับรูปถึงกันเข้า จึงจะเกิดวิญญาณทางตา : เรื่อง
ที่ ๑ ตา, เรื่องที่ ๒ รูป, เรื่องที่ ๓ การเห็นทางตา หรือ
จักขุวิญญาณ; สามอย่างนี้รวมกันแล้ว พระพุทธเจ้าท่าน
เรียกว่า "สัมผัส" เรื่องที่ ๔ หรือสิ่งที่ ๔ เรียกว่า "สัมผัส".
ที่นี้เมื่อเกิดสัมผัสทางตาโดยจักขุวิญญาณกับรูปแล้ว มันก็เกิด
สิ่งที่ ๕ คือ "เวทนา" ความรู้สึก. ความรู้สึกว่ารูปที่เห็นนั้น
สวยหรือไม่สวย รูปผู้หญิงหรือรูปผู้ชาย รูปดำ รูปขาว รูปเขียว

รูปอะไรเหล่านี้ เป็นรูปที่น่าดูหรือไม่ที่น่าดู อย่างนี้เขา
เรียกว่าความรู้สึก เรียกเป็นบาลีว่า "เวทนา".

อย่างจตให้ผิคนะ สิ่งที่ ๑ คือตา เรียกว่าจักขุ,
สิ่งที่ ๒ คือรูป หรือสิ่งที่เห็นด้วยตา, ถึงกันเข้าแล้วจะเกิด
จักขุวิญญาณคือการเห็นทางตา ทั้งสามอย่างนั้นเรียกว่า
"สัมผัส" หรือจักขุสัมผัส. เมื่อเกิดจักขุสัมผัสแล้วก็ต้อง
เกิดเวทนาทางตา คือความรู้สึกทางตา ว่ารูปนี้น่าดูหรือไม่
น่าดู น่ารักหรือไม่น่ารัก น่าเกลียดหรือน่ากลัว เป็นต้น.
นี่หมดไปชุดหนึ่งเรียกว่าเวทนา เป็นผลเกิดขึ้นมา. อย่างนี้
ยังไม่ทันเกิดกิเลสตัดหา ยังไม่ตกนรก หรือยังไม่ขึ้นสวรรค์
ก่อน มันมีอีกชั้นหนึ่งก่อน.

ที่นี้แถวที่ ๒ รอบที่ ๒ คือว่ารูปที่เห็นนั้น สมมติ
ว่าสวยงามน่ารัก เวทนาที่เกิดขึ้นทางตานี้ก็เป็นสุข เป็นความ
อโรยทางตา ใช้คำว่าอย่างนี้ดีกว่า นี่เรียกว่าเวทนาเป็นความ
อโรยทางตา เวทนาที่อโรยทางตานี้ปรากฏอยู่. ที่นี้จิตอีกที
หนึ่งคือมโน มโนแท้ ๆ จะมาสัมผัสลงไปบนเวทนาที่เป็นความ
อโรยทางตา; เช่น เห็นรูปเพศตรงข้าม ที่เป็นที่รักที่พอใจ
ของเรา การเห็นนั้นเป็นเวทนา ที่มีความอโรยทางตา ที่นี้
มโนหรือจิตก็เข้ามาสัมผัสตัวเวทนาชนิดนี้อีกทีหนึ่ง ก็เรียกว่า

สัมผัสครั้งที่สอง เพียงใจล้วน ๆ มาสัมผัสกับเวทนาที่มีความ
 อร่อยทางตา. ตอนนี้เป็นตอนหัวเลี้ยวหัวต่อ ถ้าใจตอนนั้น
 ก็เกิดอวิชา ถ้าไม่ใจตอนนั้นก็เกิดอวิชา. ถ้าใจตอนนั้น
 เผลอไป สติไม่มีพอ อวิชาก็เข้ามาผสมเข้าไปในการสัมผัส
 ในเวทนานั้น เราจึงใจไปหลงรักมันเข้า อย่างนี้เรียกว่า
 “ตณฺหา” คือเกิดความอยากด้วยความใจด้วยกิเลส.

ถ้าเกิดตณฺหา นั่นก็คือความอยากแล้ว เป็นความอยาก
 อย่างรุนแรงในสิ่งที่มันมีรสอร่อยทางตานั่น. พอเกิดตณฺหาแล้ว
 ก็จะเกิดสิ่งถัดไปคือ “อุปาทาน” เป็นความรู้สึกว่า ตัวกูได้สิ่ง
 ที่เอร็ดอร่อยทางตา นี้เขาเรียกว่า “อุปาทาน”; นี้ตัวกูหรือว่า
 “คน” มันตั้งต้นเกิดที่ตรงนั้นแหละ. นี้เองที่พระพุทธเจ้าท่าน
 ว่า “คน” นี้เพิ่งเกิด.

ก่อนหน้านั้นมีแต่ความอยากคือตณฺหา พอเกิดความ
 อยากแล้ว มันทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็น กูผู้อยาก ผู้ได้
 ผู้เสีย. ดังนั้นจึงเกิดผู้อยากขึ้นมาที่หลังความอยาก. พอเกิด
 อุปาทานขึ้นมาอย่างนี้ ก็มีปัญหามาขึ้นทันที เว่าร้อนอยู่ด้วย
 สิ่งที่รัก ที่อยาก ที่อะไรเหล่านั้น อุปาทานจึงทำให้เกิดความ
 ทุกข์ต่อไปตามลำดับ โดยผ่านทางสิ่งที่เรียกว่าภพว่าชาติ พอ
 มันเกิดตัวกู อย่างนั้นขึ้นมา.

“ชาติ” อย่างนั้นไม่ใช่ชาติที่เกิดจากท้องแม่ มันเกิดจากท้องแม่เหมือนกัน แต่เป็นแม่อีกชนิดหนึ่ง แม่คือ อวิชชาความโง่ : มันเป็นตัวกูขึ้นมา เรียกว่า “ภพ” โดย สมบูรณ์ แล้วมันเป็น “ชาติ” ออกมา.

เมื่อมันทำหน้าที่อันเต็มที มันก็มีปัญหาเกิดขึ้น เพราะการเกิด แก่ เจ็บ ตาย : มันอยากจะเกิดมาเพื่อสิ่ง^๕ ความเกิดจึงเป็นทุกข์ มันกลัวความแก่ ความตาย เพราะว่า มันจะพลัดพรากจากสิ่ง^๕; ความแก่ ความตาย จึงเป็นทุกข์ ไม่ใช่ตายเข้าโลง. ยังไม่ทันตาย แต่ปัญหาทางความตายเข้ามา ครอบงำจิตสำนึก มันก็เลยเกลียดชังความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความไม่ได้ตามใจหวัง ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้น^๕ ก็เลยเป็นปัญหาไปหมด.

ดูให้ที่จะทบทวนอีกครั้งหนึ่ง ว่า : หลังจากการสัมผัส ด้วยตา จนเกิดเวทนาที่อรร้อยทางตา ได้เวทนาอันนั้นมาแล้ว ตามธรรมชาติ. ที่นี้ เวทนาที่อรร้อยทางตานั้นแหละมันจะมา เป็นวัตถุสำหรับจิตสัมผัสอีกทีหนึ่ง. จิตสัมผัสลงไปบนเวทนา คือความอรร้อยทางตา มันมีการสัมผัสใหม่ด้วยอวิชชาคือความโง่ คือหลงรักในรสอรร้อยนั้น แล้วมันก็เกิดค้นหาคือความอยาก เกิดอุปาทานคือความยึดมั่นถือมั่น แล้วก็ได้เป็นความทุกข์.

นี่ลองทบทวนใหม่ก็ได้ เพื่อว่าที่จดไว้จะไม่ถูก
 เอารอบแรกก่อน : รอบที่ ๑ แดงที่ ๑ ก่อน อันที่ ๑ มีตา,
 อันที่ ๒ คือรูปมากระทบตา; อันที่ ๓ เกิดจักษุวิญญาณ
 คือเกิดการเห็นทางตาขึ้นมา; ทั้ง ๓ อย่างนี้รวมกันแล้วเรา
 เรียกว่า “สัมผัส” เป็นอันที่ ๔ เรียกว่า “สัมผัส” จากสัมผัส^{นี้}
 จะเกิดเวทนา เป็นอันที่ ๕. นี่มี ๕ อันครบแล้ว.

ในรอบแรก รอบนี้เรียกว่า “ปฏิภวะสัมผัส” เป็น
 การสัมผัสทางวัตถุหรือว่าทางธรรมชาติล้วน ๆ ยังไม่เกี่ยวกับ
 กิเลส มันไปจบอยู่ที่เวทนา ไปรับความอร่อยทางตา ตาม
 ธรรมชาติก่อน.

ที่^{นี้}มันตั้งค้นรอบหลัง ที่จะเป็น “อธิจณสัมผัส”.
 รอบ^{นี้} มันจะสัมผัสด้วยวิชา มันก็เอารสอร่อยที่ได้มาจากทาง
 ตาน^{นี้}เป็นเรื่อง ๑ เรามีความรู้สึกอร่อยทางตาน^{นี้}เป็นทั่ววัตถุที่ ๑
 ธรรมารมณ์. ที่^{นี้}มันโนคือใจล้วน ๆ เข้ามาสัมผัสกับรสอร่อย
 ทางตาน^{นี้} ก็เกิดมโนวิญญาณชนิ^{นี้}คนขึ้นมา.

ตรง^{นี้}เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่ว่าจะโง่หรือไม่โง่ ถ้าไม่โง่
 มันก็แล้วไป มันจะทำถูกต้อง ไม่เกิดความทุกข์. แต่ถ้าโง่
 มีวิชาขึ้นมาแล้ว มันก็หลงเท่านั้นแหละ มันก็หลงในความ
 อร่อยที่เกิดขึ้นทางตาน^{นี้} เขาจึงเรียกว่า “สัมผัสด้วยความโง่”

แล้วเกิดเวทนาอันหนึ่ง ๆ ใหม่ คือเวทนาที่มาจาก การสัมผัสด้วยความโง่. ที่นี้เวทนาอันนี้มันยิ่งอร่อยมากขึ้นไปอีก ถึงกับเป็นที่ตั้งของตัณหา มันก็ทำให้เกิดตัณหาขึ้นมา เป็นความอยาก เป็นกิเลสประเภทความโลภหรือราคะความกำหนัด; ตัวตัณหา คือสิ่งนี้. เกิดตัณหา คือความอยากด้วยความโง่อย่างรุนแรง แล้วมันมีความรู้สึกเป็นทักผู้อยาก จึงเกิดผู้อยาก; เกิดความอยาก แล้วก็เกิดผู้อยาก.

พอเกิดผู้อยากแล้วมันก็ได้การ คือตัวผู้อยากนั้น ผลจะจะเป็นตัวผู้ทุกข์ จะมีความทุกข์: มันรักมันหลงมันอะไรก็ตามใจ แล้วมันก็ต้องเป็นทุกข์ไปตามแบบของมัน. นี่คือรอบที่ ๒ เขาเรียกว่า "สัมผัสด้วยอวิชา" เป็นเรื่องทางใจล้วน. ในรอบแรกนั้นมันสัมผัสตามธรรมชาติ เป็นเรื่องทางวัตถุทางรูปธรรม หรือทางนามธรรมล้วน ๆ ที่มันยังไม่เกี่ยวกับกิเลส; พอในรอบที่ ๒ มันเกี่ยวกับกิเลส.

นี่คือความลับอย่างหนึ่งของชีวิต หรือของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ในชีวิตประจำวันของคนทุกคนก็จะต้องมีอาการอย่างนี้ แต่มันสำคัญอยู่ที่ว่า อวิชาเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่. สำหรับการสัมผัสของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ พอสัมผัสแล้วเกิดอะไรขึ้นมาแล้ว อวิชาเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่. ถ้าอวิชาเข้ามาเกี่ยวข้อง

ก็จะเกิดกิเลสแล้วเป็นทุกข์; ถ้าวิชชามิได้มาเกี่ยวข้อง ก็ไม่
ได้เกิดกิเลสและมีได้ทุกข์.

ขอให้ดูตอนนั้นเสียที่ว่า เตียว^๕วัน^๕คุณ^๕ก็มี^๕ตา แล้วก็เห็น
รูป^๕ทั้ง^๕หลาย^๕เหล่าน^๕อยู่ บาง^๕รูป^๕ก็^๕สวย บาง^๕รูป^๕ก็^๕ไม่^๕สวย แล้ว
ทำไม^๕จึง^๕ไม่^๕เป็น^๕ทุกข์. ที่^๕เรา^๕เห็น^๕สิ่ง^๕ต่าง^๕ๆ อยู่^๕ใน^๕ตึก^๕หลัง^๕นั้น^๕โดย^๕รอบ
นั้นก็^๕ รอบ^๕ข้าง^๕นอก^๕นั้นก็^๕ มัน^๕ไม่^๕ได้^๕เป็น^๕ทุกข์ เพราะ^๕ว่า^๕มัน^๕ไม่^๕ได้
มี^๕วิชา^๕เข้า^๕มา^๕เกี่ยว^๕ข้อง. เว้น^๕ไว้^๕แต่^๕ว่า การ^๕เห็น^๕เป็น^๕ต้น^๕นั้น
มัน^๕ให้^๕เกิด^๕เวทนา^๕ที่^๕มี^๕ความ^๕ตั้ง^๕ดูค หรือ^๕ว่า^๕เกิด^๕ความ^๕เอรี^๕ต^๕ร่อย
มาก ถึง^๕ขนาด^๕ที่^๕จะ^๕เรียกร^๕้อง^๕การ^๕สัมผัส^๕รอบ^๕หลัง. ที่^๕นี้^๕ถ้า^๕สมมติ
ว่า คน^๕บาง^๕คน ไม่^๕ใช่^๕ทุก^๕คน มัน^๕เกิด^๕ชอบ^๕อะไร^๕ใน^๕สถาน^๕ที่^๕
นั้น^๕มา^๕มาก^๕ๆ มัน^๕จึง^๕จะ^๕เกิด^๕การ^๕สัมผัส^๕รอบ^๕หลัง^๕ขึ้นมา และ^๕มี^๕ความ
ทุกข์.

ดังนั้น^๕จึง^๕ต้อง^๕ยก^๕ตัวอย่าง ด้วย^๕การ^๕เห็น^๕สิ่ง^๕ที่^๕มัน^๕ยั่ว^๕ยวน
ที่สุด^๕นั้น เช่น^๕ว่า ชาย^๕หนุ่ม^๕เห็น^๕หญิง^๕สาว หญิง^๕สาว^๕เห็น^๕ชาย
หนุ่ม^๕อย่าง^๕นี้ ถ้า^๕มัน^๕เกิด^๕เป็น^๕ที่^๕ถูก^๕ตา^๕ถูก^๕ใจ^๕แล้ว มัน^๕จะ^๕ต้อง^๕เกิด
อวิชา^๕สัมผัส^๕ คือ^๕ความ^๕เียง^๕เข้า^๕มา^๕เกี่ยว^๕ข้อง : เขา^๕จะ^๕มี^๕การ^๕คิด^๕นึก
ปรุง^๕แต่ง^๕เป็น^๕กัณฑ์^๕หา^๕อุป^๕าทาน จะ^๕ต้อง^๕มี^๕ความ^๕กระ^๕วน^๕กระ^๕วาย^๕ใจ
เป็น^๕อย่าง^๕น้อย หรือ^๕เป็น^๕ความ^๕ทุกข์^๕เป็น^๕อย่าง^๕มาก.

นี่^๕เห็น^๕ได้^๕ชัด^๕ว่า เพราะ^๕อวิชา^๕เข้า^๕มา^๕เกี่ยว^๕ข้อง ทำให้
เกิด^๕การ^๕สัมผัส^๕ด้วย^๕ความ^๕เียง.

ที่นี้จะพูดเลยต่อไปอีกชั้นหนึ่งว่า อวิชชามันอยู่ที่ไหน? ทำไมมันจึงวิ่งมาง่าย ๆ กล่อง ๆ อย่างนี้ อวิชชามันอยู่ที่ไหน มันมาจากไหน เมื่อชายหนุ่มเห็นหญิงสาว หญิงสาวเห็นชายหนุ่ม ปรุงเป็นเวทนาแล้ว มันก็ให้เกิดทัศนหาอุปาทาน. แต่ที่นี้สมมติว่า สุนัขตัวหนึ่งมันเห็นหญิงสาว มันทำให้เกิดความรู้สึกอย่างนั้นได้หรือไม่ มันก็ไม่ได้ซิ เพราะมันไม่ใช่เกี่ยวกับว่าเพศอย่างเดียว มันต้องมีความเข้าใจด้วย มีความรู้สึกด้วย แล้วเป็นความโง่หรือความฉลาดด้วย.

ทั้งนี้เราก็ต้องศึกษาสิ่งที่เรียกว่าอวิชชา “อวิชชา” คือสภาพที่ปราศจากความรู้อันถูกต้อง อย่าไปพูดผิด ๆ ตามเขา อย่างนั้น อย่างนี้ อย่างโน้น. คำว่าอวิชชาในความหมายที่ซัดกันแล้ว อวิชชาคือภาวะหรือสภาวะที่ปราศจากความรู้อันถูกต้อง เขาเรียกว่าอวิชชา; แต่เราเรียกกันว่าความโง่ ก็ถูกเหมือนกันนั่นแหละ เพราะว่าในความโง่นั้น มันปราศจากความรู้อันถูกต้อง.

ที่นี้มันอยู่ที่ไหน มันรออยู่ที่ไหน มันพัก พร้อมทั้งจะมาเกิดนะ มันอยู่ที่ไหน?

ที่นี้จะต้องรู้จักคำอีกคำหนึ่ง ครอบคลุมความง่วงนอนมากขึ้นไปอีก ก็คำว่า “อาสวะ”. คุณเคยได้ยินไหม ถ้าพูด

ว่ากิเลสแล้ว ก็มักจะพุดเลยไปถึงอาสวะ ; กิเลสอาสวะ เป็นกิเลสอาสวะ. ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว^๕ เรียกว่ากิเลส แต่^๕ว่าความเคยชิน ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ของสิ่งนั้น ที่เคยชินอย่างยิ่งในนิสัยสันดานของเรา ส่วนนั้นเรียกว่าอาสวะ. แล้วมีชื่อเรียกอย่างอื่น ๆ อีกว่า สังโยชน์บ้าง อนุสัยบ้าง อย่าเพื่อพุดถึงดีกว่า พุดเรื่องอาสวะก่อน.

อาสวะ นีแปลว่าของหมักคอง เอาอะไรใส่ไหคอง ไว้นาน ๆ เรื่อยไป นี้ก็เรียกว่าของคอง กิรยาอาการอย่างนี้แหละคืออาการของอาสวะ.

พุดกันตรง ๆ ดีกว่า ว่าตั้งแต่เกิดออกมาจากท้องแม่ เคยโง่ก็ครั้ง ลองน้บก้นคูชิวา ตั้งแต่เกิดจากท้องแม่นี้เคยโง่ ก็ครั้ง ร้อยครั้งถึงหมื่น ไม่เชื่อว่าร้อยครั้ง พันครั้งถึงหมื่น มันต้องหมื่นครั้งหรือหลายหมื่นครั้ง นั้นมันสะสม ๆ ๆ ความชินแห่งความโง่ ความเคยชินแห่งความโง่ ที่อยู่ในสันดาน นี้เรียกว่า อวิชชา เป็นอาสวะเรียกว่าอวิชชาสวะ.

แล้วเราไม่ได้เคยชินแต่ที่จะโง่ เราเคยชินในทางที่จะรักด้วย เพราะมันมีสิ่งที่ทำให้เรารัก รักนั้น รักนี้ รักโน่น ชินเป็นหมื่นครั้งแสนครั้งเหมือนกัน อย่างนี้ก็เรียกว่า "ราคานุสัย" คืออวิชชาที่สะสมไว้สำหรับที่จะรัก เรียกชื่อว่า ราคานุสัย แปลว่าราคะที่นอนอยู่ในสันดาน.

แล้วเรายังมีความเคยชินที่จะโกรธด้วยใช่ไหม? ตั้งแต่เกิดมาเราเคยโกรธกี่ครั้ง กี่สิบครั้ง กี่ร้อยครั้ง กี่พันครั้งแล้ว มันมีความเคยชินเท่าไร นี่ความเคยชินในการโกรธนี้ เขาเรียกว่า “ปฏิฆานุสัย” คือความเคยชินสำหรับการโกรธ.

เมื่อโง่ โง่ โง่ โง่ อันนี้ก็เรียกว่า “อวิชชานุสัย” อวิชชานุสัย ความโง่ที่นอนอยู่ในสันดาน.

๑. รากานุสัย ความโง่ที่จะรัก ความเคยชินในความรักที่นอนอยู่ในสันดาน.

๒. ปฏิฆานุสัย คือความเคยชินในการที่จะโกรธ จะเกลียด นี้เรียกว่า “ปฏิฆานุสัย”.

๓. อวิชชานุสัย ความเคยชินที่จะโง่ ที่จะไปกลัวบ้าง ที่จะไปวิตกกังวลบ้าง อะไรบ้างก็ตามใจ.

อย่างที ๑ เพื่อรัก, อย่างที ๒ เพื่อโกรธเพื่อเกลียด, อย่างที ๓ เพื่อโง่. ทั้งหมดนี้ไปเป็นอวิชาในแบบหนึ่งๆ.

ดังนั้น พอมืออะไรมายั่วให้รัก เราก็รัก, พอมืออะไรมายั่วให้โกรธ เราก็โกรธ, พอมืออะไรมายั่วให้โง่ เราก็โง่หรือหลงใหล. เช่นว่าเราไปกลัว กลัวจึงจุกตึกแกลูกหนู หรือเปล่า นี่มันเป็นอนุสัย นี่คืออวิชา. แล้วก็กุชิ มันพร้อมไหม มันมีพร้อมไหม มันมีพร้อมที่จะมาเมื่อไรก็ได้ไหม? คือ

ความเคยชิน ซ้ำๆ ซากๆ เป็นหมื่นครั้งแสนครั้ง ที่จะรักบ้าง ที่จะโกรธบ้าง ที่จะโง่งบ้าง.

ดังนั้นเมื่อเราเห็นรูป ฟังเสียง ตมกลิ่น ลิ้มรส อดระกัก็ตาม เราพร้อมที่จะรักบ้าง ที่จะโกรธบ้าง ที่จะโง่งบ้าง ทั้งนั้นแหละ. ตัวอย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามา เราก็เรียกว่า อวิชชาทั้งนั้น ; นี่ก็คืออวิชชาสัมผัส เป็นการสัมผัสในรอบที่ ๒ ที่จะทำให้เรา เกิดความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความหลง ความอะไรต่างๆ แล้วยังเป็นทุกข์.

นี่คือความลับของชีวิต เราตั้งปัญหาเอาเอง สะสางเอาเอง ศึกษาเอาเอง ว่าทำไมเราจึงรัก ทำไมเราจึงโกรธ ทำไมเราจึงกลัว ทำไมเราจึงล่งเลตสงสัย วิตกกังวล นี่ก็เพราะว่าเราสั่งสมความเคยชินชนิดนี้ไว้มากมายเหลือเกิน.

ความเคยชินนี้ เรียกว่า “อนุสัย” ก็ได้ เรียกว่า “อาสวะ” ก็ได้. อนุสัยนี้ แปลว่า มันนอนอยู่ในจิตใจ แต่ที่แท้มันเป็นความเคยชินเท่านั้น มันมีมากอยู่จิตใจ. ถ้าเรียกว่าอาสวะ หมายความว่า มันหมักคอง สะสม หมักหมม อยู่ในจิตใจ ดังนั้นมันจึงมีมาก มันมีพร้อมพร้อม รวดเร็ว ว่องไว เพราะมันมีมาก ที่จะ เกิดรักเกิดโกรธ เกิดเกลียด เกิดโง่ง.

ถ้ามันกำลังทำหน้าที่อยู่ เราเรียกว่า กิเลส เช่น ความรัก^๕ เราเรียกว่าราคะ หรือความโลภก็ได้ นี่คือกิเลสเกิดอยู่เฉยวัน, ถ้าเราไปประทุษร้ายก็เรียกว่า ความโกรธ หรือ โทสะ น้ำมันเป็นกิเลส โทสะเป็นกิเลส, ถ้าโง่เรียกว่าโมหะ น้ำมันเป็นความโง่เรียกว่าโมหะ.

โลภะ โทสะ โมหะ สามอย่างนี้ เรียกว่า “กิเลส” เพราะมันเกิดอยู่เฉยวัน. พอมันเกิดเสร็จแล้ว มันหายความ^๕ รุสก่อน^๕แล้ว แต่มันไม่ได้หายหมด มันสะสมความเคยชินไว้^๕ในสันดาน เราจึงมีความโลภ โกรธ หลง ส่วนที่เป็นความเคยชินอยู่ในส่วนลึกของสันดาน; ส่วนนี้ไม่เรียกว่ากิเลสแล้ว ไปเรียกชื่อว่า “อัสวะ” บ้าง “อนุสัย” บ้าง.

นี่ขอให้เข้าใจจำไว้ง่าย ๆ ว่า โกรธ ที่หนึ่ง เราก็สะสมความเคยชินสำหรับโกรธไว้ที่หนึ่ง.

เรารักหรือชอบด้วยความกำหนดจิตที่หนึ่ง ก็สะสมความเคยชินอย่างนี้ไว้ที่หนึ่ง.

เราโง่ที่หนึ่งก็สะสมความเคยชินอย่างนี้ไว้ที่หนึ่ง.

เพราะมันสะสมไว้มาก ดังนั้นมันจึงพร้อมพรักที่จะออกมา. เมื่อตาเห็นรูปปั๊บเดียว มันก็โง่ได้ มันก็หลงรักได้ หรือว่าหลงเกลียดได้ หรือถ้ามันไม่เข้าใจมันก็สงสัยได้.

ดังนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงบัญญัติไว้ดีมาก จดหรือจำไว้อีกทีหนึ่งว่า : ถ้าเราได้รับความสุขความพอใจ มันก็เพิ่ม “ราคานุสัย” คือชินที่จะรัก, ถ้าเราได้รับความทุกข์โทมนัสขัดใจ เราก็เพิ่ม “ปฏิฆานุสัย” ชินที่จะโกรธ, ถ้ามันไม่สุขไม่ทุกข์ มันไม่แน่ว่าจะไรแน่ อย่างนี้มันก็เพิ่มความโง่ คือความสงสัยล่งเลวติดกัณฑ์วฬพัณอยู่.

เกิดความสุข เพิ่มราคานุสัย, เกิดความทุกข์ เพิ่มปฏิฆานุสัย, เกิดไม่ทุกข์ไม่สุข เพิ่มอวิชชานุสัย. นี่เป็นคำที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างนี้. กิจกฐิ มันเป็นความลับหรือไม่ลับ เป็นความลับอย่างสุดซึ้งของสิ่งที่เรียกว่าชีวิตหรือไม่.

นี่ถ้าว่าเข้าใจเรื่องนี้ ก็เป็นอันว่า เข้าใจทั้งหมดทุกเรื่องในพระพุทธศาสนา. ทำไมเราจึงโกรธง่าย เกลียง่าย กลัวง่าย รักง่าย แสบเดียวเหมือนกับฟ้าแลบ เพราะว่าไอ้สิ่งที่เรียกว่า “อนุสัย” หรือ “สังโยชน์” หรือ “อาสวะ” นั้นมันเต็มปรีอยู่ในสันดาน.

เมื่อตะก็ก็พูดกันแล้วว่า เคยรัก เคยโกรธ เคยเกลียด เคยกลัว กันไว้ตั้งร้อยครั้งพันครั้ง หมื่นครั้งแสนครั้ง แล้วก็ตั้งแต่ออกจากท้องแม่มา ก็เริ่มทำเป็นแล้ว จนบัดนี้. ดังนั้น

จึงกึกกูด กำหนดดู ว่ามันเหนียวแน่นสักเท่าไร ความเคยชินอันมากมายเหล่านี้ มันเหนียวแน่นสักเท่าไร.

นี่เราจะตอบโต้กันที่ว่า ทำไมเราจึงละยาก. การที่เราจะละความโลภ ความโกรธ ความหลง นี่มันยาก มันยากเพราะเหตุไร? เพราะมันสะสมความเคยชินแห่งความเป็นอย่างนั้นไว้ ไม้รู้ก็พนักก็หมิ่นครั้งตั้งแต่เกิดมาจนบัดนี้. นี่ท่าจะท้อใจกรรมง ที่จะละสิ่งเหล่านี้ ก็อย่าเพื่อท้อใจ เพราะว่าถ้าละสิ่งเหล่านี้ได้หมด ก็เป็นพระอรหันต์โน้น.

เราอย่าเพื่อเอาถึงนั้น เราเอาแต่เพียงให้มันเบาบางก็ได้ หรือว่าควบคุมมันไว้ให้ได้บ้างก็ได้ อย่าให้มันขึ้นมา อย่าให้มันได้อาหารกิน.

สมมติว่า ความรักหรือความตั้งอกุศลให้รักนี้ ถ้าเราปฏิเสธไว้ได้เรื่อย ๆ ห้ามกันไว้ได้เรื่อย ๆ มันก็จะถอยกำลังลงไปในการที่จะรัก. ความโกรธก็เหมือนกัน ถ้าเราคอยห้ามกันไว้ได้บ่อย ๆ เข้า บ่อย ๆ เข้า มันก็จะถอยกำลังลงไปทุกที. ความโง่ก็เหมือนกัน เราอย่าโง่ชิ ต่อไปนี้อย่าโง่ชิ ความโง่เค็ม ๆ มันก็จะถอยกำลังลงไปทุกที. ส่วนที่มันพร้อมที่จะโง่นั้นมันก็จะมึนน้อยเข้า ๆ.

อย่างนี้คืออาการที่ได้พุทมาแล้ว ในการพุทครั้งที่แล้ว มาว่า เราเองเป็นอยู่ให้ดี อย่าให้กิเลสมันได้กินอาหาร

เราอย่าไป โกรธใหม่ รักใหม่ โลกใหม่ ใจใหม่ซี กิเลสมันก็ไม่ได้อินอาหาร; ก็คืออาสวะนั้นแหละ มันจะกลายความหมักคอง กลายความเคยชิน ที่นี้เราก็จะมีกิเลสเบาบาง เช่นว่า จะโลภน้อย จะโกรธน้อย จะโง่หลงน้อยลงทุกทีๆ เพราะว่าเราควบคุมไว้ด้วยสติสัมปชัญญะเรื่อย ถ้าหมกกิเลสหมกอนุสัย ก็เป็นพระอรหันต์สูงสุดเลย ไม่มีอะไรจะสูงสุกว่านั้น.

เดี๋ยวนี้เราเอาแต่ว่า ระวังให้ได้ทันทั่วทั้ง กวบคุมไว้ให้ได้ ก็แปลว่าตัดอาหารลงทุกทีไป จนกว่ามันจะตายแล้วมีความสุขสบาย มันไม่ร้อน.

ถ้าพูดที่ลึกซึ้งกว่านี้กว่า ความทุกข์มันร้อน ร้อนอย่างกับมันถูกราคด้วยน้ำร้อน แต่ว่า ความสุขมันมันร้อนแต่ร้อนอย่างลึกลับ มันร้อนอย่างเบียดแคะ มันเลยชอบกัน เพราะมันเอรีคอ่อย แล้วก็พอใจกัน; มันร้อนอย่างทีบอกไม่ถูก. เช่นความร้อนของความรักอย่างนี้ ไม่มีใครเกลียด; แต่ถ้าความร้อนที่เกิดจากความโกรธนี้ คนพากันเกลียด เพราะมันเห็นง่าย เข้าใจง่าย; แต่ถ้าเป็นความร้อนที่เกิดจากความโง่ มันยิ่งเห็นยาก มันจึงโต้โง่กันมากขึ้น ๆ.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า รากะก็เป็นของร้อน โทสะก็เป็นของร้อน โมหะก็เป็นของร้อน; แต่ส่วนที่เราจะเห็นได้

ง่าย ๆ ก็เพียงว่า โทสะเป็นของร้อน ; ส่วนราคะเป็นของร้อน
 นั้น ต้องคิดให้ดี คิดให้ดีก็เห็นได้เหมือนกัน แต่มันร้อนอีก
 แบบหนึ่งซึ่งคนเขาชอบกัน. ส่วนโมหะนั้นยิ่งเห็นยากว่ามัน
 ร้อนอย่างไร. มันโง่ มันหลง หรือถ้าจะดูง่าย ๆ ก็ไปอยู่ที่ความ
 กลัว เมื่อเรากลัวอะไรมา ๆ เวลาที่เรากลัวจริง ๆ มันร้อน
 ชนิดหนึ่ง มันไม่เหมือนราคะ ไม่เหมือนโทสะ แต่มันก็ร้อน.
 ความวิตกกังวลนั้นมันร้อน นี่เป็นพวกโมหะ ; ความกลัว
 ความสงสัย มันรบกวนจิตใจเหลือประมาณ อย่างนี้มันร้อน.
 แบบโมหะ.

ทั้งนี้ราคะก็ร้อน โทสะก็ร้อน โมหะก็ร้อน เรา
 อย่าไปชอบมัน แต่ถ้าเรายังมีวิชาอยู่เพียงใด เราก็ยังจะ
 ชอบมันแน่ ๆ. นี่คืออาการที่เราไม่รู้ความจริงของสิ่งที่เรียกว่า
 ชีวิต. อยู่ในโลก ก็ไม่เห็นโลก มีตาก็มองไม่เห็นอะไร.
 เหมือนกับนกไม่เห็นฟ้า ปลาไม่เห็นน้ำ เป็นต้น ระวังให้ดี
 มันน่าอาย. ถ้าเราเป็นปลาแล้วก็ไม่เห็นน้ำ มันน่าอาย.
 เราอยู่บนบกมองเห็นปลา ปลามันไม่เห็นน้ำ เราก็ดูถูกมัน.
 ที่ที่เราเองอยู่ในโลก ก็ไม่เห็นโลก ที่ที่ปลามันจะค่าเราบ้างแล้ว
 เพราะว่าคนอยู่ในโลกแล้วก็ไม่เห็นโลก ; มันก็ถึงที่ที่ปลามันจะ
 ค่าคนบ้างแล้ว.

นี่ความลับของชีวิต มันมีอยู่อย่างนี้ มันอาจจะสูง
 เกินไป ลึกเกินไป ก็ได้ สำหรับคนที่โง่; แต่ก็อาจจะพอดี
 ที่สุด จำเป็นที่สุด สำหรับทุกคนที่จะอยู่ในโลก. นี่เครื่อง
 ราง ที่แขวนไว้แล้วจะไม่ต้องร้องไห้. แขนงพระเครื่อง
 ให้คอหักก็คุ้มไม่ได้ ยังจะต้องร้องไห้ ยังจะต้องกลั้วผี; แต่ถ้า
 เรามีความรู้อย่างนี้แล้ว มันคุ้มได้ ไม่ร้องไห้ โง่ โง่อะไร
 อีกต่อไป.

นี่คือความลับของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต มันสรุปอยู่ที่ตา
 หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ไม่ต้องไปสนใจที่อื่น.

เมื่อตาเห็นรูป เมื่อหูได้ยินเสียง เมื่อจมูกได้กลิ่น
 เมื่อลิ้นได้ลิ้มรส เมื่อผิวหนังได้รับสัมผัสทางผิวหนัง และเมื่อ
 จิตได้รับอารมณ์ทางจิต, ต้องทำให้ดี อย่าให้กระแสนั้นเดินไป
 ในทางความโง่ หรือวิชา แต่ให้มันเดินไปในทางวิชา
 บัญญา โภธิ. คือตาเห็นรูปนี้เข้าแล้ว ที่มันเป็นศัตรู จะทำ
 อย่างไร ก็อย่าไปโง่ อย่าไปโกรธ. แก่ไขทำให้ดี ๆ ทำให้
 ถูกต้อง อย่าให้ศัตรูทำอะไรเราได้. หรือว่าไปเห็นสิ่งที่น่ารัก
 อารมณ์เป็นที่รักของเพศตรงกันข้ามอะไรก็ตาม อย่าไปโง่ไปรัก
 มันเข้า ต้องคิดดูก่อนว่า จะทำอย่างไร ควรทำอย่างไร : ถ้า
 จะสัมพันธ์ จะติดต่อกัน หรือเป็นสามีภรรยา กัน ก็ต้องทำ
 ด้วยความฉลาด อย่าทำด้วยวิชา มันจะเป็นทุกข์.

ดังนั้นเราจะไม่มี ความทุกข์ได้ ก็ต้องมีวิชา มีปัญญา มีสัมมาทิฐิ มีโพธิ์ ซึ่งไม่ใช่วิชาก็แล้วกัน. ปัญญาอย่างนี้ มันลึกอย่างนี้ มันยากอย่างนี้ แต่มันก็แก้ได้ด้วยอาการอย่างนี้.

เอาละ พิจารณาตุก็แล้วกันว่า ความรู้ทางหนังสือ ทางเทคโนโลยีทางอะไรที่เรียน ๆ มาในวิชาต่าง ๆ นั้น มันจะช่วยแก้ปัญหาล้านได้ไหม ถ้าเห็นว่าแก้ไม่ได้ ก็ขอให้ช่วยสนใจเรื่องของพระพุทธเจ้าบ้าง เพราะว่าคนเราก็มิได้มีปัญญา แต่เพียง เรื่องปาก เรื่องท้อง เรื่องกิน เรื่องอยู่. มันยังมีปัญหอันลึกซึ้งทางจิตทางใจอยู่อีกอย่างนี้ เราก็ต้องมาศึกษา ในโรงเรียนของพระ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้รู้กันไว้ แล้วมันจะช่วยแก้ปัญหาล้านได้.

ถ้าเราแก้ปัญหาล้านได้แล้ว เราก็สบายเป็นสุขที่สุด แล้วเราจะทำหน้าที่ต่าง ๆ ที่เป็นอาชีพได้ด้วย.

สมมติว่า ถ้าหัวใจของกรรมมันร้อนระอุอยู่ด้วยราคะ ด้วยความรักรัษี สอนหนังสือได้ไหม? ลองกึกดู การสอนหนังสือเป็นอาชีพที่จะต้องทำ แต่ถ้าหัวใจมันกำลังบ้า อยู่ด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง มันจะสอนได้ไหม? เราจะเอามันออกไปได้อย่างไร? นี่ก็คือวิธีของพระพุทธเจ้า. เมื่อเราใช้วิธีนี้ เราก็เป็นสุขสบายเยือกเย็นอยู่ตลอดเวลา แล้วเราก็สอนหนังสือได้ แล้วก็สอนได้ดี แล้วก็ไม่มีเมตตากาฎณา

รักเด็กทุก ๆ คนในโลก ถ้าเป็นครูก็ต้องรักเด็กทุกคน
ในโลก มีเมตตากรุณาอย่างยิ่ง.

นี่คือความลับของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ซึ่งมีอยู่หลายแบบ
หลายระดับเหลือเกิน. คนโง่ก็เห็นชีวิตไปแบบหนึ่ง, คน
ฉลาดก็เห็นชีวิตไปแบบหนึ่ง. แม้คน ๆ เดียวกันนั้นแหละ
เมื่อมันยังเป็นเด็กเล็ก ๆ เป็นเด็กอมมือ มันก็รู้จักชีวิตไป
แบบหนึ่ง, พอโตเดินได้มันก็รู้จักชีวิตไปแบบหนึ่ง, เป็นวัยรุ่น
ขึ้นมาก็รู้จักชีวิตไปแบบหนึ่ง, เป็นหนุ่มเป็นสาวก็รู้จักชีวิตไป
แบบหนึ่ง, เป็นพ่อบ้านแม่เรือนก็รู้จักแบบหนึ่ง, เป็นคน
เช่าคนแก่ ก็รู้จักแบบหนึ่ง; ถ้ายังโง่เป็นปุถุชนอยู่ก็รู้ไป
แบบหนึ่ง, ถ้าฉลาดเป็นพระอรียเจ้าก็รู้ไปอีกแบบหนึ่ง. คือ
พระอรียเจ้าท่านรู้จนสามารถจะกำจัดปัญหาอันเกี่ยวกับความ
ทุกข์ทั้งหลายได้ ท่านจึงเป็นพระอรียเจ้า เป็นบุคคลที่ประเสริฐ
ที่เราเคารพบูชากัน.

ดังนั้นคำว่า “พระอรียเจ้า” จึงไม่ใช่บุคคลที่จะควรรังเกียจ
หรือเกลียดกลัวอะไร เป็นแต่ผู้ที่รู้จักสิ่งทั้งหลาย
ทั้งปวงถูกต้องตามที่เป็นจริง เอาจนความทุกข์ทั้งหลายได้
เพราะว่าท่านรู้ความลับของสิ่งที่เรียกว่าชีวิตถึงที่สุด ท่านก็ได้
ชีวิตนิรันดร. การบรรยายวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลา ยุติไว้ที่

ความลับของชีวิต

เรื่อง

ชีวิตนี้มีมาสำหรับทำประโยชน์

เพื่อนสหรั่วมิกและท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย,

อาตมาขอแสดงธรรมในรูปแบบของคำปราศรัย
บรรยายธรรมตามธรรมคา เพื่อสะดวกแก่การฟังหรือการ
ศึกษา ทั้งที่ท่านทั้งหลายก็ทราบกันอยู่แล้วว่าเรามีการกระทำ
พิธีกรรมก็เรียก ในรูปที่เรียกว่า ทำบุญอายุ ทำบุญเนื่องด้วย
การที่มีอายุครบอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ว่ามันมีอยู่ ๒ แบบคือ
แบบต่ออายุ เป็นการชื่นชมยินดีกับความมีอายุนี้ก็เป็นแบบหนึ่ง
ส่วนอีกแบบหนึ่งเรียกว่าล้ออายุ เป็นการวิพากษ์วิจารณ์
วินิจฉัย ปรับปรุงทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับอายุ นั้นเรียกว่า
ล้ออายุ

ด้วยความมุ่งหมายที่ต่างกัน : ทำบุญต่ออายุก็ส่งเสริมอายุ ทำบุญล้ออายุก็เป็นการชำระชะล้างชักฟอกอายุ

เหมือนกับจับมาอาบน้ำซักสีเหลืองโคลนให้สะอาด นี่ท่านทั้งหลาย รู้จักความหมายของคำว่า การทำบุญอายุแบบที่ล้ออายุนี้ไหม มีความหมายอย่างนี้ ที่พูดนั้นก็เผื่อว่าบางคนซึ่งอาจจะยังไม่เข้าใจ เพราะมาใหม่ รู้ได้ตรงที่ว่ามีมามากกว่าปีกลาย ดังนั้นต้องมีคนที่มาใหม่เพิ่งมาใหม่ยังไม่ทราบเรื่อง ก็ขอพูดให้ฟังว่า เราทำบุญอายุนี้แบบล้ออายุ จับอายุหรือจับชีวิตนี้มาอาบน้ำชำระชะล้างขจัดเหตุเหลืองโคลนประจำปีกันนั่นเอง ฉะนั้น ใครจะทำบุญต่ออายุก็ได้ ใครจะทำแบบล้ออายุก็ได้ เพราะว่าเรามีเสรีภาพ เรามีรสนิยมของเราเอง เราก็ทำตามที่เราจะพอใจ เอาละเป็นอันว่า เข้าใจความหมายของคำว่าทำบุญล้ออายุกันพอสมควรแล้ว อาตมาที่จะได้บรรยายเรื่องที่จะควร จะพูดกันในวันนี้สืบต่อไป

เรื่องแรกที่สุด ก็คือขอแสดงความขอบคุณในการ ที่มาร่วมพิธีกรรมทำบุญล้ออายุนี้ด้วยกันทุกคน มาด้วยความหวังดี ด้วยกันทั้งนั้น จึงมีเรื่องที่จะต้องขอบพระคุณ ที่นี้ ก็มาถึงเรื่องจะต้องขอกฎ ก็อัมมีการต้อนรับเป็นธรรมดา ถ้าการต้อนรับบกพร่องไม่ได้รับความสะดวก เขาก็ต้องมี ขนบธรรมเนียมประเพณีว่า “ขอกฎๆ” งานศพก็ตี งาน

อะไรก็ตามที่มีความบกพร่องแล้วก็ขอภัย นี่ถ้าได้มีการต้อนรับ
 บกพร่อง ไม่ได้รับความสะดวก และได้รับความลำบากบาง
 อย่าง เจ้าของบ้านก็ขอภัย และถือว่ามันเป็นเรื่องสมทบ
 ทุนในการมาทำบุญลืออายุไปเสียก็แล้วกัน

ที่^๕นี้อยากจะพูดเรื่อง^๕นี้ให้สิ้นเชิงเรื่องขอภัย^๕นี้ เจ้า
 ของบ้านได้รับประโยชน์ในการมาของแขก มีความบกพร่อง
 ก็ขอภัย ที่^๕นี้จะมองกลับตรงกันข้ามว่า ผู้มาเป็นผู้ได้รับ
 ประโยชน์ แล้วมาทำความยุ่งยากลำบากให้เจ้าของบ้าน แขกก็
 ควรจะขอโทษบ้างได้หรือไม่ละ เจ้าของบ้านก็เป็นผู้ยอมรับ
 ความลำบาก ถ้าแขกผู้ได้รับประโยชน์ ทำให้เจ้าของบ้าน
 ลำบาก ฝ่ายแขกก็ควรจะขอภัยใช่หรือไม่ หรือว่าถ้ามันมี
 การได้รับประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย ถ้าว่าการบกพร่องมัน
 เกิดขึ้นแล้ว มันก็คงจะต้องขอภัยแก่กันและกันทั้งสองฝ่าย
 อย่าง^๕นี้ยุติธรรมหรือไม่ ขอเอาไปกิดคุดไปใคร่ควรวณู สำหรับ
 จะได้นำไปใช้ในกรณีอื่น ๆ ของท่านทั้งหลายสืบต่อไป แต่
 มันแปลกแหวกแนวก็คงไม่มีใครยอมรับ

ที่^๕นี้ก็มาถึงเรื่องการต้อนรับ เห็นได้ว่าเราก็มา
 นั่งกันกลางคืน มีการต้อนรับท่านทั้งหลายด้วยผืนดินหรือ

แผ่นดินนี้ จะมีความหมายอย่างไร บางคนอาจจะคิดว่าไม่เหมาะสม ไม่ให้เกียรติแก่ผู้มาเสียเลย อาตมาก็จะอธิบายให้ฟังว่า เป็นการต้อนรับด้วยเสนาสนะที่มีเกียรติที่สุด เพราะว่าแผ่นดินนี้เป็นที่นั่งที่นอนพูดภาษาชาวบ้านธรรมดา น้อยกว่า แผ่นดินนี้เป็นที่นั่งที่นอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าประสูติกลางคืน พระพุทธเจ้านั่งตรัสรู้กลางคืน พระพุทธเจ้าก็สั่งสอนกลางคืน พระพุทธเจ้าก็ประทับอยู่กลางคืน เพราะว่ากฏของท่านก็พื้นดิน แล้วในที่สุดท่านก็นิพพานก็ตายกลางคืน ผู้ที่เรียนพุทธประวัติมาอย่างพอสมควรแล้วย่อมรู้เรื่องนี้ดี แต่อาจจะลืมนึกไปก็ได้ ถ้านึกได้ ก็จะเป็นการที่ว่า พระพุทธเจ้าประสูติกลางคืน ตรัสรู้กลางคืน สอนกลางคืน อยู่กลางคืน ตายกลางคืน แผ่นดินมีความหมายพิเศษ หรือว่ามีเกียรติยศสูงสุดถึงขนาดนี้ แต่คนก็ไม่ค่อยชอบนั่งกลางคืน ทำบุญอะไรสักชนิดหนึ่งก็ปรารถนาจะไปเกิดบนวิมาน ในวิมาน ชอบอยู่บนวิมาน เต็มวันเขาก็อยู่ในอาคารสถานที่ ซึ่งสร้างกันสวยงามแพ่งๆ ทั้งนั้นแหละ ไม่มีใครชอบนั่งกลางคืน จึงต้องขอบอกกล่าว ขอทำความเข้าใจกันอย่างนี้ ว่าที่นั่งที่นอนกลางคืนนี้ เป็นของพระพุทธเจ้า

แล้วเราก็เป็นสาวกของพระองค์ เราจะทำอย่างไร จึงจะเป็น
 การอนุวัตรตาม เป็นการอนุโลมตามพระพุทธเจ้า อาตมาก็ว่า
 ดีแล้ว ๆ ที่เรามา นั่งกันกลางคืน บางคนก็ยังอุตสาห์นั่งบน
 ก้อนหินหลีกเลี่ยงที่จะนั่งกลางคืน ก็ไปกิตคุเสียใหม่ จงเอา
 มือลูบคืน แล้วก็อยากจะถามอีกคำว่าจงจูบคืน เหมือนกับที่
 ไบบเขาทำ เพราะว่ามันเป็นที่ประสูติ ตรัสรู้ สั่งสอน ประทับ
 อยู่และนิพพานของพระพุทธเจ้า อย่างน้อยเอามือลูบคืนด้วย
 ความพอใจก็ดีเหมือนกัน มันจะเกิดสิ่งที่เรียกว่าพุทธานุสติ
 นั้นได้ง่ายเข้าๆ เขาละเป็นอันว่าคงจงไม่มีใครจะโกรธว่าให้นั่ง
 กลางคืน คงจะพอใจรับเกียรติที่ได้นั่งกลางคืน เป็นการ
 ต้อนรับปฏิสันถาร เป็นธรรมเนียมของสวนโมกข์ นี่คงจะ
 หมดข้อข้องใจไปสักข้อหนึ่งคือข้อที่ว่า ต้องนั่งกลางคืน นี่
 แหละคือสิ่งที่ต้องพูดกันเป็นเรื่องแรกตามธรรมเนียม ตาม
 ประเพณี เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่อำนาจประโยชน์ เกยอำนาจ
 ประโยชน์มาแล้ว ท่านจึงตั้งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี
 ขึ้นไว้ เราก็รักษาสืบๆ ต่อกันมา อะไรเป็นสิ่งที่นำมาซึ่ง
 ประโยชน์ มันก็ทำกันจนเป็นธรรมเนียม

ที่นั่นก็จะพูดถึงคำว่า “*มาสวนโมกข์*” อุตส่าห์มาจาก
 ที่ไกล เหน็ดเหนื่อยลำบากเสียเวลา เสียการงานนั้นนั่นแน่
 นอน แล้วก็มาสวนโมกข์นี่จะได้อะไรคุ้มกันกับสิ่งที่ต้องเสีย
 ไป อาตมาถือเป็นหลักง่ายๆ ว่าถ้าเราใช้ เวลา เงินทอง
 เรียวแรงไปไหนมาไหน แล้วไม่ได้รับประโยชน์คุ้มกัน ก็ถือ
 ว่าทำความผิด ใช้คำพุทธธรรมคาสามัญ ก่อนข้างโสภโศกสลัก
 หน้อยว่ายมบาลจะเล่นงาน ยมบาลต้องเล่นงานคนที่ใช้เวลา
 ใช้จ่ายเงินใช้ทอง ใช้เรียวแรงอะไรไม่คุ้มค่า ได้ผลไม่คุ้มค่า ท่าน
 ต้องได้รับประโยชน์คุ้มค่าในการมาสวนโมกข์ ไม่อย่างนั้น
 ยมบาลก็จะเล่นงาน ทั้งท่านทั้งหลายผู้มาและอาตมาผู้เป็นเจ้า
 ของบ้าน ซึ่งมีหน้าที่ต้องทำให้ท่านทั้งหลายได้รับประโยชน์
 คุ้มกันหรือเพียงพอกัน ข้อนี้มันต้องร่วมมือกัน คือท่าน
 ต้องทำตามหน้าที่ของท่าน อาตมาก็ทำหน้าที่ของอาตมา
 ร่วมมือกัน ประโยชน์จึงจะเกิดขึ้น ที่เห็นอยู่ง่ายๆ ชัดๆ
 ก็คือ ต้องพูดในสิ่งที่มีประโยชน์ เอาไปใช้ปฏิบัติได้ และ
 ได้รับประโยชน์จริงๆ นี้เรียกว่ามีประโยชน์คุ้มกัน

ท่านมาสวนโมกข์ ก็ต้องได้สิ่งซึ่งเป็น หัวใจของ
 สวนโมกข์ สิ่งนั้นก็คือ *ธรรมะที่จะหาพบได้ในขณะที่เรามา*

สวนโมกข์ ท่านก็คงคิดว่าอย่างนั้นจึงได้มา แต่ที่นั่นมันต้อง
 บอกต่อไปอีก ให้ลึกกว่านั้นอีกว่า สวนโมกข์ต้องมีในหัวใจ
 ของท่าน ธรรมะมีในสวนโมกข์นั้นดูจะยาก เพราะว่าธรรมะ
 ต้องมีในหัวใจคน ฉะนั้นต้องทำหัวใจท่านให้มันมีธรรมะ
 ขึ้นมา ที่มาในสวนโมกข์นั้นมันมีง่ายขึ้นสักหน่อยเท่านั้นแหละ
 ขอบอกแต่เพียงว่า มาสวนโมกข์นี้มันทำให้หัวใจมีธรรมะง่าย
 ขึ้นเท่านั้นเอง เหมือนกับว่าบวชกับไม่บวช ไม่ต่างอะไรกัน
 มันทำหน้าที่อย่างเดียวกัน มันต่างกันนึกคิดว่า ที่บวชนะ
 มันสะดวกและมันเร็วกว่าที่ไม่บวช นอกนั้นก็ก็ต้องทำเหมือน
 กันหมดแหละ จะเป็นฆราวาสหรือเป็นบรรพชิต มีหลัก
 ปฏิบัติสำหรับดับทุกข์เหมือนกันเลยไม่แตกต่างกัน หากแต่ว่า
 ถ้าเป็นฆราวาสนั้นนะมันลำบาก ด้วยภาระของฆราวาส ถ้า
 บวชเป็นบรรพชิตมันก็เบา สบาย ง่าย หรือสะดวกในการที่จะ
 ทำความดับทุกข์ ที่นี้พูดให้แคบเข้ามาว่ามาสวนโมกข์มันก็คง
 จะง่ายขึ้นบ้าง เพราะว่าบรรยากาศแบบสวนโมกข์อย่างนี้
 มันช่วยให้เกิดความสงบ ร่างับขึ้นมาในตัวเอง โดยธรรมชาติ
 เอง เกิดขึ้นในตัวเอง ทำให้จิตใจสงบ เยือกเย็นลงไป สะอาด
 สว่างไสวได้ง่ายขึ้น แต่แล้วมันก็ต้องดูที่ในหัวใจ ให้มันมี

สวนโมกข์อยู่ในหัวใจของท่านนั้นแหละมันจึงจะสำเร็จ
ประโยชน์เต็มที่ นี่เราพูดโดยภาษาธรรมะ เอาจิตใจเป็นหลัก
ไม่เอาวัตถุเป็นหลัก มันก็ต้องพูดอย่างนี้

ถ้ามาสวนโมกข์ ได้รับความประโยชน์อันนี้ มันก็คุ้มค่า
อย่างน้อยก็ตัวนี้ ท่านนั่งอยู่ที่นี้ เรื่องบ้าน เรื่องเรือน
เรื่องเงิน เรื่องทอง เรื่องข้าว เรื่องของ เรื่องครอบครัว
อะไรต่าง ๆ มันไม่มารบกวนใจท่าน จิตใจมันก็เป็นธรรมะ
โดยอัตโนมัติ มันง่ายกว่าที่บ้าน ที่เต็มไปด้วยสิ่งซึ่งต้องรับ
ผิดชอบเป็นภาระหนักแก่ชีวิตจิตใจยิ่งกว่าภูเขาเสากาไปเสียอีก
พอมาถึงที่นี้ มันล่วงไปเองมันสลัดออกไปเอง มันก็เป็น
จิตใจที่เกลี้ยง ตรงตามความหมายของคำว่า “โมกข์” โมกข์
นี้มันแปลว่า *เกลี้ยง* ความหมายแรกแปลว่าเกลี้ยง เกลี้ยงคือ
ไม่มีอะไรเกาะ—จับ—ยึด ความหมายที่สองที่ว่า *หลุดพ้น*
พอหลุดพ้นแล้วก็มี ความหมายที่สามว่า มัน *บริสุทธิ์* มันไม่มี
ความทุกข์ นี่เป็นความหมายของคำว่า “โมกข์”

ท่านมานั่งที่นี้ มีหัวใจเกลี้ยง ก็เรียกว่ามาถึงสวน-
โมกข์ ถ้ามานั่งในสภาพอย่างนี้แล้ว หัวใจยังไม่เกลี้ยง ยัง
รกรุงรังอยู่ด้วยอะไร ก็เรียกว่ามาไม่ถึงสวนโมกข์ ไม่ถึง

สวนโมกข์ ไม่ได้นั่งอยู่ในสวนโมกข์ แม้ในสภาพอย่างนี้ ก็เรียกว่า มาไม่ถึงสวนโมกข์ ถ้าหัวใจมันไม่รู้จักเกลียดเขา เสียเลย คำว่าโมกข์แปลว่าเกลียด ขอให้เกลียดจากกิเลส เกลียดจากความทุกข์ ตามสัดส่วนที่มันจะเกลียดได้ ถ้ามันเกลียดได้ ทั้งหมดก็ยิ่งดี แต่มันจะมากไปนัก เอาว่าตามส่วนที่มันจะเกลียดได้ก็แล้วกัน ทุกคนก็จะรู้สึกได้ด้วยตนเองว่ามันเกลียดไปบ้างสักก็มาน้อย แล้วก็พอใจ ก็คุ้มค่ากันแล้ว ยมบาลทำอะไรเราไม่ได้แล้ว เพราะว่าเราได้ใช้เวลา เงินทอง เร็วแรง หรือชีวิตนี้ให้มีผลคุ้มค่ากัน

เอาละที่นี้ก็จะพูดกันต่อไปถึงเรื่องว่า แม้จะมานั่งในสวนโมกข์ มันก็ต้องมีธรรมะอยู่ในจิตใจ เมื่อสวนโมกข์ในทางนามธรรมเข้าไปอยู่ในจิตใจ แล้วก็พบความเกลียดในจิตใจ ฉะนั้นเราต้องหาอะไร ๆ จากภายใน จากจิตใจ เท่านั้นแหละ แม้แต่จะหาพระพุทธรเจ้า จะมีพระพุทธรเจ้าก็ต้องหาในจิตใจ จะพบพระพุทธรเจ้าในจิตใจ จะพบพระพุทธรเจ้าที่ไหนไม่ได้ ในอินทรีย์ก็ไม่ได้ อย่างเป็นทางการอินทรีย์นั้นแหละจะยังไม่พบพระพุทธรเจ้า ยังไม่เห็นพระพุทธรเจ้าก็เพราะพระพุทธรเจ้าแท้จริง อยู่ในใจเรา เราไม่รู้จัก เราจะ

ไปดูไปหาพระพุทธเจ้าที่อินเดีย มันก็มีความยึดมั่นในประเทศ
 อินเดีย เลยไม่พบพระพุทธเจ้า ไปประเทศอินเดียเลยไม่พบ
 พระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าพระองค์จริงอยู่ในหัวใจ
 ของคนทุกคน ต้องจัดการเรื่องจิตใจนั้น จึงจะมี—จะพบ—
 จะเห็นพระพุทธเจ้า แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะได้ตรัสว่า ที่ประสูติ
 ตรัสรู้ ปรีชาญาณ ของพระองค์เป็นสังเวชนียสถานให้เกิด
 บุญกุศลแก่ผู้ไปถึง นี้ก็ยังไม่หมายความว่า เห็นพระพุทธเจ้า
 ยังไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้า มีแต่จิตใจที่สังเวช เกิดบุญ
 เกิดกุศลตามแบบนั้น ในที่สุดก็ต้องวิ่งมาหาพระพุทธเจ้าใน
 จิตใจของตน ๆ นี้พูดให้เข้าใจง่าย ๆ ว่าพระพุทธเจ้านั้นอยู่
 ในจิตใจของเรา แล้วความไม่รู้ของเรา อวิชชาหรือความโง่
 ของเรามันบังเสีย มันบังพระพุทธเจ้าที่มีอยู่ในจิตใจของ
 เราหมด เราเลยไม่เห็น ยิ่งจะไปหาพระพุทธเจ้าที่อินเดีย ด้วย
 อวิชชานั้นยิ่งไม่เห็น

ฉะนั้นขอให้จัดการลงไปทีจิตใจในภายใน มีรูปภาพ
 เขียนอยู่ในตึกมหรสพทางวิญญาน ภาพแรกข้างประตู มีอยู่
 ภาพหนึ่งซึ่งดีมาก ขอให้สนใจ ถ้าไม่เคยดู ว่าให้แหวก *ม่าน*
ความโง่ ของคุณออกไปเสียสักนิกหนึ่ง แล้วคุณจะพบว่า

ข้อความสำคัญหลังภาพ

สิ่งที่ต้องยกมาพูด ให้เห็นความสำคัญในที่นี้ ก็คือเล่าความเป็นมาของภาพบรรดาที่เขียนจำลองลงที่ฝาผนังในส่วนโมกข์ แต่ละภาพนั้นมีไม่ใช่เป็นฝีมือของใครคนเดียว แต่เป็นภาพที่มีคนในอดีตได้เขียนด้วยความคิด ที่มีปรากฏในที่ต่างๆ ท่านอาจารย์เจ้าคุณพุทธทาส ท่านเป็นผู้ไม่ทำความเข้าใจในความหมาย ติดตามความคิดของเจ้าของ และได้เลือกสะสมมานาน ตั้งแต่หนุ่ม พอมามีโอกาสสร้างโรงมหรสพทางวิद्याาณขึ้น ท่านจึงให้เขียนลอกภาพที่สรวแล้ว ไว้ให้เป็นแหล่งรวมเหมือนพิพิธภัณฑ์งานความคิด บรรดาที่เคยมีคนได้คิดมาแล้ว

ภาพนี้ ก็เป็นงานชิ้นหนึ่ง เป็นภาพพิมพ์จากการแกะไม้ ฝีมือของพระฝรั่งผู้เผ่าองค์หนึ่ง ชื่อเซอร์แมนเนมมานแอล ท่านใช้ชีวิตบั้นปลายบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนาอย่างเช่น เทียวเรื่อน้อยตามที่ต่างๆ หลายประเทศ สดท้ายปรารถนาจะมาทำท่านอาจารย์สวนโมกข์ แต่เดินทางมาได้ทีสัปดาห์แต่ละๆ หนึ่ง ในอำเภอสมุย ได้ใช้ช่วงเวลาหนึ่งปรารถนาวิวาดคนมอธชาติย์ แต่ก็มาจบการเดินทางลงที่นั่น หลังจากมรณภาพแล้ว ชาวเกาะพบว่ามีการทำท่านทำเหลือไว้ ชาวบ้านรู้แต่ว่าเป็นเรื่องธรรมะ จึงนำตัวอย่างมาให้ท่านเจ้าคุณพุทธทาสดู พอท่านได้เห็น ก็รู้ว่ามันคุณค่า จึงสั่งให้กลับไปพยายามรวบรวมภาพอื่น เผื่อจะมีอีก

ปรากฏว่ามีหลายภาพ ที่ท่านแกะไว้ย่อมมีความหมาย สอดถึงความคิด-ความรู้สึกของเจ้าของ ที่มีต่อโลก ต่อธรรมะที่น่าที่ใครไปสวนโมกข์ น่าจะลองติดตามสำรวจดูภาพอื่นอีก ให้สังเกตตรงที่เป็นภาพที่ละเอียดๆ เพราะเป็นภาพพิมพ์ไม้ ท่านอาจารย์สวนโมกข์ให้รักษาเอกลักษณ์เดิมไว้ทุกอย่าง เพราะเคารพในความคิดของเจ้าของ เผื่อมีบางคนอาจ "ฉิว" เอาอะไรดีๆ ออกมาได้อีก ไม่ใช่มีเพียงที่ตีความได้แค่นั้น

ภาพ "พระองค์อยู่หลังม่าน" รูปนี้ ท่านอาจารย์สวนโมกข์ยกย่อง จึงให้เขียนไว้เป็นภาพแรก ตอนไหนเล่าเข้าไป เพราะคนเรานั้น ก็วันก็มา ก็รู้สึกในอะไรอย่างนั้นๆแหละ แต่บังเอิญเมื่อใดเมื่อหนึ่ง "ดวงใจ" ของตน เกิดแหวกอะไรๆ ที่มันเหมือนม่านบังดวงตา จะแหวกได้มากได้น้อยไม่สำคัญ ขอให้แหวกกันแล้วก็พอแหวกก็เห็น ตราบใดที่ยังไม่แหวก มันก็อยู่อย่างนั้น ความเห็นแจ้งนั้น ชั่วแวบเดียว ก็มีคุณค่าในการดำเนินชีวิตให้ประเสริฐตลอดไป

“อ้าว! พระพุทธเจ้า นั่งอยู่ตรงนี่เอง - พระพุทธเจ้า นั่งอยู่ตรงนี่เอง” ให้แหวกม่านของคุณออกไปเสียสักนิกหนึ่ง สักสองนิกหนึ่งก็ได้ ไม่ต้องทั้งผืนหรอก แล้วคุณจะพบว่า “อ้าว! พระพุทธเจ้า นั่งอยู่ตรงนี่เอง!” ภาพนี้มีความหมายดีมาก ผู้เขียนเขามีความรู้สึก กิติก็นึกดีมาก จึงเขียนไว้เช่นนั้น เราจึงทำอย่างนั้น จงแหวกม่านความโง่ออกไปเสียทางข้างๆ แม้สักนิกหนึ่งก็จะพบพระพุทธเจ้า อยู่ที่ตรงนี่เอง ไม่ได้อยู่ในอินเดีย หรือที่ไหนด ไม่ได้อยู่ในโบสถ์หรือในที่ไหน แต่อยู่ในจิตใจของเราที่กำลังมีวิชาเป็นม่านบังอยู่ แหวกม่านวิชาไปสักหน่อยหนึ่ง ก็จะพบว่าพระพุทธองค์นั่งอยู่ตรงนี่เอง แล้วต่อไปก็ค่อยๆ แหวกม่านนี้ให้กว้างมากเข้าๆ ก็จะได้พบเต็มองค์ถึงที่สุด

นี่เรื่องทุกเรื่อง มันมีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ ยังรู้สึกกิติก็นึกได้ ยังรู้สึกต่อสิ่งทั้งปวงได้ นั่นแหละ ในจิตใจชนิดนั้นแหละจะหาพบทุกอย่าง อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า อ้ายโลกนี่ก็ดี เหตุให้เกิดโลกก็ดี ความคับแค้นแห่งโลกก็ดี ทางให้ถึงความคับแค้นแห่งโลกก็ดี ตถาคตบัญญัติไว้ในกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้ ที่มีทั้งสัญญาและใจ คำว่ามีทั้งสัญญา

และใจนี้มันมีความหมายแต่เพียงว่ายังเป็น ๆ ยังไม่ตาย ใน
 ร่างกายที่ยาวาาหนึ่ง ที่ยังเป็น ๆ ไม่ตายนี้ จะหาพบหมด
 ทุกอย่าง ความทุกข์ก็จะหาพบที่นั่น เหตุให้เกิดทุกข์ก็จะหา
 พบที่นั่น ความดับสนิทแห่งทุกข์ก็หาพบที่นั่น หนทางให้
 ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ก็หาพบที่นั่น ฉะนั้นขอให้สนใจ
 หาที่นั่น ในท่ามกลางดวงใจ จัดทุก ๆ สิ่งให้มันสะดวกแก่การ
 ที่เราจะหาพบพระพุทธเจ้า ในท่ามกลางแห่งดวงใจของเราเอง
 ฉะนั้นถ้ามาที่สวนโมกข์ ซึ่งมีเจตนาจัดขึ้นเพื่อสะดวกแก่
 กิจกรรมอันนี้ ท่านทั้งหลายก็ใช้ให้มันเป็นประโยชน์ได้รับความ
 ความสะดวกในการที่จะเห็นพระพุทธเจ้าในจิตใจของตน พบ
 ความสะอาด ความสว่าง ความสงบในจิตใจของตน จะได้
 คຸ້ມคຸ້ມมาสวนโมกข์ รับประทานได้ว่าถ้าเราร่วมมือกันอย่างนี้
 แล้ว ยมบาลไม่มีทางที่จะเล่นงานเรา มีแต่เราจะหัวเราะเยาะ
 ยมบาลให้วิ่งหน้าแก้อกลับไปเท่านั้นแหละ นี่ก็คือความถูก
 ต้องหรือความปลอดภัยในการที่มาสู่สถานที่นี้

และจะขอพ่วงท้ายด้วยเรื่องราว ของแปลก คนใน
 โลกโดยเฉพาะพวกที่อ้างตัวเองว่าเจริญแล้ว เจริญแล้วนั้น
 มันทำงานทั้งปี รวบรวมเงินไว้มาก ๆ ๆ ๆ แล้วก็ไปเที่ยว

รอบโลก เพื่อไปคุยของแปลก ทมตเงินแล้วก็กลับไปทำงาน เพื่อรวบรวมเงินไว้ พอถึงบีกก็ไปเที่ยวรอบโลกเพื่อคุยของแปลก เราจะพูดว่ามันโง่ที่สุดของมนุษย์ เพราะว่าอายของที่ควรจะต้องว่าเป็นของแปลกนั้นมันมีอยู่ในใจของเราเอง อายของแปลกที่เขาจตตะเบียนไว้ว่าก็เป็นของหน้าอัครรรย์ ๗ อย่าง ๘ อย่างในโลกนั้นว่าเป็นของแปลก คนก็ลงทุนไปคุยของแปลก แพงเท่าไรก็ไม่ว่า อาตมาก็เคยลงทุนไปคุยนครวัตในฐานะที่เป็นของแปลกชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน คราวนั้นมันรู้สึกว่าเป็นแปลก เคียงวันมันหายโง่แล้ว มันไม่รู้สึกว่าเป็นแปลก ให้ร้อยนครวัตพันนครวัตก็ไม่เป็นของแปลก ก็มันเป็นของมันเอง ตามกฎของ อิทัปปัจจยตา ที่ว่ามนุษย์มันสร้างขึ้น คัดแปลงไปอย่างไร

เคยอ่านเรื่องน้ำตกในแองการ่าที่อเมริกา ว่าเป็นของแปลก ก็สนใจ คุรุปรถ่าย หนักเข้าๆก็โอ้เรามันโง่เอง มันก็คือธรรมชาติเช่นนั้นเอง ธรรมชาติเช่นนั้นเอง ไปคุยให้โง่ มันไม่แปลกไปจากงานหรือฝีมือของกฎอิทัปปัจจยตา มันเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา แล้วมันก็เป็นเช่นนั้นๆ ให้มันประหลาดกว่านั้นสักร้อยเท่าพันเท่า มันก็ไม่เป็นของ

แปลกหรือก มันเป็นเช่นนั้นเองๆแหละ เตี้ยวันเลยไม่รู้จะไปไหน ไม่รู้จะไปทำอะไรแปลกๆที่ไหน ความกึกกมันหยุดหมด ไม่อยากไปเมืองนอกกับเขา เบื่อที่สุดละที่จะไปโง่ ไปเห็นว่ามันเป็นของแปลก หรือเป็นของที่จะอะไรพิเศษออกไป มันไม่มี เคยอยากไปคูโบราณสถานทีอินโดนีเซียอย่างยิ่ง เมื่อก่อนนี้ แล้วก็ไม่ได้ไป จนบัดนี้มันก็ยังเปลี่ยนตรงกันข้าม มันไม่อยากไป มันไม่อยากโง่ มันไม่มีอะไรแปลก พระเจดีย์ โบราณสถานอะไรมันไม่มีอะไรแปลก มันเกิดขึ้นตามกฎอิทัปปัจจยตา ที่ปรุงแต่งอยู่ในจิตใจของคนแต่ละคน ถึงจะเนื่องกับพระพุทธเจ้าก็จริง แต่คนโง่มันเนื่อง คนโง่มันทำให้มาก ให้เสียเวลา เขาทำกันแต่สิ่งให้เสียเวลา เขาทำกันแต่สิ่งให้เสียเวลา ไม่จำเป็นต้องทำก็ทำขึ้นมาให้มาก ให้เพื่อนมนุษย์พลอยเสียเวลา เตี้ยวันก็เลยหยุดชะงักในการที่จะไปทำอะไรที่ว่าแปลก ที่ว่าน่าอัศจรรย์ หรือว่าลึกลับซึ่งในทางสติปัญญา หรือวัฒนธรรม มันไม่แปลก ของแปลกถ้าว่าจะเป็นของแปลก มันไม่มีหรือก มันล้วนแต่เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตาทั้งนั้น ผลของ อิทัปปัจจยตา ก็เป็นไปตามเหตุปัจจัยนั้น มันก็คือตถาตา ตถาตา ก็เป็นเช่นนั้นเองๆๆ เป็นเช่น

นั้นเอง มันไม่แปลก มันเป็นเช่นนั้นเอง มันไม่แปลก
 สวยก็ไม่แปลก ไม่สวยก็ไม่แปลก อร่อยก็ไม่แปลก ไม่อร่อย
 ก็ไม่แปลก มันไม่แปลก มันเป็นไปเช่นนั้นเอง ตามกฎ-
 อิติปัจจยตา เคียวนี้เรามันไม่รู้เรื่องนี้ แล้วก็เห็นเป็นของ
 แปลก แล้วก็เสียเวลาแต่งตั้งให้สวย แล้วก็เสียเวลาหาอาหาร
 ที่อร่อยที่แพงที่สุดมากิน มันก็ส่งเสริมความโง่ ให้มันมาก
 ขึ้นไป ก่อนนี้มันโง่น้อยหน่อย พอไปส่งเสริมมันเข้ามันก็
 โง่หนักเข้า ฉะนั้นน่าจะเอาออกกันเสียที่ อ้ายความโง่
 ชนิดนี้ ก็เห็นอะไรเป็นของแปลก แล้วก็ตื่นเต้นไปตาม
 ความรู้สึกว่าเป็นแปลก ถ้าเป็นพุทธบริษัทแท้จะไม่มีอะไรเป็น
 ของแปลก ถ้าเป็นพุทธบริษัทแท้จะเห็นตถาตาเช่นนั้นเอง
 ตถาตาเช่นนั้นเอง ตถาตาเช่นนั้นเอง ตามการกระทำ
 หรือการปรุงแต่งของ อิติปัจจยตา ก็อกฏของธรรมชาติ ที่
 มันปรุงแต่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้เป็นไป เราก็เลยไม่มีอะไร
 แปลก เมื่อไม่มีอะไรแปลก ก็ไม่ต้องสร้างอะไรขึ้นมาให้
 มาก ๆ ให้อย่างยาก เรื่องมันก็จะลดลง

เคียวนี้เขากำลังเร่งสร้าง เร่งผลิต เร่งทำ เร่งคิด
 กันว่าอะไรแปลก ๆ ทำให้แปลกให้คนเห่อกันไปๆ ไปเพิ่ม

ความโง่ ที่ไปคู้ของแปลก ที่เขาทำให้มันแปลกยิ่ง ๆ ขึ้นไป
นี่ขอให้เราเป็นพุทธบริษัทโดยแท้จริงโดยถูกต้อง

—ไม่มีอะไรแปลก สำหรับจะรัก หรือไม่รัก

—ไม่มีอะไรแปลกสำหรับจะโกรธหรือไม่โกรธ

—ไม่มีอะไรแปลกสำหรับจะกลัวหรือไม่กลัว

ไม่มีอะไรที่จะมาทำให้รัก โกรธเกลียดกลัว หรือ
ตรงกันข้าม เราอยู่ตรงกลาง อยู่ตรงกลางว่าง ๆ อยู่ตรงกลาง
ระหว่างน่ารักกับไม่น่ารัก ระหว่างน่ากลัวกับไม่น่ากลัว เรา
อยู่ตรงกลาง ๆ ดีกว่ามันไม่หนักหน้อย นี่พุทธบริษัทมีจิตใจ
สะอาด สว่าง สงบ อยู่ได้ เพราะว่าเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง

ฉะนั้นขอให้ทุกท่านสำรวจดู ทุก ๆ คู้ที่เป็นความ
ตรงกันข้าม เรื่องได้—เรื่องเสีย ทั้งคู้มันเช่นนั้นเอง, เรื่อง
แพ้—เรื่องชนะทั้งคู้ก็เช่นนั้นเอง, เรื่องกำไร—เรื่องขาดทุน
ทั้งคู้ก็เป็นเช่นนั้นเอง ก็คู้ก็สืบคู้มันก็ล้วนแต่เป็นเช่นนั้นเอง
ตามแบบของ อิทัปปัจจายตา มีผลออกมาเป็นเช่นนั้นเอง ที่นี้
เราก็มีจิตใจปกติ คือไม่หวั่นไหว เหลืออยู่แต่ว่าหน้าที่ ที่
ควรจะทำอย่างไรก็ทำไป ให้ถูกต้องตามกฎของความเป็นเช่น
นั้นเอง ถ้าทำอย่างนั้นมันต้องขาดทุน ถ้าทำอย่างนั้นมันไม่

ชาติคุณ ก็จึงเลือกเอาข้างไม่ชาติคุณ เพื่อว่าชีวิตนี้มันจะ
 ใต้เป็นประโยชน์ ก็เพราะว่าชีวิตนี้มันมีมาสำหรับทำสิ่งที่
เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายแก่ทุกคน เมื่อเราทำประโยชน์ตน
จบลงไปแล้ว ก็ทำประโยชน์ผู้อื่นต่อไป ความมั่งมีของ
เราก็จะเป็นประโยชน์ คุ้มค่าหรือสมค่า ไม่ใช่เอามาสำหรับ
 เพิ่มภาระให้แก่เรา เราจะต้องรู้จักทำให้ไม่เกิดความทุกข์หรือ
 ความหนักอกหนักใจขึ้นมาในการงาน จงมองเห็นการงาน
 เสียใหม่ให้ถูกต้องว่า การงานนั้นคือธรรมะ ถ้าเป็นการงาน
ที่ถูกต้อง จะไม่ทำอันตรายทรมาณเจ้าของ การงานคือหน้าที่
 หน้าที่คือการงาน นั่นคือธรรมะ คือหน้าที่ที่จะช่วยให้รอด
 ไม่มีพระเจ้าหรืออะไรที่ไหนจะมาช่วยให้เรารอด นอกจาก
 หน้าที่ที่เราจะต้องกระทำให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของอิทัป-
 บัญจยตา พอเราทำหน้าที่ถูกต้อง มันก็มีความรอด รอด
 ทั้งทางร่างกายคือไม่ตายและอยู่เป็นผาสุก รอดทั้งทางจิตใจ
 คือจิตใจไม่มีความทุกข์ ไม่มีความหนักอกหนักใจ เรารอด
 ทั้งเราเอง และรอดทั้งเพื่อนมนุษย์ของเราทุกคนด้วย ตาม
 หลักพุทธศาสนา เมื่อตัวเองรอดแล้วก็ต้องช่วยเพื่อนมนุษย์
ทุกคนให้รอดด้วย ฉะนั้น หน้าที่ คือสิ่งที่ช่วยให้รอด

ด้วยกันทุกคน หน้าที่นี้คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ ทำ
หน้าที่แล้วจะรอด พุทได้เลยขอให้ช่วยจำไปด้วย ขอให้ช่วย
จำไปหน่อยว่า ในโลกนี้โลกปัจจุบันนี้ ถ้าทุกคนตั้งหน้าตั้งตา
ทำหน้าที่ของตนเท่านั้นแหละ ทุกคนตั้งหน้าตั้งตาทำหน้าที่
ของตนเท่านั้นเอง โลกนี้รอด โลกนี้มีสันติภาพ ไม่ยุ่งยาก
ลำบากเหมือนกับที่กำลังเป็นอยู่

เดี๋ยวนี้คนจำนวนมากมันไม่ตั้งใจทำหน้าที่ของตน
มันไม่ทำหน้าที่เสียเลยก็มี มันคอยที่จะก้าก้าโรบนหัวคนอื่น
มันไม่ทำหน้าที่ด้วยตนเอง หรือว่ามันทำหน้าที่ผิด ผิดไปจาก
หน้าที่ที่ควรทำ ก็เรียกว่าไม่ทำหน้าที่ เช่นมันคิดว่ามันมี
หน้าที่เป็นขโมย เป็นอันธพาล จีปล้น มันก็ไปทำหน้าที่
ขโมย จีปล้น มันก็ผิดหน้าที่ เพราะว่าหน้าที่อย่างนั้นไม่ใช่
หน้าที่ เพราะว่าหน้าที่นั้นมันไม่ช่วยให้รอด ถ้าเป็นหน้าที่
แท้จริงมันต้องช่วยให้รอด เมื่ออันธพาลทำหน้าที่ของอันธ-
พาล ก็ช่วยให้ไปอยู่ในคุกตาราง แล้วมันจะรอดได้อย่างไร
มันเลยเป็น *ความสำคัญผิด* ต่อหน้าที่ ฉะนั้นรู้จักสิ่งทีเรียกว่า
หน้าที่-หน้าที่กันให้ถูกต้อง ว่ามันจะต้องช่วยให้รอด เป็น
พระเจ้าสูงสุด ไม่มีพระเจ้าไหนจะยิ่งไปกว่าการทำหน้าที่ ไป

ถามพระเจ้าไฉน ก็ใช้ให้กลับมาทำหน้าที่เท่านั้นแหละ มันก็สำคัญอยู่ที่หน้าที่ คำว่า "หน้าที่—หน้าที่" นี้ มนุษย์มันเริ่มรู้จักเป็นครั้งแรกแต่คึกคักบรรพ์โน้น เมื่อเพิ่งพ้นมาจากความเป็นคนป่าเถื่อนใหม่ๆ มนุษย์เริ่มมีสติปัญญาขึ้นมาบ้าง แล้วก็มองเห็นสิ่งๆ หนึ่งว่า โอ้ ! ต้องทำ แล้วมันก็เรียกออกมาว่า "หน้าที่—หน้าที่" แต่ภาษาอินเดียสมัยโบราณ สมัยโน้นมันมีคำว่า "ธรรมะ—ธรรมะ" ที่คนคึกคักบรรพ์โน้นที่ร้องออกมาว่าหน้าที่ๆ ในภาษาไทย คือคำว่า "ธรรมะ—ธรรมะ" คือ "ธรรม" ในภาษาอินเดีย

ข้อนี้มันตรงกับความหมายของคำว่าธรรมะๆ ซึ่งผู้ที่เรียนบาลีมาแล้วก็จะรู้เองแหละว่าธรรมะคำนี้ ตัวหนังสือแปลว่าอะไร *ธรรมะ* แปลว่า *ทรงไว้* หรือ *สิ่งซึ่งทรงไว้ ไม่ให้ตกลงไป* ธรรม=ธ ฐาคู ธรรมะนี่แปลว่าทรงไว้ ชูขึ้นไว้ ยกขึ้นไว้ นั่นแหละคือธรรมะ มันก็ทรงผู้ที่มีธรรมะไว้ไม่ให้จมลงไปในความทุกข์ ไม่ให้จมลงไปในความชั่วหรือความผิด ธรรมะแปลว่าผู้ที่จับยึดหรือทรงผู้ทรงผู้มีธรรมะไว้ไม่ให้ตกลงไป นั่นแหละคือหน้าที่ คนป่าสมัยโน้นก็เริ่มเห็นว่าสิ่งนี้จะทรงเขาไว้ได้ให้รอดตาย ให้ไม่มี

ปัญหา แล้วก็เรียกว่าธรรมะ—ธรรมะคือสิ่งที่ทรงเราไว้ ตรงกับคำในภาษาไทยเราว่า “หน้าที่—หน้าที่” ฉะนั้นขอให้ทุกคนไปเข้าใจความหมายของคำว่าหน้าที่ๆ เสียใหม่ให้ถูกต้อง เราอยู่ในสภาพที่ทำอะไรได้ก็ทำสิ่งนั้น มันทำเสมอกันเท่ากันไม่ได้ เพราะมันมีกำลังทางกายกำลังทางใจอะไรต่างๆ กัน บางคนเป็นมหาจักรพรรดิ ก็ได้อะไรก็ได้ แต่บางคนมันเหมาะที่จะเป็นคนขอทาน อยู่ในสภาพที่จำเป็นจะต้องเป็นคนขอทาน ก็คือธรรมะของคนขอทานไว้ก่อนซี คือการขอทานนั้นแหละเป็นธรรมะของคนขอทาน จงประพฤติธรรมะของคนขอทานให้ดี ไม่เท่าไรธรรมะนั้นจะยกคนนั้นขึ้นมาพ้นจากสภาพของความเป็นคนขอทาน มาเป็นคนธรรมดามาเป็นคนก้าวหน้าอะไรต่อไป ข้างหน้าอาจจะเป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้ ซึ่งสมัยหนึ่งเคยเป็นคนขอทาน เราจะต้องปฏิบัติธรรมะในหน้าที่ของตนๆ แต่ละคนๆ ให้ถูกต้องแล้วธรรมะนั้นจะยกเขาขึ้นมา เลื่อนเขาขึ้นมาๆ นี้ธรรมะคือหน้าที่ ธรรมะคือสิ่งที่ทรงผู้มีธรรมะไว้ ไม่ให้ตกลงไปมีแต่ยกขึ้นๆ

จงแน่ใจว่า เมื่อใดทำหน้าที่ เมื่อนั้นมีธรรมะ
เมื่อใดไม่ทำหน้าที่ เมื่อนั้นไม่มีธรรมะ

คือเรามีหน้าที่ถมไป มากมายที่จะต้องทำ ทำหน้าที่
 เกิด แล้วหน้าที่นั้นคือธรรมะ หน้าที่นั้นจะยกเราขึ้นจาก
 ปัญหาที่ปวงจากกองทุกข์ทั้งปวง หลุดพ้นจากวัฏฏสงสาร
 ไปสู่นิพพานก็ได้ ด้วยการทำหน้าที่ จงทำหน้าที่ทุกหน้าที่
 จะเป็นหน้าที่ทำมาหากิน ก็ทำให้ถูกต้อง หน้าที่พักผ่อนก็
 พักผ่อนให้ถูกต้อง หน้าที่สุขภาพอนามัย ก็ทำให้มันถูกต้อง
 บริหารกายให้ถูกต้องอยู่ทุกกระเบียดนิ้ว นั่นแหละคือปฏิบัติ
 ธรรมะ

เมื่อไปนั่งถ่ายอุจจาระ บั๊สสวาระ ทำให้ดีที่สุดนั้นคือ
 ธรรมะ การทำหน้าที่แม้แต่การถ่ายอุจจาระ บั๊สสวาระอยู่นั้น
 แลละ ทำให้ถูกต้องเกิด นั่นแหละคือธรรมะ ธรรมะใน
 ระดับนั้น ธรรมะในความหมายนั้น จะช่วยบุคคลนั้นให้รอด
 ให้ชีวิตรอด ให้มีสุขภาพอนามัยดี ฉะนั้นเราจะต้องกิน
 อาหาร จะต้องอาบน้ำ จะต้องถ่ายอุจจาระ บั๊สสวาระ แม้ที่
 สุดแต่ว่าถ้าคันแล้วก็เกาเกิด ถ้ามันรู้สึกคันขึ้นมา ก็เกาเกิด
 นั่นแหละมันก็เป็นหน้าที่ด้วยเหมือนกัน หน้าที่น้อย
 เหลือเกิน แต่ก็ทำหน้าที่ ฉะนั้น อย่าได้ละเลยหน้าที่
 จงทำหน้าที่อย่าให้ผิดจากกฎของธรรมชาติ ที่บัญญัติไว้ตาย

คำว่า สิ่งที่มีชีวิตต้องทำหน้าที่ ธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต เป็นมนุษย์ ก็มีหน้าที่อย่างมนุษย์ เป็นสัตว์เศรษฐกิจก็ทำหน้าที่อย่างสัตว์เศรษฐกิจ เป็นต้นไม้ต้นไม้ทุกขชาติเหล่านี้ก็ทำหน้าที่ของพฤกษชาติมันให้ถูกต้อง มิฉะนั้นจะตาย ก็จะตายนะ ไม่ใช่อยู่อย่างเพียงทุกข์ยากลำบาก มันถึงกับตายเลย ฉะนั้นทำหน้าที่เดี๋ยวจะได้ไม่ตาย จะได้ไม่ทุกข์ยากลำบาก ทำหน้าที่สูงสุดแล้วจิตใจนี้จะไม่มีความทุกข์เลย ทำหน้าที่สนุก ทำงานสนุก สนุกในการงาน มีความสุขอยู่ในการงาน ผลงานก็เหลือใช้ เป็นเงินเป็นทองมันก็เหลือใช้ ถ้าว่าทำงานสนุก เป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน นั่นแหละคือธรรมะ

ที่นี้ไม่รู้จักธรรมะ ไม่รู้จักหน้าที่ ไม่ทำงาน ไม่ยอมทำงาน เอาเปรียบการงาน เกิดลัทธินี้ขึ้นมาใหม่ว่า ไม่ต้องทำงานได้เงินก็แล้วกัน ใต้เงินโดยทำงานน้อยๆ เอาเงินมากๆ ก็แล้วกัน อย่างนั้นมันเป็นไปไม่ได้ เมื่อเกิดถือลัทธิต่างอย่างขึ้นมา มันก็เป็นลัทธิทำลายโลก นี่เราจะต้องรู้ว่าหน้าที่คือธรรมะ จำเป็นสำหรับสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดนับตั้งแต่มนุษย์ลงไปถึงคน ถึงสัตว์เศรษฐกิจ ถึง

ทันไม้ทันไร่ คนเราทำงานน้อยกว่าสัตว์เศรษฐกิจเพราะว่า
 รู้จักเอาเปรียบ รู้จักหลีกงาน สัตว์เศรษฐกิจมันไม่มีความ
 กิเลสชนิดนั้นมันทำงานเต็มที่ คู่ของมันเขี่ยกินทั้งวัน ก็จึงรู้สึก
 ละเอียดมันว่ามันไม่บิตพริ้วหน้าที ^๕ทันไม้ทันไร่^๕พวกนักชีว-
 วิทยาวิทยาศาสตร์ เขาพูดกันว่ามันคายก๊าซออกซิเจนตลอด
 วัน มันคายก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ตลอดคืน ก็แปลว่ามัน
 ทำงาน ๒๔ ชั่วโมง มันดูหน้าคุดแระธาคูขึ้นไปรับแสงแดด
 แล้วก็เปลี่ยนแปลงทางเคมี เป็นวัตถุ เป็นสสารเลี้ยงทันไม้
 เลี้ยงใบไม้ ใหญ่โตทุกๆวัน มันทำงานทั้ง ๒๔ ชั่วโมง จึง
 คายออกซิเจนตลอดวัน คายคาร์บอนตลอดคืน เราน่าจะอย
 ทันไม้ไหม? ว่ามันทำงาน ๒๔ ชั่วโมง มนุษย์นี้ทำงาน ๘
 ชั่วโมงก็เบื่อแล้ว อາตมาไม่ถือว่าจะต้องทำกี่ชั่วโมง ทำสुक
 ความสามารถที่จะทำได้

สมัยหนึ่งเมื่อแรกทำงานมีส่วนโมกข์^๕นี้ เคยทำงาน
 ศึกษาคันควัว วันละ ๑๘ ชั่วโมง ผลงานมันจึงเหลืออยู่
 เต็มวัน^๕ ไปดูเถอะในตึกแดงนั้นนะผลงานของการทำงาน
 วันละ ๑๘ ชั่วโมงสมัยโน้น มาถึงสมัยนี้ทำ ๑๘ ชั่วโมงไม่ได้
 ก็ลดลงบ้าง ขอให้ดูเถอะว่าผลงานมันมาก ไม่น่าเชื่อ เขาไป

ดูในตึกนี้แล้วเขาพูดว่า ไม่เชื่อว่างานทั้งหมดคนคนเดียวทำ
 อาตมาก็ยืนยันว่าทั้งหมดคนคนเดียวทำ เพราะว่าครึ่งหนึ่ง
 ทำงานวันละ ๑๘ ชั่วโมงอยู่หลาย ๆ ปี

นี่ขอให้เชื่อเถิดว่า งานหรือหน้าที่นั้นทำให้
 สนุกได้ ถ้ารู้จักทำให้สนุกแล้วมันจะไม่ทรมาณ มันกลายเป็น
 เป็นความสุขอยู่ในตัวการงาน ถ้าโง่ ทำให้เป็นสุขไม่ได้
 ยิ่งไม่ยอมทำ ฝืนทำมันก็เป็นความทุกข์ อยู่ในตัวการงาน
 เหมือนกับตคนรกเมื่อทำงาน เทียวนี้เรามองเห็นว่า เมื่อทำ
 หน้าที่คือการปฏิบัติธรรม ก็เลยพอใจรักหน้าที่ รักการงาน
 เพราะเป็นวัตรธรรมะ ก็เลยทำเพลินไป ทำสนุกเพลินไปจน
 ทำมาก ทำวันละ ๑๘ ชั่วโมง มันก็ทำได้ พักผ่อน ๖ ชั่วโมง
 มันก็พอเหมือนกัน การกินอาหารการพักผ่อน นี่ให้รู้เถิด
 ว่าธรรมชาติมันสร้างมาให้ถึงขนาดนี้ แล้วเราไม่รู้จักใช้มัน
 แล้วจะทำอย่างไร

จงรู้จักใช้สิ่งที่ธรรมชาติมอบให้มา ใช้ให้เป็น
 ประโยชน์เต็มตามที่มันให้มา แล้วเราก็จะทำงานได้ แม้ ๑๘
 ชั่วโมง ก็คือปฏิบัติธรรมะวันละ ๑๘ ชั่วโมงโดยตรง เป็น
 การปฏิบัติธรรมะโดยตรง ส่วนการพักผ่อนนั้น เราก็ถือ

ว่าปฏิบัติธรรมเหมือนกันเพราะว่าเป็นการสะสมเร็วแรง
เรียกเร็วแรงคินมา สำหรับจะทำหน้าที่ต่อไป ถ้าเราไม่มีการ
พักผ่อนเราจะเอาแรงที่ไหนมาทำงาน ดังนั้นเวลาพักผ่อน
ก็ต้องบวกเข้าไปในต้นทุนของการจะสะสมเรียกหามาเพื่อ
ทำงาน ฉะนั้นนอนหลับให้ดี นอนหลับให้ถูกต้อง ให้
เพียงพอก็เป็นการปฏิบัติธรรมเหมือนกัน นอนให้ดี นอน
ให้ถูกต้องนอนหลับให้เพียงพอก็เป็นการปฏิบัติธรรมเหมือน
กัน อย่าเอาเวลาที่ควรจะนอนกลางคืนนั้นจะไปดูหนังลามก
ดูวีดีโอลามกเสียซี ใช้เวลาให้มันถูกต้อง แม้นอนหลับมัน
ก็จะเป็นการปฏิบัติธรรมะ

นี่ก็พูดเรื่องธรรมะมาพอสมควรแล้วว่ามันเป็นตัว
ชีวิตอยู่โดยปริยาย ขาดธรรมะคือไม่ทำหน้าที่เมื่อไร มันก็
ต้องตาย ไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้ การมีธรรมะด้วยการทำหน้าที่
ถือได้เป็นหลักเลยว่ **“การทำหน้าที่ คือการปฏิบัติธรรมะ ;
การปฏิบัติธรรมะ คือการทำหน้าที่”** ใครมีหน้าที่อย่างไร
ก็ทำไปเถอะ หน้าที่ผู้บังคับบัญชาบังคับบัญชาไป หน้าที่
ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาก็ทำให้ดีที่สุดที่สุด ตามคำบังคับบัญชา ทุกคน
ทั้งหน้าทำหน้าที่ของตนเท่านั้น โลกนี้ก็จะมีส่วนดีภาพ เกียวกัน

โลกไม่มีสันติภาพ เพราะว่ามันไม่ทำหน้าที่บ้าง มันทำหน้าที่
 ก้าวถอยกันบ้าง เป็นมนุษย์ไปสมัครทำหน้าที่ของยักษ์ของ
 มารในการฆ่าล้างผลาญผู้อื่นเสีย อย่างนี้มันจะมีสันติภาพได้
 อย่างไร

ฉะนั้นทุกคนจงทำหน้าที่ของตน ชวนาทำนา
 ชาวสวนทำสวน พ่อค้าค้าขาย กรรมกรทำหน้าที่กรรมกร
 ขอทานกัณึ่งขอทานให้ดีที่สุด โลกนี้จะมีสันติภาพ มีสันติสุข
 ชินมาทันที

แต่สงสัยว่าจะไปเสนอความคิดนี้แก่องค์การสห-
 ประชาชาติ เขาจะรับพิจารณาหรือไม่ เขาจะบดทิ้งลงกระโถน
 ไปเลยไม่พิจารณา เราก็ยังไม่รู้จะอย่างไร คือว่าจัดอย่างไร
 ให้มนุษย์ทุกคนก้มหน้าก้มตาทำหน้าที่ของตนๆ อย่าไป
 ก้าวถอยหน้าที่ของคนอื่น เท่านั้นแหละโลกนี้จะมีสันติภาพ
 แมวก็ทำหน้าที่ของแมว สุนัขก็ทำหน้าที่ของสุนัข ไก่ก็ทำ
 หน้าที่ของไก่ ทุกชีวิตทำหน้าที่ของตนๆ อย่าไปก้าวถอยกัน
 แล้วจะมีความสุข นี่คือธรรมะ ธรรมะเป็นสิ่งที่จะช่วย
 สิ่งที่มีชีวิตให้รอดอยู่ได้ แล้วก็อยู่ด้วยความผาสุก สงบ เย็น
 เย็นๆ เป็นนิพพาน นี่คือธรรมะที่จะต้อง

ฉะนั้นการมาสวณโมกข์นี้ ก็ขอให้มุ่งหมายมาจับ
 กัฏฐกรรมให้ได้ ซึ่งมีอยู่แล้วในจิตในใจของตน โดยที่
 สวณโมกข์นี้เพียงแต่อำนวยความสะดวก แล้วเราก็จับ
 กัฏฐกรรมจากภายในของตนให้ได้ทุกคน ก็จะเจริญด้วย
 ธรรมะยิ่ง ๆ ขึ้นไป นี้เรามานั่งกันบนที่นั่ง ที่นอนของ
 พระพุทธเจ้า

อาตมาใช้คำอย่างนี้ก็ควรจะพอแล้ว “ที่นั่งที่นอน
 ของพระพุทธเจ้า” นี้คือ **พื้นดิน** เรามานั่งอยู่บนพื้นดิน ที่
 ประสuti ทรัสรู้ สั่งสอน และนิพพานของพระพุทธเจ้า
 คือพื้นดิน มีธรรมะที่พื้นดิน มีพื้นดินเหมือนธรรมะเป็น
 เครื่องรองรับเราอยู่ในบัดนี้ ให้มันถึงที่สุดแห่งความเป็น
 เซ่นนั่นเอง

พื้นดินนี้แปลก ลองนั่งให้สบาย คุณลองนั่งบน
 ก้อนหินซี พักเดียวจะปวดกระดูกสันหลัง เพราะก้อนหิน
 มันเย็นเกินไป นั่งบนแผ่นดิน กลางดินนี้ นั่งได้ตลอดคืน
 ฉะนั้น ขอให้มุ่งไปยังพื้นฐานที่สุด คือ **ธรรมะซึ่งเป็นเสมือน
 หนึ่งแผ่นดินทางจิตทางวิญญาณ** เป็นแผ่นดินของจิตของ
 วิญญาณ ได้อาศัยแผ่นดินคือธรรมะแล้ว จิตหรือวิญญาณจะ

เจริญงอกงามก้าวหน้า เหมือนต้นไม้ต้นไร่ที่ได้ดินดีก็เจริญงอกงาม สัตว์เศรษฐกิจหรือมนุษย์ก็ตาม เมื่อได้แผ่นดินดีก็อยู่เป็นผาสุก นี่ขอให้เราสนใจธรรมะ ให้ถึงจุดหัวใจของสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ เมื่อมาสวนโมกข์ก็ให้ถึงสวนโมกข์ คือใช้สวนโมกข์ให้เป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายให้ได้ ให้เกิดความสะดวก เกิดความง่ายดายในการที่จะเข้าถึงธรรมะ โดยความหมายอันลึกซึ้งและกว้างขวางนี้ ด้วยกันจงทุกคน นี่คือเรื่องแรกที่อาตมากล่าวแก่ท่านทั้งหลายผู้มาประชุมกันในวันนี้ ในลักษณะที่เรียกว่ามาร่วมกันทำบุญต่ออายุ ถ้ามีการต่ออายุอย่างถูกต้อง มันจะเป็นการขจัดสี่ ชะล้างชีวิตนี้ให้สะอาด ให้เหมาะสำหรับที่จะเข้าถึงธรรมะได้โดยง่าย อาตมาก็จะพูดเรื่องต่อไป

คุณค่าของการทำบุญต่ออายุ มันมีคุณค่าและอานิสงส์อย่างไร มีความหมายอย่างไร ก็ได้พูดเกริ่นม่าย่อยๆ แล้ว ว่ามันเป็นการขจัดสี่ชีวิตนี้ให้สะอาด แต่ไม่ใช่เอาแป้งเอาน้ำหอม เอาอะไรไปลูบไปไล้ไปทามัน อันนั้นยกไว้ให้พวกที่เขาทำบุญต่ออายุ เขาอยากทำบุญต่ออายุก็เอาของหอมของสวยอะไรไปประดับประดาให้แก่ชีวิต นี่อาตมาจะทำบุญ

ชนิดล้ออายุ จะจับชีวิตมาล้างมาฟอก มาซักมาถูสบู่ มาถู
ซีโคลให้ชีวิตมันสะอาด นี่เราจะเรียกว่าทำบุญล้ออายุ ไม่ทำ
น้ำอบน้ำหอมให้อายุนะ ไม่ใช่สำรวย สำเรียง สำราญไปตาม
กิเลส หรือกลัวว่าจะไม่ได้สำรวยสำราญสำเรียงมากก็เลยต่ออายุ
กันใหญ่

“ล้ออายุ—ล้ออายุ” มันจะเกิดปัญหาขึ้นมาเป็น
ข้อแรกว่า อ้ายล้ออายุนี้มันเป็นของนอกทำเนียบนอก
ธรรมเนียมหรือเปล่า? ของนอกทำเนียบคือไม่มีใครเขา
ทำกัน นอกธรรมเนียมคือไม่มีใครเขาทำกัน อ้ายทำบุญ
ล้ออายุอย่างนี้ มันอยู่นอกทำเนียบ นอกธรรมเนียมหรือ
เปล่า มันเป็นเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ หรือเปล่า ถ้ามันเป็นเรื่อง
นอกทำเนียบนอกธรรมเนียม มันก็เป็นเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ
แน่นอน

อาตมารู้สึกว่า เรื่องล้ออายุนี้ไม่ใช่เรื่องนอก
ทำเนียบ ไม่นอกธรรมเนียม แต่มันอยู่ในทำเนียบ มัน
อยู่ในธรรมเนียมของพระอริยเจ้า อาตมาบูชาพระอริยเจ้า
เชื่อฟังพระอริยเจ้า ทำตามพระอริยเจ้า แล้วรู้สึกว่าการ
กระทำชนิดที่เรียกว่าล้ออายุนี้ มันอยู่ในทำเนียบ มันอยู่

ในธรรมเนียมของพระอริยเจ้า จึงพอใจที่จะกระทำพิธีกรรม
ที่เรียกว่าล้ออายุ

“ล้อ” ในที่นี้ก็ถือว่า ไม่ตามใจ จะคอยทักท้วง คอย
ปรับปรุง คอยแก้ไข ให้มันตรงกันข้ามจากที่อายุธรรมคา
ของอวิชชามันต้องการ ถ้าเราปล่อยไปตามเรื่องตามราว
คนก็ดำเนินอายุ ดำเนินชีวิตไปตามเรื่องของอวิชชา ตาม
เรื่องของกิเลส รักสวयรักงาม สนุกสนาน เอรีคอร้อย จน
เพื่อเจ้า นี้เรียกว่าปล่อยอายุ ปล่อยชีวิตไปตามเรื่องของมัน
ซึ่งตามธรรมคาแล้วมันก็เป็นเรื่องของปุถุชนผู้มีกิเลสเป็น
ทรัพย์สินสมบัติ เพราะปุถุชนมีกิเลสเป็นทรัพย์สินสมบัติ

เมื่อพระอริยเจ้าท่านมีโพธิ โภธิญาณหรือธรรมะ
เป็นทรัพย์สินสมบัติ ปุถุชนมันก็มีกิเลส ทัศนหา อุปาทาน เป็น
ทรัพย์สินสมบัติ ปุถุชนก็ทำแก่อายุไปตามแบบของปุถุชน
พระอริยเจ้าท่านก็ทำแก่อายุไปตามแบบของพระอริยเจ้า เรา
จะเลือกเอาฝ่ายไหน ถ้าเราเป็นพุทธบริษัท ไม่ต้องพูดแล้ว

ที่นี้มาพูดถึงว่า เราจะล้ออายุกันอย่างไรให้มีผล
เสมือนหนึ่งว่าเอาอายุมาชำระชะล้างขจัดทุกข์เหือดไกล ขจัดสิ่ง

สกปรกให้มันสะอาด ให้มันเจริญงอกงาม ก้าวหน้าไปตาม
แบบของสิ่งที่สะอาด ถูกต้อง บริสุทธิ์

ล้ออายุนี้ พุทได้เลยว่า ล้อทางกายก็ทำได้ ล้อทาง
วาก็ทำได้ ล้อในทางจิตก็ทำได้ ฉะนั้นเรามีการล้ออายุกัน
ทั้งทางกายทั้งทางวาจาและทางใจ มันจึงจะครบถ้วน

ล้อทางกายนี้ เรียกว่าให้ของขวัญในวันล้ออายุนี้
มันก็เป็นการล้ออายุทางกาย ที่เรามาพูดจากวิพากษ์วิจารณ์
เกี่ยวกับอายุกันให้ถูกต้อง เรียกว่า ล้อทางวาจา แล้วมาดำรง
จิตใจ ทั้งจิตใจไว้เสียใหม่ให้ถูกต้องตามแบบของธรรมะ นี้
เรียกว่า ล้ออายุในทางจิต ถ้ามีการทำอะไรทางกาย ก็เรียกว่า
ล้อกันทางกาย เช่นว่า วันหนึ่งนี้ ไม่รับประทานอาหาร
มันก็มีผลแก่ชีวิต มีผลแก่อายุในรูปแบบเหมือนกับว่าจับมา
อาบน้ำมาซักมาฟอก ถ้ารู้จักทำ การอดอาหารสักวันหนึ่งนี้
เป็นของใหญ่หลวงร้ายกาจน่ากลัวของคนบางพวก แต่เป็น
ของง่าย ๆ เล่น ๆ เกือบจะไม่มี ความหมายอะไรของคนบางพวก
แต่เขารู้จักทำ ไม่ใช่ว่าคนโง่ มันก็กลัวหิว คิดว่าจะเป็นลม
แล้วก็จะตาย เพราะอดอาหารหลาย ๆ ชั่วโมง อดอาหารสัก
วันหนึ่ง ก็ตามใจ ยกไว้ให้เป็นสมบัติของคนพวกนั้น นี้

ถ้าว่าจะล้ออายุคุณที่ว่า ไม่ได้กินอาหารสักวันหรือ ๒ วัน ๓ วัน ๕ วันนี้ มันจะตายไหม ก็ลองดู แต่ว่าเรื่องนี้มันเป็นความลับ อยู่บ้าง ถ้ารู้จักตำราใจถูกต้องแล้ว มันจะไม่มีรู้สึกหิว มันจะไม่รู้สึกเป็นทุกข์ทรมานอะไรเลย ก็มันไปมองเห็นเสียว่านี่ เป็นการกระทำที่ถูกต้อง การเว้นอาหารเสียสักวันหนึ่ง หรือ หลายวันก็ตามใจ สุดแต่จะทำ สำหรับที่จะลดกำลังของกิเลส ลดกำลังของตัณหา อุปาทาน เพราะเรามีอะไรดีสำหรับที่จะ ทำเช่นนั้นได้ อาตมาอยากจะเรียกว่าศิลปะ ศิลปะคือของที่ งดงาม ทำยากแต่ก็ทำได้ แล้วมีผลเลิศ นั่นแหละคือศิลปะ

ศิลปะงดกินอาหาร นี้ก็คือว่า ต้องมองให้เห็นชัด เสียก่อนว่าเป็นความถูกต้อง มีผลดีอย่างนั้น ๆ ให้เห็น เสียก่อน แล้วก็บอกร่างกายว่า เป็นความถูกต้อง เราจะทำ ความถูกต้องที่มีผลดียิ่งขึ้นไป ถ้าบอกร่างกายได้อย่างนี้ แล้ว มันจะไม่หิวเลย จะอดทั้งวัน ๒ วัน ๓ วัน ก็ยังได้ ถ้าทำให้จิตรู้สึกว่ามันถูกต้อง บอกร่างกายว่า เป็นการกระทำ ที่ถูกต้อง “เดี๋ยวฉันเลือกเอาการกระทำที่ถูกต้องแล้ว แกจะ เอาอย่างไรก็ตามใจแก” ถ้าจิตมันบอกร่างกายอย่างนี้แล้ว มันก็จะไม่หิวอาหารกันทั้งจิต และทั้งกาย ร่างกายมันก็ไม่

หิวอาหารแล้ว เพราะมันเลือกเอาอย่างนี้ เป็นเรื่องถูกต้อง หรือเป็นอาหารอย่างใหม่เสียแล้ว บอกร่างกายว่ามันเป็นอย่างนี้ ร่างกายมันอยู่ใต้อำนาจของจิต มันก็พลอยรู้สึกตามไปด้วย ฉะนั้นร่างกายมันก็ไม่รู้สึกหิว แล้วจะเอาอะไรมาเป็นลมตายเล่า การอดอาหารชั่วคราวหนึ่งอย่างนี้ มันก็ไม่มีปัญหาอะไร มันก็เพลิดเพลิดไป ทำอะไรตลอดวันตลอดคืนก็เพลิดเพลิดไปไม่มีปัญหาเรื่องราวหิวกระหาย กระวนกระวายจะเป็นลม หรือจะตายมันก็ไม่มี ไม่เชื่อลองดู

ขอให้ท่านทั้งหลายปลงใจว่ามันถูกต้องแล้ว ก็บอกร่างกายเสียว่าถูกต้องแล้วในการที่วันนี้จะไม่กินอาหาร และก็ทำเรื่องทางจิตใจกันเสียให้เต็มที่ มันก็เลยได้ผลอันใหม่ ได้ผลเป็นสิ่งใหม่ สิ่งที่เราพบใหม่ว่าจะไม่กินอาหารสักวัน และคืนหนึ่งนี้ไม่มีความหมายอะไร พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้โดยไม่ฉันอาหาร หนึ่งสัปดาห์ หรือว่าเจ็ดสัปดาห์ ก็เป็นข้อความที่เขียนไว้อย่างกำกวม ในพระบาลีนั้นตีความว่าเจ็ดวันก็ได้ เจ็ดวันเจ็ดครั้งก็ได้ ก็หมายความว่า ๔๔ วันไม่ได้ฉันอาหาร ท่านก็ยังอยู่ได้เพราะอะไร เพราะว่าจิตใจมันเปลี่ยน จิตใจมันไปมีอาหารอย่างอื่น มันก็อยู่ได้ นี่ศิลปะในการที่จะใช้ ที่จะ

ทำให้ไม่เกิดปัญหาอะไรเกี่ยวกับการเว้นอาหารเสียบางครั้ง
บางคราวเป็นระยะ ๆ ที่นี้ล้อทางกายก็คือการประพุด
กระทำทางกายที่เป็นการบีบคั้นกิเลส

ที่นี้ทางวาจา เราก็พูดจากันถึงเรื่องนี้ เกี่ยวกับ
เรื่องนี้ให้เป็นที่เข้าใจ เหมือนกับบอกตนเอง สติปัญญา
มันคุยสนทนากับความโง่งนั้น มันบอกกันเอง ที่เราบอกกัน
และกัน บอกระหว่างฉันและกันนี้ด้วยเรื่องนี้ โดยรายละเอียด
เกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็เป็น *การล้ออายุทางวาจา*

ที่นี้ทางใจ ผีคนกำลังใจ ผีคนสมรรถนะของ
จิตใจ ว่ามันจะทำอะไรได้บ้าง ก็ให้รู้กันคราวนี้ ฉันจะทำ
อะไรชนิดที่เคยคิดว่าทำไม่ได้นั่น คนส่วนมากเขาคิดว่าทำ
ไม่ได้นั่น ฉันจะทำให้ได้ มันก็เกิดการบังคับไปถึงจิตใจ
มีผลคือทำให้สามารถบังคับจิตใจได้มากขึ้น ๆ ทุกรูปแบบ
แล้วปัญหามันจะหมดไป ปัญหามันเกิดแก่จิตใจทั้งนั้นแหละ
มันถึงจิตใจก่อนทั้งนั้น ถ้าสามารถปรับปรุงจิตใจ บังคับ
จิตใจ เปลี่ยนแปลงจิตใจได้ตามที่ต้องการ แล้วมันก็ต้อนรับ
สถานการณ์ได้ทุกอย่างเลย ที่มันจะเกิดขึ้นแก่จิตใจ

นี่เราล้ออายุทั้งทางกาย ล้ออายุทั้งทางวาจา ล้ออายุทั้งทางจิตใจ เป็นสิ่งที่กระทำได้ ล้อไป ๆ จนเกิดผลแน่นอนคือหัวเราะขึ้นมาได้ในจิตใจ หัวเราะเยาะความโง่ของตนเอง หัวเราะเยาะความผิดพลาดที่ได้ทำมาแล้ว จะเกิดการหัวเราะตังก้องไปหมดในจิตใจ นั้นนะเรียกว่า “ล้ออายุ” ละ มันหัวเราะเยาะอายุ หัวเราะเยาะเขี่ยอายุคือล้ออายุในทางจิตใจ ฉะนั้นขอให้ตังก้องใจให้ดี ในวันนี้ให้เกิดการล้ออายุทั้งทางกาย ทั้งทางวาจา และทั้งทางใจ และไม่เฉพาะออกมาคนเดียวที่จะทำอย่างนี้ ต้องทำกันทั้งหลายด้วย ท่านทั้งหลายด้วยทุกคนแหละ ล้ออายุทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ จนหัวเราะเยาะตัวเองได้ในภายในสำเร็จ เรียกว่ามีผลสำเร็จ ประสพความสำเร็จในการล้ออายุ

ท่านทั้งหลายมาทำไม ตามคุณแล้วบอกว่ามาร่วมทำบุญล้ออายุ แล้วอย่าขี้ปกกันนะ ต้องมาทำบุญร่วมล้ออายุกันให้ได้จริงๆ ถือว่าทำให้มันเกิดอาการที่เรียกว่าล้ออายุขึ้นมาทั้งทางกาย ทั้งทางวาจา ทั้งทางจิตใจของท่านทั้งหลายทุกคน จึงจะสำเร็จประโยชน์ที่เรียกว่าทำบุญล้ออายุ รับรองได้ว่าได้ผลเกินค่า เสียค่ารถค่าเรือ เสียเวลาเสียการงาน เสียอะไร

มาเป็นค่าราคาสักเท่าไรท่านจะได้รับผลตอบแทนเกินค่าคุ้มค่า
เกินค่าของสิ่งเหล่านั้นมากมายทีเดียว เรียกว่าเราทำให้ล้มพาล
วิ่งหน้าถ่อยกลับไป เพราะทำอะไรเราไม่ได้ ถ้าเราทำได้ใช้ทุก
สิ่งให้มีประโยชน์เกินค่าในวันนี้ ค่าของเวลาที่ใช้เกินค่า ค่า
ของเงินที่ใช้เกินค่า ค่าของเรี่ยวแรงที่ใช้เกินค่า ค่าทางกาย
ทางใจที่ใช้เกินค่า ได้รับผลเกินค่า แม้ว่าจะพังคุเป็นของ
แปลกใหม่ก็ไม่ใช่ไร มันแปลกบ้างก็ไม่ใช่ไร แต่ว่ามัน
มีประโยชน์มันแสดงความมีประโยชน์ มันพิสูจน์ความมี
ประโยชน์ ว่าท่านทั้งหลายจะได้รับประโยชน์จากชีวิตนี้จาก
อายุนี้อย่าง^{๕๕}ขึ้นไปแล้วมันก็ใช้ได้ ไม่ต้องกลัว

ขอให้ทุกคนหันหน้าเผชิญกับอายุ พูดยให้เป็นภาพ-
พจน์ทุกคนหันหน้าเผชิญกับอายุของตน แล้วอย่ากลัวตามอายุ
ว่า ทำไมแก่ไม่ก้าวหน้า—ทำไมแก่ไม่รู้จักก้าวหน้า ยักก้าว
ล้ออายุ นี้เรียกว่าล้ออายุได้จริง คือเราไม่ไปเอออายุสมยอม
อะไรกับกิเลสตัณหา ตามมันว่าทำไมจึงไม่ก้าวหน้า ไปเหลว
ไหลอะไรจึงไม่มีความก้าวหน้า ตัวเองถามตัวเองตามหลักที่
พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ต้องใจทวงตัวเอง ต้องบังคับตัว
เอง ต้องฝึกฝนตัวเอง ก็มีสิทธิ์ใจทวงตัวเองว่าทำไม

เหลวไหลอยู่อย่างนี้ ทำไมไม่ก้าวหน้า อายุก็บั้นแล้ว อาตมา
 บั้นถ้านับก็ ๗๔ ปี แต่ถ้านับแต่ที่มันเต็ม ๆ มันก็ได้ ๗๘
 ปี แต่ที่นับอย่างชาวบ้านเขานับ นับก็ ๗๔ ปี ก็ระลึก
 แล้วละอายอยู่เหมือนกัน ว่ามันควรจะก้าวหน้ามากกว่านี้
 ไปเหลวไหลเสียที่ไหนก็มันจึงได้เพียงเท่านี้ มันไม่ก้าวหน้า
 มากกว่านี้เท่าที่ควรจะเป็นไปได้ ขอให้ทุกคนกระทำอย่าง
 เดียวกันคือยกแก้วชีวิต—อายุ ตามมันดูว่าทำไมไปเหลวไหล
 อะไรเสียที่ไหนมันจึงไม่ก้าวหน้ามากกว่านี้ บางคนดอยหลัง
 มาก กำลังเป็นโรคประสาทอยู่ก็มี อย่างนี้มันไม่ก้าวหน้า
 มันดอยหลัง ควรจะเป็นที่รังเกียจของพุทธบริษัท ผู้ที่ไม่
 ต้องเป็นโรคประสาท ไม่ต้องเป็นโรคอ่อนแอ ระวังระห้อย
 หิวโหยโรยแรงอยู่ในจิตใจ นี่เพราะว่าไม่รู้จักดำเนินชีวิตให้
 ถูกต้องตามคลองของธรรมะนั้นเอง

นี่ขอให้เอาจริงเอาจังกันสักที่ต่อไปให้ชีวิตมันก้าว
 หน้าในทางสะอาดขึ้น ให้ชีวิตมันก้าวหน้าในทางสว่างไสวขึ้น
 ให้ชีวิตมันก้าวหน้าในทางสงบเยือกเย็นเป็นสุขมากขึ้น นี่มัน
 เหมือนกับว่ามันปรับปรุง แล้วก็เร่งเครื่องให้เกิดผลเป็นความ
 ก้าวหน้าอย่างที่กล่าวมานี้ ดูแล้วมันสนใจกันแต่ความก้าวหน้า

ทางกาย ไม่ค่อยจะสนใจความก้าวหน้าในทางจิตใจ ลงทุน
 ลงแรงลงอะไรไปหมดเพื่อความก้าวหน้าแต่ทางร่างกาย จน
 กระทั่งทางจิตใจนั้นปล่อยปละละเลย เพราะว่าไม่รู้จักเรื่อง
 จิตใจ ขอให้รู้จักตนเองให้ครบถ้วนว่า ที่เรียกว่าตนเอง ที่
 สมมุติเรียกว่าตนเองนั้นมันประกอบอยู่ด้วยร่างกายและจิต
 ใจ มันไม่ได้มีแต่ร่างกายหรือมันไม่ได้มีแต่จิตใจ มันประกอบ
 อยู่ด้วยร่างกายและจิตใจ เราจะต้องให้เกิดความถูกต้องทั้งทาง
 ร่างกายและจิตใจ ถ้าร่างกายไม่ก้าวหน้าจิตใจก็ก้าวหน้าไปไม่
 ได้ จิตใจไม่ก้าวหน้า ร่างกายมันก็ก้าวหน้าไปไม่ได้ มันผลัด
 เปลี่ยนอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ ส่วนใดที่เป็นความก้าวหน้า
 ทางจิตใจก็ก้าวหน้าทางจิตใจ ส่วนใดที่เป็นการก้าวหน้าทาง
 ร่างกาย ก็ให้มันได้เกิดการก้าวหน้าทางร่างกายทุกวัน ๆ ๆ ๆ
 มองเห็นแล้วว่ามันเป็นความก้าวหน้า ความก้าวหน้า นั่นคือ
 ผลของหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ ความก้าวหน้าของกายของ
 ใจ คือผลการปฏิบัติธรรมะ แล้วจะเอาอะไรกันอีก อ้ายชีวิต
 นี้มันก็สูงสุดเพียงว่าก้าวหน้าทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ มี
 ความทรمانทางจิตใจแล้วอ้ายความสมบูรณ์พูนสุขทางร่างกาย
 ก็ไร้ความหมายไปเอง อย่าไปมุ่งแต่ที่ความสมบูรณ์พูนสุขทาง

วัตถุทางร่างกายอย่างเดียว ถ้าจิตใจมันตกต่ำจิตใจมันผิดพลาด มันก็จะเป็นความระทมทุกข์ตกนรกอยู่ในความสมบูรณ์แก่ว-
 หน้าทางร่างกายนั้นแหละ ฉะนั้นระวังผู้ที่มีความสมบูรณ์พูน
 สุขทางร่างกายนั้นจงระวัง อย่าให้มันเกิดความทุกข์ทรมาน
 ในทางฝ่ายจิตใจเข้ามา มันจะหมกความหมาย นี่เป็นสิ่งที่ต้อง
 ตกเตือนหรือล้ออายุ คือตกเตือนชีวิตจิตใจสติปัญญาปรับปรุง
 กันเสียให้มันถูกต้อง เหมือนหนึ่งการชกเกลา การชำระชะ-
 ล้างกันเสียให้ถูกต้อง นี่คือความหมายของคำพูดสั้น ๆ ว่าล้อ
 อายุ ๆ ๆ มันมีความหมายอย่างนี้ ไม่ใช่จะทำเล่นตลก ๆ
 หรือทำอะไรอุทริวิถดการแหวกแนว แม้แต่ใครจะทำอะไร
 วิถดการแหวกแนว มันก็ทำด้วยความกตึกความตั้งใจว่าจะให้ดี
 กว่าเก่าเสมอไป

ฉะนั้นถ้าใครจะเห็นว่าการทำงานล้ออายุเป็นเรื่อง
 วิถดการอุทริแหวกแนว ก็ขอให้ถือว่าแหวกแนวเพื่อจะให้มัน
 ถึงสิ่งที่ดีกว่าเร็วเข้ามากชั้นนั่นเอง จึงหวังว่าทุกคนคงจะ
 สนใจในเรื่องการล้ออายุ แล้วก็ล้ออายุของตน ๆ ด้วยกันจงทุก
 คน อยู่ที่บ้านก็ล้อได้ มารวมกันล้อเป็นการล้อคราวใหญ่ที่สวน
 โมกข์นี่ก็ทำได้ เมื่อล้อสำเร็จที่สวนโมกข์ได้แล้วก็จำเอาไปล้อ

ที่บ้านได้ช่วย สมมติว่าที่นั่นสำเร็จด้วยการอดข้าวมือหนึ่ง วันหนึ่งวันหนึ่งก็เอาการอดข้าวมือหนึ่งวันหนึ่งติดไปบ้านด้วย บางทีจะได้เอาไปใช้นั่งเล่นไฟทั้งวันทั้งคืน โดยไม่ต้องกินข้าว มันก็ดีเหมือนกันใช่ไหม ล้อทำไมแต่ที่สวนโมกข์ล่ะ มันก็ลองเอาผลนั้นไปใช้ได้ทั่วไปในที่ทุกหนทุกแห่ง ฉะนั้นความหมายของคำว่า “ล้ออายุ” ก็เป็นที่เข้าใจกับแล้ว อาตมาก็จะพูดเรื่องถัดไปอีกเรื่องหนึ่ง นั่นก็คือเรื่องเราเกิดมาพอดีพอดีกับสถานการณ์ในโลกนี้ซึ่งน่าล้อ

สถานการณ์หลายอย่างหรือหลายสปีดอย่าง ที่กำลังมีอยู่ในบ้านนี้ เมืองนี้ ในโลกนี้ อยู่ในสถานะที่น่าล้อ ๆ มันจะเป็นเองโดยบังเอิญด้วยความโง่ของใครก็ไม่ทราบนะ แต่ในโลกปัจจุบันนี้มีภาวะการณ์ มีสถานการณ์ มีลักษณะอาการที่น่าล้ออยู่มากเหลือเกิน เอามาพูดกันจะดีไหม อาตมาคิดว่าดีแล้ว ก็ตั้งใจว่าจะพูด เราเกิดมาพอดีกับสถานการณ์ที่น่าหัวเราะเยาะ น่าล้อใน ในโลก ในบ้านในเมืองนี้อย่างไรบ้าง การที่เราเกิดมาพอดีกับมันมีสิ่งน่าล้อนี้ก็น่าล้ออยู่แล้วด้วยเหมือนกัน น่าล้อตัวเองว่าแห่มโชคดีจริงหนาเกิดมาในโลกนี้ประสบพอดีกันเข้ากับสิ่งที่มันน่าล้อหรือเลวร้ายหรือโง่เง่า เกิดมาพอดีกับ

ในขณะที่โลกกำลังโง่งวน่าล้อเลียนที่สุด เราเกิดมาก็เผชิญ
เกิดมาที่มันน่าล้อ ก็พลอยน่าล้อไปด้วยว่าได้เกิดมาพอดีกับ
เหตุการณ์ที่มันน่าล้อที่สุด เอามืออะไรบังก็ดูกันไป

ข้อแรก ที่อาตมาจะกล่าวก็คือ ข้อเท็จจริง ข้อ
เท็จจริงนี้คือว่าเห็นได้ว่าโลกกำลังเจริญชนิดที่สวนทางกันกับ
สันติภาพ โลกนี้กำลังเจริญในลักษณะที่สวนทางกันกับ
สันติภาพ ไม่มีทางที่จะพบกันกับสันติภาพ มันเจริญไปใน
ทางที่จะเกิดวิกฤตการณ์เลวร้าย โลกนี้มันเจริญแต่ในทางที่
จะเกิดความเลวร้าย ไม่เจริญไปในทางที่จะเกิดสันติภาพ พุทธ
รวบรัดก็ว่ามันเจริญไปในทางเป็นทาสของกิเลส เป็นบ่าว
เป็นทาสของกิเลส ไม่ได้เจริญไปในทางที่จะเป็นนายเหนือ
กิเลส นี้เรียกว่ามันเจริญสวนทางกันกับสันติภาพ มันผลิต
มันสร้าง มันประคิษฐ์สิ่งที่จะทำลายโลก ทำลายมนุษย์นั้นนะ
ชั้นมา มาก ๆ ๆ ๆ ไม่ผลิตไม่ประคิษฐ์สิ่งที่จะส่งเสริมสันติภาพ
กันเสียเลย ที่เขาผลิตเป็นงานอุตสาหกรรมใหญ่หลวงมหึมา
ล้วนแต่ผลิตขึ้นมาส่งเสริมกิเลสตัณหา ส่งเสริมความ
สนุกสนาน เอรีดอ้อย ทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนังไปเสีย
ทั้งนั้น จนคนในโลกตกเป็นทาสของวัตถุนี้ไปเสียหมด

แล้วก็เลยเคียดแค้นกันทั้งโลก มีคนบางพวกเขาอ้างตัวว่าจะ
 ครอบโลกเพื่อจะเป็นเจ้าโลก เพื่อจะจัดโลกให้มีสันติภาพ นี่
 เป็นคำขีปน เขาจะจัดโลกให้อยู่ในอำนาจของเขา เขาจะเสวย
 โภกผลในโลกทั้งหมด ตามกิเลสตัณหาของเขา แต่เขาก็พูดว่า
 เขาจะครอบโลก เพื่อจะจัดโลกให้มีสันติภาพ แล้วก็ขู่อะไร
 จริงที่มันมีอยู่จริง เวลานี้โลกมันมีอะไรเกิดขึ้นผลิตอะไรขึ้น
 มา มันผลิตสิ่งที่จะช่วยกิเลสตัณหาทั้งนั้นเลย แล้วก็ไม่มีที่สิ้นสุด
 ค่าย มันทำให้ทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ สิ่งที่ไม่จำเป็นต้องทำ สิ่ง
 ที่ไม่จำเป็นต้องมี สิ่งที่ไม่จำเป็นต้องกิน ไม่จำเป็นต้องใช้มาก
 ขึ้น ๆ มันขยายตัวออกไปจนเกินความจำเป็น เมื่อก่อนเรา
 เดินเท้าก็ได้ไปทั่วโลกก็ยังได้ มีคนเดินเท้าข้ามทวีป เทียน
 มันเปลี่ยนระบบการเป็นอยู่ มันผลิตระบบการเป็นอยู่จนเดิน
 เท้าไม่ได้ต้องใช้รถยนต์ จนใช้รถยนต์ก็ไม่ได้ ต้องใช้เครื่องบิน
 แล้วก็อวด คุยอวดว่าเป็นความเจริญ มนุษย์ไม่รู้ว่าตัวเอง
 ได้ทำสิ่งไม่ควรทำ ไม่ต้องทำ ไม่จำเป็นจะต้องทำ ให้มัน
 เพิ่มขึ้น เทียนก็มีเครื่องบิน ๆ ว่อนไปในอากาศไม่รู้กี่พันลำ
 หมื่นลำ พิสูจน์ผลความโง่ว่ามันได้ทำสิ่งไม่จำเป็นจะต้องทำ
 ให้มันได้เกิดขึ้นแล้ว ต่อไปนี้โลกจะต้องมีเครื่องบินเป็นล้าน ๆ

ถ้า เพื่อสนองการทำงานหรือความต้องการในโลก ที่มันขยาย
ออกไป แล้วมันมีผลอะไรเกิดขึ้น? ไม่มีสันติภาพเลย มีแต่
วิกฤตการณ์คือความยุ่งยากลำบาก ระส่ำระสายเพิ่มขึ้น ๆ
เพราะความเจริญชนิดนี้

ถ้าเราจะเลิกย้ายสิ่งที่เกินจำเป็นนั้นกันเสียที มันจะ
เป็นอย่างไร? มันคงไม่ตาย ยกตัวอย่างง่าย ๆ ว่า ไม่กินน้ำ
อ้อลุม ไม่กินน้ำแข็งกันเสียที ทายไหม มันก็คงไม่ตาย แต่
ทำไมต้องกิน ต้องผลิตน้ำแข็ง ผลิตน้ำอ้อลุม ด้วยโรงงาน
อุตสาหกรรมที่มหาทั่วไปทั้งโลก วันหนึ่ง ๆ เขาผลิตน้ำแข็ง
ที่ล้านตัน ผลิตน้ำอ้อลุมที่ล้าน ๆ ขวด เอาไปไหนล่ะ มัน
เอาไปกิน กินชนิดที่ไม่ต้องกินก็ได้ ทั้งนั้นแหละ นี่ยก
ตัวอย่างง่าย ๆ และยังมีอะไรอีกมากที่มันยิ่ง ๆ ขึ้นไป ยิ่ง
ประณีตขึ้นไป

เดี๋ยวนี้ทำไมต้องมีเครื่องวิทยุ ต้องมีเครื่องวีดีโอ
มันจะทำให้อะไรเกิดขึ้น นอกจากความโง่ ให้ลำบากมากขึ้น
สมัยพระพุทธเจ้าท่านไม่ต้องมีอุปกรณ์เหล่านี้ ท่านก็ตรัสรู้ได้
ท่านก็สอนได้ ประกิจฐานพระศาสนาได้ เดี่ยวนี้มันมี
มากขึ้น ๆ แล้วมันมีอะไรที่มีผลก็คุ้มเท่ากับที่มันลำบากมากขึ้น

วัตถุอุปกรณ์ที่ทำให้เกิดความลำบากมากขึ้นนี้มันได้อะไร ได้
 ผลอะไรคุ้มค่ากัน ถ้าเราไม่ต้องมีสิ่งเหล่านี้ เราก็ทำไปตาม
 ความสามารถ ตามสติปัญญา มันก็พอที่จะช่วยให้โลกนี้มี
 สันติภาพได้ ฉะนั้นอาจจะมองเห็นได้ว่า เมื่อโลกไม่เจริญ
 ด้วยวัตถุนี้ ศาสนาก็เต็มอยู่ในหัวใจของคนในโลก พอ
 โลกมันเจริญด้วยวัตถุ มันก็ไล่ศาสนาออกไปจากจิตใจของคน
 อ้ายความหลงวัตถุก็เข้าไปแทนอยู่ในหัวใจของคน คนก็เป็น
 ทาสของวัตถุ มันก็ผลิตๆ ชนิดที่มันจะสนองความต้องการ
 ที่ไม่จำเป็นแก่ชีวิตนั้นแหละให้มากขึ้น ๆ ๆ

มีจิตใจเป็นธรรมและยุติธรรมแล้วลองสำรวจกันดูว่า
 ทั่วโลกนี้มีอะไรที่ไม่จำเป็น แต่มันก็มีอยู่มากนี้ อะไรบ้าง
 แล้วก็ชวนกันเลิก ๆ กันเสีย ไปที่บ้านกลับไปถึงบ้านไป
 สำรวจดูว่าในบ้านทั้งหมดที่มันมีอยู่ อะไรบ้างที่ไม่ต้องมีก็ได้
 ก็เลิกเอาไปทิ้งหรือทำอะไรให้ใครเสียก็ได้ มันคงลดได้มาก
 บ้านคงหลวมขึ้นแยะ บ้านคงร่น้อยขึ้นแยะ ไปสำรวจ
 ตรวจสอบดูว่าอะไรมันไม่จำเป็นแก่ชีวิตโดยแท้จริง อ้ายเครื่อง
 เล่นหัว เรื่องสนุกสนาน เรื่องเอรีคอร่อนั้นแหละมันทำให้
 ลืมความพอดี ลืมความถูกต้องของธรรมชาติ ผู้ที่ผลิตสิ่ง

เหล่านี้ควรจะเรียกว่าผู้ทำบาปได้หรือไม่ แม้กรั้วที่รู้จักทำ
 แกลงให้เอร็ดอร่อยนั้นนะทำบาปหรือทำบุญ อากตามาคิดว่า
 ทำบาป อากตามีส่วนอันเกินจำเป็นนี้เพราะว่าเขาทำกับข้าว
 อาหารอร่อยอยู่มากเหมือนกัน มันไม่ใช่อย่างอื่นอย่างเดียว
 ฉะนั้นขอบอกว่า ที่รู้จักทำอาหารให้อร่อยนั้นนะ มันไม่ใช่
 วัฒนธรรม มันเป็นวินาศกรรม แต่เขาว่าไอ้เป็นวัฒนธรรม
 ปรุงอาหารอร่อย แลกเปลี่ยนกันอร่อย อร่อยกันจนเป็น
 กำละพันบาท หมื่นบาทแล้ว นี่มันก็เป็นเรื่องวินาศขึ้นมา
 แทนที่จะเป็นเรื่องวัฒนธรรม ก็มีบูชาอาหารอร่อย เกิดทุน
 อาหารอร่อย ส่งเสริมอาหารอร่อย หารู้ไม่ว่านั้นนะวินาศ-
 ธรรมของมนุษย์ ถ้าเราเลิกกินอาหารชนิดนั้นกันเสีย กินแต่
 อาหารพอๆ เราก็จะไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมากเหมือนเดี๋ยวนี้
 เราก็จะมีเศรษฐกิจที่ไม่เปลืองเงินเปลืองทองมากเหมือน
 เดี่ยวนี้ เราก็จะมีเศรษฐกิจ คือไม่เปลืองเงินเปลืองทอง
 มากเหมือนเดี๋ยวนี้ เราจะไม่ต้องทะเลาะวิวาท ต่ำแม่กรั้ว
 กันมากเหมือนเดี๋ยวนี้ เพราะมันไม่ใช่เอร็ดอร่อยตามที่กิเลส
 มันต้องการ มันก็เดือดร้อนรุกเป็นไฟเป็นอะไรขึ้นมาเพราะ
 ไม่ใช่เอร็ดอร่อยตามต้องการ พวกคุณนายทั้งหลายนั้น เคย

คำแม่ครัวว่าทำอาหารไม่อร่อยบ้างไหม ลองวัดดู ทดสอบดู
 มันเสียเวลาก็มากน้อย นี่เพื่อจะให้รู้ว่าเรามนุษย์นี้ได้ผลิต
 ขวานขวายประดิษฐ์สิ่งที่มันจะทำความวินาศให้แก่ตัวเองขึ้นมา
 ในโลกในฐานะสิ่งที่นิยมชมชอบกันมากขึ้นๆ เรียกว่า
 วัฒนธรรมแห่งการปรุงอาหาร วัฒนธรรมแห่งการจัดบ้าน-
 เรือน วัฒนธรรมแห่งนิเวศน์วิทยา อะไรก็ไม่รู้เรียกไม่ค่อยถูก
 แต่ว่าทุกอย่างมันเป็นไปเพื่อเพื่อ เพื่อทำปัญหาให้เกิด แล้วก็
 แก้ปัญหานั้นไม่ตก ทำจนเกินถูก เกินพอดี ดังนั้นกรุงเทพฯ
 มันจึงทรุดลงปีละ ๔-๕ ช.ม. เขาวานี้ะ อากมาไม่มีปัญญารู้
 ว่ากรุงเทพฯ นี้มันทรุดลงๆ เพราะมันหนัก จมกินลงไป
 ปีละ ๔ ช.ม. — ๑๐ ช.ม. ไม่เท่าไรมันจะไปอยู่ในบาตาล
 เรื่อยๆ ทำสิ่งที่ไม่ต้องทำไม่ควรจะทำให้มันมากนักซี

เคียว^๕ สมาคมมีเกียรติ มีหน้ำมีตาทั้งหลายนั้น
 เป็นสมาคมเพื่อ ฟุ้งเพื่อทั้งนั้น สิมตัวสิมตีนกันทั้งนั้น คือส่ง
 เสริมให้โลกมีปัญหา ไม่ได้ส่งเสริมให้โลกมีความเข้าใจถูกต้อง
 แล้วลศปัญหาเสีย ไม่ได้ทำไปด้วยความรู้สึก^๖ว่า ทุกคนเป็น
 เพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา

ขออำนาจว่า ขอให้ทุกคนตั้งอกตั้งใจทำ โดยไม่ลืม
 ว่าเพื่อนมนุษย์ทุกคนเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา
 เราจงอย่าทำอะไรที่เป็นการกระทบกระทั่งเขา แต่ให้เป็นการ
 ช่วยเหลือเขาให้ได้มีการเป็นอยู่ผาสุกร่วมกันกับเรา เพราะว่า
 เราอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ พอเขาทิ้งเราไปหมดเหลืออยู่แต่
 เราคนเดียวในโลกมันก็อยู่ไม่ได้ ดังนั้นเราไม่ควรรอดคิดว่า
 เราจะไม่นึกถึงผู้อื่น ซึ่งจะได้อยู่เป็นเพื่อนเป็นสุขด้วยกัน
 กันไม่เหล่านักดูซิมันอยู่ด้วยเป็นเพื่อนด้วยกันเต็มไปทั่ว มัน
 อยู่คนเดียวไม่ได้หรอก พอเหลืออยู่คนเดียวมันก็อยู่ไม่ได้
 หรอก มันไม่ได้สร้างมาสำหรับอยู่คนเดียวหรือคนเดียว

ธรรมชาติมันมิได้สร้างมนุษย์ มาสำหรับให้อยู่คน-
 เดียว ชั่วชีวิตเดียว เพราะว่ามันจะได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
 ทะนุถนอมประคับประคองกันให้อยู่กันเป็นผาสุก เดียวกัน
 วัฒนธรรมสมัยใหม่ของเขาที่เขาว่าเจริญ วัฒนธรรมสมัย-
 ใหม่นั้น เจริญ ๆ นี้มันลืมเพื่อนมนุษย์กันทั้งนั้น เอาให้ตัว
 เองได้สุดเหวี่ยงในความต้องการของกิเลสตัณหาทั้งนั้น บัญหา
 มันก็เกิดประดังกันเข้ามาทุกทิศทุกทาง บัญหาเรื่องสุขภาพ
 อนามัยก็เกิด บัญหาทางสังคมก็เกิด บัญหาเศรษฐกิจก็เกิด

ปัญหาอะไร ๆ ก็เกิด เพราะว่ามันมนุษย์มันล้มตัว ประทศิ
 กระทำจนเกินพอดี เกินจำเป็นที่มนุษย์ควรมี ปัญหาหนัก
 สืบต่อ คือมันตลอดปัญหา ปัญหาหนักก็ตลอดปัญหา สืบ
 ต่อ ๆ เป็นปัญหามากขึ้น ๆ จนเหลือที่จะบ้ดเบาไหวกันอยู่แล้ว
 นั้น ขอให้ลองนึกดูให้ดี เราเผชิญเกิดขึ้นมาในโลกนี้ ในยุค
 เช่นนี้ เราจะถือว่ามันบุญหรือมีบาป อาจมาถือว่ามันน่าล้อที่
 เกิดขึ้นมาในยุคสมัยที่มนุษย์กำลังบ้าคลั่งกันจัดมากถึงขนาดนี้
 จนพูดกันไม่รู้เรื่อง เขาทำอะไร ๆ ตามที่กิเลสมันจะพาไป
 ที่จริงมันทำตามกิเลสมันจะพาไป ถ้าเขาพูดว่าทำตามที่
 คอมพิวเตอร์มันบอก เขาบาปไปใส่ให้คอมพิวเตอร์ ที่จริง
 กิเลสค้นหาของมันทั้งนั้นแหละ ที่ทำให้มนุษย์ทำอะไร ๆ
 จนเป็นปัญหาเต็มไปหมด

การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ได้ค่อยเผ้าอ่าน
 หนังสือพิมพ์มาทุก ๆ ปี มีแลกเปลี่ยนวิธี เห็นว่าที่บ้ามากที่สุด
 สุด เห็นว่ามันคล้ายกับถึงบ้ามากขึ้นทุกที ๆ นั้นนี่คือ
 วัฒนธรรม วัฒนธรรมระหว่างชาติ วัฒนธรรมระหว่าง
 ประเทศที่แลกเปลี่ยนกันนี่คือเห็นว่าเป็นเช่นนั้น ไม่เห็นมีแลกเปลี่ยน
 อะไรกัน ที่ว่าเป็นวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนเรื่องเห็นว่าเป็น

นั้งนั้น แล้วก็เชิญผู้มีเกียรติไปดู การแลกเปลี่ยนทาง
วัฒนธรรม อย่าออกชื่อเลยมันไม่ดี แต่ว่าสรุปความแล้ว
คือมนุษย์กำลังทำสิ่งที่ไม่ควรทำ และเป็นสิ่งที่จะทำให้ตายล้าง
มนุษย์นั่นเอง นี่คือข้อที่เราต้องดู เหตุการณ์สมัยนี้ที่เรา
เผชิญเกิดมาพอดีกับเขาค้วย ได้รู้ได้เห็นได้เกี่ยวข้องหรือว่า
พลอยได้รับปฏิกิริยาจากสิ่งเหล่านี้ ค้วยเหมือนกัน ในโลก
กำลังเจริญชนิตสวนทางกันกับสันติภาพ มันก็ได้เจริญค้วย
วิกฤตการณ์ คือความยุ่งยากลำบากว่าเหมือนกับว่ามันสร้าง
นรกขึ้นมาในเมืองสวรรค์ หรือสร้างเมืองสวรรค์ขึ้นมาใน
รูปแบบของนรก ในโลกนี้เขาว่าเมืองสวรรค์ เขาว่าก้าวหน้า
มันอยู่ในรูปแบบของนรก หรือจะกล่าวกลับกันก็ว่ามันมีนรก
เลวร้ายอยู่ในเมืองสวรรค์ที่พวกเหล่านี้ เขาสร้างขึ้น นี้เรา
จะเอาอย่างไร เราจะรู้จักตัวเอง จะป้องกันตัวเองกันอย่างไร

ข้อนี้ขอเพียงแต่อย่าไปหลงไหลร่วมมือกับเขาก็
แล้วกัน อะไรที่มันส่งเสริมกิเลสละก็รีบกำจัดรีบลด อะไรที่
มันส่งเสริมสันติภาพ ส่งเสริมธรรมะแล้วก็ทำให้มันขยายตัว
ออกไป โดยเฉพาะก็คือเรื่องจิตใจ ขอให้มีการขยายตัวออกไป
ในทางแห่งความสะอาด ความสว่างและความสงบเถิด แม้

จะนั่งผ้าขาวอยู่ในกระท่อมหอมช่อ แต่ถ้ามันมีจิตใจสะอาด
สว่าง สงบ อบาทมารู้สึกว่าดีกว่าพวกเทวดาในเมืองสวรรค์
ซึ่งหลงใหลในกามารมณ์เป็นน้ำเป็นหนัง เมืองสวรรค์ตามที่
เขาว่า ๆ กันนั้น แล้วก็มีเทวดาอย่างไร มีนางฟ้าอย่างไร มีการ
สำเริงบันเทิงอย่างไร เขาว่าดี ๆ ๆ ทำบุญต่อกับาตรชั้นหนึ่ง
ให้ได้วิมานหลังหนึ่งด้วยกันทั้งนั้นแหละ แล้วก็ไปอยู่ที่นั่น
อบาทมาพูดว่านั่งผ้าขาวอยู่ในกระท่อมหอมช่อแต่มีจิตใจสะอาด
สว่าง สงบ ไม่หลงใหลเปลือกเปลือยอย่างนั้นนะดีกว่า เป็น
พุทธบริษัทกว่า มีความสุขถูกต้องแท้จริงกว่า แต่เดี๋ยวนี้
มันไม่อย่างนั้น ทำบุญทำกุศลเพื่อไปอยู่ในสวรรค์ วิบัสสนา
บางสำนักก็เพื่อไปอยู่ในสวรรค์ อยู่พรหมโลกก็มี แล้วก็ยัง
เรียกว่าสำนักวิบัสสนา เห็นแจ่มอะไรละ มันจึงต้องการจะ
ไปอยู่ในสวรรค์ชั้นพรหม นี่ข้อหนึ่งที่เราเอามาต่อกันเล่นได้
ว่าเราเกิดมาพอดีกันกับที่ในโลกนี้ เขามีความก้าวหน้ากันใน
ทางที่ขัดแย้งต่อสันติภาพ สวนทางกันกับสันติภาพไปคนละ
ทิศละทาง

ข้อถัดไปคืออยากจะพูดว่า ในโลกปัจจุบัน หยก ๆ นี้
แหละ ก็ยังมีการกระทบกระทั่งกันระหว่างศาสนา มันไม่ใช่

ไม่เคยมี มันเคยมีมาแล้ว มันมีมาเรื่อยๆ จนบัดนี้มันก็ยังมีการกระทบกระทั่งกันระหว่างศาสนา มุ่งร้ายต่อกันระหว่างศาสนา ให้คนบ่ามันหัวเราะเยาะ คนบ่าสมัยไม่รุ่งฝ้ามมันไม่มีการกระทบกระทั่งกันระหว่างศาสนา หรือว่าเพราะมันไม่มีศาสนาก็ได้ ที่จริงมีศาสนาตามแบบของตน ๆ ทั้งนั้น แม้แต่ศาสนาต่ำต้อย นิ่งไหวฟ้าไหวจอมปลวก ไหว้ต้นไม้ก็ตาม มันก็ยังมีศาสนาของตน ๆ แต่มันไม่เคยกระทบกระทั่งกันในระหว่างศาสนา เหมือนคนยุคปรมาณูนี้ กล่าวคือเจริญอย่างยิ่งเป็นยุคปรมาณูนี้ มันกลับมีการกระทบกระทั่งระหว่างศาสนามากขึ้น รุนแรงขึ้น ๆ ให้คนบ่าเหล่านั้นมันหัวเราะเยาะ อ้ายมนุษย์หน้าค้ำหน้าไม่ละอาย มันก็ไม่รู้สึก มันก็ยังมีการกระทบกระทั่งกันระหว่างศาสนา โดยไม่รู้สึกว่าอ้ายคนบ่ามันหัวเราะเยาะ พุทธบริษัทนี้ อย่าไปเอาอกกับเขาเลย อย่าไปเอาเรื่องกระทบกระทั่งระหว่างศาสนาเลย เราพูดเสียอย่างนี้เลยก็ได้ว่า ในโลกนี้ต้องมีศาสนาทุกระดับ นับตั้งแต่ศาสนาสำหรับคนโง่ที่สุด คนบ่าที่สุดก็มีให้ แล้วคนที่ฉลาดขึ้นมา ๆ ๆ จนฉลาดที่สุดก็ต้องมีให้ ดังนั้นเราต้องมีศาสนาทุกระดับอยู่ในโลกนี้ เพื่อสนองความต้องการของคนทุกคน

ในโลก คนทุกคนในโลกมันฉลาดพร้อมกันไม่ได้ มันต้อง
 ะเลื้อยคนโง่เอาไว้บ้างไว้ห่วยจอมปลวก หนักไว้ผี หนักไว้เทวดา
 หนักไว้พระเจ้า หนักไว้สิ่งอื่นจนกว่าจะรู้จักพึ่งตนเอง โลกนี้ต้องมี
 ศาสนาทุกศาสนาไว้ เหมือนในทลาคสรรพสินค้า เขามีของ
 ทุกชนิดให้เลือกซื้อ ในโลกนี้ก็ต้องมีศาสนาทุกศาสนาไว้
 สนองความต้องการของคนในโลก อาตมาก็เคยพูดไว้ง่ายๆ
 ว่า ศาสนาไสยศาสตร์นี้ต้องเก็บไว้ให้คนมีปัญญาอ่อน คนมี
 ปัญญาอ่อนยังมีอยู่ในโลก ยังเกิดขึ้นมาในโลกอยู่เพียงใดแล้ว
 ศาสนาไสยศาสตร์ก็ต้องมีไว้ให้ ท่านเจ้าคุณปัญญาฯ ปล้ำจน
 ตายก็ไม่มีทางสำเร็จ เพราะว่าคนปัญญาอ่อนมันยังมีอยู่เรื่อย
 ไป มันต้องมีศาสนาไสยศาสตร์เก็บไว้ให้คนปัญญาอ่อนอยู่
 นั้นเอง ถ้าอ่อนมากกว่านั้นก็เลยลงไปแทบจะตุ่มไม่ได้ ที่นี้
 คนปัญญาครึ่งๆ กลางๆ มันก็อยู่ระหว่างครึ่งๆ กลางๆ หรือ
 ว่ามีปัญญาพอที่จะรับพุทธศาสนาได้ก็รับพุทธศาสนาไป

พูดอีกทางหนึ่งเป็นหลัก จาง่ายๆ ก็ว่าต้องมีอย่าง-
 น้อย ๓ ประเภท : ศาสนาประเภทหนึ่ง สำหรับคน
 ที่มีตัวกู ของกู เป็นตัวเป็นตนจัด เข้าหูเข้าตา ไม่ลืมหูลืมตา
 ต้องมีศาสนาเหมาะสำหรับคนประเภทนี้ไว้พวกหนึ่ง

ประเภทที่ ๒. ศาสนาสำหรับคนที่ไม่มีตัวตน
 สามารถที่จะปลดปล่อยตัวตน ละวางตัวตน ไม่มีตัวตน นี้ก็
 ต้องมีศาสนาชนิดนี้ไว้ให้คนพวกนี้พวกหนึ่ง

ประเภทที่ ๓. ยังต้องมีศาสนาที่อยู่ตรงกลางสำหรับ
 คนที่มันมีตัวตนก็ไม่เชิง ไม่มีตัวตนก็ไม่เชิง ก็มันอยากจะ
 ไม่มีตัวตน แต่มันยังทำไม่ได้ มันเหมือนกับยังเหยียบเรือ
 สองลำอยู่นั่นนะ มันก็ต้องมีอยู่ศาสนาหนึ่ง พวกหนึ่ง

รวมเป็น ๓ พวก : ศาสนาสำหรับพวกมีตัวตนจัด
 กับศาสนาสำหรับพวกมีตัวตนครึ่ง ๆ กลาง ๆ ศาสนาสำหรับ
 พวกที่ไม่มีตัวตนเลย นี้ต้องมี มันจำเป็นต้องมี มันเอาออก
 ไม่ได้ แล้วเอาออกนะมันจะร้าย ก็คนพวกหนึ่งมันจะว่าง
 ศาสนาเลย ลองเอาศาสนาอื่นออกหมดซิ เหลือแต่พุทธ
 ศาสนา แล้วคนเหล่านั้นก็ว่างศาสนาหมด คนที่เขาถือศาสนา
 พุทธไม่ได้ เขาไม่ขึ้นมาถึงระดับที่จะถือพุทธศาสนาได้ เขา
 ก็เป็นคนว่างศาสนาหมด บาปความเลวร้ายมันก็เกิดขึ้น
 เพราะว่างศาสนา ฉะนั้นมีศาสนาไว้ให้เขาตามลำดับชั้น ตาม
 ลำดับชั้น ๆ ๆ ครบถ้วนทุกชั้น แล้วแต่มันจะมีกี่ชั้น ศาสนา
 จึงมีหน้าที่เหมือนกับว่าช่วยโลก ทั้งโลกทุกชนิด ทุกระดับ

ทุกศาสนา ควรจะทำงานเหมือนกับเป็นสหกรณ์ร่วมกัน
 ศาสนาทุกศาสนาทำงานสหกรณ์ร่วมกัน ช่วยโลกให้มนุษย์
 ทุกคน มีความรอดมีความพอใจ ตามประสาของตนๆ ขอให้
 นึกถึงว่าสมัยโบราณนั้น คนป่าแรกมีในโลก ไม่มีศาสนา
 ทำไมมันมีศาสนาขึ้นมาได้ มีศาสนาน้อยๆ ทำๆก่อน แล้ว
 ก็สูงขึ้นๆๆๆ มาจนถึงลูกหลานสมัยนี้จนเกิดพระพุทธเจ้า
 สูงสุดของศาสนา มันต้องมาอย่างนั้น แล้วมันยังต้องเป็น
 อย่างนั้นอยู่ต่อไปอีก คือคนที่ไม่อาจจะถือศาสนาระดับ
 อนัตตาได้มันก็มีอยู่มาก คนส่วนมากต้องถือศาสนาระดับที่มี
 อักตตา มันก็ต้องมีให้เลือกให้ครบสี่ อักตตาก็ชนิดๆก็มีครบ
 ระหว่างอยู่ในระยะกำลังจะก้าวจากอักตตาไปสู่อนัตตา มันก็ยัง
 มีหลายระดับหลายชนิด

ดังนั้นขอให้ศาสนามีอยู่ทุกรูปแบบ เหมาะสำหรับ
 มนุษย์ทุกรูปแบบในโลกนี้เกิด แล้วจะไปทะเลาะกันให้โง่
 ทำไมเล่า จะไปมีการกระทบกระทั่งระหว่างศาสนาทำไมเล่า
 เพราะว่าธรรมชาติมันต้องการอย่างนั้น กฎของอิทัปปัจจยตา
 มันต้องการให้มีมากศาสนา ก็เหมาะสำหรับคนระดับหนึ่งๆๆ
 ฉะนั้นจงอยู่ด้วยกันทุกศาสนาให้เหมาะแก่มนุษย์ในโลกทุกคน

เลยก็ไม่ต้องมีการกระทบกระทั่งกันระหว่างศาสนาให้คนบ้า
มาหัวเราะ บางทีมันจะให้ถึงหัวเราะก็ได้ ถึงแม้ไม่มีศาสนา
ไม่มีวัดวาอาราม ไม่มีพระเจ้าพระสงฆ์ แต่มันก็ไม่ต้องทะเลาะ
กันด้วยเรื่องศาสนา มนุษย์มีความเจริญมีวัดวาอารามมีพระ-
เจ้าพระสงฆ์ แล้วทำไมต้องทะเลาะกันเพราะเหตุนี้ ที่นี้ถึง
มันก็ช่วยกันโถมมนุษย์ใหญ่เลย นี่เรียกว่ามนุษย์อย่าทำอะไร
ให้ คนบ้าหัวเราะ อย่าทำอะไรให้สัตว์เครื่องจานหัวเราะเลย

มนุษย์ทำความเข้าใจกันให้ดี ว่าเป็นเพื่อนเกิด
แก่ เจ็บ ตาย ช่วยกันทั้งนั้น จะเป็นคนโง่ที่สุดคนฉลาดที่สุด
คนกลาง ๆ อะไรก็ตาม ทั้งหมดเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย
ฉะนั้นคนมีปัญญาที่ไม่มีสิทธิที่จะเบียดเบียนคนโง่ คนมั่งมีก็
ไม่มีสิทธิที่จะเบียดเบียนคนอยากคน ทุกคนมีแต่จะช่วยเหลือ
กันและกันให้อยู่เป็นสุขได้ในโลกนี้ เรียกว่าอยู่กับอย่างเพื่อน
เกิด แก่ เจ็บ ตาย เรามันเกิดมาพอได้อย่างไรก็ไม่รู้ ได้มาเห็น
การกระทบกระทั่งกันระหว่างศาสนาให้เป็นเสนียดลูกนัยน์ตา
อ้ายตาที่ไปเห็นสิ่งน่าเกลียดน่าชัง เขาว่าตามันเป็นกัณฑ์
เดียวนี้มันจะยิ่งกว่านั้น มันได้เกิดมาได้เห็นอ้ายสิ่งที่ไม่ควร
จะได้มีในโลกเลยขอ เอมามาพูดไว้เป็นเรื่องที่น่าเอามาตั้งเรื่อง
หนึ่งด้วยเหมือนกัน.

ที่นี้ก็มีมาพูดถึงเรื่องการแก้ปัญหานี้ มนุษย์ในโลก
 ประสบปัญหาวิกฤตการณ์อย่างยิ่ง ต้องการจะแก้ปัญหานี้ ทุก
 คนก็ประชุมกัน ที่นั้นก็ประชุมกัน ที่นี้ประชุมกัน แก้
 ปัญหาของโลก แล้วไม่เห็นว่ามันจะเข็มนเลย ไม่เห็นปัญหา
 มันจะงักหรือถอยกลับเลย มันยิ่งเพิ่มปัญหา เพราะว่าคน
 เหล่านั้นมันไม่ได้มีสติปัญญาสำหรับจะแก้ปัญหานี้ มันก็ไป
 เพิ่มปัญหา มีการประชุมกันเพื่อแก้ปัญหานี้ แต่แล้วกลับเพิ่ม
 ปัญหา คือความขัดแย้งกันในแง่อื่น ในมุมอื่นได้เกิดขึ้น
 มันไม่มีทางที่จะลดปัญหา

ปัญหาในโลกปัจจุบันนี้ มันเกิดมาจากการที่มนุษย์
 มันไม่เป็นมนุษย์ ถ้าจะแก้ปัญหานี้ในโลกปัจจุบันนี้ ก็ต้องทำ
 ให้มนุษย์เป็นมนุษย์ ต้องช่วยกันทำทุกอย่างให้มนุษย์เป็น
 มนุษย์มากขึ้น องค์การสหประชาชาติที่ว่าจะจัดการโลกเป็นผู้
 จัดการโลกเขาก็ไม่นึกถึงข้อนี้ ไม่คิดถึงข้อที่ว่าเดี๋ยวนี้มนุษย์
 มันไม่เป็นมนุษย์กันมากขึ้น มันเป็นคนของกิเลสกันมากเกินไป
 ไป เขาไม่เป็นมนุษย์ของธรรมชาติเสียเลย เขาเป็นคนที่
 กิเลสกันมากเกินไป เขาก็ใช้กิเลสของคนนี้ประทัดประหาร
 กัน สติปัญญาเขามี.ทำไร เขามอบให้แก่กิเลสหมด กิเลสก็

ใช้สติปัญญามากมายเหล่านั้น ในการที่จะเอาเปรียบกัน
 ประทัดประหารกัน ก็มีปัญหาใหญ่หลวง เช่นปัญหาสงคราม
 ปัญหาที่รอกันอยู่ว่าเมื่อโรมันจะระเบิดออกมา เมื่อไรสงคราม
 นิวเคลียร์มันจะระเบิดออกมา สงครามนี้มันก็มาจากความโง่
 หรือกิเลสตัณหาของคนซึ่งไม่มีธรรมะ นี้เรียกว่ามันเป็น
 ปัญหาเหนือปัญหาหรือปัญหายอดสุดของปัญหา ก็มนุษย์
 ไม่เป็นมนุษย์

ทีนี้จะพูดอีกแบบหนึ่ง มนุษย์ไม่เป็นมนุษย์ ก็คือ
 มนุษย์มันไม่มีศีลธรรม ถ้ามีศีลธรรมคนก็เป็นมนุษย์กัน
 หมด; พอไม่มีศีลธรรม คนก็เป็นคนมากขึ้น เป็นคน
 ก็มีกิเลสมากขึ้น ไม่เป็นมนุษย์เลย นี้เพราะไม่เป็นมนุษย์
 มันจึงสร้างปัญหาโลก พร้อมทั้งจะเบียดเบียน พร้อมทั้งจะ
 เอาเปรียบ พร้อมทั้งจะทำลายผู้อื่น เพื่อประโยชน์ของตน
 นี้เรียกว่าความไม่มีศีลธรรม มันต้องแก้ด้วยการมีศีลธรรม
 กลับมา — ศีลธรรมกลับมา แต่ผู้จัดการโลกเขาก็ไม่เคยพูด
 ถึงเรื่องนี้ เขาพูดแต่จะแก้ปัญหาค้ำการเมือง จึงเป็นที่ออ
 แห่งนักการเมืองรวมอยู่ที่นั่น และแล้วก็จะแก้ปัญหาค้ำ-
 เศรษฐกิจ ก็ส่งเสริมแต่เรื่องเศรษฐกิจให้ไต่เหยื่อของกิเลส

ค้นหาให้มาก ๆ ขึ้นในโลก เศรษฐกิจยิ่งเจริญเท่าไร ก็เลิส
 ค้นหาของคนในโลกยิ่งได้เหยื่อมากขึ้นเท่านั้น หรือว่าจะแก้
 ปัญหาด้วยปืน ด้วยอาวุธ ด้วยการฆ่ากัน มันก็ไม่มีทาง

โลกนี้มันไม่มีทางที่จะรอดได้ โดยไม่มีความ
 เป็นมนุษย์ที่ถูกต้องกลับมา ต้องมีความเป็นมนุษย์ที่ถูก
 ต้องกลับมา คือศีลธรรมกลับมา แล้วปัญหามันก็จะหมดไป
 เอง เพราะปัญหามันเกิดมาจากการที่ไม่มีศีลธรรม พอศีล-
 ธรรมกลับมา ปัญหามันก็หมดเอง มันจะปรับปรุงตัวกันเอง
 หมดไปได้เอง เทียบนี้พวกหนึ่งเขาจะแก้ปัญหาของโลกโดย
 ลัทธินายทุน พวกหนึ่งก็จะแก้ปัญหาของโลกด้วยลัทธิ
 กรรมกร ชนกรรมาชีพ อาตมาไม่เชื่อว่าทั้งสองอย่างนี้
 หรืออย่างไหนก็ตามจะแก้ปัญหาคได้ นายทุนก็เป็นนายทุน
 เพราะกิเลส กรรมกรผู้โหดร้ายก็เป็นกรรมกรเพราะกิเลส
 นายทุนก็แก้ปัญหาคของโลกไม่ได้ กรรมกรก็แก้ปัญหาคของโลก
 ไม่ได้ ต้องศีลธรรมกลับมา พอศีลธรรมกลับมา นายทุน
 “ตาย” หมด กรรมกรอันโหดร้ายก็ “ตาย” หมด มีแต่มนุษย์
 ที่สุภาพราบเรียบเรียบร้อยทั้งนั้น นี่ศีลธรรมกลับมา มันก็
 แก้ปัญหาคในตัวของมันเอง เพราะมันยกเลิกकुสงครามออก

ไปหมดสิ้น ไม่มีนายทุน ไม่มีกรรมกร ชนกรรมอาชีพ นี้คือ
 ธรรมะ ธรรมะประเสริฐอย่างนี้ สำคัญอย่างนี้ จะต้องกลับ
 มา ทำคนให้มันเป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์มีศีลธรรม ดำรงชีวิต
 อยู่อย่างไม่มีปัญหาอะไรเลย ส่วนตัวก็ไม่มีปัญหา เพราะว่า
 มันควบคุมกิเลสไว้ได้ ส่วนสังคมก็ไม่มีปัญหา เพราะไม่มี
 ความเห็นแก่ตัวที่จะไปเอาเปรียบผู้อื่น

นี่เรามันเกิดมาโชคดี ในขณะที่มนุษย์เขาหลับตา
 แก้ปัญหา เอาตัวเหตุของปัญหามาแก้ปัญหามันจะโง่เท่าไร
 แล้วปัญหามันเกิดมาจากเศรษฐกิจ จะเอาเศรษฐกิจมาแก้
 ปัญหา มันก็ไม่มีทาง ที่แก้ปัญหามันเกิดจากความไม่มี
 ศีลธรรม เศรษฐกิจเกิดขึ้นเป็นปัญหาเพราะความไม่มีศีล-
 ธรรมของนักเศรษฐกิจ หรือของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ
 เขาโง่ ปัญหาก็ก่อขึ้นทางเศรษฐกิจ เราต้องเอาศีลธรรม
 มาแก้ความคดโง่ ก็ไม่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ ไม่มีปัญหา
 ทุกทาง ในทางการปกครองก็ไม่มี ทางการเงินก็ไม่มี ถ้าคน
 มันมีศีลธรรม ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว มันก็ตรงกันข้าม เป็น
 ปัญหาไปหมดเลย ฉะนั้นช่วยกันทำให้ธรรมะกลับมา คนก็
 จะเป็นมนุษย์กันหมด แล้วในที่สุดปัญหาก็ก็นหมด เหลือแต่

ศาสนาที่ถูกต้องได้ ถ้ามาถึงยุคนี้แล้วก็มีศาสนาเที่ยวได้ แต่
ถ้ายังมีคนโง่ คนงมงายคนระดับต่ำอยู่เพียงไรแล้ว ยังต้อง
มีหลายศาสนา เพื่อที่จะให้คนมันมีศาสนาที่ดีที่สุด เท่าที่มัน
จะมีได้ตามแบบของตนๆ นั่นแหละคือความมีศีลธรรมที่
ละน้อยๆ ก้าวหน้าทางศีลธรรมมากขึ้นๆ จนกระทั่งมี
ศีลธรรมสมบูรณ์ โลกนี้มันก็จะมีความสงบสุขหรือสันติภาพ

ที่นี้เขาไม่มองเห็นความจริงข้อนี้ เขาไม่มองเห็น
ความถูกต้องอันเป็นของความถูกต้องของธรรมชาติ คือ
ความถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา เขามีแต่ความถูกต้อง
ของกิเลสเรื่อยไป กิเลสว่าถูกต้องอย่างไรเขาก็จะเอาอย่างนั้น
ความถูกต้องของธรรมะนั้นมันไม่มี เคียวนี้ก็มีนักปรัชญาเต็ม
ไปทั้งโลก มัวินิจฉัย คำว่าถูกต้องคืออะไร — ถูกต้องคือ
อะไร ยังไม่พบความถูกต้อง เพราะว่าแยกความหมายมาก
ออกไปจนไม่รู้ว่าจะถูกต้องกันที่ตรงไหน เป็นนักปราชญ์
อย่างยิ่ง ที่มีความไม่รู้ว่าถูกต้องอย่างไร เอาตามหลักพระพุทธ-
ศาสนาก็แล้วกัน : ความถูกต้องนั้นคือ ทุกฝ่ายได้รับ
ประโยชน์ อ้ายสิ่งที่เรียกว่าถูกต้องๆ นั้นนะ คือทุกฝ่ายได้
รับประโยชน์ จะได้รับแต่ผู้หนึ่งผู้เดียวก็ไม่ถูกต้อง ต้องทุก

ฝ่ายทุกคนได้รับประโยชน์ การกระทำนั้นถูกต้อง หลักการณ
นั้นถูกต้อง วิชาการนั้นถูกต้อง ถ้าใครทุกฝ่ายได้รับประโยชน์

เกี่ยวกับความถูกต้องของมนุษย์ในโลกนี้มันถูกต้อง
คือฉันได้ประโยชน์ ฉันได้ครองโลก ฉันเอาประโยชน์มาเป็น
ของฉันได้ทั้งโลก นี่ก็ความถูกต้องของฉัน แล้วพวกนัก
ศึกษา นักปราชญ์ก็สนับสนุนรัฐบาลของตัว ประเทศชาติ
ของตัวในลักษณะอย่างนี้ ว่าประเทศเราได้ครองโลกนั้นแหละ
คือความถูกต้อง โลกนี้เลยไม่มีวันที่จะได้พบกับสันติภาพ ถูก
ต้อง นั้นมันต้องมีผลแสดงออกมาว่าทุกฝ่ายได้รับประโยชน์
ถ้ามองดูให้ใกล้เข้ามาว่าถูกต้องในการปฏิบัติกันแล้ว มันก็
เรียกว่าถูกต้องกันทั้งนั้นแหละ ถูกต้องสำหรับไปเป็น
อันธพาลก็ได้ ถูกต้องสำหรับไปเป็นบัณฑิตก็ได้ ถูกต้อง
สำหรับจะมีความทุกข์ก็ได้ ถูกต้องสำหรับจะไม่มีความทุกข์
ก็ได้ มันต้องถูกต้องเพื่อจะดับทุกข์

เกี่ยวกับเราไม่มีความถูกต้องในการศึกษา หรือแสวง
หาสติปัญญา เราไม่มีความถูกต้องในการแสวงหาสติปัญญา
เราก็ไม่มีสติ—ปัญญาที่ถูกต้อง เรามีแต่ปัญญาเจโก ปัญญา

กตโกง บัญญาเอาเปรียบคนอื่น เราไม่มีความถูกต้องในการ
แสวงหาปัญญา

ความถูกต้องเพื่อได้ปัญญานี้ มันคนละชนิดกับ
ความถูกต้องเพื่อได้ประโยชน์ของคนเห็นแก่ตัว คนเห็นแก่
ตัวเขาก็มีปัญญามากน่ะ แล้วเขาถือว่าเขาได้ประโยชน์ตามที่
เขาต้องการนั่นคือความถูกต้อง แล้วเขาก็มีความถูกต้องไป
ตามแบบของเขา

จึงขอสรุปสั้น ๆ ว่าถูกต้องสำหรับจะได้สติปัญญา
นั้นคนละอย่าง ต่างกับความถูกต้องสำหรับจะได้เงินได้
ประโยชน์ได้วัตถุ ถูกต้องสำหรับจะได้ปัญญานี้ คนละ
อย่างกับความถูกต้องสำหรับจะได้วัตถุเงิน ทองอำนาจวาสนา
ฉะนั้นช่วยระวังความถูกต้องของคน ๆ หนึ่ง ๆ ด้วยกันจงทุก
คน ให้ความถูกต้องนั้น เป็นความถูกต้องจริง ๆ ให้ได้มา
เพื่อความถูกต้องที่จะถูกต้องสำหรับทุกสิ่ง

เวลาก็ล่วงไปมากแล้วอยากจะพูดให้จบขั้นนี้ เราเกิด
มาพอดีกับได้เห็นสิ่งที่น่าเวทนาสงสาร เกี่ยวกับพุทธบริษัท
กำลังกระทำต่อศาสนาของตนเอง รวากับว่าพุทธศาสนานี้เป็น
ไสยศาสตร์ อะไรเป็นไสยศาสตร์อะไรเป็นพุทธศาสตร์ รู้จัก

แยกกันเสียให้ชัด ถ้าเป็น พุทธศาสตร์ จะมีสติปัญญา เห็น
 ถูกต้องตามที่ เป็นจริงตามกฎของอิทัปปัจจยตา ถือหลักว่า
 ต้องประพฤติกะทำให้ถูกต้อง เพื่อสิ่งนั้น จึงจะได้สิ่งนั้นมา
 นี้เป็นพุทธศาสตร์ ยึดหลักอิทัปปัจจยตา เป็นหัวใจ ที่นี้
 ไสยศาสตร์ นั้นเขาเอาสิ่งที่ไม่รู้ว่าอะไร ผีสิง เทวดา พระเจ้า
 ที่ไหนก็ไม่รู้ ซึ่งไม่รู้ว่าเป็นอะไรนั้น จะเอามาเป็นที่พึ่ง
 เอามาเป็นหลัก ที่นี้ก็หลักตาๆ ไสยะๆ แปลว่า หลับ,
 พุทธะๆ แปลว่าตื่น เป็นพุทธะก็ต้องตื่น เป็นไสยะก็ต้อง
 หลับ ที่นี้หลักตาไม่รู้ว่าจะอะไร ก็จะทำไปอย่างนั้น มันก็เป็น
 ไสยศาสตร์ คือศาสตร์สำหรับคนหลับ ที่นี้พุทธบริษัทกำลัง
 ทำแก้พุทธศาสนาของตนราวกับว่าพุทธศาสนาเป็นไสยศาสตร์
 คือมีการบวงสรวงอันวอน หลับหู หลับตา พิธี วรรตอง อย่าง
 แบบไสยศาสตร์ต่อพุทธศาสนา และพระแก้วๆ นั้นแหละ
 เป็นผู้ทำ พระแก้วเหลืองๆ แดงๆ นั้นเป็นผู้ประกอบพิธีวรรตอง
 เหล่านี้ ก็ถือว่าพุทธบริษัทนั้นเองกำลังจะทำพุทธศาสนาให้
 เป็นไสยศาสตร์ ที่นี้เราควรจะไปในทางที่ว่า สิมหุ สิมทา
 รู้จักประจักษ์ตามที่ เป็นจริงของธรรมชาติ กฎธรรมชาติอัน
 เกิดขาดมืออยู่อย่างไร ก็รู้จักตามที่ เป็นจริงแล้วไปทำให้ถูกต้อง
 ตามกฎนั้น เช่นว่าทุบลงไปมันก็คังบั้งอย่างนี้ มันเป็น

เรื่องของธรรมชาติดังนั้น มันต้องมีใครมาช่วยทำให้คงบัง
ที่ไหน

หลักในพระบาลีที่สำคัญเกี่ยวกับข้อนี้ ว่า (ข้อ ๑)
พุทธบริษัทที่แท้จริงนั้น จะไม่ถือว่า สุข ทุกข์ นั้นมาแต่อริสว
ไม่ถือว่า สุข ทุกข์ นั้น มาจากอริสว อริสว คือพระเจ้า พวกที่
ถือว่า สุข ทุกข์นั้นมาจากอริสวนี้ คือ ไสยศาสตร์ ถ้าถือว่า
สุข ทุกข์นั้นขึ้นอยู่กับการประพตติ กระทำถูกหรือไม่ถูก ตาม
กฎที่บัญญัติไว้ คือ สุข ทุกข์ นั้นขึ้นอยู่กับที่บัญญัติไว้
เป็น พุทธศาสตร์ ถ้าสุขทุกข์นั้นมาจากอริสว อริสวระกานัน
แปลว่าพระเจ้า นั้นไม่ใช่พุทธศาสตร์ คือเป็นไสยศาสตร์
มีเหตุปัจจัยอยู่ข้างนอก และหวังพึ่งผู้อื่นซึ่งมิใช่ตนเอง นี้
ระวังให้ตี ถ้าไปถือหลักอย่างนั้นจะทำพุทธศาสนาให้หมด
ความเป็นพุทธศาสนา กลายเป็นไสยศาสตร์ไป เป็นข้อแรก
ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สุข ทุกข์นั้นมิได้มาจากอริสว

(ข้อ ๒) ถัดมาท่านตรัสว่า สุข ทุกข์นั้นมิได้มาจาก
กรรมเก่า กรรมในชาติก่อนนั้น เคียวนี้พุทธบริษัท ส่วน
มากที่เคียว ถือว่า สุข ทุกข์นี้เป็นผลกรรมในชาติก่อน แต่
พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ชัดเจนว่าไม่ใช่ผลของกรรมเก่า

สุข ทุกข์ นี้ มันเกิดมาจากการประพตฺติถูกหรือผิด ตามกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่ใช่เรื่องของกรรมเก่า เค็ยวันเราทำอย่างนี้คือโง่เมื่อมีผัสสะ มันก็เกิดทุกข์ขึ้นมา และถ้าทำถูกเมื่อมีผัสสะตามกฎนี้ก็ไม่มีความทุกข์เลย จึงต้องประพตฺติกระทำให้ถูกต้อง ตามกฎของอิทัปปัจจยตา จึงจะเกิดความสุขไม่เกิดความทุกข์ สุขหรือทุกข์จะเกิดหรือไม่เกิดก็เพราะการกระทำผิดหรือถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา นี้จะทําเลยว่าแม้ว่ากรรมเก่าจะมีมาจะส่งผล หรือพระเจ้าจะลงโทษมา เราจะต้อนรับด้วยการประพตฺติให้ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา สิ่งเหล่านั้นจะเป็นหมัน ผลกรรมเก่าจะเป็นหมัน ถ้าเราประพตฺติที่นี้เค็ยวันให้ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา ผีสางเทวดา โชคชตา ดวงดาวจะลงโทษ ลงมา เราต้อนรับด้วยกฎของอิทัปปัจจยตาให้ถูกต้อง สิ่งเหล่านั้นจะเป็นหมัน จะหงายหลังกลับไป จะไม่มีอะไรแก่ผู้ที่ประพตฺติปฏิบัติ ให้ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา พุทธบริษัทอย่าไปงมงายว่า สุข ทุกข์ มาจากกรรมเก่า สุข ทุกข์มันมาจากการทำผิดหรือทำถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา ถ้ามันจะมีมาอย่างไร ดีหรือร้ายอย่างไร เราต้อนรับด้วยการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา แล้วมันก็จะไม่มีความทุกข์เลย

ทีนี้(ข้อที่ ๓) พระองค์ท่านตรัสว่าสิ่งทั้งหลายมีเหตุ
 เป็นไปตามเหตุ อย่าถือว่าสิ่งทั้งหลายไม่มีเหตุ หรือมัน
 เป็นไปเองโดยไม่ต้องมีเหตุ ทีนี้คนโง่อีกพวกหนึ่ง เขาถือว่า
 สิ่งทั้งหลายเป็นไปเอง เป็นไปตามเรื่อง ไม่ได้มีเหตุมีปัจจัย
 อะไร นั่นมันผิดจากหลักอภิปัจจยตาที่ว่าสิ่งทั้งหลายทั้ง
 ปวงมันมีเหตุ มันจะต้องเป็นไปตามเหตุ เรายอมรับว่ามี
 เหตุ แล้วก็ประพฤติปฏิบัติให้ตรงต่อเหตุ ของสิ่งที่
 เราพึงประสงค์ ก็ฝ่ายดี เราอย่าไปประพฤติให้ตรงกับเหตุ
 ของฝ่ายทุกข์ โทษ หรือฝ่ายความชั่ว

พุทธศาสนามีหลักอย่างนี้ ว่าทุกสิ่งมีเหตุ ต้อง
 ประพฤติให้ถูกต้องตามเหตุ และสุขทุกข์นั้นมิได้มาจากกรรม
 เก่า เคี้ยวนี้เราจะมีสุขทุกข์อย่างไร อย่าไปถือว่ามันมาจาก
 กรรมเก่า มันอยู่ที่เราทำผิดหรือทำถูก ต่อกฎอภิปัจจยตา
 เมื่อมีอะไรมาสัมผัส ถ้าผลของกรรมเก่ามาสัมผัส เอ้ามาสัมผัส
 เราต้อนรับอย่างถูกต้องตามกฎของอภิปัจจยตา มันก็เป็น
 หมดเป็นโมฆะไปทันที และเราไม่ถือว่ามีอิศวร อิศวรซึ่ง
 บันดาลอะไรได้ตามชอบใจ สุขทุกข์ไม่ได้มาจากอิศวร ไม่มี
 อิศวรชนิดที่บันดาลบังคับอะไรใคร ๆ ได้ตามชอบใจ ไม่มีใน

พุทธศาสนา มีแต่ว่าจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา ทั้งนี้กฎของอิทัปปัจจยตานั้นแหละเป็นอิศวรเสียเอง อิทัปปัจจยตานั้นคือพระเป็นเจ้า อิศวรในพุทธศาสนา เราจึงถือว่ากฎอิทัปปัจจยตาคือพระเจ้าในพุทธศาสนา ก็เป็นอิศวรในพุทธศาสนา ถ้าถืออิศวรอย่างนี้ละก็ได้ ถ้าถืออิศวรอย่างที่ชอบกินกุ้งแล้วก็ได้ใช้ไม่ได้ ฉะนั้นต้องเป็นกฎที่เด็ดขาด เฉียบขาด ตามกฎของธรรมชาติ ตามเหตุผล เรียกสั้นว่า กฎอิทัปปัจจยตา เคี้ยวเนื้อพุทธบริษัท เพิกเฉยละเลยต่อกฎอิทัปปัจจยตา เพราะไม่รู้ก็ได้ หรือว่ารู้แล้วแกล้งทำเป็นไม่รู้เสียก็ได้ รู้ก็เพิกเฉยเสียก็ได้ อาตมาพูดให้ฟังไม่สนใจก็ได้ เรื่องกฎอิทัปปัจจยตา ก็เลยไม่รู้เรื่องกฎอิทัปปัจจยตา มันก็เลยไม่มีหลัก ไม่มีหัวใจและที่สำคัญสำหรับเป็นที่ตั้ง มันก็เลยไม่มีพระเจ้าอิทัปปัจจยตามาช่วยคุ้มครองก็ต้องเป็นไปตามกิเลส เป็นอิทัปปัจจยตาฝ่ายกิเลส ไม่ใช่อิทัปปัจจยตาฝ่ายโพธิ์ นั้นแหละพระเจ้าลงโทษให้แล้ว เพราะมันเป็นอิทัปปัจจยตา ฝ่ายกิเลส มันก็ต้องได้รับทุกข์รับโทษ พระเจ้าลงโทษให้แล้ว เพราะไม่ประพฤติให้ตรงตามกฎของอิทัปปัจจยตา

นี้ระวังให้ดี พุทธบริษัทอย่าทำพุทธศาสนาให้เป็น
 ไสยศาสตร์เสียเลย ถ้าทำก็กลายเป็นคนบัญญัติอ่อน จัดไว้
 พวกหนึ่ง ถือไสยศาสตร์ต่อไปเถิก สร้างศาลพระภูมิให้
 รอบรั้วบ้าน จะคุ้มครองได้หรือไม่ไปลองดูก็แล้วกัน นี่ถ้า
 เรากำลังคิดว่าจะฟังพระเครื่อง ฟังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีรตงนั้น
 อาตมาก็ขอท้าทายว่า เอ้าสร้างพระเครื่องให้เต็มบ้านเต็มเมือง
 ไปทางไหนให้เหยียบแต่พระเครื่อง มันเต็มไปด้วยทุกหนทุกแห่ง
 จะพันทุกซ์ไหม จะปลอกกัยไหม สร้างพระเครื่องให้เต็มโลก
 โลกจะมีสันติภาพไหม อย่าทำพุทธศาสนาให้เป็นไสยศาสตร์
 เสียเลย เคี้ยวนี้ก็สร้างพระเครื่องวางขึ้นมาเยอะแล้ว แต่ยังไม่
 เห็นเงาของสันติภาพ เห็นแต่เงาของความมมงาย เคี้ยวนี้
 ก็สร้างพระเครื่อง เครื่องรางของขลัง ของศักดิ์สิทธิ์อะไรไป
 เยอะแยะแล้ว แต่ไม่เห็นเงาของสันติภาพ เห็นแต่เงาของ
 ความมมงาย นี่มันจะไปถึงไหนก็ขอฝากไว้ด้วยกันต่อไป นี่ว่า
 อย่าทำพุทธศาสนาให้เป็นไสยศาสตร์เสียเลย เคี้ยวนี้เป็นพุทธ
 บริษัทกันแต่สามะโนกรัว เขาหลงในสามะโนกรัวว่าเป็นพุทธ
 พ่อแม่เป็นพุทธ เกิดมาเป็นพุทธ มันเป็นพุทธแต่สามะโน-
 กรัว ในใจไม่เป็นศาสนิกอะไรเลย คนว่างศาสนาอย่างนี้ ที่

ศาสนาอื่นเขามาชิงเอาไปได้อย่าโกรธเขาเลย เพราะคนๆ นี้
 เกิดคนนั้นมันว่างศาสนา หัวใจมันไม่มีศาสนา แล้วศาสนา
 อื่นเขาเอาขนมมาล่อนิดเดียวก็ไปแล้ว เขาก็เอาไปได้ ฉะนั้น
 อย่าไปโกรธเขาเลย เพราะว่าเรามันบกพร่องเอง เพราะว่า
 เราไม่ได้ทำให้เด็ก ๆ ของเรามีศาสนาเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง
 เป็นพุทธบริษัท แต่สามะโนครว้ โดยเนื้อแท้ก็คนว่างศาสนา
 มันก็ไปตามกิเลส เพียงเขาเอาเหยื่อของกิเลสมาล่อมันก็ไป
 หลงลัทธิ นั้น หลงลัทธิที่จะให้ใคร่อะไรตามต้องการของกิเลส

ถึงเวลาแล้ว ถึงสมัยแล้ว ที่ควรจะจัดการเรื่องนี้
 กันเสียที ศึกษาธรรมะรู้จักธรรมะ มีธรรมะกันเสียที อาตมา
 ใช้คำพูดง่ายขึ้นมาใหม่ ๆ คำหนึ่งให้จำกันไว้ง่าย ๆ ว่า ธรรม
 ประยุกต์ พุทธธรรมประยุกต์ ประยุกต์พุทธธรรมกันเสียที
 คำว่า “*ประยุกต์ ๆ*” นี้คือ *ทำให้ใช้ประโยชน์ได้* ถ้ามัน
 ยังใช้ประโยชน์ไม่ได้ มันยังไม่ประยุกต์ พุทธศาสนายังไม่
 ประยุกต์ เพราะว่า ยังใช้ให้เป็นประโยชน์ไม่ได้ เพราะว่า
 สมาชิกมันยังโง่ พุทธบริษัทไม่รู้จักใช้พุทธศาสนาให้เป็น
 ประโยชน์ นั้นแหละคือยังไม่ประยุกต์ เราทำนาได้ข้าวเปลือก
 มา กินไม่ได้ข้าวเปลือกนะ ต้องประยุกต์ข้าวเปลือกให้เป็น

ข้าวสาร เป็นข้าวสารที่ยังกินไม่ได้ มันก็ต้องประยุกต์ข้าวสาร ให้เป็นข้าวสุก กินได้หรือไม่ได้ละ นี่มันต้องประยุกต์จนมัน สำเร็จประโยชน์ตามที่ควรจะปรารถนา

เดี๋ยวนี้เรายังมีพุทธศาสนาเหมือนกับข้าวเปลือก ยัง กินไม่ได้ บางคนตีหน้อยมีพุทธศาสนาเป็นข้าวสาร ก็ยังกิน ไม่ได้ กินเข้าไปก็ตายเหมือนกันแหละ ลองกินข้าวสารกันดู มันต้องทำข้าวสารนี้ ประยุกต์ให้เป็นข้าวสุก แล้วเราก็กินได้ การที่ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นประโยชน์แก่เราเต็มตามความ หมายนั้นเรียกว่า พุทธธรรมประยุกต์ ถึงสมัยแล้วถึงเวลาแล้ว ที่เราจะประยุกต์พุทธธรรมให้สำเร็จประโยชน์แก่พุทธบริษัท ความเป็นพุทธบริษัทของเราก็จะได้ไม่เป็นหมัน อาตมา ขอชักชวนท่านทั้งหลายทุกคนที่เห็นว่าถึงเวลาแล้วที่จะประยุกต์ พุทธธรรมคือพระพุทธศาสนาให้สำเร็จเกิดประโยชน์แก่จิตใจ ของเราเต็มตามความหมาย อย่าได้เป็นพุทธบริษัทแต่ตาม สำมะโนครวญอยู่เลย มันถึงเวลาแล้วที่จะเป็นพุทธบริษัท ที่ แท้จริงกันเสียที เดียวนี้พระเจ้า พระเป็นเจ้าที่จริงมีอยู่คือกฎ อิทัมบัจยตาก็ไม่รู้จัก แต่ไปรู้จักพระอิศวรบนสวรรค์โน้น หลายคนยังบูชาพระเจ้า พระอิศวร พระนารายณ์ อะไรมน

สวรรค์อยู่ อาตมาบอกว่าอย่าเลย พระพุทธเจ้าบนสวรรค์ก็เก็บ
 ไว้บนสวรรค์เกิด มีพระพุทธเจ้าในหัวใจของเราดีกว่า พระ
 พุทธเจ้าที่อยู่บนสวรรค์ ก็ให้ท่านอยู่ไปตามสบายของท่านเกิด
 เรามีพระเจ้าในหัวใจของเราคือมีความรู้ มีการปฏิบัติกฏอทิป-
 บััจจยตาโดยถูกต้องในเนื้อในตัวของเราในใจของเรา อย่างนี้
 เรียกว่าเรามีพระเจ้า อยู่ในหัวใจของเรา นี้ดูเหมือนจะยังไม่
 รู้จักกันเสียทั้งสองพระเจ้า พระเจ้าอยู่บนสวรรค์ก็ไม่รู้จัก
 และมันก็ยากที่จะรู้จัก พระเจ้าที่มีอยู่ในหัวใจได้ ก็ไม่รู้จัก
 ก็เลยไม่มีทั้งพระเจ้าบนสวรรค์ ไม่มีทั้งพระเจ้าในหัวใจของ
 เราเอง นี่เรารู้จักพระเจ้าที่แท้จริง คือพระเจ้าในหัวใจของ
 เราเอง โดยรู้ว่ากฏอันเฉียบขาดของอทิปบััจจยตานั้นมีอยู่ใน
 ที่ทุกหนทุกแห่ง ในทุกๆ ปริมาณที่ประกอบกันให้เป็นสากล
 จักรวาล ในหัวใจของเราก็มีกฏนั้นบังคับควบคุมอยู่ทั้งเนื้อทั้ง
 ตัวของเรา ถูกบังคับควบคุมอยู่โดยพระเจ้าองค์นี้ เราจึงรู้จัก
 พระเจ้าองค์นี้ที่มีอยู่ในตัวเราในหัวใจของเรา แล้วสนองพระ
 ประสงค์ของพระเจ้านั้นให้ถูกต้อง แล้วเราก็จะได้รับผลเต็มที่
 รู้จักพระเจ้าที่แท้จริงในหัวใจของเราอย่างนี้ เราจะมิที่พึง

กฎอิทัปปัจจยตา แสดงตัวออกมาเป็นพระพุทธรู้ก็ได้
 เป็นพระธรรมรู้ก็ได้ เป็นพระสงฆ์รู้ก็ได้ พระพุทธเจ้าท่าน
 ตรัสรู้กฎอิทัปปัจจยตา ท่านดำรงตนอยู่ตามอิทัปปัจจยตา
 ท่านเคารพกฎอิทัปปัจจยตา นี่กฎอิทัปปัจจยตาในฐานะ
 เป็นพระพุทธรู้ ท่านพระธรรมก็คือตัวกฎอิทัปปัจจยตา
 และทุกสิ่งที่เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา แล้วพระสงฆ์ก็คือ
 ผู้ที่เข้าใจกฎอิทัปปัจจยตา ดำรงตนอยู่อย่างถูกต้องตามกฎของ
 อิทัปปัจจยตา ก้าวหน้าๆ ไปตามลำดับ เรามีกฎอิทัปปัจจยตา
 อยู่ในใจก็เท่ากับมีพระพุทธรู้ พระธรรม พระสงฆ์อยู่ในใจ ชีวิต
 นี้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา เราก็หมด
 ปัญหา ความทุกข์ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ เพราะเรามีกฎอิทัป-
 ปัจจยตาฝ่ายที่จะดับทุกข์อยู่ตลอดเวลา เราต้องมีให้ถูกต้อง
 ตามที่มี อย่ามีตัวกู ๆ ๆ อยู่ในจิตใจ ท่ามกลางจิตใจอย่ามี
 ตัวกู ๆ แต่ให้มีพระเจ้าอยู่ในหัวใจคือ พระเจ้าอิทัปปัจจยตา
 ทุกอย่างจะเป็นไปด้วยดี

ขอแทรกตรงนี้น้อยเรื่องตัวกู ๆ ๆ นี้ สำนักวิปัสสนา
 สอนกัมมัฏฐานเรื่องหนอ ๆ ๆ เป็นหนอตัวกูทั้งนั้นแหละ ทุก
 สำนักสังเกตดูพังกู หนอตัวกูทั้งนั้น ตัวกูเดิน ตัวกูย่าง ตัวกู

เหยียบ ทั่วทุ่ง ทั่วหนอง ทั่วถิ่น ทั่วภูเขี้ยวหนอ ๆ ๆ ๆ
 ของทั่วทั้งนั้น เพราะว่าอาจารย์ไม่ได้บอกให้ตีมาเสียตั้งแต่
 กัน บอกได้ว่าหนอ ๆ ๆ แล้วลูกศิษย์ก็ ภูหนอ ภูยกหนอ
 ภูย่างหนอ ภูนั่งหนอ ภูเดินหนอ หนอ ๆ ของภูทั้งนั้น นี่ก็
 ปลุกฝังตัวตนให้หนักลงไปกว่าเดิม เขามาจากบ้านมีตัวกู
 เท่าไรก็ตาม แต่พอมาทำกัมมัฏฐานหนอ ๆ ๆ แบบนี้ตัวกู
 มันเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม แรงขึ้นกว่าเดิม มากขึ้นกว่าเดิม
 เพราะมันหนอ ๆ ของตัวกู

ทีนี้ถ้าเรามาสอนให้ถูกต้อง ให้หนอ ๆ ๆ นั่นคือสติ
 ปัญญาบอกให้รู้ว่าไม่ใช่ตัวกู ไม่มีตัวกู สักแต่ว่าความเป็นไป
 ตามกฎอิทัปปัจจยตาเท่านั้นหนอ เมื่อเดินอิริยาบถเดินที่เป็น
 ไปตามกฎอิทัปปัจจยตาเท่านั้นหนอ ไม่ใช่ภูเดินหนอ ถ้าไม่
 รู้เรื่องนี้มันก็รู้สึกเป็นภูเดินหนอเพิ่มตัวกู ทีนี้ให้ละสายตัวกู
 ให้หมดไป โธนี่มันเป็นเหตุปัจจัย ทำให้เกิดอิริยาบถเดินขึ้นมา
 แล้ว ตามกฎของอิทัปปัจจยตานั้น เราก็เห็นแจ้งว่า เป็น
 อิริยาบถเดินตามธรรมชาติเท่านั้นหนอ เดินตามธรรมชาติ
 เท่านั้นหนอแล้วก็เดินหนอ เดินเท่านั้นหนอ เดินหนอ เดิน
 เท่านั้นหนอไม่มีตัวกู หนอที่ระยะ ๆ ก็ขอให้หนอด้วยสติปัญญา

ว่าอิริยาบถ ที่มันเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตาเท่านั้นหนอ ไม่ใช่กูหนอไม่ใช่กูเกินหนอ กูนั่งหนอ กูยกหนอ กูย่างหนอ กูเหยียบหนอ กูกินหนอ กูใส่ปากหนอ กูเกี่ยวหนอ กูกลืนหนอ นั้นมันเพิ่มตัวกู เพิ่มเข้าไปมากกว่าเดิม เลยไม่ได้ผลอะไร ไม่เท่าไรก็ได้ตัวกูที่มากเกินไป แก่ไม่ตก นี้ออให้ผู้ที่ชอบกัมมัฏฐานหนอๆ นั้นนะ รู้สึก เข้าใจเสียใหม่ ถูกแล้วไม่มีผิดหรอกที่ใช้คำว่าหนอนะ แต่ว่าหนอให้มีความหมายถูกต้อง ว่ามันสักว่าเท่านั้นหนอ ไม่ใช่ตัวกูหนอ มันสักว่าเปลี่ยนไปตามกฎอิทัปปัจจยตาเท่านั้นหนอ เป็นอิริยาบถตามกฎธรรมชาติเท่านั้นหนอ

ที่นี้ข้อปฏิบัติที่มันมีอยู่ ที่จะช่วยดับทุกข์ได้ แต่เรามันไปเข้าใจผิดต่อหลักปฏิบัติเหล่านั้น แล้วก็เกิดผลร้าย ดังนั้นไปทำวิบัติสสนาก็เพื่อเพิ่มตัวกู มันเป็นผลร้ายมันต้องไปทำกัมมัฏฐาน วิบัติสสนาเพื่อลดตัวกู เหลือสักแต่ว่าธรรมชาติเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตาเท่านั้นหนอ ที่พูดเรื่องนี้ก็เพราะเห็นหลายๆ คนนั่งอยู่ที่ตูหน้าตูดแล้ว รู้สึกว่าเคยทำกัมมัฏฐานหนอมาเป็นแน่ จึงบอกทำเสียให้ถูกต้อง อย่าไปเป็นหนอของตัวกู ให้เป็นหนอของอิทัปปัจจยตา เป็นไปตาม

ธรรมชาติเท่านั้นหนอ อ้ายหนอ ๆ ๆ ๆ นี่มัน ๒ ความหมาย :
 หนอจะเอาก็ได้ หนอที่ว่าขรรค์เพชรกูไม่เอาอย่างนี้ก็ได้อีก พูกว่า
 เงินหนอ ๆ ๆ อ้ายคนหนึ่งมันจะเอา เงินหนอกูจะเอาเงินหนอ ๆ
 แต่คนหนึ่งมันว่าเงินมีพิษร้าย อสรพิษร้าย กูไม่เอาเงิน
 หนอ ๆ มึงเป็นศัตรูกับกู เป็นสิ่งเลวร้ายกูไม่เอา ก็เงินหนอ ๆ
 เหมือนกัน พูว่าเงินหนอ ๆ มันมีความหมายสองอย่างตรง
 กันข้าม

ยกตัวอย่างอีกเรื่องก็ได้ว่า โศกา โคล่าหนอ ๆ คน
 หนึ่งมันจะกิน อ้ายคนหนึ่งมันว่าเรื่องบ้ากูไม่กิน ๆ โศกา
 โคล่ากูไม่กิน ปากมันว่า ว่าโศกาโคล่าหนอ คนหนึ่งมันจะกิน
 ออยากจะกินเต็มที แต่คนหนึ่งมันบอกว่า อ้ายนี่เรื่องบ้าเรื่อง
 โง่ กูไม่เอา กับมึง โศกาโคล่าหนอนี้ นี่ขอให้จำตัวอย่างนี้ไว้
 ให้ดี ๆ เอาไปใช้หนอให้ถูกต้อง ในทุก ๆ อิริยาบถ ซึ่งเราจะ
 ต้องประพฤติ ปฏิบัติอยู่ทุกอิริยาบถ ในบ้านในเรือน, เข้าไป
 ในครัวก็เข้าไปกินหนอ กินหนอเคี้ยวหนอ กลืนหนอ ก็หนอ
 ให้ถูกต้อง อย่าให้หนอกิน เข้าไปในห้องน้ำถ่ายอุจจาระ ถ่าย
 บั๊สสวะ ก็ทำให้มันหนอให้ถูกต้องว่าเป็นอิริยาบถตาม
 ธรรมชาติ อย่าเป็นตัวกูผู้ถ่ายอุจจาระ กูผู้ถ่ายบั๊สสวะ กูผู้

อาบนํ้า กุญแจกุญแจ กุญแจต่างตัว อย่าให้มันหนอเป็นท้าว กุญแจ
ช่วยจำไปตัวว่าปรับปรุงหนอกันเสียใหม่ ให้ถูกต้องตาม
ความหมายเดิมของธรรมะ เกี่ยวกับมันเป็นยุคที่จะเจือยชาอยู่
ไม่ได้แล้ว มันเป็นยุคปรมาณูแล้ว ทำอะไรให้ถูกต้อง ทำอะไร
ให้รวดเร็ว จะต้องปรับปรุงแม้แต่การประพฤติปฏิบัติ หลัก
กัมมัฏฐานที่มีอยู่นี้กันเสียใหม่ให้ถูกต้อง ในที่สุดมันก็เดิน
ถูกต้องทาง ไกรจะไม่เดินถูกต้อง เราก็ช่วยให้เขาเดินถูกต้อง
ถ้าช่วยไม่ได้ก็ตามเรื่อง แต่เรากอยพร้อมที่จะช่วยอยู่เสมอ
มีอุเบกขาแห่งค้อยู่เสมอ เมื่อไรช่วยได้ก็ช่วยทันที อุเบกขา
นั้นไม่ใช่เฉยแล้วเลิกกัน ที่โรงเรียนสอนผิด ๆ กรุณา มุทิตา
อุเบกขา เมื่อช่วยไม่ได้ก็ปล่อยให้มันเป็นไปตามกรรม เลิก
ไม่ช่วยนี่เขาเรียกอุเบกขา นี้ไม่ถูก อุเบกขาคือจ้องค้อยู่ต่อไป
ช่วยได้เมื่อไร เป็นช่วยทันที คือ อุเบกขาในพรหมวิหาร
ที่ถูกต้อง ไม่ใช่เฉยเลิกไป ที่นี้เราก็เหมือนกัน กับเพื่อน
มนุษย์ของเรา เราอย่าอุเบกขาเป็นอันขาด แต่อุเบกขา
ให้ถูกต้อง คืออุเบกขากอยจ้องค้อยู่ว่าช่วยได้เมื่อไรจะช่วยเมื่อ
นั้น นั่นแหละคืออุเบกขา

คำว่า *อุเบกขา* ๗ มันแปลว่า *เข้าไป เฝ้าดู* หรือ
เฝ้าดูเข้าไป คือจ้องค้อยู่เฉย ๆ ไม่ใช่เลิกกัน ไม่ใช่หลับ

ตาแล้วเลิกกัน สีมตาจ้องคูอยู่ เฟ่งคูอยู่ว่ามันจะช่วย
 ได้เมื่อไรจะช่วยทันที นี่อุเบกขาในพรหมวิหารข้อที่ ๔
 ซึ่งมักจะอธิบายกันผิด ๆ เราจึงมีการเฟ่งคู จ้องคูอยู่ทุก
 โอกาสที่เราจะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ของเราได้เท่าใด เมื่อไร
 ที่ไหนช่วยทันที นี่เป็นการช่วยกันสร้างโลกใหม่ให้ถูกต้อง
 ก้าวว่าถูกต้องคือถูกต้องตามกฎหมายของอิทัปปัจจยตา แล้วก็จะ
 เห็นตดตา ตตตาเป็นผลของการมีอิทัปปัจจยตา การเป็นไป
 ตามเหตุตามปัจจัยเรียกว่าอิทัปปัจจยตา เมื่อเห็นตามเหตุตาม
 ปัจจัย แล้วก็จะเห็นว่าเสมอกัน คือเช่นนั่นเอง สวยก็
 ตดตา ไม่สวยก็ตดตา คือเช่นนั่นเอง อร่อยก็เช่นนั่นเอง
 ไม่อร่อยก็เช่นนั่นเอง น่ารักก็เช่นนั่นเอง น่าเกลียดก็เช่น
 นั่นเอง น่ากลัวก็เช่นนั่นเอง ไม่น่ากลัวก็เช่นนั่นเอง เจ็บ
 ไข้ก็เช่นนั่นเอง หายก็เช่นนั่นเอง ตายก็เช่นนั่นเอง อยู่
 ก็เช่นนั่นเอง ไม่มีจิตหวั่นไหวไปตามอะไร ดำรงจิตไปตาม
 ปกติ แล้วปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายของอิทัปปัจจยตา ตลอด
 ไป ๆ เรื่อยไป ๆ จนถึงที่สุด

เห็นตดตานี้เป็นเครื่องราง ก็คุ้มครองไม่ให้หวั่นไหว
 ไปตามสิ่งที่เข้ามากระทบ ไม่นินดี ไม่นินร้าย ใครมีเครื่องราง

นี้แขวนคอ จะคุ้มครองได้มากกว่าแขวนพระเครื่องสัก ๑๐ กิโล เอาพระเครื่องมาแขวนคอสัก ๑๐ กิโลก็คุ้มครองไม่ได้ เท่ากับอิทัปปัจจัยตาคำเดียวที่มีอยู่ในหัวใจ มีผู้นำมาแจกวันนั้น มีเขามาแจกสตึกเกอร์ตดตา รับไปติดไว้ที่หน้าอก จะคุ้มครองได้มากกว่าแขวนพระเครื่องสัก ๑๐ กิโล ก็ว่ามันไม่ทำให้ ห้วนไหว มันทำให้ไม่ห้วนไหวในสิ่งใด ผัสสะไม่เกิดโง่ขึ้นมา ผัสสะไม่เป็นพิษขึ้นมา ไม่ห้วนไหวไปยินดียินร้ายได้ เพราะเห็นอิทัปปัจจัยตา ผัสสะมันฉลาด เวทนามันฉลาด มันก็ไม่เกิดค้นหา น่ารักก็เช่นนั่นเอง น่าเกลียดก็เช่นนั่นเอง แล้วค้นหามันจะเกิดอย่างไรล่ะ มันก็ไม่เกิดค้นหา เพราะอิทัปปัจจัยตาปรากฏอยู่ในความรู้สึก ถือว่าเป็นเครื่องคุ้มครองที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นหัวใจทั้งหมดของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าท่านสอนอะไร ๆ มากมาย แปดหมื่นสี่พัน ธรรมชั้นตรีสรูปแล้วก็คือให้เห็นตดตา หรือตดตาก็เรียก ตดตาเฉย ๆ ก็เรียก สามคำนี้สิ่งเดียวกัน ตดก็คือเช่นนั้น ตดตาก็หรือ ตดตดก็คือความเป็นเช่นนั้น ความทุกข์ก็เป็นเช่นนั้น เหตุให้เกิดทุกข์ก็เป็นเช่นนั้น ภัยทุกข์ก็เป็นเช่นนั้น ทางให้ถึงความดับทุกข์ก็เป็นเช่นนั้น ก็มันเป็นเช่นนั้น ตามแบบของมันเอง พอเรารู้เรื่องก็จัดการถูกต้อง ถ้าเห็นตดตา

แล้วไม่มีทำอะไรผิด ก็ไม่ยินดียินร้ายทำอะไร มีแต่ทำให้
ถูกต้องตามทางที่ควรจะทำ คือเช่นนั้นเองฝ่ายที่มันจะจับ
ทุกข์ได้ แม้จะจับทุกข์ได้มันก็ยังเป็นเช่นนั้นเองอยู่นั้นแหละ
อย่าไปยินดี สิ่งใดอะไรกับความทุกข์ อย่าไปเกลียดไปกลัว
กับความทุกข์ ให้มันเหนื่อยเปล่าๆ มันเป็นเช่นนั้นเอง
ตลกาๆ แปลว่าเช่นนั้น ๆ

ผู้ใดถึงความทุกข์นั้น มีความทุกข์นั้น ผู้นั้นเป็น
ตลาคค ตลาคค แปลว่า ผู้ถึงซึ่งตลกา ได้แก่พระอรหันต์
ทั้งหลายทั้งปวง มีพระพุทธเจ้า เป็นผู้นำเป็นองค์แรก เป็น
จอมโจก การถึงตลกาทำให้เป็นตลาคคคือเป็นพระอรหันต์
เดี๋ยวนี้เรายังไม่ถึงนั้น ก็เดินตามไปซี ทำตามรอยพระ-
อรหันต์ไปก็เห็น ตลกาๆ ตลกาๆ นี้ให้มากขึ้น ๆ แล้วก็จะ
เดินถึงจุดหมายปลายทาง ของความเป็นมนุษย์ ได้สักวันหนึ่ง
เป็นแน่นอน ก็อยู่เหนือความทุกข์โดยประการทั้งปวง

นี่ เดี่ยวนี้เราเกิดมาพอดี ได้พบเห็นสถานการณ์ที่
น่าเวทนา น่าสงสาร หรือเลวร้าย น่าขยะแขยงก็มี เราจะ
ทำอย่างไร ที่เกิดมาพอดีกับยศคนที่เป็นอย่างนั้น? อาตมา
ตอบง่าย ๆ ว่า จงเป็นพุทธบริษัทต่อไปให้ถูกต้อง เป็น
พุทธบริษัทของตน ๆ ต่อไปให้ถูกต้อง มีธรรมะถึงขนาดที่

จะเห็นตถาตา เช่นนั้นเองของทุกสิ่งแล้ว ไม่หวั่นไหวอยู่ใน
 สิ่งใด ๆ ท่อสิ่งใด ๆ ในที่ใด ๆ เป็นตถตาคงที่ต่อสิ่งทั้งปวง
 นี้อายุต้องมาถึงนี้ ชีวิตต้องมาถึงนี้ ชีวิตต้องมาถึงจุดที่เรียก
 ว่า ตถตา—ตถาตา เห็นความเป็นเช่นนั้น ประจักษ์ต่อความ
 เป็นเช่นนั้น ประพศุคิอยู่ในความเป็นเช่นนั้น อย่างถูกต้อง
 แล้วผู้^๕เชื่อว่าถึงตถา ก็เป็นตถากกแล้ว จบ เรื่องก็จบ

เราได้มาประสบพบเข้ากับสิ่งที่มันไม่ควรจะมี ที่มัน
 ไม่ควรจะมี ที่มันเกิดจากอวิชาของมนุษย์ ที่ก้าวหน้าในทาง
 ของอวิชา ไม่ก้าวในทางของวิชาเสียเลย แล้วเอาชีวิต^๕
 มาล่อกันวันนี้ เอาอายุ^๕มาล่อกันในวันนี้ เอามาอาบน้ำ
 เอามาถู^๕โคล เอามาขัดล้างเสียอย่างดี ในวันที่เรียกว่าล่อ
 อายุ^๕นี้ คำบรรยายเกี่ยวกับสิ่ง ที่ไม่พึงปรารถนาในโลก^๕
 ที่เราเกิดมาพอดีประสบกันเข้ามีอยู่อย่าง^๕

อาตมาขอยุติการบรรยายตอนนี้ไว้เพียงเท่านี้ก่อน
 ขอให้ท่านทั้งหลายยินดีในการได้ล่ออายุ^๕ ก็ได้ชำระชะล้าง
 อายุ^๕ให้มันสะอาดหมดจดกว่าที่แล้ว ๆ มา จะได้เจริญงอกงาม
 ก้าวหน้า ตามทางของพุทธบริษัทเรา อยู่ทุกทิพาราตรีกาล

การบรรยายสมควรแก่เวลา ขอยุติการบรรยายใน
 งวดแรกไว้ แต่เพียงเท่านี้.

ทำอย่างไร ชีวิตจะไม่กักเจ้าของ

ความลับของชีวิต

เรื่อง

ทำอย่างไร ชีวิตจะไม่กັดเจ้าของ

เพื่อน สหัมมิก สพรหมจารี,

ท่านสาธุชน อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย,

อาตมาขอแสดงความยินดี ในการมาของท่าน
ทั้งหลาย สู่สถานที่นี้ ด้วยอาการอย่างนี้ คือเราจะพึงธรรม
เพื่อเป็นการศึกษา อีกส่วนหนึ่งมาก็เพื่อร่วมทำบุญเล็กอายุ
มาปฏิบัติธรรมให้เป็นของขวัญวันนี้ รู้สึกอนุโมทนาผู้ที่ให้
ของขวัญ คือลองอดอาหารกันดู อาตมาไม่ได้ต้องการของ
ขวัญอย่างอื่น ต้องการเฉพาะให้ท่านทั้งหลายปฏิบัติธรรม
อย่างมีอนิสงส์

ท่านที่มาจากไกลๆ เข้าใจว่าคงไม่ได้ยิน ไม่ได้อ่าน
คำขอร้องว่าไม่ให้มา—ไม่ให้มา ก็ยังมีมา มาแล้วก็ขอให้
รับประโยชน์คุ้มค่า พังพลาจ ทำจิตใจให้สำเร็จประโยชน์พลาจ
ตามไป

"เลิกอายุ" ทำไม?

ข้อแรก ก็อยากจะให้เข้าใจ ว่าเลิกอายุนี้ทำทำไม? เลิกอายุนี้ ไม่ได้ตาย เราทำกันก็เพื่อให้รู้เรื่อง *ตายเสียก่อน* ตาย ก็คือคนที่มึสติปัญญาเขารู้ว่าให้มันตายจากความทุกข์ ตาย จากกิเลส ตายจากสิ่งที่ไม่ควรจะมี แล้วก็อยู่นิรันดร เลิกตายเลิกเกิด รู้จักชีวิตนิรันดร ว่างตัวกู—ว้างของกู อวิชชา ความโง่ ทำให้เกิดกิเลสตัณหาอุปาทาน มาหุ้มห่อจิตใจ แสงของพระนิพพานส่องเข้าไม่ถึง ลองเลิกหลงอายุ บ้าอายุ เมลาอายุ เอาเครื่องบีตบังออกไปเสีย แสงสว่างก็เข้ามายังจิตใจเอง เมื่อเอาม่านแห่งความโง่ออกไป พระพุทธเจ้าก็ปรากฏ ได้รับความแห่งการศึกษาปฏิบัติถึงที่สุดกันเสียที

ใช้คำว่า "เลิกอายุ" นี้ ไม่ใช่ของใหม่ แต่เพื่อให้เกิดกติกกัน ว่าสัตว์อื่นเขาไม่มีปัญหาเรื่องอายุ ไม่หนักอกหนักใจเรื่องอายุ แต่มนุษย์นี้น่าคิด ทำไมหนักอกหนักใจเรื่องอายุ ๕๕ ๕๕ เพราะคนมันฉลาดๆ ฉลาดขึ้นๆ เพื่อโง่มากขึ้น ทีแรกก็เห็นแก่ตัวกูอย่างน้อยๆ ด้วยความโง่เพิ่ม มันยังเห็นแก่ตัวกูมากขึ้นๆ กระทั่งสูงสุด มีปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับ *เวลา* เกี่ยวกับ *อายุ* เกี่ยวกับ *ชีวิต*

รู้จัก เวลา-อายุ-ชีวิต แล้วหรือ ?

พระพุทธเจ้ากล่าวว่า “ที่ใดมีตัณหา ที่นั่นมีเวลา”

เวลา คือระยะระหว่างจุดอยากจะได้ ไปจนกว่ามันได้ นั่นแหละ “เวลา” สำหรับเผาผลาญหัวใจ กัดกินหัวใจสัตว์ พอได้ เวลา ก็หยุดไปที่หนึ่ง แล้วเวลาใหม่มันก็มาอีก กัดกินสัตว์อีก ทำให้สัตว์ยากลำบากเหมือนกะต่ายแล้วตลอกเวลา

นั่นแหละ “เวลา-เวลา” นี้ มันเกิดขึ้นด้วยความโง่ ลองอย่าอยากชิว หยุดอยากชิว พอหยุด “เวลา” มันก็หยุด มีพระบาลีว่า *ฆ่าตัณหา ทำลายตัณหาเสีย ก็เป็นอันว่า “กิน” เวลา*, ถ้ามีตัณหา เวลามัน “กิน” เรา ให้จำง่าย ๆ ก็พูดว่า “เรามีตัณหา เวลากินเรา, พอเราไม่มีตัณหา เรากินเวลา” คือเราอยู่เหนืออำนาจของเวลา เวลาไม่ทำอะไรให้เราลำบากได้

ที่นี้ “เวลา” นี้ ถ้าเอามากำหนดความยาวนาน คำว่า “อายุ” มันก็เกิดขึ้น เวลา-เวลา อันนี้ยาวนาน ใช้กำหนดเพื่อให้เป็นที่รู้ ว่านานเท่านี้เท่านี้ ปัญหาเรื่องอายุมันก็เกิดขึ้น

ที่นี้ ถ้ามีอายุ ก็เรียกว่ามี “ชีวิต” พอไม่มีอายุ มันก็คือตาย-ไม่มีชีวิต มันก็เลยอยากมีชีวิต อยากมีชีวิต มันก็

ต้องกลัวตาย กลัวการสิ้นชีวิต. "ชีวิต" จึงเป็นปัญหาขึ้นมาอีก ทำให้อยากมีชีวิตยืนยาว หาวิธีต่ออายุ ต่อชีวิต ประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ ไปกันใหญ่

ขอให้ทุกคน เข้าใจคำว่า "เวลา", คำว่า "อายุ", คำว่า "ชีวิต" ให้ดี ๆ ที่เข้าใจกันมันยังไม่ถูก ไม่สมบูรณ์ ถ้าเข้าใจถูกมันจะไม่ก่อกวนหัวใจ จะอยู่เหนือความหมายของเวลา อยู่เหนือความหมายของอายุ คือไม่มีจุดใดเป็นจุดเริ่มอยาก ไม่มีจุดใดที่ถือว่าสำเร็จ

อะไรมันกัดเจ้าของ ?

สุนัขนั้น เมื่อครั้งแสนปีมา ก็ไม่ต่างกับสุนัขเวลานี้เท่าไร วิวัฒนาการทางจิตใจมันเกือบไม่มี แต่มนุษย์เมื่อแสนปี กับมนุษย์เดี๋ยวนี้ มันต่างกันมาก เพราะวิวัฒนาการทางจิตใจมีมาก ข้อนี้ก็มิใช่ว่ามนุษย์ได้คิดแล้ว ไม่ใช่ เพราะวิวัฒนาการนั้น มันเป็นมาเพื่อมากัดเจ้าของ ทำให้มีปัญหามากเท่า ๆ กับวิวัฒนาการมา ในพระบาตี มีข้อความว่า คนบ้า ที่แรก ๆ ก็อยู่กันอย่างง่าย ๆ ฟืน ๆ ทูกซ์ไม่มาก สิ่งที่เรียกว่า "วิวัฒนาการ" ถ้าควบคุมไม่ได้ ควบคุมไม่ถูกต้อง

แล้ว จะเป็นสิ่งที่เลวร้ายที่สุด ฉะนั้นจะวิวัฒนาการไปก็ยุ่ง
ไปเลวมันก็ยุ่ง ต้องเหนือตี—เหนือเลวเท่านั้น จึงจะสงบ
ว่างเป็นนิพพาน พระนิพพานนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับวิวัฒนาการ
เพราะว่าวิวัฒนาการมันมีเพียงเท่านั้น บางทีก็ไปในทางบวก
บางทีก็มาในทางลบ เพราะมันใจ ไม่อาจควบคุมความรู้สึก
อันนี้ได้ มันก็ต้องเป็นทุกข์—เป็นทุกข์—เป็นทุกข์เพราะ
วิวัฒนาการ

คนเรานับปัญหาหาคาศล สรุปลแล้วรวมอยู่ที่ปัญหา
ตัวตน กับของของตน แยกเป็น ๒ เรื่อง เรียกว่า “อัตตา”
กับ “อัตตนิยา” เรียกภาษาอาตมา ก็เรียก “ตัวกู” เรียก
“ของกู” เพื่อทุกคนฟังง่าย ภาษาบาลีที่แรงๆ เรียก “อหัง-
การะ” “มมังการะ” เรามีตัวกู—ของกู จนเคยชิน เคยชิน
เคยชินเป็นอนุสัยที่จะเกิดความรู้สึกเมื่อใดก็ได้ ว่าตัวกู—ของกู
ถ้ามี “มานานุสัย” น้อยๆเพียงใด ก็มีความทุกข์อยู่เพียงนั้น
เอาสิ่งนี้ออกเสียได้มากเพียงใด ก็หมดความทุกข์ เป็นพระ
นิพพานโดยแน่นอน

คนเรา มีตัวตน—ของตน เป็นที่ตั้งแห่งอายุ ปัญหา
ก็มีที่ตั้งอาศัย ก็เจริญงอกงาม ที่นั่นถ้าไปหลงในอายุ ก็ถนอม

อายุ ถนอมชีวิต เผื่อถนอมยิ่งกว่าสิ่งใด บัญหามันก็มากขึ้น
ไม่ลตลง คอยเติมเชื้อให้ไฟ ไฟมันก็ไม่มีลต ฉะนั้นลตตัดหา
เดอะ ก็จะไม่ลตตัวกู ลตตัวกูก็จะลตปัญหา อย่าให้เวลาหรือ
อายุหรือชีวิตนี้ มันทรมาณเอา อาตมาก็รู้สึกว่าเป็นบาปเสียแล้ว
ที่มีอายุเกินพระพุทธเจ้าไปตั้ง ๔ ปีแล้ว ถือว่าเป็นบาป ที่
จริงอายุ ๘๐ ปี มันควรจะหยุด หยุด

ประวัติศาสตร์ที่ยังไม่มีใครตีความ

ข้อนี้ ขอพิจารณากันดู พุทธลัทธิหลังแต่พวกเรา ว่า
พระพุทธเจ้าปลงอายุสังขาร เมื่ออายุ ๘๐ ปี นั้น ท่านว่าไม่มี
ใครขอร้องให้อยู่ ถ้าในครั้งนั้นมีใครขอร้อง โดยอาศัย
อิทธิบาท ท่านอาจจะอยู่ถึงอายุกัปปิ คำว่า "อายุกัปปิ" สมัย
พระพุทธเจ้า ก็คือ ๑๒๐ ปี (ตามประวัติพระอนันท์ กับ
พระมหากัสสป ก็อยู่ถึง ๑๒๐ ปี) เมื่อไม่มีใครขอร้อง พระ
พุทธองค์ก็ถือโอกาสปีศาจวิเศษเสีย เมื่อ ๘๐ ปี ซึ่งพวกเรา
เสียโอกาส ชาติไปตั้ง ๔๐ ปี เรื่องนี้ความจริงเป็นอย่างไร
ในเมื่อท่านอาจจะอยู่ได้ถึง ๑๒๐ ปี ทำไมไม่อยู่ ทำไมต้อง
คอยให้มีคนขอร้องเล่า นี่จะไม่ขอวิจารณ์ แต่ตามความคิด

ของอาตมา เพราะมันยุ่ง เพราะเกิน ๘๐ ปีแล้วมันยุ่ง คุณ
 ลองกิดดู พอเลย ๘๐ ปีแล้ว มันยุ่งทั้งร่างกาย ทั้งโรภภัย
 ไข้เจ็บ มันยุ่งไปหมด พระพุทธเจ้าท่านไม่ปรารถนาเผชิญกับ
 สิ่งยุ่งๆ เหล่านี้มากกว่า ท่านเลยปิดสวิทช์เสียเมื่อ ๘๐ ปี

เรื่อง “อายุ-อายุ” นี้อย่าไปหลงกับมันนัก พอ ๘๐ ปี
 แล้ว ควรจะปิด ปิดความหมาย ปิดอิทธิพล ปิดอะไรของ
 มันเสียบ้าง ไม่เช่นนั้นก็ควรเลื่อน เลื่อนขึ้นเป็นอายุนิรันดร
 เสียดีกว่า เทียบนี้มีอายุชั่วคราว มีอายุชั่วคราว ตายเกิด
 ตายเกิด แต่พอ ๘๐ ปีแล้ว เลื่อนไปเป็นอายุนิรันดร ไม่มีตาย
 ไม่มีเกิด เข้าถึงสิ่งที่ไม่ตายไม่เกิด จะเรียกว่าพระนิพพาน
 หรือเรียกว่า อสังขตะ อะไรก็แล้วแต่ ขอให้จิตใจมันเข้าถึง
 สิ่งที่ไม่มีความหมายแห่งการตายการเกิดก็แล้วกัน โดยถือเอา
 อายุ ๘๐ ปี นั้นเป็นหลัก

ฉะนั้น ขอท่านทั้งหลายบางคน ที่มีอายุ ๘๐ ปี ให้
 ตั้งใจอย่างนี้ กิดอย่างนี้ ตั้งใจอย่างนี้เถอะ จะไม่มีความทุกข์
 ทรมาน เพราะการที่มีอายุเลย ๘๐ ต้องเปลี่ยนชีวิตใหม่ ต้อง
 เปลี่ยนชีวิตใหม่ อย่าเอาชีวิตเดิม พออายุ ๘๐ ปี ก็เปลี่ยน

อายุใหม่ เป็นอีกชีวิตหนึ่ง เป็นชีวิตที่มีอ้อมกอดมาให้มาก ๆ
 อ้อมกอด คืออะไร ๆ ปรุปรุแคงไม่ได้ อะไรปรุปรุแคงไม่ได้
 นั้นแหละ ชีวิตนั้นแหละ คือชีวิตใหม่ ถ้าอย่างนี้ มันก็อยู่ไป
 ได้ตามที่มันจะอยู่ ๑๕๐ ปี ๒๐๐ ปีอะไรก็เอา ถ้ามันมีอ้อมกอด
 ได้โดยแท้จริง แล้วก็จะไม่มีความทุกข์แหละ

แผนมาตรการคนอายุยืน

ทุกคนนั้นคราวอายุ ๒๐ มันก็มีกามารมณ์เป็นสรณะ
 อายุ ๔๐ ก็มีภาระหนัก ด้วยความเป็นพ่อเป็นแม่ เป็นพ่อบ้าน
 แม่เรือนมีภาระหนัก พออายุ ๖๐ ก็หยุดเรื่องทางกาย เตรียม
 ตัวสำหรับพักผ่อนให้มันยุ่งยากลำบากน้อยลง พออายุ ๘๐ ขอ
 ให้มันได้เปลี่ยนชีวิต เป็นชีวิตอื่นเถิด จิตจะได้พักผ่อน ไม่
 ใช่ว่าให้ยุ่งยากลำบากมากขึ้น ให้มันยุ่งยากลำบากน้อยลง ๆ ขอ
 ให้มันได้พักผ่อนเต็มตามความหมาย

นี่ คนเขาไม่ต้องการกันอย่างไรว่า มีแต่จะเพิ่ม ๆ เพิ่ม
 อายุ เพิ่มทดหา เพิ่มเรื่อยไป โดยคิดว่าอย่าต้องตายเลย
 ให้มันอยู่กับปัญหา ให้มันอยู่กับความยุ่งยากนี้ อย่ารู้จักตาย
 อย่ารู้จักตาย นี่ ไปคิดดูเขาเอง

คนเรานั้น เริ่มแรก มันก็รักอายุ รักๆ มากไป ก็
หลงอายุ หลงจนไม่รู้จักใช้อายุให้เป็นประโยชน์ พวกรักอายุ
ก็ต่ออายุ พวกหลงอายุ ก็ฉลองอายุ ที่นี้ก็บ้าอายุ หนักไปอีก
ก็มาเทศน์บูชาอายุ ข้อนี้ *ถ้ารักอายุ* ต้องแก้ด้วยการศุหมัน
อายุ หยามว่าเป็นตัวปัญหา ตัวเลวร้าย ไม่ยอมต่ออายุ

ถ้าหลงอายุ ก็ต้องรู้จักใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์

ถ้าบ้าอายุ ก็แก้ด้วยมากคิดเห็นว่ามันไม่น่าเอา ไม่
ชอบคุณ ไม่ชอบใจ เนรคุณอายุด้วยการล้อเสียด

ถ้าเมาอายุ เทศน์อายุ ก็แก้ด้วยลืม ลืมอายุอย่าง
สติปัญญา

อันว่าทางที่จะลืมอายุนี้ มี ๒ ความหมาย ก็ว่ามันลืม
เพราะโง่ เพราะหลง จนลืมอายุลืมตายอย่างนี้ไม่ใช่ แต่ลืม
อายุอย่างฉลาด ทำด้วยสติปัญญา คือไม่มีอายุ ไม่นึกถึงว่ามี
อายุ ไม่ให้ความหมายแก่อายุ ลืมเพราะไม่ให้ความสำคัญ ลืม
อายุอย่างนี้แหละ มันจะช่วยให้ และมีประโยชน์

เมื่อมีการต่ออายุ เลื่อนเป็นฉลองอายุ ต่อมาก็ล้อ
อายุ ล้อนานแล้ว ขี้เกียจล้อก็เลิกๆๆ ที่นี้พอเลิกแล้ว ต่อ

นี้จะทำอะไร ก็ตอบว่าไม่มีอายุ—ไม่มีอายุ ไปอยู่กับพระธรรม
 เข้าถึงธรรมชาติ เรียกให้เพราะหน้อยกว่า “ธรรมภาสิเชก”
 คนอื่นเขามีพุทธานิเชกกัน เสกก่อนอิฐให้เป็นพระพุทธรเจ้า
 เคียวนี้เรามาธรรมภาสิเชก ก็เสกอายุให้เป็นธรรมะ เสกๆ
 ให้เป็นธรรม มีแต่ธรรมะ เสกอายุให้กลายเป็นธรรมะไปเสีย
 ให้เป็น *อสังขตธรรม* เป็นนิรันดร โดยเข้าถึงความว่างนิรันดร
 ว่างจากตัวกูโดยนิรันดร นี้ ธรรมะอย่างนี้ เป็นอายุไป เรียกว่า
 ชีวิตนิรันดร

“เลิกอายุ” ได้ ตามแต่ความสุกงาม

“เลิกอายุ” ในความหมายของอาตมา หมายความว่า
 หมกปัญหาเกี่ยวกับอายุ ไม่พูดถึงตายหรือไม่ตาย มันหมก
 ปัญหา ปัญหายุ่งยากลำบากใจใดๆ เกี่ยวกับอายุ เราทำให้มัน
 หมกไป ไม่มีอะไรผูกพันกันอยู่กับอายุ

ถ้าเป็นความหมายที่สูงขึ้นไปกว่านั้น เรียกเป็นปร-
 มัตตโหวหาร ก็คือทำให้ไม่มีที่ตั้งแห่งอายุ—ไม่มีที่ตั้งแห่งอายุ
 มันก็ไม่มีตัวตน ไม่มีตัวกูจึงไม่มีที่ตั้งแห่งอายุ เมื่อไม่มีที่ตั้ง
 แห่งอายุ มันก็ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บไม่ตาย เลิกปัจจัยที่ทำ

ให้เกิดตัวตน—ของทนต์เสีย เลิกอาการมี อาการเกิด อาการ
เวียนวายนี่เสีย พุคให้กระษัอีกที ก็ว่าเลิกความรู้สึกว่ามีตัว
ทนต์เสีย เลิกบ้จจัยแห่งความมีตัวตนเสีย แล้วเลิกอาการแห่ง
ตัวตน เลิกการเวียนวายนี่เสียด้วยวิธีเลิกอันถูกต้อง แล้วแต่
จะทำได้เท่าไร จะทำได้มากน้อยเท่าไร

ฉะนั้น จึงปรารภชักชวนมาศึกษาพิจารณากันให้มากๆ
ทั้งใจศึกษาเลิกโง่ว่าตัวตน เลิกความรู้สึกว่ามีตัวตน มันก็จะ
เลิกบ้จจัย คือเลิกความอยากมีตัวตน ทัดหาวิชาเสียได้
ใครที่มีวิชา ยึดมันถือมันในชั่วชีวิต ยิ่งยึดมากเท่าไร มัน
ก็จะกัดเจ้าของมากเท่านั้น หรือพูดอีกว่า ตัวกู—ตัวกูนั้นแหละ
เป็นคุกตะรางขังตัวเอง ชีวิตเป็นคุกอย่างยิ่ง ใครมองเห็น ก็
สมัครเลิกอายุกันจริงจัง แต่ถ้ายังมองว่าน่ารัก น่าพอใจ น่า
สงวน ก็ไม่มีใครคิดจะเลิกชีวิต แล้วชีวิตก็กัดเจ้าของไป
เรื่อย ๆ

มารู้ศัพท์สำคัญกัน เสียก่อน

อนึ่ง ช่วยจำกันไว้ให้แม่น ๆ ว่า *อนัตตา* นั้น แปลว่า
มิใช่อัตตา อย่าไปแปลว่า ไม่มีอัตตา มันจะโง่. ที่จริงมันมี
อัตตาซึ่งมิใช่อัตตา มันมีตัวตนซึ่งแท้ ๆ นั้นมิใช่ตัวตน เป็น

เพียงตัวคนที่เราพูดกันอย่างชาวบ้านพูด ตัวคนชนิดที่ไม่ใช่
ตัวคนแท้ นั่นแหละ เรียกว่า "อนัตตา"

อัตตา ก็เป็น ฝ่ายบวก ให้เกิดความรู้สึก ตัวคนฝ่าย
บวก

ส่วน นිරัตตา (นิร+อัตตา) ปฏิเสธว่าไม่มีอัตตาตัวคน
ก็ทำให้เกิดความรู้สึก ตัวคนฝ่ายลบ

มันต้องตรงกลาง คือ อนัตตา (อน+อัตตา) ไม่ใช่
อัตตา มันจึงไม่เป็นบวกเป็นลบ ภาษิตที่ว่า "ธรรมทั้งปวง
เป็นอนัตตา" นั้น ก็คือจะแสดงให้เห็นว่าธรรมทั้งปวงมิใช่
อัตตา อย่าไปพูดว่าไม่มีอะไรเสียเลย มันมีอัตตาใจ ที่ใช้พูด
กันทั่ว แม้พระพุทธเจ้าคราวต้องพูดกับคนธรรมดา ท่าน
ก็พูดกัน

สุดฝ่ายนี้ มีอัตตา สุดฝ่ายนี้ มีนिरัตตา ตรงกลางมี
อนัตตา อนัตตานี้แหละช่วยได้ อนัตตาเอามาเป็นเครื่องมือ
เล็กอายุได้ เพราะไม่มีตัวตนโดยแท้จริง มันจึงสามารถเล็ก
อัตตาเสียได้ด้วยประการทั้งปวง คือทำให้เกิด นิตถ์หา คือ
ไม่มีถถ์หา. อนัตตา ไม่ให้เกิดถถ์หาใดๆ ถ้าเป็นไปจนถึงที่สุด

ก็เรียกว่า “อตัมมยตา” อตัมมยตานั้น คือ ภาวะแห่งจิตใจที่
 อะไร ๆ ประจักษ์ไม่ได้. ศัพท์นี้ ในอรรถกถาเขาชี้แจง
 อธิบาย หรืออธิบายไม่ถูกก็ไม่รู้ คงแปลว่า นิตินทาเฉย ๆ
 แปลอตัมมยตาว่าไม่มีนิตินทาเฉย ๆ ที่จริงต้องแปลว่า “ไม่มี
 อะไรประจักษ์ได้” ภาวะของจิตที่ไม่มีอะไรจะประจักษ์ให้เป็น
 บวก—เป็นลบได้. ปุถุชนเขามีการนิตินทา นิตินทา และ
 วิภาวนิตินทา เป็นสมบัติ ส่วน สมบัติของอริยชน มีอตัมมยตา
 เป็นสมบัติของความไม่มีนิตินทา (นิตินทา) ซึ่งจะปราศจาก
 นิตินทามากขึ้นไปตามลำดับ ๆ จนหมดนิตินทาโดยประการทั้งปวง

เดี๋ยวนี้ เราจึงมาเห็นโทษ ของ อัตตา ซึ่งเป็นที่ตั้ง
 แห่งนิตินทา ๒ ชนิด กาม กับภาวะ

เราจึงมาเห็นโทษ ของ นิรัตตา ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งอีก
 นิตินทาหนึ่ง คือ วิภาวะ

แล้วมาเห็นคุณ ของ นิตินทา (ไม่มีนิตินทา) โดย
 อาศัยอำนาจของการเห็นอนัตตา

มนุษย์เรายังโง่ ไม่อาจจะต่อสู้ อัตตา และ นิรัตตา
 ถูกหลอกให้เป็นอย่างนั้น ให้เป็นอย่างนั้น ให้ลบบ้างบวกบ้าง

บวกบ้างลบบ้าง ฉะนั้นเลิกอึดใจเสีย ก็หมดปัญหา ไม่ต้องมีการต่อสู้ให้ยุ่งยากลำบาก เลิกอึดใจเสีย ก็ไม่ต้องต่อสู้กับอะไร

ทั้งหมดนี้ เป็นอาร์มภกตา เริ่มเรื่องที่จะเลิกอายุ ถ้าพึ่งไม่ออก ไม่เข้าใจ ยมบาลจะเขกหัวท่านที่ใช้เงินไม่คุ้มค่า เสียค่ารถค่าเรือ ทั้งแตกกับความลำบากยุ่งยากมาสวนโมกข์ ห้ามว่าอย่ามาก็ไม่ฟัง ถ้ามาแล้ว ก็ต้องรับผิดชอบตัวเอง ต้องให้ไถ้อะไรที่มันคุ้มกลับไป.....

หลักการ การเติกอายุ

คงจะเคยเห็นกันบ้างแล้ว รูปปั้นกวาง ๔ ตัว มารวมหัวเป็นหัวเดียว นั่นแหละ ก็คือความหมายของอริยสัจจ์ในพุทธศาสนา กวางสี่ตัวนี้ มีความหมาย ว่าคืออะไร? ตัวหนึ่ง, มาจากอะไร? นี้ตัวหนึ่ง, เพื่อประโยชน์อันใด? นี้ตัวหนึ่ง, และทำอย่างไรจึงจะได้? นี้อีกตัวหนึ่ง อันนี้วิเศษมาก ลองจำ ๔ คำ : คืออะไร จากอะไร เพื่ออะไร โดยวิธีใด แม้ในเรื่องเติกอายุในวันนี้ เราก็สามารถรู้โดยหลักอริยสัจจ์สี่นี้ มันจึงจะรู้ถึงที่สุด และสำเร็จประโยชน์ที่สุด ยิ่งเพื่อพบพระนิพพานแล้ว จะต้องทำให้ดี ให้ถูกต้องให้สมบูรณ์

รู้จัก “อายุ” โดยใช้หลักความหมายอริยสัจจ์ข้อ ๑

โดยหลักของอริยสัจจ์ คือรู้สิ่งที่เกี่ยวข้องกัน โดยความหมาย ๔ อย่างนั้น ข้อแรก “อายุ-อายุ” นี้มันคืออะไร? โดยตัวหนังสือ : อายุ แปลว่า การไป การเป็นไปแห่งเวลา—แห่งอายุ.
อายุ คำนี้ คือการเป็นไปแห่งชีวิต การเป็นไปแห่งชีวิต เรียกว่าอายุ

- โดยอรรถ : อายุ คือสิ่งสูงสุดที่สามัญสัทว์คอยสงวนๆ
 ทะนุถนอม
- โดยอัสสาทะ : เกี่ยวกับบรสร้อย เส้นแห่งอายุนั้น มีแต่
 สำหรับคนโง่ คนฉลาด หรือพระอริยเจ้า
 ไม่หลงอายุทรอก
- โดยอาทีนวะ : ความเลวร้ายของอายุ จะเห็นได้ ก็แต่สัตต-
 บุรุษหรือพระอริยเจ้า

อานิสงส์เล็กายุ

เพื่อเป็นกำลังใจในขั้นแรกนี้ จะบอกอานิสงส์ความดี
 ของการเล็กายุ เล็กายุมีประโยชน์อุปมา : (๑) เล็กายุได้
 มันเป็นเรื่องปีศาจแห่งปัญหา ปีศาจแห่งความทุกข์ จะ
 เรียกว่าปีศาจแห่งชีวิตก็ได้ เพราะตราบโศกที่ชีวิตยังอยู่ ต้อง
 คั้นรนไป แต่ก้คั้นไปเพื่อทุกข์อีก ถ้าปีศาจชีวิตชนิดนั้นเสีย
 มันดีหรือไม่ดี

(๒) เล็กายุนั้น มันก็ถึงยอดสุดแห่งวิวัฒนาการ
 ของชีวิต ตามธรรมชาติมันจะไหลไปเรื่อย ๆ วิวัฒนาการ
 ขึ้นไป ๆ แล้วมันจะไปสุดที่ไหน ก็ไปจบหมดที่เล็กายุนั่นเอง

(๓) เลิกอายุได้ มันเหมือนโยนของหนักออกทั้งไป
 ความรู้สึกว่าตัวกู่นั้น เป็นผู้แบกภาระ พอโยนของหนัก
 ทั้งเสีย เป็นความสุข พระอริยเจ้าสลัดของหนักทั้งไป แล้ว
 ไม่คว่ำเอาของหนักอื่นขึ้นมาถืออีก จักเย็น ของหนักที่สวมอยู่
 บนศีรษะอันมากมาย จะโยนไปเสียได้ก็ด้วยการเลิกอายุ

(๔) เลิกอายุได้ จะเหมือนได้ที่พักตากอากาศ หย่อน
 ใจ โดยเฉพาะคนแก่ หากที่พักผ่อนที่ไหนไม่ตีแท้ ก็เคยชวน
 ให้มาสวนโมกข์นี้ มาเลิกอายุเสียเป็นพัก ๆ จะได้ที่พักผ่อน
 หย่อนใจเป็นพัก ๆ ก็เหมือนที่คนในวัยอื่นเขาไปชายทะเล เทียว
 ทากอากาศ คนแก่นั้นแหละ มันทำได้ง่าย เพราะผ่านอายุมา
 มาก เลิกตัวกู—ตัวกูเสียสัก ๑๕ นาที ก็เหมือนอยู่กับนิพพาน
 ชั่วโมง ๑๕ นาที ไม่มีนิพพานที่ไหน นอกจากเลิกตัวกู
 กำลังไม่มีตัวกูในอริยาบถไหน เมื่อไร ก็เป็นนิพพานที่นั่น
 เมื่อนั้น

(๕) เลิกอายุนี้ มันจะทำให้ได้รู้จักพระนิพพาน รู้
 รสนิพพานไปพลาง ไม่ตายเปล่า รู้จักความเย็นสนิทไปพลาง
 เลิกอายุได้ เลิกตัวกูได้เมื่อใด ก็รู้รสพระนิพพาน เลิกได้ ๕
 นาที ก็รับรสนิพพานธาตุ ๕ นาที

(๖) เลิกอายุได้ จะเลิกกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหาได้ แล้วมีจิตใจเป็น อหัมมยตา ถ้าหมดความยึดถือในอายุเมื่อใด ก็จะมีอหัมมยตาเมื่อนั้น หมกเท่าไร ก็เป็นอหัมมยตาเท่านั้น หมกที่ไหน ก็เป็นที่นั้น เลิกอายุได้ ก็จะมีอหัมมยตาเกิดเป็นความรู้สึกขึ้นที่จิต จิตใจไม่หวั่นไหว คงที่อยู่ในความถูกต้อง ไม่เปลี่ยนแปลงอะไร

(๗) เลิกอายุได้ ก็เรียกว่าออกมาเสียจากเกลียวของวัฏฏะ : เกิดกิเลส เป็นเหตุให้ทำกรรม, ทำกรรมแล้วมันให้มีผล, ผลกรรมทำให้เกิดกิเลส, กิเลสทำให้ทำกรรมอีก ฯลฯ มีอหัมมยตาเมื่อไร เมื่อนั้นมันออกไปเสียจากกระแสแห่งวัฏฏะ

(๘) เลิกอายุได้ ก็คือออกจากคุกแห่งอัตตา คุกแห่งตัวกู เลิกได้เท่าไร เมื่อไร ก็ไม่ติดคุกเท่านั้นและเมื่อนั้น

(๙) เลิกอายุได้ ก็เรียกว่ามีตประคูปทุพทั้งปวง พระโสดาบันเพียงมีตประคูปบาย การที่มีตบาย มันยังไม่ปิดประคูปทุพ รวมทั้งวิภพ ให้ปิดได้ชั่วคราว หรือปิดโดยสมบูรณ์ก็ตามแต่

(๑๐) เลิกอายุได้ จะสามารถทำทายมัจจุราช ความ
ตายมทุตตามไม่พบ

(๑๑) เลิกอายุได้ ก็เหมือนหย่าขาดจากภพ จากโลก
เหมือนเด็กที่มัวสนุกสนาน หนีพ่อแม่ไปตามโจร พอรู้สึกก็
กลับตัว หนีโจรกลับมาถูกลง

(๑๒) เลิกอายุได้ จะถึงซึ่งอทัมมยตา ความกงที่
อยู่ในความถูกต้อง จนอะไรปรุ่งแต่งให้เป็นบวกเป็นลบไม่ได้
เป็นบุญเป็นบาบไม่ได้ เป็นไม่ได้ทุก ๆ กุ

(๑๓) เลิกอายุได้ เรียกว่ากลับมาหาอิสรภาพ เสรี
ภาพอย่างสูงสุด ไม่มีอะไรจะลากคอไปได้

นี่แหละ อานิสงส์ของการเลิกอายุที่มันพลิก—พลิก—
เลิก—ถอนซึ่งปัญหาที่ทุกคนเผชิญอยู่

ช่วงความต่อเนื่องของการเลิกอายุ

จะให้ชัดเจน ต้องพูดครบหมด เป็นวงจรเดียวต่อ
เนื่อง : เริ่มด้วยยืนยันว่า เลิกอายุนี้ ต้องเลิกตัวตน ถ้า
ไม่เลิกตัวตน ก็ไม่อาจจะเลิกอายุ ต้องมีความรู้เรื่องอนัตตา
มาเป็นเหตุให้เบือนหน้า เลิกละสู่อทัมมยตา ทำให้พ้นอิทธิพล

ของอายุ นี้เรียกว่า เลิกอายุต้องเลิกตัวกู เลิกตัวกูเสียก่อน
จึงจะเลิกอายุได้

— ถ้าจะเลิกอายุ เลิกตัวตน ต้องเลิกความเป็นบวก—เป็นลพ
บวกกี่เช่นนั้นเอง ลพก็เช่นนั้นเอง

— ถ้าจะเลิกบวก—ลพ ต้องมีปัญญา รู้เท่าทันสิ่งทั้งปวง ว่า
เป็นอนัตตาเสมอกัน เห็นตตตา สุนฺณุตตา อทัมมยตา

— ถ้าจะมีปัญญา ต้องภาวนา เกิดเองไม่ได้ ปัญญาเกิดจาก
การประกอบกระทำ ทำให้มี ทำให้มาก

— ถ้าจะใช้ปัญญา ต้องมีสติ หาไม่แล้วจะใช้ผิดหมด ไปใช้
ไม่ถูกเรื่อง ไม่ถูกเวลา มากไปน้อยไป

— ถ้าจะมีสติ ต้องฝึก ที่เกิดตามธรรมชาตินั้นไม่พอ ต้องฝึก
ถึงขั้นสมบุรณ์ โดยอานาปานสติภาวนา

— ถ้ามีสติ มันจะนึกได้ทันทั่วทั้งที่ ความรู้สึกตัวตนเกิดไม่ได้
เพราะถูกตัด ถูกสกัด สตินี้แหละไปเอาปัญญามาทันเวลา
ในขณะแห่งผัสสะ แล้วก็ไม้อาจจะเกิดตัวตน

— เพราะสติ จึงไม่เกิดตัวตน, ไม่เกิดตัวตน ก็ไม่มีของตน
ไม่มีอายุ, ไม่มีอายุ มันก็ไม่มีปัญญา

- เพราะไม่มีอะไรเป็นที่ตั้งของปัญหา ปัญหาความยุ่งยาก ลัวบากก็ไม่มี ไม่มีความทุกข์โดยประการทั้งปวง
- เพราะไม่มีความทุกข์ทั้งปวง ก็นิพพาน เย็นสนิท เพราะ ไม่มีไฟกิเลส
- เพราะเย็นไม่มีกิเลสแล้ว ก็เรียกว่าได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่ มนุษย์ควรจะได้รับ เรื่องมันจบ

ถ้าท่านใด เห็นว่าพอจะต่อสู้ไปได้ มันพอที่จะพัก เหวี่ยงกันไปได้ ก็จะได้พยายามเรื่อยไป—เรื่อยไป มันก็จะได้—จะได้ จะเป็นไปได้

เลิกอายุ-เลิกอายุ นี้ พระพุทธเจ้าสอนหรือ

การเลิกอายุนี้ เป็นหลักพระพุทธศาสนา มีในพระ บาลีเต็มไปหมด แต่ไม่ใช่คำว่า “เลิกอายุ” เท่านั้น เช่นตรัส ว่า “ฆ่าตัดหาเสียได้ ก็กินเวลา” นั่นก็คือเลิกอายุโดยนัยะ มี คำว่า “เลิกอัทธา—เลิกอัทธา” ในพระบาลีมากแห่ง หรือคำว่า “อัสสมิมานัสสะ วินะโย” นำออกเสียได้ซึ่งอัสสมิมานะ นั่น คือเลิกอัทธา. หรืออยู่ในรูปให้เลิกอัทธวาหุปาทาน เลิก อุปาทานนี้เสียได้ นั่นแหละคือ เลิกอายุ เลิกเวลา

ทำไม ไปใช้คำ "เลิกอายุ" ให้ยุ่งยาก ?

มันมีอะไร ๆ ยุ่งอยู่ก่อน และยุ่งมหาศาลมากเหลือ
 ที่ที่เราใช้คำที่ยุ่งน้อย ๆ เพื่อให้เกิดพลิก เพิก เลิก ถอน บัญหา
 ใจที่กำลัງยุ่ง ๆ ๆ ๆ กันอยู่ ด้วยการเลิกอายุ มันก็จะหมดความ
 ยุ่งมหาศาล การมีอายุ ลองคิดดูเถอะ รู้กันอยู่ว่าต้องทำอะไร
 ต้องจัดการอะไร ต้องรับผิดชอบอะไร ต้องคุ้มครองอะไร ฯลฯ
 พุทไม่ไหว ล้วนยุ่งมาจากตัวตนหรือการมีอายุทั้งนั้น ฉะนั้น
 จึงใช้ตรง ๆ ว่า "เลิก" จะไต่ยกเลิกความยุ่งนั้นเสีย

ในแง่ของตัวกู มันก็สนุกสนานอยู่หรอก แม้จะถูกคุม
 ขัง มันก็ยังสนุก ส่วนอายุคนเราเนี่ย มันเป็นการทรมานเหน็ด
 เหนื่อยตลอด จะเลิกปัญหายุ่งยากทั้งหมด ก็ต้องเลิกทั้งอายุ
 ทั้งตัวกู ในทุกความหมาย. คำ "อายุ" มันเห็นง่ายกว่า
 "ตัวกู" มองรู้จักได้ง่ายกว่า จึงใช้เป็นคำพุดจา ไม่ใช่เพื่อ
 ให้ลำบาก แต่รวมได้เป็นเรื่องเดียว

ขอยอมรับที่พุดว่าเลิกตัวกู เลิกอายุนี้ มันฝัน ฝัน
 ความเข้าใจ ฝันความรู้สึก ฝันความยอมรับของคนธรรมดา
 แต่ถ้ามันเลิกได้ ท่านคนธรรมดา ๆ นี้ ก็จะกลายเป็นคนเหนือ
 ธรรมดา มีคุณธรรมพิเศษ ฉะนั้นขอให้คนธรรมดา ที่ไม่

ค่อยชอบคำเหล่านี้ ให้สนใจคำที่นำไปสู่การปฏิบัติตาม กน
ธรรมตา ก็จะเห็นธรรมตาอย่างน่าอัศจรรย์ ที่เดียว

รู้จัก “อายุ” โดยใช้หลักความหมายอริยสัจ ข้อ ๒

โดยหลักของอริยสัจ ข้อสมุทัย คือ “อายุ-อายุ^{ขันธ์}
จากอะไร?” เป็นเรื่องฝ่ายเหตุ ที่จะให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “อายุ”
และเหตุให้ต้องเลิกอายุ

ได้พูดซ้ำแล้วซ้ำอีกว่า “อายุ คือตัวตน ตัวตน
คืออายุ” เพราะมีตัวตน จึงมีอายุ ถ้าเลิกตัวตนเสียได้ ก็เป็น
อันเลิกอายุ. เรามาพูดกันถึงเรื่องเหตุให้เกิด “ตัวตน” กัน
ก่อน :

“ตัวตน-ตัวตน” นี้ มิได้เป็นของมีอยู่จริง เป็น
เพียงความงอ้อวิงวอน มันสร้างให้เกิดขึ้น มาในความรู้สึกว่า
“ตัวตน”. “ตัวตน” เป็นเพียงความรู้สึกของอวิชชา มัน
ไม่ใช่ตัวตนแท้จริง เป็นตัวตนผีหลอก โปรดจำให้ดี ว่า :
ความรู้สึกไปว่า “ตัวตน-ตัวตน” นี้ มันเป็นเพียงความรู้สึก
เท่านั้น มิได้เป็นขั้นเป็นอันจริงจังอะไร แต่มันเป็นยิ่งกว่า

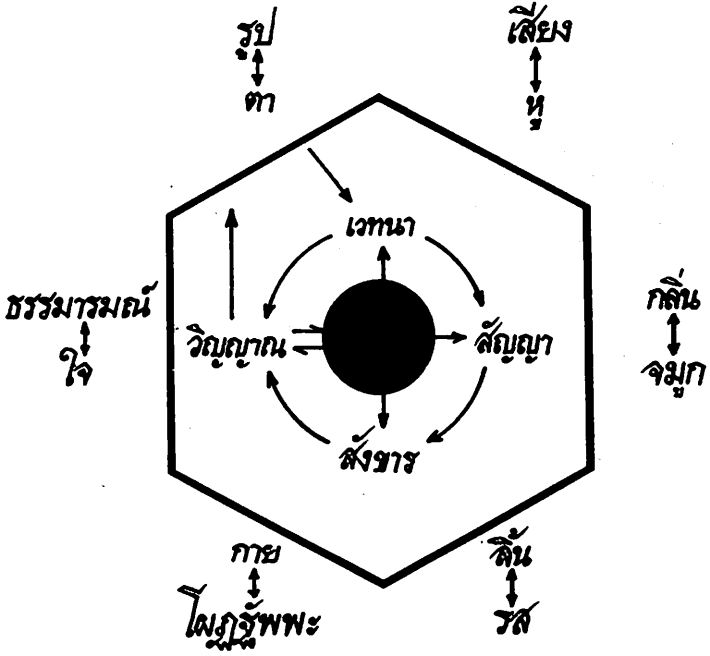
ผี มีการกระทำให้เป็นปัญหา ทำให้เกิดความทุกข์อย่างยิ่ง เพราะเป็นของหลอก มันจึงทำอะไรได้มาก ทำให้เกิดความทุกข์ได้มาก. สิ่งที่เป็นผี ถ้าเรารู้ว่ามันหลอก มันจะหลอกเราไม่ได้ ความทุกข์ก็จะไม่เกิด

"ตัวตน" เป็นผีหลอก อย่างไร ?

"ตัวตน" เกิดมาจากความรู้สึกตามธรรมชาติ . โดยระบบประสาทอย่างไรอย่างหนึ่งเสมอ มันจึงเกิดความรู้สึกว่า "ตัวตน" ตามมา :

— **ตาเห็นรูป** นี้เป็นปรากฏการณ์ ที่เป็นปฏิกิริยาตามธรรมชาติแท้ ๆ เมื่อตามันมี เมื่อรูปข้างนอกมันมี พอมาถึงกันเข้า ก็เรียกว่า ตาเห็นรูป คือมันถึงกันเข้ากับรูป มันเป็นเพียงอาการตาเห็นรูปตามธรรมชาติ แต่ด้วยความโง่หรือวิชาตามสัญชาตญาณนั้น มันสร้างผีหลอกขึ้นมา ว่า "กู" เห็นรูป เห็นที่ไร ก็หลอกว่ามี "กู" เห็น ทุกที่ไป เลยหลอกประจำเต็มไปหมด

— **หู ได้ยินเสียง** โดยทางระบบประสาทหู แต่วิชามันสร้างความรู้สึกขึ้นมาว่า "กู" ได้ยินเสียง เสียงเรื่อย

— **จมูก ไตกลืน** มันไต่กลืนตามระบบธรรมชาติ เพราะกลืน
มันก็มีอยู่ในโลก อวิชาให้รู้สึก ว่า “กู” ไต่กลืน

— **รสทางลิ้น** ลิ้นมีระบบประสาท พอรู้สึก ก็เหมาเอาว่า “กู”
อร่อย หรือไม่อร่อย อวิชาสร้างผี ว่า “กู” ไต่รส

— **สัมผัสทางกาย** อันนี้ต้องทำความเข้าใจพิเศษ มันร้ายที่สุด
สร้างปัญหามากที่สุด

เพราะมันให้รู้สึกที่รุนแรงมาก ๆ มากกว่ารู้สึกในทางไต
มันก็หลอกไต่มาก จนกามารมณฺ์ครองไต่ทั้งโลก

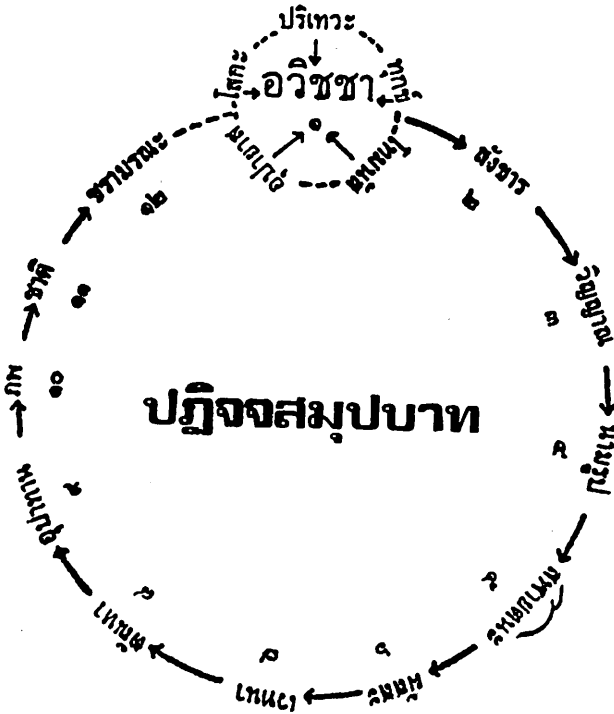
— **ใจ ได้สัมผัสระบบความรู้สึกทางจิต** เกิดรู้สึก ว่าถูกใจ—ไม่
ถูกใจ ล้วน อวิชา มันสร้าง “ตัวกู” ขึ้นมาสวมทับ
ให้ความที่มันรู้สึกเองตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะรู้ทางตา หู
จมูก ลิ้น กาย และรู้จากใจนึก “กู” อันนี้แหละ มัน
เป็นผี. ผู้รู้สึก ทั้ง ๆ ที่มันเป็นเรื่องเป็นของของ
ธรรมชาติที่เป็นเหตุส่งต่อให้ เป็นผล ผลอันนั้นต่อมา
มันก็เป็นเหตุให้เกิดผลในระยะต่อ ๆ กันไป เมื่อมี
“ตัวตน” มี “ตัวกู” ตามขึ้นมา ในลำดับหลังจาก
สัมผัส นั้นมันก็ชื่อว่ามี “อายุ”

จงสังเกตดูให้ดี พอมันมีความรู้สึกเป็นตัวกู ก็จะมาเป็น “ของกู” เลยกว่าเอามาหมดเลย ทั้งความเกิด ก็เอามาเป็นของกู, ความแก่ก็เป็นของกู, ความตายก็เป็นของกู, トラบจนทุกข์ พลัดพรากจากของรักก็เป็นของกู ประสบสิ่งไม่รัก ก็เป็นเรื่องของกู ปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้ ก็เป็นเรื่องของกู เป็นเรื่องของกูไปหมด. ตัวกู และของกู จึงเป็นตัวปัญหาและตัวทุกข์ มันเกิดมาจากไหน? ก็เกิดมาจากความโง่วิชาชา ที่มันสร้างตัวกูขึ้นมา ถ้าอย่าสร้าง “ตัวกู” ขึ้นมา มันก็ไม่มีปัญหาอะไร เทียบว่ามันสร้างขึ้นมาเสียทุกทีทุกทีที่มีการสัมผัสทางอายตนะ แล้วมันสร้างได้อย่างสนิทสนมแนบเนียน แยกกาย อย่างฉับไว จนกลายเป็นธรรมชาติธรรมดาไป

“ตัวกู—ตัวกู” นี้ อวิชาชาสร้างขึ้น ไม่ได้มีอยู่แท้จริง กังนั้นมันจึงเหมือนผีหลอก หลอกอย่างไร? ก็ว่ามันเกิดที่หลังความรู้สึก ความรู้สึกทางอายตนะเกิดขึ้นก่อน แล้วมันจึงเกิดตัวผีหลอกขึ้นมาทีหลัง เมื่อตาเห็นรูป มันก็เกิด ความโง่สร้างขึ้นมา ว่ากูเห็นรูป “ตัวกู” นี้มันเพิ่งเกิดเมื่อมีการเห็นรูปแล้ว

ลัทธิอื่น ศาสนาอื่น เช่นศาสนาฮินดู ที่เขาสอนอยู่
ก่อนพุทธกาล สอนกันว่ามันมี "ตัวตน" มีตัวอัตตา มีอาตมัน
มีบุคลิก มีชีวิต สิ่งครองร่างอยู่เป็นประจำ สำหรับคอยจะรู้สึก
ทางตา ทางหู ฯลฯ ส่วนพระพุทธเจ้า ไม่สอนอย่างนั้น ยืนยัน
ว่า "ตัวกู" นี้ คืออุปาทาน เป็นปฏิกิริยาเกิดที่หลังการสัมผัส
ทางอายตนะ

ที่เห็นได้ง่าย ได้ชัดๆ ก็ในกรณีมีตบาคมือ มันต้อง
รู้สึกเจ็บก่อน จึงชักมือออก เพราะเกิดมี "กู" เจ็บ มี "ตัวกู"
ที่เข้าไปรับว่าถูกมีตบาคนั้น มันไม่ได้เกิดอยู่ เพื่อบอกว่าเมื่อไร
จะเจ็บ จะได้ชักมือออก มันต้องมีความเจ็บก่อน จึงว่า "กู"
เจ็บ ตัวกูฝืดลอกมันเกิดเมื่อมีความรู้สึก "ตัวกู" มิได้มี
อยู่ตลอดเวลา มันเพิ่งปรุงแต่งด้วยความโง่ เป็นอุปาทานขึ้น
มา เมื่อมีการกระทำไปก่อนแล้ว ฉะนั้น "ตัวกู" มันก็เป็น
ฝืดลอก เกิดดับ เกิดดับ แล้วจะไปยึดถือว่าเป็นตัวตนได้
อย่างไรเล่า ขอให้เห็นกระแสปฏิจสมุปบาทให้ได้ คือมีสติ
ป้องกันไม่ให้มันเกิดโง่เป็นตัวกูขึ้นมา มันก็ไม่มีตัวกูไปเอง
หมดไปเอง

แนะนำแนวทาง ที่จะทำกับ มีตัวกู

เพราะฉะนั้น อาตมาจึงตั้งใจว่า ช่วงที่จะกล่าวถึง “เลิกอายุ” นี้ ควรศึกษาปฏิจจสมุปบาทกันให้ชัดเจน ทำความเข้าใจกันให้ชัด ปฏิบัติปฏิจจสมุปบาทให้ได้ คือให้มีสติ บัองกัน ไม่ให้เกิดโง่เป็นตัวกูขึ้นมา ในการกระทบผัสสะทางอายตนะ

เรื่องนี้ มันต้องฝึกอานาปานสติ จึงจะมีสติสมบุรณ์ บ๊องกัน
 ไม่ให้เกิดความรู้สึกตัวกู ทางอายตนะใด ๆ ฉะนั้นจึงต้องทำ
 กู้กันไป คือศึกษาปฏิบัติจนอุปบาทให้เข้าใจ แล้วเจริญภาวนา
 เรื่องอานาปานสติเพื่อให้ทำได้ตามนั้น

ข้อนี้ แม้ใครจะศึกษาปฏิบัติจนอุปบาทจนเข้าใจ แต่
 มันยังทำไม่ได้หรอก ยังไม่มีสติพอหรอก ต้องฝึกสติโดย
 อานาปานสติ ให้มีสติพอ ก็จะควบคุมผัสสะไม่ให้โง่ ควบคุม
 เวทนาไม่ให้โง่ ไม่เกิดตัณหาโง่ ไม่เกิดอุปาทานว่าตัวกู เรื่อง
 ของมันเป็นอย่างนี้

ลักษณะแท้จริงในการศึกษา ปฏิบัติจนอุปบาท

อยากจะขอทำความเข้าใจเป็นพิเศษ ว่าตัวกูผีหลอก
 นี้ มันเกิดอย่างยิ่ง เกิดได้เหลือประมาณ เกิดโดยไม่ต้องมี
 ใครต้องสอน มันเป็นเรื่องของอวิชาไปครอบงำสัญชาตญาณ
 ในพระกัมภีร์บาลี พระพุทธเจ้าก็ตรัสในเรื่องนี้ ว่าทารกเด็ก ๆ
 ย่อมไม่มีความรู้เรื่องเจโตวิมุตติ-ปัญญาวิมุตติ มาแต่ในท้อง จึง
 โง่ แล้วก็เป็นผู้ทุกข์ ในเรื่องนี้ ขอให้เข้าใจว่าคนเรานั้นไม่
 ได้มีความรู้มาแต่ในท้อง มันว่างจากความรู้ ความโง่ก็เข้า

สวมรอย เกิดไต่เองตามสัญชาตญาณ ว่า“ตัวกู” นี้ ขอให้
 เรารู้จัก ว่า“ตัวกู—ตัวกู” นี้ ก็อวิชชาสร้างขึ้นโดย
 สัญชาตญาณสำคัญ สำหรับพื้นฐานแห่งชีวิต เพื่อจะดำรง
 ชีวิต เพื่อต่อสู้ให้มีอยู่แห่งชีวิต เพื่อจะสืบสนองชีวิต อ้าย
 ตัวกูผีหลอกนี้ มีประโยชน์ในการช่วยผดุงชีวิต ส่งเสริมชีวิต
 ให้มันต่อสู้เพื่อตัว

เรื่องปฏิจสมุปบาท เมื่อศึกษาเข้าใจดีแล้ว ก็จะมี
 ไต่เอง ว่าอัตตา ตัวตน หรือ ตัวกูนี้ มันเกิดอย่างไร หรือ
 “ของกู—ของกู” นั้น เกิดอย่างไร มันเป็นเงาตามตัวมา จึงมี
 ทั้ง อัตตา และ อตฺตนิยา จงเข้าใจ จงรู้จัก ตัวกู—ของกู ว่ามัน
 เกิดขึ้นมาอย่างนี้—อย่างนี้ พอมี “ตัวกู” มันก็สำคัญว่าอย่าง
 นี้—อย่างนี้ต่อไป สำคัญว่าเป็นของกู แล้วมันก็มีความรู้สึกใน
 ทางเวลา ในทางอายุ เพราะว่า ตัวกูของอวิชชา มันต้องการ
 สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต้องการแล้วยังไม่ทันจะได้ ระหว่างนั้น มันก็มี
 สิ่งที่เราเรียกว่า “เวลา—เวลา—เวลา” จนกว่ามันจะได้ พอเรื่อง
 นี้ได้แล้ว ความรู้สึก “เวลา” อันนี้ก็หมดไป แล้วก็ยังเกิด
 “เวลา” เรื่องอื่น เวลามันก็เกิดทะยอย เกิดขึ้น—เกิดขึ้น
 กรอบจำตัวตน “เวลา” มี “อายุ” มันก็มี อายุเป็นเครื่อง

กำหนดเวลา หรือ เวลาเป็นเครื่องกำหนดด้วยอายุ อายุมันจึงมี “อายุ” ก็คือสิ่งเดียวกันกับ “ตัวตน” ถ้าตัวตนมี อายุ มันก็มี เลิกตัวตนเสีย อายุมันก็ไม่มี ฉะนั้น คำว่า “เลิกอายุ” ก็หมายความว่า เลิกตัวตนเสีย—เลิกตัวตนเสีย ไม่มีเวลา ไม่มีอายุ ไม่มีตัวตน หลุดพ้น คือพ้นจากความโง่เรื่องตัวตน หลุดพ้นจากการวนเวียนอยู่ในปฏิจสมุขบาทที่เป็นตัวทุกข์ จะมีความหลุดพ้นได้ เพราะเห็นความจริงว่าไม่มีตัวตน ไม่มีของตน จะมีความหลุดพ้นได้ เพราะเห็นความจริงว่าไม่มีตัวตน ไม่มีของตน

ความจริง ที่ต้องรู้ในพุทธศาสนา

สิ่งที่เรียกว่า “เวลา” นั้น มันมาจากความโง่ ความอยาก ถ้ามีความต้องการ มันก็มีเวลา, ถ้าไม่มีความต้องการ มันก็ไม่มีเวลา! พระอรหันต์ไม่มี “เวลา” ท่านไม่ต้องการอะไร “เวลา” ก็ไม่มีสำหรับพระอรหันต์ เราๆ นี้แหละ แม้ไม่ต้องเป็นพระอรหันต์นี้แหละ ตอนไหนเราไม่ต้องการอะไร ก็นอนหลับสบาย ถ้าเกิดต้องการอะไรอยู่ มันนอนไม่หลับ ตอนที่ไม่ต้องการอะไร เวลานั้น นานิกายุคเกิน

ว่าอย่างนี้ มันขัดกับความรู้สึก และที่เขาสอน ๆ กัน
 อยู่ : มันมี *การกระทำ* แล้วมันจึงเกิดความรู้สึกว่ามี *ผู้กระทำ*
 มันผิดจากที่รู้สึกตามธรรมดา แต่มันเป็นอย่างนั้นจริงๆ ที่
 เป็นอย่างนั้น เพราะตัวผู้กระทำนั้น มันไม่ใช่ของจริง ส่วน
 ตัวการกระทำ เป็นของจริง ความโง่ที่รู้สึกไปว่าตัวผู้กระทำ
 นั้น เป็นของเท็จ เป็นมายา ไม่มีตัวจริง นี่แหละ ความจริง
 ที่ต้องรู้ คือความจริงในพุทธศาสนา ซึ่งมีอยู่อย่างไม่เหมือน
 ลัทธิไคร : ตัวตนนี้เป็นของหลอก เกิดจากการกระทำหรือ
 จากความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่หลอกตัวเองให้มี “ตัวตน”
 ไครก็ตามเถอะ ที่นั่งอยู่ ณ ที่นี้ ถ้าไม่เข้าใจข้อนี้ คนนั้นยังไม่
 รู้เรื่อง อนัตตา ไม่รู้จักพุทธศาสนา แล้วจะเขวไปรู้สึกว่ามี
 ตัวตนถาวร เป็นตัวเวียนว่าย—ตายเกิดอย่างถาวร เป็นคน ๆ
 เดียวเกิดตาย—เกิดตาย ก็ชาติ ๆ เกิดก็คน ๆ เดียวกัน แต่
 พุทธศาสนาบอกว่า ที่นี้ ^๕เดี๋ยวนี้ ^๕เวลานี้ ^๕ชาตินี้ มันก็ไม่มี
 ตัวตน นี่แหละ พุทธศาสนาต่างกับลัทธิอื่นก็โยชน์ไปกิดกุดเกิด

ตาย-เกิด ตาย-เกิด อะใจไปเกิด ๗

อะไร ที่มันเนื่องกันระหว่างชาตินี้ กับชาติหน้า มัน เป็นเพียงข้อฉงน เกิดจากสิ่งที่เข้าใจผิด. ข้อนี้ต้องเปรียบเทียบ ด้วยอุปมา ที่เขาเคยใช้เปรียบเทียบอธิบายกัน ควรสนใจ เช่น มะม่วงต้นนี้มันเกิดขึ้นมา มีลูก แล้วพอลูกมันหล่นมาจากต้น มีเม็ด เมื่อเม็ดมะม่วงนั้น ได้ความชื้น ได้อาหาร ได้อากาศดี ก็งอกเป็นต้นใหม่ขึ้นมา จะถามว่าอายมะม่วงต้นใหม่นี้ มัน ต้นเดียวกับต้นเก่าหรือเปล่า ใคร ๆ ก็เห็นได้ว่ามันคนละต้น แล้วต้นเก่ามาเกิดหรือเปล่า ก็เปล่าทั้งนั้นแหละ มันเป็นแต่ เพียงต้นแม่ มันได้ทั้งซากไว้ ซากนั้นมันไปหาที่เกิดขึ้นตอน หลัง มันไม่ใช่ต้นเก่า มะม่วงต้นที่หลัง มันเป็นเพียงซาก เศษอะไร ที่มันเหลือมาจากต้นเก่า กล่าวอีกที เอาชาตินี้ เป็น ต้นมะม่วงแม่ พอมันตาย มันเหลือซากเศษอะไรนิดหนึ่ง เมื่อ ได้เหตุได้ปัจจัย มันก็ไปเกิดขึ้นมาใหม่ มันไม่ใช่ต้นเดิม คน ก็เหมือนกัน ถ้าไปเห็นว่าเป็นคน ๆ เดียวกันเรื่อยไปทุกชาติ นั้นมันบ้าก็มากน้อย อย่าไปเห็นว่าคนเดียว ๆ ๆ คนเดียว เวียนว่ายตายเกิด เวียนว่ายตายเกิดอยู่คนเดียว มันเป็นเพียง เหตุปัจจัยที่เป็นชั้นเป็นตอน เป็นชั้นเป็นตอน มีปฏิจจสมุ-

บาทเฉพาะ ความคิดว่าคน ๆ เคี้ยวตาย แล้วเกิด ตายแล้ว
เกิดคนเคี้ยว นี้อะไรไม่ได้ ฉะนั้นการระลึกชาติ ว่าตายแล้วไป
เกิดเป็นคนเดียวกันนี้ ให้เข้าใจว่าเป็นของไม่ใช่พุทธศาสนา
มันพลัดเข้ามาอย่างไรแล้ว ในพระไตรปิฎกก็มีเรื่องชาติ-ชาติ
ชนิดที่ว่าไม่ใช่ตัวตนจากท้องแม่ เป็นชาติ ที่เกิดจากปฏิจ-
สมุขบาท เป็นตัวกูของกูอย่างปฏิจสมุขบาทนี้ก็มี พระไตร-
ปิฎกมีทั้ง ๒ อย่าง ขอยืนยันว่ามีทั้งสองอย่าง ข้อความในพระ-
ไตรปิฎกที่ว่า ตัวตนคนเคี้ยวไปเกิด เป็นคนเดียวกัน นี้ก็มี,
แล้วที่ว่า ปฏิจสมุขบาทระลึกชาติ ตัวระลึกนั้นเป็นอุปาทาน
ที่เกิดตัวตน ที่ได้เกิดมาแล้วแต่หนหลัง นั้นก็มี, ฟังให้ดี
ไม่ใช่ว่าตัวคนไปเกิดเป็นชาติ ๆ มันเป็นเพียงชาติที่เกิดจาก
อุปาทานของแต่ละรอบ—แต่ละรอบ แห่งปฏิจสมุขบาท มัน
ทะยอยลำดับต่อไป ๆ ระลึกรู้เพียงวันเดียว ก็ได้หลายสิบชาติ
หลายร้อยชาติ หรือระลึกตั้งเดือนตั้งหลายปี ก็ขยายไปเป็น
หมื่น ๆ แสน ๆ ชาติ ระลึกอย่างนี้ก็ได้อีก ก็เรียกว่าปุพเพนิวา-
สานุสติญาณด้วยเหมือนกัน ขอให้ระวังให้ดี ปุพเพนิวาสา-
नुสติญาณของใครก็ไม่รู้ ที่พลัดเข้ามาอยู่ในพระไตรปิฎก ทำ
ให้เชื่อว่าตัวตนคนเคี้ยวไปเกิด ตัวตนคนเคี้ยวไปเกิด นั้น
ไม่ใช่พุทธศาสนา

ศึกษา ปฏิจสงมฺพบาทในพุทธศาสนาอย่างไร ?

เอาละ เราจะคุยกันตรงปัญหา มันอยู่ที่ว่าเกิดตัวตนเมื่อไร ก็มีความทุกข์เมื่อนั้น โดยบาลีว่า ชาติบัจจยา ชรามรตัง โสกะ ปริเทวทุกขะ โทมนัส ฯลฯ มีชาติ ก็มีทุกข์ ทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงเกิด เมื่อมีชาติเป็นบัจจยฺ. ถ้าเลิกตัวตนก็ต้องเลิกบัจจยฺแห่งชาติ, เลิกตัวตนเสียได้ มันก็เลิกอายุเสียได้ ก็จะไม่เลิกความโง่ว่ากูมีอายุ อายุของกูมันก็เลิกเสียได้ ฉะนั้นจึงต้องศึกษาให้เข้าใจปฏิจสงมฺพบาท และต้องเป็นปฏิจสงมฺพบาท ชนิดแท้จริงที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้จริง ๆ อย่าไปเอาปฏิจสงมฺพบาทผิด ๆ ปลอมหรือที่อธิบายกันตามชอบใจ ขอให้ถือตรงเป่งตามพระพุทธภาษิต จงเอาเรื่องปฏิจสงมฺพบาทไปสวมเข้ากับเรื่องปุพเพนิวาสานุสสติญาณ อย่าไปเอาเรื่องปุพเพนิวาสานุสสติญาณมาสวมเรื่องปฏิจสงมฺพบาท

สรุปความได้ว่า เราจะต้องศึกษาปฏิจสงมฺพบาทให้เกิดความรู้ชัดเจนขึ้นมา ว่าวิชชานั้น มันสร้างกระแสแห่งปฏิจสงมฺพบาทขึ้นมา มีตัวตนรวมอยู่ที่นั่นด้วย ศึกษาละเอียดแล้ว จะพบว่า โอ้! ตัวตนนี้เป็นผีหลอก เป็นผีเกิดมาจากความรู้สึกทางอายตนะ ในเด็กทารกมันก็เกิดได้ มันเกิดได้ตามสัญชาตญาณ

สำหรับเด็กนั้นเขาจะว่า “กู” ไปเสียทั้งนั้น ไม่รู้ใครสอน จะว่าพ่อแม่สอนเสียทั้งหมด ก็ไม่เชิง มันรู้สึกของมันได้เอง เด็กคนหนึ่ง เดินไปโดนเสา หรือโดนเก้าอี้ โกรธทันที นึกเอาว่าอายเสา หรือเก้าอี้มาทำให้กูเจ็บ แล้วก็เตะเสา เเตะเก้าอี้ ก็เลยเจ็บเองยิ่งขึ้นไปอีก นี่ ที่ไปเข้าใจว่าเก้าอี้หรือเสานั้นเป็น “ตัวสู” ก็เป็นตัวกูฝ่ายโน้น มันก็เตะเก้าอี้ ชกเสา หรือเด็กบางคนแม้ไม่ถึงอย่างนั้น ก็นั่งร้องไห้ซ้อ ๆ นั้น เป็นเรื่องของตัวคนที่มาจากความโง่ทั้งนั้น มันมาจากตัวคนโง่ทั้งนั้น

จะให้น้อย่าให้มีตัวตนอย่างเดียว มันก็ไม่มีปัญหาเรื่องของตน—ของตน สิ่งที่เราเรียก “อายุ—อายุ” นั้น มันเป็นเพียงสำคัญเอาเอง อย่างเดียวกับไปสำคัญว่าตัวตน คือสำคัญ “อายุ” นี้ ว่าเป็นของตน ไม่รู้จัก “เวลา” เวลามันก็กัดเอา—กัดเอา ถ้ารู้จักว่า “เวลา” นี้ มันเป็นเพียงความโง่ของตัวตน คือไม่หลงกับมัน มันก็ไม่กัดเอา เรื่องนี้สำคัญมากนะ

—ถ้าเรามีความโง่เกี่ยวกับเวลา เวลามันกัดเรา ;

—ถ้าเรามีความฉลาดเกี่ยวกับเวลา เราจะกัดเวลา

หรือกินเวลา ก็คือครอบงำเวลา. ถ้าเรามีทัศนหาคความอยากอย่าง

โง่ ๆ ด้วยอวิชา เวลาจะกินเรา; แต่ถ้าเรามีวิชา มีปัญญา
ถูกต้องซันมา เราก็ไม่เกิดค้นหา เราก็กินเวลา ผลักกัน นี้
เป็นหลักธรรมะ ที่ควรสนใจ

ขอให้ท่านทั้งหลายศึกษา เข้าใจเรื่องปฏิจาสุมุปาบท
ชัดเจน และชนิดที่ถูกต้องตามหลักของพุทธศาสนา แล้วจะ
เห็นว่า โอ! สมุทัย—สมุทัย มันมาอย่างนี้เอง! จะตั้งต้นกันที่
ตรงไหนก็ตาม แม้ตั้งต้นที่ค้นหา มีค้นหา ก็เกิดทุกข์ เพราะ
ว่าค้นหาให้เกิดอุปาทาน อุปาทานให้เกิดภพ ภพให้เกิดชาติ
ชาติให้เกิดทุกข์ เรียกว่า ค้นหาเป็นสมุทัยให้เกิดทุกข์.
นี้เรียกโดยรวบรัดหลาย ๆ อย่าง หลายขั้นตอน ให้เป็น
ตอนเดียว

ให้จริงกว่านั้น ก็ต้องดอยหลังไปอีก ว่าอวิชาโน่น
เป็นสมุทัยของอัยทั้งหมด : อวิชาให้เกิดสังขาร—ให้เกิด
วิญญาณ—ให้เกิดนามรูป—ให้เกิดอายตนะ—ให้เกิดผัสสะ—ให้
เกิดเวทนา—ให้เกิดค้นหา ฯลฯ มาเลย พุทไปได้ถึงอวิชาเป็น
ต้นต่อ ไม่ใช่หยุดอยู่เพียงค้นหา แต่พระพุทธเจ้าท่านรวบรัด
มาสอนคนธรรมดา ชาวบ้านที่ไม่ฉลาด เอาเพียงค้นหาที่พอ
สมุทัยของทุกข์ ทรงระบุไปที่ค้นหา แต่ถ้าถามว่าค้นหามาจาก

อะไร มาจากอะไรอีก เคี้ยวมันก็ไปถึงอวัยวะอีกแหละ ฉะนั้น
 เราเอากันตรงที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้สั้น ๆ ง่าย ๆ ว่าระบุดันหา
 ดันหาซึ่งมาจากอวิชา นี่เป็นเหตุให้เกิดตัวตน ให้เกิดอายุ
 ให้เกิดเวลา ให้เกิดความผูกพันกับเวลา แล้วเราก็ต้องได้ทุกข์
 ได้เกิดความทุกข์ ถ้าเลิกสมุทัยนี้เสียได้ มันก็ไม่มีตัวตน ไม่
 มีตัวตน มันก็ไม่มีความทุกข์ ไม่มีอายุ ไม่มีเวลา ไม่มีอะไร
 ที่มันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เมื่อไม่มีที่ตั้งแห่งความยึดถือ
 มันก็ไม่มีความทุกข์ นี้เรียกว่าสมุทัย—สมุทัย ขอให้รู้จักสมุทัย
 แห่งเวลา สมุทัยแห่งความทุกข์ สมุทัยแห่งอายุ มันมาจาก
 การที่ไม่รู้จักตัวตนตามที่เป็นจริง ก็คือไม่รู้จักสิ่งทั้งหลาย
 ทั้งปวงตามที่เป็นจริง เอาเป็น “ตัวกู” บ้าง เอาเป็น “ของกู”
 บ้าง ทั้งจักรวาลเลย ชีวิตนั้นก็เป็นอย่างกู คนที่เป็นศัตรู มัน
 ก็เป็นศัตรูของกูไป นี่ มันโง่เท่าไร ที่จริงควรศัตรูก็เป็นของ
 ศัตรูซิ อย่าเอาศัตรูมาเป็นของกูซิ มันก็ไม่มีปัญหา

เดี๋ยวนี้มันไปเอาศัตรูมาเป็นของกู แม้แต่ศัตรูที่จะ
 ทำร้ายมัน นี่ความโง่เอามาเป็นของกู แล้วมันมีตัวกู เป็น
 ผู้รองรับ หรือมีตัวกูเป็นที่ตั้งที่อาศัยก่อน แล้วก็มี “ของกู”
 ของกู—ของกู เข้ามาแวดล้อมจนเต็มไปหมด มีอะไรเป็นของ

กูบ้าง. ไปนับดูเอาเองซิ ที่บ้านของคุณ บ้านของกู เรือน
 ของกู ไร่นาของกู วัวควายของกู ลูกเมียของกู เงินทอง
 ของกู เกียรติยศชื่อเสียงของกู นับไปซิ ทั้งล้านก็ไม่หมด
 หรอก นับทั้งวันก็ไม่หมด

ตัวกู ให้เกิดของกู ของกู มันมาจากตัวกู นั้นแหละ
 คือปัญหา ปัญหามหาศาล ปัญหาท่วมทับกันเป็นมหาศาล มัน
 มาจากอวิชชา แล้วมันก็ปฏิบัติผิดต่อสิ่งเหล่านี้ ความทุกข์
 ก็เกิดขึ้น. นี่ เป็นเรื่องที่จะต้องเข้าใจในเรื่อง ตัวกู. ในเรื่อง
 อายุ พร้อมทั้งสมุทัยของตัวกู สมุทัยของอายุ มันมีอยู่อย่างนี้

สมุทัย หรือ "อาหาร" ของอายุ

เราจะเรียก "สมุทัย" ก็ได้ จะเรียกว่า "อาหาร" ก็ได้
 "อาหาร" แปลว่า *สิ่งที่นำผลมา* สิ่งไหนนำผลมาให้ สิ่งนั้น
 เรียกว่าอาหาร ผลดีก็ได้ ผลชั่วก็ได้ เรียกว่า "อาหาร" แต่
 โดยมากเล็งกันถึง ความชั่ว เป็นไปในแง่ทุกข์ กวพิงกลาหาร
 นั้น ค่อยยังชั่วหน่อย อิ่มแล้วไม่เป็นทุกข์ก็ได้ ส่วนวิญญาณา-
 หาร, ผัสสาหาร, มโนสัญเจตนาหาร นี่นำมาซึ่งปัญหา ซึ่ง
 ความทุกข์ทั้งนั้น เพราะมันเป็นตัวค้นหา ตัวความต้องการ

เป็นตัวชวนชวายเป็นไปตามที่ตัวต้องการ แล้วมันก็ทำจนกว่าจะได้
 สิ่งของมันต้องการ นี่เป็นอาหาร *วิญญาณอาหาร* ก็เป็นเหตุให้
 เกิดผัสสะ เวทนา ตัณหา *ผัสสาหาร* ก็ให้เกิด เวทนา ตัณหา
 ให้เกิดทวิฏฐิ มานะ ความงอ ความเขลา อวิชชา เกิดภพ เกิด
 ชาติ *มโนสัญเจตนาหาร* ก็คืออาหารที่ทำให้เกิดการกระทำ
 แล้วเกิดผลของการกระทำ ทำดี—ทำชั่ว แต่ถ้ามันมีมูลเหตุ
 จากอวิชชา แล้วมันทำชั่วทั้งนั้นเลย สำหรับมโนสัญเจตนา
 หาร มันทำให้เกิด *ทุกข์* ในกรณีถ้ามันทำให้เกิด *ดับทุกข์* เรา
 จะไม่เรียกว่า “อาหาร” จะเรียกอย่างอื่น จะเรียกว่า บัญญา
 จะเรียกว่าวิชา จะเรียกว่าอะไรอื่น ไม่เรียกว่าอาหาร เพราะ
 อาหารนี้เป็นของอρώย เป็นของหลอกให้คนคิด เมื่ออρώย
 แล้วก็ทำไปๆ

คำว่า “อาหาร” เป็นสิ่งที่น่าอันตราย แต่เราก็ชอบ
 ทุกคนก็ชอบอาหาร ชอบกินอาหารให้อρώย แต่ควรจะเข้าใจ
 กันเสียที่ว่าอาหาร ๆ นั้นมันหมายความว่าเพียงแต่จะนำสิ่งใหม่
 มาให้ และมันก็จะไปในทางยั่ววน ๆ ๆ หล่อเลี้ยงกิเลส
 ฉะนั้นอาหารนี้ระวังให้ดี หลงอาหารก็เป็นทุกข์ เม้ออาหารก็
 ตายได้ อย่าได้มีความหลงอาหารอย่าได้เม้ออาหาร ลคออาหาร

ก็กลดบัจจัยแห่งความทุกข์ การลดอาหารนั้นแหละ ทำให้
 รู้จักการลดกำลังแห่งความทุกข์ ให้รู้จักอายุ อายุที่ลด
 อำนวย ลคติทธิพลลงมา ด้วยการที่เราไม่ให้มันได้กินอาหาร
 อย่างสนองอาหารให้แกกิเลส ให้มันเป็นเสื่อ เสื่อเราจับมาขัง
 กรงไว้ ไม่ให้กินอาหาร แล้วมันจะอยู่ไม่ได้ มันต้องตาย
 เคี้ยวไปเปิดประตูไว้มากนัก ให้กิเลสได้กินอาหาร ให้เสื่อได้
 กินอาหาร : ทางตากก็เปิด ทางหูก็เปิด ทางจมูกก็เปิด ทาง
 ลิ้นก็เปิด ทางผิวหนังก็เปิด ทางจิตใจก็เปิด เปิดช่องให้อาหาร
 เข้าไปเลี้ยงกิเลส เสื่อมั่นก็อ้วนพี มีฤทธิ์เดช มันก็กัดเจ้าของ
 ต้องลดอาหาร ควบคุมอาหารให้ถูกต้อง ให้เปลี่ยนสภาพจาก
 อาหารให้เป็นบัจจัยที่ถูกต้อง เป็นบัจจัยแก้ความรอดพ้น
 อย่างนี้คือ อย่านุชาอาหาร แต่จงบูชาบัจจัยการรอดพ้นจาก
 ความทุกข์ เราจะไม่หลงอาหาร เมื่อไม่หลงอาหารมันก็จะ
 รู้จักสิ่งทรงปวงตามที่เป็นจริง ถ้าหลงเสียแล้วมันก็ไม่

อุบายวิธีแยกคาย ลด.เล็กอายุ

เราจะสามารถควบคุมสิ่งที่ควรควบคุม ได้ด้วยการ
 ควบคุมอาหาร ควบคุมมูลเหตุ ควบคุมบัจจัย ที่เรียกว่า
 สมุทัย ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก เราจะจัดการกับสิ่งใด เราจะ

ต้องรู้จักสมุทฺยของสิ่งนั้น ถ้าไม่อย่างนั้นทำไม่ได้หรอก
 อวตฺตไปเปล่า ๆ ถ้าไม่รู้จักสมุทฺยของสิ่งนั้น ๆ แล้วจะไปจัด
 การกับสิ่งนั้น ๆ มันเป็นไปได้ โดยเฉพาะทุกข์ ต้องรู้จัก
 สมุทฺยของความทุกข์ จึงจะกำจัดความทุกข์ลงไปได้ นี่ขอ
 ให้สนใจในสิ่งที่เรียกว่า “สมุทฺย” ตอนบ่ายนี้ เราพูดกันเรื่อง
 สมุทฺย ตอนเช้าพูดเรื่องความทุกข์ หรือทวิบัญญัติ เกียวกัน
 จะพูดถึงสมุทฺยของปัญหา

การควบคุมสมุทฺยของปัญหา

ควบคุมสมุทฺย ก็คือควบคุมอาหารของมัน คนที่เฒ่า
 อายุนั้นมันก็คือคนเฒ่าอาหารของอายุ เฒ่าอายุ หลงอายุ บ้า
 อายุ บรูชาอายุ คนอย่างนั้นมันเฒ่าอาหาร ลดอาหารได้เท่าไร
 ก็ลดความเฒ่าในอายุได้เท่านั้น ลดอาหารเสียนั้นแหละ จะ
 เป็นโอกาสให้ได้ศึกษาอาหาร ลดอาหารเสียบ้าง ควบคุม
 อาหารเสียบ้าง จะเป็นโอกาสให้ได้ศึกษาเรื่องอาหาร ถ้าบ้า
 อาหารหลงอาหาร อักเข้าไป ๆ มันก็โง่ มันก็มีเฒ่าด้วยอาหาร
 มันก็ไม่รู้จักแม้แต่สิ่งที่เรียกว่า “อาหาร”

ทีนี้ในการที่เราลดอาหารกันเสียบ้าง อย่างวัน
 มาลดอาหารลงเสียบ้าง จึงจะรู้จักอาหาร จึงจะรู้จักสิ่งที่

เรียกว่า “อาหาร” ให้ความหิวมันเกิดมาบ้าง มันจะรู้จักความหิว มันเป็นความหิวที่ฉลาด เป็นความหิวที่ทำให้รู้จักความหิว จะหยุดความโง่เรื่องอาหาร หยุดความกลัวเรื่องไม่มีอาหาร มันจะหยุดปัญหาทุก ๆ อย่างที่เกี่ยวกับอายุ รวมความแล้วกันว่ามันไม่เป็นคนเฒ่าอายุ ไม่เฒ่าอายุ

อาหารแห่งอายุ มันก็คือ อาหารแห่งตัวกู แห่งตัวตน ความโง่ อวิชา นี่มันเป็นอาหารต้นตอทั้งหมด เป็นอาหารให้เกิดอายุ ให้หลงอายุ ให้บ้าอายุ เป็นอาหารให้เกิดตัวตน ให้บ้าตัวตน ให้เฒ่าตัวตน ให้หลงตัวตน แล้วก็ของทน ก็พลอยติดตามมาด้วย อวิชาในอาหาร มีเท่าไร อวิชาในตัวคน ก็จะมีขึ้นมเท่านั้น อวิชาในตัวคนมีเท่าไร มันก็จะมีอวิชาในอาหารมากขึ้นเท่านั้น อวิชาในตัวคนมีเท่าไร มันก็มีอวิชาในอายุมากขึ้นเท่านั้น ไม่รู้จักอายุโดยประการทั้งปวง ก็หลงอายุ ก็บูชอายุ กลัวตายจนทำอะไรไม่ถูก อ้ายคนที่หลงอายุ มันเกิดความตายทางจิต ทางวิญญาณ ก่อนแต่ที่ทางวิญญาณจะตายจริง มันใช้ไม่ได้ เพราะมันเป็นการตายชนิดที่ให้เกิดความทุกข์ ลดอวิชาในอาหาร ในค้นหาในตัวคน ในอายุ ก็คือลดปัญหาทุกอย่าง

"อาหาร" กับ ปฏิจสงมุขบาท

"อาหาร—อาหาร" มันเป็นคำเดียวกับคำว่า **ขัจฉัย** หรือเหตุ ในปฏิจสงมุขบาทตลอดเรื่องมันเต็มไปด้วยอาหาร นี่จะพูดใหม่เสียจนคุณไม่เคยได้ยินว่า : "อวิชาเป็นอาหารแห่งสังขาร" สังขารเป็นอาหารแห่งวิญญาณ วิญญาณเป็นอาหารแห่งนามรูป นามรูปเป็นอาหารแห่งอายตนะ อายตนะเป็นอาหารแห่งผัสสะ ผัสสะเป็นอาหารแห่งเวทนา เวทนาเป็นอาหารแห่งตัณหา ฯลฯ เป็นลำดับ ๆ ไป มีความเป็นอาหาร ๆ อยู่ตลอดสายของปฏิจสงมุขบาท เรื่องปฏิจสงมุขบาท ก็คือเรื่องความเป็นอาหาร แก่กันและกัน ๆ จบลงด้วยความทุกข์ ถ้าว่ามันจะเป็นอาหารแก่กันในทางดับทุกข์ มันก็เรียกอย่างอื่น มันเรียกว่าเป็นสติปัญญา หรือเป็นกุศลหรือเป็นอะไรไปเสียทางอื่น จะไม่เรียกว่า "อาหาร" ถ้าจะเรียกให้ดี ก็ต้องเรียกว่า "ความถูกต้อง" ถูกต้องคงที่อยู่ในความถูกต้อง ให้เกิดความดับทุกข์ขึ้นไปตามลำดับ : ไม่ให้อาหารแก่อวิชา ไม่ให้อาหารแก่สังขาร ไม่ให้อาหารแก่วิญญาณ ไม่ให้อาหารแก่นามรูป ไม่ให้อาหารแก่ผัสสะ จนตลอดสายไม่ให้อาหารแก่มัน นั่นแหละมันจะรอดตัว กระแสแห่งปฏิจสงมุขบาท มัน

เต็มไปด้วยอาหาร เท่านั้นยังไม่พอ มันยังเต็มไปด้วยความโง่
 ในการที่จะกินอาหาร มันเต็มไปด้วยหลงอาหาร บุษบาอาหาร
 มั่วเมาอาหาร ล้วนอยู่ในกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาท อวิชชา
 มันนำหน้า มันก็มีแต่เรื่องฝ่ายที่ไม่ควรหรือไม่ถูก มีแต่เรื่อง
 ที่จะให้เกิดความทุกข์ มีปฏิจจสมุปบาท ควบคุมบัจจัย ก็คือ
 ควบคุมอาหาร ควบคุมอาหารในปฏิจจสมุปบาท ก็คือควบคุม
 บัจจัยในแง่กันเสียให้ตีๆ ถ้าจะชอบคำว่า “อาหาร” ก็รู้จัก
 ให้มันถูกต้อง รู้จักปฏิจจสมุปบาทว่าเป็น *อาหารชนิดที่ให้เกิด*
ความถูกต้อง อาหารที่ให้เกิดความมีนเมา ความหลงใหลใน
 อาหารอย่างนั้นมันนำไปสู่กองทุกข์ *อาหารในภาษาคน* คือของ
 กิน *อาหารในภาษาธรรม* คือความถูกต้อง ถูกต้องที่จะทำ
 ให้ดับทุกข์ รู้จักอาหารกันเสียอย่างนี้

เป็นอันว่าเราได้พูดกันเรื่องสมุทัย—สมุทัยตัวต้นเหตุ
 ๒ ชั่วโมงแล้วเพื่อให้เข้าใจ “*สมุทัยแห่งอายุ*” สมุทัยแห่งอายุ ก็
 คือตัวตน, สมุทัยแห่งตัวตนก็คืออวิชชา อวิชชาสร้างตัวตน
 ขึ้นมา ฉะนั้นรู้จักตัวตนซึ่งเป็นของหลอกเป็นของปลอม
 อวิชชาสร้างขึ้นมา ให้จิตมันโง่ มันหลง และได้ความ
 ทุกข์ ได้เป็นทาสของอวิชชา จิตเป็นทาสของอวิชชามันก็ไม่

มีประโยชน์ มีแต่โทษ มีแต่ความทุกข์ รู้จักปฏิเสธสมุปบาท
กันให้ดีๆ นั่นแหละคือให้รู้จักสมุทัยแห่งความทุกข์

อนึ่ง ทุกข์นี้มีเหตุให้เกิดทุกข์ แล้วก็มี สิ่งที่ทำให้เกิด
เหตุแห่งทุกข์อีก เป็นทอดๆ กันลงไป นี่คือปฏิเสธสมุปบาท
ในส่วนที่เป็นมูลเหตุแห่งอายุ ให้เกิดอายุโดยให้เกิดตัวตน,
ให้เกิด ความหมายแห่งเวลา, ให้เกิด ปัญหาแห่งชีวิต ชีวิต
เต็มไปด้วยปัญหา เป็นชีวิตที่กักเจ้าของอยู่ตลอดเวลาทั้งหลับ
และทั้งตื่น เขาไม่มีความรู้ทางธรรมะที่ถูกต้องแล้ว ชีวิตจะ
กักเจ้าของทั้งเวลาหลับและเวลาตื่น เวลาตื่นก็เป็นทุกข์ไป
เวลาหลับก็ฝันร้ายไป ไม่มีอะไรดีที่ตรงไหน

สรุปตอนนี้ได้พูดเรื่องสมุทัยแห่งทุกข์, สมุทัยแห่ง
อายุ, สมุทัยแห่งตัวตน, สมุทัยแห่งเหตุที่จะให้เกิดทุกข์ มี
เหตุซ้อนเหตุ ซ้อนเหตุ พูดกันถึงเหตุเหล่านี้ให้หมดกระแส
ความ มันก็ได้เป็นรูปเรียงขึ้นมาว่า เป็นเรื่องปฏิเสธสมุปบาท
และเรื่องปฏิเสธสมุปบาทนี้มีความสำคัญมากจนพระพุทธเจ้า
ตรัส เรียกว่า “อาทิพรหมจรรย์” เจือนั่นแห่งพรหมจรรย์
พรหมจรรย์ แห่งการศึกษาก็ดี พรหมจรรย์ แห่งการปฏิบัติ ก็ดี
มีปฏิเสธสมุปบาทนี้เป็นตัวเรื่อง ในพระบาลีไม่เคยพบว่าพระ-

พุทธเจ้าเอาเรื่องอะไรมาสาธยายอยู่ลำพังพระองค์เอง มาพบเรื่องเดียวกันคือเรื่องปฏิจาสุมุปบาท เรื่องที่มีเกียรติสูงสุดนี้ ขอให้ทุกคนคล่องปาก คล่องใจ หลุดปากออกมาเป็นสาธยายปฏิจาสุมุปบาท : ว่า อวิชชามันสร้างตัวตน สร้างตัวตนแล้วก็เกิดความเห็นแก่ตน เกิดเห็นแก่ตน แล้วมันก็จะทำไปเพื่อความทุกข์ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น โลกนี้ก็จะเต็มไปด้วยความทุกข์ ความเห็นแก่ตนนั้นแหละ มันตั้งอาศัยอยู่ในอายุ ในอายุนั้นมันมีแต่ความเห็นแก่ตน อายุของคนโง่ มันมีแต่ความเห็นแก่ตน ในนรกก็เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตน ในสวรรค์ก็เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตน เทวดามันก็ทะเลาะกัน เรื่องความเห็นแก่ตนมันครอบงำไปจนถึงพรหมโลกที่เดียว มหาพรหมก็บูชาตัวตน ฉะนั้น ต้องหยุดความหลงชนิดนี้กันเสีย ไม่ต้องบูชาความมีตัวตนชนิดนี้ ก็ไม่เห็นแก่ตน ความเห็นแก่ตนในสวรรค์ ในพรหมโลกนี้ มันไม่เกี่ยวกับเรา แต่ว่าที่นี้เกี่ยว ขอให้สนใจเถิดว่า ความเห็นแก่ตนนั้นมันเป็นปัญหาทุกห้วงแห่ง เรียกว่าทุกปรมาณูก็ได้ ทุกๆ ปรมาณู มีปัญหาเกิดมาจากความเห็นแก่ตน

ตัวเหตุ ถึงนวดต่อมเป็นพิษ

เกียวกันที่อุทธรณ์กันมาก ขอร้องกันมาก อาตมาอยู่ที่
 ที่นี้ก็ยังได้รับการขอร้องให้ช่วยกันเทศน์สั่งสอน บ๊องกันและ
 กำจัด มลภาวะ อ้ายสิ่งเลวร้ายที่มากขึ้นทุกที ให้ช่วยกันหยุด
 ทำลายป่าไม้ หยุดทำลายธรรมชาติ ความเห็นแก่ตนนะมัน
 ทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ ในกรุงเทพฯ เต็มไปด้วยปัญหามลภาวะ
 จนจะอยู่กันไม่ไหว ก็เพราะความเห็นแก่ตน “ความเห็นแก่
 ตน ความเห็นแก่ตน” คำพูดสั้น ๆ นี้ ความหมายมันมหาศาล
 ความเห็นแก่ตน มันกลับทำลายตน พุคแล้วไม่น่าเชื่อ อ้าย
 ความเห็นแก่ตนนั้นแหละมันทำลายตน ไปดู ๆ อะไรเป็นผู้
 ทำลายตน เพราะความเห็นแก่ตนมันเป็นความโง่ มันไม่ใช่
 ความฉลาดนี้ ถ้าฉลาดเขาไม่เรียกว่าเห็นแก่ตน เรียกอย่างอื่น
 เห็นแก่ตนเป็นคนโง่ถึงกับมีการทำลายตน เห็นแก่ตนมันก็
 ขี้เกียจในการทำหน้าที่ของตน จริงหรือไม่จริง ความขี้เกียจ
 ของตน มันเกิดมาจากความเห็นแก่ตน เมื่อเห็นแก่ตนแล้ว
 มันไม่ทำหน้าที่ คือมันจะนอน ๆ ๆ ๆ รอรับประโยชน์ที่มาหา
 นี้ความเห็นแก่ตนมันขี้เกียจทำหน้าที่ มันนอนรอให้ประโยชน์
 วิ่งมาหา ความเห็นแก่ตนนั้นมันไม่สามัคคี มันรักกันไม่ได้

เพราะความเห็นแก่ตน กุซิมันบ้าถึงขนาดนี้ มันรักเพื่อน
มนุษย์ไม่ได้ มันก็ไม่สามัคคี ขอร้องให้สามัคคี รักษาติรั
ศาสนา มันก็ทำไม่ได้ ถ้ามันเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตน
มันไม่สามัคคี มันทำลายสามัคคี ความเห็นแก่ตนนี้ มันเอา
เปรียบ เอาเปรียบทุกอย่าง ทุกประการ แล้วมันก็จะอิจฉา
ริษยา ไม่มีที่สิ้นสุด เพราะความเห็นแก่ตน มันก็ทำร้ายสิ่ง
ที่ไม่ควรทำ มันก็เรียนทางลัดคือ รวยลัด เป็นอาชญากร
ไปปล้น ไปจี ไปอะไรในทางลัด ๆ โดยไม่ต้องเหนื่อยมากเพราะ
มันเห็นแก่ตน แล้วในที่สุดมันก็เป็นไปไม่ได้ ในที่สุดมันก็
ต้องบ้า หรือไม่ก็ฆ่าตัวตาย

เมื่อความเห็นแก่ตนมันหลงทาง จนปัญญาแล้ว
มันก็ฆ่าตัวเองตาย ฆ่าลูก ฆ่าเมีย ฆ่าพ่อ ฆ่าแม่ แล้วก็
ฆ่าตัวเองตาย เมื่อปัญญาอันใหญ่ซัดซังเกิดขึ้นมันก็ฆ่า ถ้า
มันไม่ฆ่า โดยวิธีนี้ มันก็ฆ่าโดยทางจิต ทางวิญญาณ คือ
เป็นบ้า มันต้องจับไปอยู่โรงพยาบาลบ้า เป็นคนบ้า ก็เท่า
กับฆ่าตัวเองเหมือนกัน นี่ความเห็นแก่ตน มันก็จบลงด้วย
ความเป็นบ้า ฆ่าตัวตาย อ้ายที่มันน่าตกใจ น่าเศร้าก็คือเรา
กำลังมีความเห็นแก่ตนเพิ่มขึ้น ๆ ตามความเจริญทางวัตถุ

ความเจริญทางอุตสาหกรรม นั่นคือเจริญทางวัตถุ
 ทั้งนั้น ไม่มีเรื่องทางจิตทางวิญญาณอะไรสักนิด ยิ่งมีความ
 เจริญทางวัตถุมันก็ยิ่งเห็นแก่ตน เพิ่มความเห็นแก่ตน มันก็
 ใต้เป็นบ้ากันมากขึ้น ประเทศมหาอำนาจที่เจริญด้วยอุตสาหกรรม
 คนเป็นบ้ามากกว่าประเทศที่ล้าหลัง คนที่ยังไม่เจริญ
 ยังล้าหลังนี้เป็นบ้าน้อยกว่าประเทศที่มันเจริญๆ เป็นมหา
 ประเทศด้วยอุตสาหกรรม ฟังแล้วไม่น่าเชื่อ มันเจริญกัน
 ตรงไหน มันเจริญกันอย่างไร ที่คนเป็นบ้ามากขึ้น บัญหา
 เรื่องคนเป็นบ้า บ้ายาเสพติด หรือบ้าอะไรก็ตาม มันมีมาก
 ในประเทศที่เจริญด้วยอุตสาหกรรม ทางเมืองนอกพวกฝรั่ง
 เขากลับยาเสพติดมากกว่าเมืองไทย เพราะเมืองไทยยังบ้าน้อย
 เพราะมันยังไม่เจริญอ้ายเรื่องวัตถุอย่างนี้

สมุทัย—เหตุของสิ่งที่เป็นปัญหา

ความเห็นแก่ตัวเป็นปัญหาคือทุกอย่าง เป็นปัญหาไม่
 ยกเว้นปัญหาอะไรที่จะไม่มาจากการเห็นแก่ตัว แล้วเมื่อเห็น
 แก่ตัว แล้วมันก็เกิดความกระทบกระทั่ง แม้ผิวเมียมันก็
 ต้องกัดกัน ใช้กำหยาบกายหน่อย มันเข้าใจง่ายดี ผิวเห็น
 แก่ตัว เมียมเห็นแก่ตัว มันก็ไต่กัดกัน จะมีความผาสุกที่ตรง

ไหนเล่า จะมีแง่ดีสักหนึ่งใหม่ มองไม่เห็น จะหาเท่าไร ๆ
 มันก็ไม่พบในแง่ดีของความเห็นแก่ตัว มันกลับจะไปพบในแง่
 ดีของ ความไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ผู้อื่น เห็นแก่
 ความถูกต้อง ถ้าไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ตัวกู มันก็ต้อง
 เห็นแก่ผู้อื่น หรือเห็นแก่ความถูกต้อง ความเป็นธรรม การ
 เห็นแก่ธรรมะ เห็นแก่ผู้อื่น มันตรงกันข้ามกับเห็นแก่ตัว

ความไม่เห็นแก่ตัว จะสร้างความ สงบสุข สร้าง
 มิตรภาพ สร้างความถูกต้อง สร้างความสงบเย็น เป็นสันติภาพ
 ขึ้นมาในโลก สันติภาพจะเกิดขึ้นเพราะความไม่เห็นแก่ตัว
 เต็มที่ทุกคนมันเห็นแก่ตัว ไม่ยกเว้นใคร ยกเว้นพระอรหันต์
 พวกเดียวเท่านั้น พระโศตบัน พระสัทธาภา อานาคามีก็
 ยังมีความเห็นแก่ตัวเหลืออยู่บางชนิด แม้จะไม่มากมันก็เหลือ
 อยู่บางชนิด ปุณฺณเอาไว้เต็มที ความเห็นแก่ตัว ทุกคนมี
 ความเห็นแก่ตัว ยกเว้นแต่พระอรหันต์พวกเดียว สัตว์นรก
 ก็เห็นแก่ตัว สัตว์สวรรค์ก็เห็นแก่ตัว ในพรหมโลกก็เห็น
 แก่ตัว ในเมืองมนุษย์ก็เห็นแก่ตัว แต่น้ำห้ว น้ำสะดุ้งที่สัตว์
 เจริญจាន มันเห็นแก่ตัวน้อยกว่ามนุษย์ น้ำเศร้าโหม หมา
 เห็นแก่ตัวน้อยกว่าคน คนเห็นแก่ตัวมากกว่าหมา คุณไปดู

เขาเองเถอะ ไม่ใช่อาตมาแกล้งว่า อาตมานั่งคู้ยู่ทุกวัน หมา
 ไล่แมวที่เลี้ยงไว้ มันเห็นแก่ตัวน้อย มันไม่ทำอะไรชนิดที่เป็น
 การเบียดเบียนกันอย่างไม่มีเหตุผล เหมือนกับมนุษย์ สัตว์
 มันอยู่เท่าเดิม เมื่อแสนปีมาแล้ว มันเห็นแก่ตัวเท่าไหนมันก็
 เห็นอยู่เท่านั้นไม่เพิ่ม ส่วนมนุษย์มันเพิ่ม ๆ ทุกยุค ทุกสมัย
 พอมาถึงยุคเจริญด้วยวัตถุ มันเพิ่มที่สุด ความเห็นแก่ตัว
 สูงสุด ครอบโลกเลย นี้ความเห็นแก่ตัวของสัตว์ หยุคอยู่
 คงที่หรือเปลี่ยนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ของคนเพิ่มร้อยเท่า
 พันเท่าหมื่นเท่าแสนเท่า มันเห็นแก่ตัวเพิ่ม

ฉะนั้น โลกนี้มันจึงเป็นโลกที่เต็มไปด้วยปัญหา เต็ม
 ไปด้วยความยุ่งยาก เต็มไปด้วยความทุกข์ ซึ่งมาจากความ
 เห็นแก่ตัว ถ้าลตอายุ ลตตัวตนแล้ว ก็จะลตความเห็นแก่ตน
 ลตความเห็นแก่ตัวก็ลตอายุ, ลตความเห็นแก่อายุ ลตความ
 เมาในอายุ, ลตความ เมาในตัวตน ไม่เห็นแก่ตนไม่เห็นแก่ตัว
 มันก็ เห็นแก่ผู้อื่น ก็รักผู้อื่น พอรักผู้อื่นมันก็เป็นศาสนา
 พระศรีอารยะเมตธัยทันที เมตธัยะ แปลว่า เกื้อกูลแก่มิตร
 ศรีอารยะแปลว่าเป็นชั้นประเสริฐ ชั้นเลิศ ชั้นสูงสุด ศรีอารยะ-
 เมตธัย = ชีตสูงสุดของมิตราภาพ เพราะมันไม่เห็นแก่ตน ถ้า

มนุษย์ทุกคนในโลกนี้ ไม่เห็นแก่ตน โลกนี้ก็จะเป็นโลกพระ-
 ศีรอารยะเมตริย์ ที่นั่นมันมีแต่ความเห็นแก่ตน มันก็เป็น
 โลกของคนอะไรแล้วแต่จะเรียก เต็มไปด้วยความทุกข์ มัน
 ไม่มีมิตรภาพ ไม่ต้องเอาถึงแก่ “เพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย”
 ชั้นธรรมตามันก็ไม่มี นอกจากเป็นมิตรในทางไปปล้นไปจี้
 ไปทำชั่ว มิตรอย่างนั้นเขาไม่เรียกมิตรนะ มิตรบริสุทธิ์ช่วย
 กันอย่างถูกต้อง ช่วยกันดับความทุกข์นั่นคือ มิตรที่แท้จริง
 มีได้เฉพาะผู้ที่ไม่เห็นแก่ตัว

ฉะนั้น อบรมลุลูกลาน ทา คำๆ ให้มันลดความเห็น
 แก่ตัว ลดความเห็นแก่ตัว อย่าไปคิดว่ามันเสียเปรียบผู้อื่นเลย
 ไม่เสียเปรียบหรอก จะได้อะไรเสียอีก ที่ไม่เป็นทุกข์ การ
 ศึกษามันผิดมันเลวช่วงหัวการศึกษามัน การศึกษาในโลกนี้
 มันส่งเสริมการเห็นแก่ตัว เอาดีเอาเด่น เห็นแก่ตัว เพิ่ม
 ความเห็นแก่ตัว มีความรู้มีสติปัญญา ก็เอามารับใช้ความเห็น
 แก่ตัว เครื่องมือวิเศษก็เอามารับใช้ความเห็นแก่ตัว คอม-
 พิวเตอร์ร้อยเครื่อง พันอย่าง ก็เอามาใช้ส่งเสริมความเห็นแก่
 ตัวทั้งนั้น ความเจริญอายุพวกนี้ มันเป็นอย่างนี้ ขอให้เรา
 กลับหลังจากเรื่องนั้นเสีย มาสู่ความไม่เห็นแก่ตัว เมื่อไม่เห็น
 แก่ตัวมันก็มีมิตรภาพ ก็อยู่กันเป็นสุข ถ้าหมดตัวไม่เห็นแก่ตัว

จนหมดตัวก็เป็นพระอรหันต์ ความเห็นแก่ตัวลดลงๆ หนึ่ง ก็จะเป็นพระอริยะบุคคล เรื่อยไปจนเป็นพระอรหันต์ ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องสมุทัยของความทุกข์ สมุทัยของตัวตน สมุทัยของอายุ ที่เป็นปัญหา

พูดมาตั้งมากมายนี้ เพื่อให้ท่านทั้งหลายเข้าใจ คำพูดเพียงคำเดียวว่า สมุทัย—สมุทัยคืออะไร? สมุทัยแห่งความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวง มันคืออะไร ก็คือความเห็นแก่ตน อายุ ก็เป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์, ตัวตน ก็ล้วนแต่เป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ เพราะมันมีความเห็นแก่ตน ซึ่งเกิดมาจากอวิชชา ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ว่าตัวตน ๆ ๆ ๆ ๆ ทุกชนิด เป็นเรื่องผีหลอก ไม่ได้มีตัวจริง อวิชชาสร้างขึ้นมาอย่างเป็นผีสำหรับหลอก แต่แล้วมันก็หลอกเอาจริง ๆ เสียด้วย หลอกจนเกิดความทุกข์ หลอกจนเป็นบ้า หรือหลอกจนตาย นี่เรื่องตัวตนที่เกิดมาจากอวิชชา ทบทวนดูไปเสียให้ถี่ ๆ ว่า ตัวตนนี้มันเกิดมาจากความรู้สึกของอายตนะ พออายตนะรู้สึกอย่างไร มันก็บอกว่า “ตัวกู” ต่างหากละที่รู้สึก ไม่ใช่ความรู้สึกของอายตนะ มันมี “ตัวกู” ๆ ๆ ๆ เต็มไปหมด ไม่ว่าจะอะไร มีตัวกูผีหลอกเต็มไปหมด แล้วก็หลอกเจ้าของ กัดเจ้าของ ล้วนความทุกข์ทั้งนั้น

รู้จัก “อายุ” โดยใช้หลักความหมายอริยสัจข้อ ๓

“อายุ” คืออะไร? “อายุ” จากอะไร? เราได้กล่าวแล้ว ต่อไปเพื่อรู้อะไรที่เกี่ยวข้องกันให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป เราควรกล่าวโดยแง่ผลคือ “อายุ” นี้เพื่ออะไร? สืบไป โดยมีคำตอบว่า “อายุ” นี้เพื่อนิโรธ ความดับ คือดับปัญหาอายุ แล้วก็ดับทุกข์ การที่ยึดมั่นถือมั่นผูกพันอยู่กับอายุ ก็เป็นทุกข์ ที่ดับเสียซึ่งอายุ เรียกว่า “นิโรธแห่งอายุ”

คำว่า “ดับ—ดับ” นี้ มีความลับที่สำคัญที่สุดในเชิงปฏิบัติอยู่ที่อย่าให้มันเกิด การทำให้มันเกิดมีประโยชน์กว่า ถูกต้องกว่า กว่าที่ให้ทุกข์เกิดเสียแล้ว แล้วจึงทำการดับ สู้มาตัดต้นเหตุ ใช้คำปฏิณิสสัคคะ สลักคีน โยนหรือขว้างทิ้ง คีนให้เจ้าของเสีย ก็เป็นอันยกเลิก เรามันมีกิเลส ไปโงงเอาของธรรมชาติ มาเป็นตัวกู—ของกู มันจึงเกิดเรื่อง ที่มันสะ คีนให้ไปเสีย ก็เลิกกัน นี้ปฏิณิสสัคคะ ช่วยได้ลึก ๆ คือ คีนสิ่งที่ เป็นต้นเหตุ ต้นเรื่อง เมื่อมีปัญญา มีวิชา มองเห็นว่า

โอ ไปคคโคง ไปปล้นของธรรมชาติมาตลอดเวลา ไม่เอาแล้ว
 ้วย สลัดไปทันที ไม่ยึดมั่นไว้โดยเป็นตัวกูของกู เป็นการ
 ตัดต้นเหตุชั้นลึกเข้าไป ก็เป็นการทำได้สบายๆ ไม่ยุ่งยาก ไม่
 ลำบาก พอกินแล้ว ก็เกิดอาการที่ว่า “นิโรธ—นิโรธ”

ที่นี้ ที่ลึกลงไปอีกชั้นหนึ่ง คือไม่ให้มันเกิด จัดการ
 ชนิดที่ไม่ให้มีทางจะให้เกิดขึ้นมา บัองกันเสียให้ไกล ในทาง
 ธรรม ถือว่าเป็นการดับไฟที่แท้จริง โดยที่ไฟไม่ต้องลุกขึ้น
 มาให้ดับ ฉะนั้น “นิโรธ—นิโรธ” คำนี้ หมายความว่าไม่ให้
 มันเกิด ไม่ให้มันเกิด โดยนัยแห่งปฏิจสุมุบาท ไม่ให้มัน
 เกิดกระแสแห่งปฏิจสุมุบาททุกๆ อาการ ทุกๆ ลำดับ ไม่
 ให้เกิดอัตตา ไม่ให้เกิดอายุ บัณฺฑามันก็ไม่มี ชีวิตหมคบัณฺฑา
 ความทุกข์ไม่เกิด ความทุกข์หมค โดยตัดต้นเหตุ ช่วยจำไว้
 ตลอดกาล ว่า “ดับ—ดับ” นั้น หมายความว่าอย่าให้มันเกิด
 ต้องมีสติให้มากพอ ต้องฝึกสติให้มากพอ ให้เร็วเป็นสายฟ้า
 แลบ ทั่วสติมันจะบัองกัน ทำหน้าที่เกรองกันเกรองบัองกัน
 มิให้มันเกิด เมื่อมันไม่เกิด ก็ไม่ต้องดับให้มันเหนื่อย ให้เสีย
 เวลา ชัอนี้จะไม่ยุ่งยากลำบาก เพราะเป็นฝ่ายได้เปรียบ ไม่

เป็นเบี้ยล่าง “นิโรธ” แปลว่าดับไม่เหลือ โดยเนื้อแท้คือไม่
ให้มันเกิดเต็กซาดเลย

เลิกอายุได้ เป็นผลดีอย่างไร

เพื่อเป็นที่น่าสนใจขอพูดทำนองให้เห็นอานิสงส์พิเศษ
นานัปการเพื่อเกิดฉันทะ วิริยะให้มีนิโรธ ก็คือดับและเลิก
อายุโดยเปรียบเทียบให้เห็นชัด ๆ ว่ามันต่างกันอย่างไร :—

— เมื่อยังเลิกอายุไม่ได้ ย่อมมีตัวกู ตัวกู ตัวกูหรรายอยู่ตลอดเวลา
เวลา หนักหน้ำระแวงระวังจนเมื่อย ; พอเลิกอายุเสียได้
ตัวกูไม่มี ตัวกูหายหน้าไปหมด มิอาจเกิดมาเป็นความรู้สึก
ตัวกู— ของกู ไม่ต้องแบกชีวิตที่เต็มอยู่ด้วยตัวกู— ของกู
มันยุ่งเหลือที่จะสาบ เหลือที่จะแก้, ส่วนชีวิตที่ไม่มีตัวกู
ไม่มีอะไรยุ่ง มันต่างกันลิบ

— เมื่อยังเลิกอายุไม่ได้ มีแต่ตัวคนผู้ได้— ผู้เสีย ผู้ขาดทุน—
ผู้กำไร ฯลฯ

พอเลิกอายุเสีย ไม่มีผู้ที่จะไต่อะไร หรือเสียอะไร มันต่าง
กันก็มากน้อย

- การได้ทัศนภาพนั้นทำให้รู้สึกเป็นผู้หญิง—ผู้ชาย เลยมีความเป็นลูกเขย—ลูกสะใภ้ พ่อตา—แม่ยาย ฯลฯ ยุ่งไปหมด ยิ่งมีความเป็นพ่อ—เป็นแม่ ต่อๆ ไปถึงลูก—หลาน—เหลน ผูกพันไปเป็นความรับผิดชอบ; ถ้ามาเลิกอายุเสีย ความ เป็นอะไร ที่ยึดถือก็ไม่มีไป ไม่ยุ่งยากคอยรับ—คอยแบก สภาพอะไรๆ ของใคร
- เมื่อเลิกอายุเสีย ฐานะต่างๆ ก็เลิก เป็นเศรษฐีหรือขอทาน, เป็นคนมั่งมีหรือยากจน, เป็นลูกจ้าง—นายจ้าง เพราะเป็นอะไรมันก็ต้องต่อสู้ ไม่สนุกตลอดเวลา ถ้าเหนือความ เป็นอย่างนั้นจะสบายสักก็มาน้อย
- เลิกตัวกูเสีย ก็ไม่มีความรู้สึกว่าได้เปรียบเสียเปรียบ ไม่ต้อง ระวัง คอยวิตกกังวล เป็นห่วงและหวง
- เลิกอายุ เลิกตัวตนเสียได้ จะไม่เป็นผู้มีเกียรติ หรือเสื่อม เสียเกียรติ ไม่ต้องแบก ไม่ต้องกลัวสูญเสีย ไม่ต้องแข่ง กับใคร ชิงกันเอาหน้า
- เลิกอายุได้ จะไม่บ้าสวรรค์โลกหน้า ไม่บ้าเป็นอรหันต์ ไม่บ้านิพพาน ทั้งที่ยังไม่รู้จัก

- เมื่อเลิกอายุไม่ได้ มันก็เห็นแก่ตน พอเลิกอายุเสีย ก็เห็นแก่ธรรมเห็นแก่เพื่อนมนุษย์ ทุกลมหายใจเข้าออก
- ทราบใจที่ยังเลิกอายุไม่ได้ ก็เต็มไปด้วยปัญหาเหมือนอยู่กับยักษ์มาร; เลิกอายุเสียได้ เหมือนอยู่กับพระ
- ละตัวกู ละอายุเสียได้ จะเป็นผู้ที่ไม่มีใครมาทำให้รำคาญ แม้จะมีมายั่ว ก็ไม่เกิดตัวกูออกรับ เป็นอันตัดไปเลย
- เลิกอายุได้ ก็ไม่ต้องเที่ยวหาที่สงบสงัด ถ้ายังเที่ยวหา หนีไปไหน ตัวกูมันก็ติดไปด้วย ก็ยังต้องยุ่งยาก
- เลิกตัวกู เลิกอายุเสียได้ ก็ไม่ถูกตำ ท่อให้ทั้งโลกตำ มันก็ไม่มีตัวกูรับเอา ไม่ต้องลงทุนอะไรเลย
- เลิกตัวกู ก็ไม่มีการสูญเสียอิสระภาพหรือเสรีภาพ ไม่มีอะไรมาทำให้้อกรับ แม้ถูกแกล้งถูกทรยศหักหลัง
- คนทั้งหลายเขาอยู่ด้วยความขัดแย้ง ขัดใจกับคนกับสิ่งของ แม้เครื่องใช้ไม่สอoy ถ้า "ตัวกู" ไม่มีเสียแล้ว อะไรๆ ก็ตีหมดไม่มีปัญหา แม้เรื่องเลวร้าย ก็ไม่เลวไม่ร้าย มีแต่เป็นว่ามันมาสอน ไม่มีอะไรเสีย

- ถ้าเลิกอายุเสีย ปัญหาความเกิด—ตาย เจ็บไข้ ไม่มีการสู้รบ ไม่เอาแพ้อาชนะกับอะไร ๆ
- ถ้ามีตัวกูแล้ว ทำอะไรก็รู้สึกเหนื่อยล่วงหน้า ชี้เกียจล่วงหน้า ถ้าเลิกตัวคนเสีย ก็จะไม่รู้สึกเหนื่อย แม้ไม่มีแรงทำ ก็นอนเสีย ถ้ามีแรง มันก็สนุกไม่ว่าจะทำงานอะไร เป็นสุขตลอดเวลา การที่ไม่รู้สึกว่าเป็นอะไร ไปทำอะไรมันก็ไม่เหนื่อย เพราะไม่มีตัวคนทำ สติปัญญามันทำไปตามหน้าที่ ตามที่ควรทำ ทำให้สนุก
- เมื่อไม่มีตัวกูแล้ว ศาสตราวุธใด ๆ ก็ไม่มีมาทำอันตรายได้ ไม่มีปืนไหนมายิง ไม่มีดาบไหนมาฟัน

ทั้งหมดนี้ สรุปอยู่ที่ “ว่าง—ว่าง” เพียงคำเดียว ไม่มีรุ่น ถ้าว่างไป—ว่างไปจนถึงที่สุด ก็คือ นิพพาน นิพพาน ก็คือว่างอย่างยิ่ง เพราะไม่มีสังขาร ไม่มีการปรุงแต่ง เมื่อไม่รุ่นด้วยการปรุงแต่ง มันก็เลยว่าง ว่างเพราะเลิกอายุ ไม่มีอายุ ไม่มีปัญหาอะไรเกี่ยวกับอายุ

แก่นิรันดร โดยธรรมชาติ

ความวุ่น มันเพิ่งเกิด ความว่างนั้น เป็นของเก่า
แก่นิรันดร ว่างอยู่ตลอดเวลา ส่วนความวุ่นมันเกิดมาเป็น
พัก ๆ แทรกแซงมาเป็นคราว ๆ เหมือนผีหลอก ว่างนั้นเป็น
ของจริง เป็นสิ่งที่ทำได้ ไม่ใช่ทำไม่ได้ ถ้าสนใจจะทำ
สนใจจะศึกษาจะทำ มันทำได้ ทำจิตให้ว่างนี้ มันทำได้
ทำที่ไหนก็ทำได้ ทำเมื่อไรก็ทำได้ ขอให้เอาตัวกูออก หรือ
ลดกำลังแห่งตัวกู ระวังกำลังแห่งตัวกู ทำที่ไหนมันก็ว่างที่นั่น
เพราะธรรมชาติแท้ ๆ มันก็ว่างอยู่แล้ว ไปไฉน ทำให้มันวุ่นขึ้น
มา จิตนี้ถ้าไม่ปรุงอารมณ์ ไม่มีอารมณ์อะไรมาปรุงแต่ง
จิตนี้ก็ว่างตามธรรมชาติหมด เป็นจิตปกติธรรม โดยธรรมชาติ
ก็ว่างอยู่แล้ว โลกก็ว่าง จิตก็ว่าง ว่างจากอัตตา ว่างจาก
อัตตนิยา แต่มันมีตัวกูบังเอาไว้ ทำให้พอใจในตัวกูอันสวยงาม
ก็ไม่เห็นความว่าง ต่อเมื่อไม่มีตัวกู เลิกอายุเสียได้ มันก็
ว่าง—ว่าง—ว่าง ว่างอย่างสบายบอกไม่ถูก.

อนัตตา - อัตตา - นัตตา.

อัตตวาทุปาทาน มันเป็นอุปาทานในจิตใจ ที่ผลักดัน
ให้เกิดคำพูดขึ้นมาว่า "ตัวกู" มันไม่ใช่เพียงคำพูด อุปาทาน

ชื่อนี้ เป็นตัวเลวร้ายที่สุด ในบรรดาอุปาทานทั้งสี่ เราทั้งหลาย
ก็ควรพูดอย่างชาวบ้านพูด เพื่อฟังกันรู้เรื่อง แต่ใจต้องให้
รู้จัก *อัครตา* ที่สุดเหวี่ยง ฝ่ายข้างมี,
รู้จัก *นิรัครตา* สุดเหวี่ยง ฝ่ายข้างไม่มี,
รู้จัก *อนัฏฐตา* อยู่ตรงกลาง ที่มี "อัครตา" ชนิดไม่ยึดถือว่าเป็น
อัครตา

ความรู้สึกรู้สึกที่เกิดจากอายตนะ ไม่ว่าจะทางตา ทางหู
ทางจมูก ฯลฯ นั้น เมื่อตาเห็นรูป ก็หูเห็น นี้ ยึดถือเป็น
อัครตา, พอเอารูปนั้นมาเป็นของกู มันก็เป็น *อัครคณียา* รู้สึก
ทางอื่น ทางไหนก็เหมือนกัน *อัครคณียา* นี้เกิดตามหลังอัครตา
เหมือนเป็นเงาของอัครตา ถ้ามีอัครตาตัวตนแล้ว ก็ไม่ต้อง
สงสัย มันต้องคว้าเอาอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งมาเป็นของตน
เป็นของมัน ฉะนั้นอัครคณียาจึงเป็นเงาของอัครตาตามค้อยไม่
ห่างกัน ฉะนั้นถ้าว่างจากอัครตา ก็จะไม่ว่างจากอัครคณียาเสียด้วย.

เลิกอายุ เพื่ออะไร

—เลิกอายุ เพื่อว่างจากสมบัติปุถุชน : สรุปให้
เข้าใจถึงที่สุดเกี่ยวกับคำว่า "ว่าง—ว่าง" นี้ ก็คือมันว่างจาก
กิเลส ไม่มี อหังการะ มมังการะ มานานุสสัย : อหังการะ=ว่ากู,

มมังการะ = ว่างของกุ, มานานุสัย = เกษอินที่จะสำคัญมั่น
 หมายเสียเรื่อย ด้วยมานะตัวตน ทั้งสามนี้ เป็นสมบัติของ
 ปุถุชน. ถ้ามันหมดไป ก็เป็นพระอรหันต์คือว่างจากสมบัติ
 ปุถุชนทั้งสามนั้น.

— เลิกอายุ เพื่อว่างจากทั้งลบ — ทั้งบวก : ว่างมี
 ความหมายพิเศษ ก็มันอยู่ตรงกลาง ไม่เป็นการลุ่มหลงไป
 ทางกาม และก็ไม่วุ่นอยู่กับการทำลายที่ตึงของกาม เป็นลบ
 เป็นบวก ที่อยู่ไม่บวก — ไม่ลบ นั้นแหละคือว่าง อยู่ด้วย
 มัชฌิมาปฏิปทา ว่างจากอัตตา ไม่เป็นทั้งอัตตา ไม่เป็นทั้ง
 นีรัตตา (นिर + อัตตา) แต่ว่างจากตัวตนคือเป็นอนัตตา
 (อน + อัตตา)

— เลิกอายุ เพื่อว่างจากการปรุงแต่ง : ศาสนาอื่น
 เขามี อัตตานิรันดร พุทธศาสนามี สุธัญญตานิรันดร คือว่าง
 นีรันดร ไม่มีอะไรปรุงแต่งแทรกอยู่ มันว่างอย่างนั้นมา ไม่
 รู้ว่าครั้งไหน กำหนดไม่ได้ เป็นปัจจุบันตลอดนิรันดร หาก
 วุ่นบ้าง ก็เป็นพักๆ เป็นอดีต เป็นอนาคตไปตามเรื่อง แต่
 แท้จริงมันว่างนิรันดร ว่างจากความหมายแห่งตัวกู ว่างจาก
 ตัวตนตลอด.

— เลิกอายุ เพื่อพบชีวิตใหม่ : ชีวิตคนเรา ก็เหมือนคนขึ้นขึ้นบนหลังม้า ทั้งๆ ที่ตนเองไม่เป็น บังคับไม่ได้ สุดแต่ม้าจะพาวิ่งๆ ตนเองก็ไม่ว่าจะไปไหน ม้าก็ไม่รู้จะไปไหน หากมีใครถามว่าจะไปไหน ก็บอกว่ากูก็ไม่รู้ ตามม้า ชี นี่แหละเป็นๆ กันอย่างนี้เสียทุกคน ไม่รู้ว่าชีวิตนี้จะไปที่ไหน ให้ถามม้า ก็คือถามกิเลสตัณหา ว่าชีวิตจะไปไหน ฉะนั้นขอให้มีชีวิตชนิดที่มีสติปัญญาพาไป ให้คนขี่ปัญญาพาไป ไม่ใช่ให้ม้าพาไป.

ก่อนหน้านั้น คนไม่รู้จักชีวิต ไม่รู้จักรับผิดชอบกับชีวิต ไม่รู้จักปรับปรุงชีวิต ควบคุมชีวิต แล้วแต่ม้าจะพาไป เต็มใจรับผิดชอบเต็มที่ ให้ไปตามที่ควรจะไป ชีวิตที่ยึดมั่นถือมั่น มันจะเนื่องกันเป็นพวงๆ ใหญ่ มีสามมี — ภรรยา ของกู มีลูก — หลานของกู คนใช้ — บ้านเรือน — รถยนต์ ของกู เกียรติยศชื่อเสียง — เงินทองของกู ล้วนเป็นของกูๆ มากมาย ชีวิตเป็นพวง รวบมารอบค้ำ มันก็หนัก ก็ยุ่ง ถ้ามีชีวิตเดียว มีสติปัญญา สามารถกำจัดความเป็นพวงออกไปเสีย ก็เป็นชีวิตใหม่ ไม่อยู่ในอาณัติบังคับบัญชาของสิ่งใด เป็นอิสระแก่ตัว ไม่ไปผูกพันอยู่ที่อำนาจใดๆ หมกปัญหา!

— เลิกอายุ เพื่อมีชีวิตชนิดไม่กัดเจ้าของ : ชีวิต

นี้ ตอนแรกๆ มันไม่รู้จักโลก ถูกหลวง เพราะโง่ ต่อมาถ้า
ไม่โง่ไม่หลงชั่วอัทธา ก็รู้จักโลก จับทุกข์ได้ เป็นนิโรธ
อันวิเศษ ไม่เป็นชีวิตที่จมลง—จมลง แต่อยู่เหนือโลก ขึ้น
จากโลก ออกจากโลก มันก็เลิกสร้างปัญหา เลิกกัดเจ้าของ :
ความรักมันก็กัด โกรธมันก็กัด เกลียดมันก็กัด กลัว ขึ้นแท่น
วิตกกังวลอลัชยอวอร์ด อิจจาวิษยา หวงหิง ล้วนแต่กัดเอา
ชีวิตกัดเจ้าของ เพราะมีอัทธา ถ้าตอนอัทธา เลิกอายุเสียได้
มันก็ไม่กัดเจ้าของ.

— เลิกอายุ เพื่อออกจากคุกตะราง : ชีวิตที่มี

อัทธา มันจะไปติดอยู่ในกรอบ หรือสิ่งผูกมัด เป็นคุกตะราง
แม้ความดีก็เป็นคุกขังตัวเองได้ ระเบียบ วัฒนธรรม ถ้าไป
รักวัฒนธรรม รักเอกลักษณ์ หรือรักอะไร ก็ต้องระวัง
เพราะเหล่านั้นมันเป็นเรื่องรักที่ยึดถือ จะกลายเป็นคุกไป
ไม่ทันรู้ เลยไม่อิสระ ผูกมัดตัวเอง ต้องอยู่ภายใต้กรอบ พอ
หลุดจากอัทธา เลิกอายุเสียได้ ก็จะอยู่เหนือกรอบ เหนือสิ่ง
ควบคุมบังคับ.

— เลิกอายุ เพื่อมีชีวิตตื่นจากหลับเหนือไสย-
ศาสตร์ : อักตามันโง่ ก็มีคบอด เป็นอันธพาล พอเลิก
อักตา เลิกอายุได้ ก็เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ก็คือชีวิตไม่
หลับหลับตาเป็นไสยศาสตร์ แต่จะตื่นอยู่ด้วยพุทธศาสตร์.

— เลิกอายุ เพื่อเป็นชีวิตโลกุตตระ : ชีวิตมีอักตา
เป็นชีวิตโลกๆ ยุ่งยาก ผูกพันโลก เพราะชีวิตนี้เป็นของยืม
ไม่ใช่สมบัติจริง ไม่สิทธิ์ขาด ต้องเป็นไปตามที่จะถูกบังคับ
เมื่อเลิกอายุ เลิกอักตาเสียได้ มันก็มีสติปัญญาเต็มที่ มีอิสระ
เสรีทางสติปัญญา ไม่เป็นทาสทางสติปัญญาของผู้ใด แม้ที่
ถูกต้อง เราก็ไม่ต้องเป็นทาส แม้เหตุผล เราก็เพียงใช้เป็น
เครื่องมือทำหน้าที่โดยไม่ต้องเป็นทาสของเหตุผล.

— เลิกอายุ เพื่อชีวิตจะได้เต็ม : หากเอาอักตา
ออกไปเสีย ชีวิตก็จะเต็ม ยิ่งเอาออก มันยิ่งเต็ม เพราะอักตา
นั้น มันพร่อง มันอยาก มันหิวด้วยตันหาอุปาทาน ชีวิตเต็ม
ก็คือไม่พร่อง ไม่งาน ไม่หิวอยู่เสมอ.

— เลิกอายุ เพื่อผีจะได้บูชา : มีอักตา มันก็โง่
ผีก็หลอกเอา มันหัวเราะเยาะรำไป ที่นี้ถ้าไม่มีตัวกู เลิกอายุ

ได้ ผีกลัว ไม่กล้าหลอก ทั้งผีทั้งเทวดาช่วยกันพิทักษ์รักษา เพราะนำเอาจรพบุชา.

— เลิกอายุ เพื่อไม่ตาย : พอเลิกอายุแล้ว นั้นมันเป็นการตายทางกิเลส ก่อนที่ร่างกายนั้นมันตายไป ไม่มีตัวกูสำหรับจะตายอีกต่อไป เป็นอิสระ ไม่ถูกคุกคามด้วยความตายอีกต่อไป ไม่กลัวตายอีกต่อไป.

— เลิกอายุ เพื่อได้รับรสของการตายเสียก่อนตาย : รสที่ ได้รับ ที่อยู่เหนือการปรุงแต่งใดๆ โดยมีตัณหาจิต รสนี้ยิ่งกว่าเลิศหรือประเสริฐ เป็นรสของความเบาสบาย สะอาด—สว่าง—สงบ มีเสรีไม่ติดขัด ไม่มีอะไรบกวนล่อหลอก ไม่เป็นทั้งฝ่ายกระทำเขา หรือเป็นฝ่ายถูกเขากระทำ.

— เลิกอายุ เพื่อได้อยู่กับบ่อตัณมยตา : ถ้าเลิกตัวกูเสียได้ ย่อมคงที่อยู่ในความถูกต้อง ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีอะไรมาทำให้เปลี่ยนแปลง มันเหนือจิตใจเสียใจไม่เป็นบวก ไม่เป็นลบ.

— เลิกอายุ เพื่อได้อยู่กับพุทธะองค์นิรันดร : พระพุทธเจ้า ชนิดที่ผู้เห็นธรรม จึงจะประจักษ์นั้น ไม่ใช่เป็น

องค์ชั่วคราว เป็น “พระองค์ใน” ซึ่งหมายถึงองค์นิรันดร ไม่เกิดไม่ตาย หนึ่งเวลา. พุทธภาวะอันนี้ เหมือนกับเมล็ดพืช จะต้องไปเพาะไปหว่าน ปลูก อบรม เจริญภาวนา เมล็ดพืชแห่งพุทธะนี้ มันจะออกมาเป็นพระพุทธเจ้าที่สมบูรณ์.

เราอบรมจิตให้หมดอคติตา จิตนี้ก็จะเข้าถึง พุทธะนิรันดร เพราะไม่มีอะไรคอยกีดขวาง ทั้งหมคนั้น พุทธถึงนิโรธ ผลของการดับตัวตน ดับตัวกู ดับความทุกข์ ในหัวข้อว่า “เลิกอายุ” นี้ เพื่ออะไร?

รู้จัก “อายุ” โดยใช้หลักความหมายอริยสัจข้อ ๔

จากนัยะอันวิเศษ ของอริยสัจสี่ เราใช้เป็นเกณฑ์เพื่อให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า “อายุ” เป็น ๔ ประการ ซึ่งเราได้ว่าไป ๓ อย่างแล้ว คือ อายุคืออะไร อายุจากอะไร อายุเพื่ออะไร ต่อนี้ไปเราจะกล่าวกัน ถึงข้อที่ว่า “อายุ” นี้ จะเลิกได้โดยวิธีใด? สืบไป :

ก่อนอื่น ขอทบทวนที่สำคัญที่สุดอีกครั้งหนึ่งว่า การที่จะดับ หรือจะเลิกก็ตาม เราเอ่ยว่าดับว่าเลิก แต่ความ

จริงแท้ นั่นคือทำให้มันเกิด บ๊องกั๋นอย่าให้มันเกิดขึ้นมา
 นั้นแหละคือกับ—คือเล็ก ฉะนั้นควรทำในใจว่า ขณะนี้เราจะ
 พุ่กกันถึงว่า ทำให้มันเกิด การทำให้มันเกิดนั้น จะทำ
 ที่ตรงไหน จะตักตันเหตุที่ตรงไหนแล้วแต่วิธีการ ดังนั้น
 สิ่งที่เราเรียกว่า “มรรค—มรรค” นี้ ก็คือวิธีที่ทำให้มันไม่เกิด
 ให้เกิดไม่ได้ แล้วไม่ให้เกิดขึ้น โดยใจความก็คือให้มีสติสัมป-
 ญัญญะ วางระเบียบการบ๊องกั๋นไว้ ทุกอย่างๆๆ แล้วมันเกิด
 ไม่ได้ นี่คือวิธีการที่จะไม่ให้มันเกิด.

วิธีปฏิบัติ ที่เหมาะสำหรับชาวบ้าน ๆ.

วิธีการทั้งหลาย มันอยู่ที่ สติ สติคำเดียนั้น มี
 ความหมายกว้างไปหลายทิศทาง : มีสติในการถอนอุปาทาน
 ก็กล่าวได้, มีสติ ไม่ให้เกิดอุปาทานขึ้น, มีสติ ในการเห็น
 ไตรลักษณ์ตามลำดับ จนกระทั่งเห็นอตั้มมยตา, มีสติ ถอน
 เสียซึ่งอหังการะ มมังการะ มานานุสัย นี่มันมีหลายชั้นตอน
 แต่พระพุทธองค์ก็ทรงอุปมา ว่าเหมือน กินยาถ่าย ถ่ายความ
 ยึดถือด้วยอุปาทาน มีสติในการปฏิบัติ สัมมัตตะ ๑๐ (คือ
 อริยมรรคมีองค์แปด + สัมมาญาณ กับสัมมาวิมุक्ति) มีสติใน
 การปฏิบัติสัมมัตตะนี้ให้ครบถ้วน ก็เรียกว่ากินยาถ่าย แล้ว

มันจะถ่ายโรคร้ายออกไป ๆ *มรรคม็องคัมแปด* คงรู้กันได้ทุกคน
สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบ, *สัมมาสังกัปปะ* ปรรตนาชอบ,
สัมมาวาจา พุทจาชอบ, *สัมมากัมมันตะ* ทำการงานชอบ,
สัมมาอาชีวะ ดำรงชีวิตชอบ, *สัมมาวายามะ* พากเพียรชอบ,
สัมมาสติ ระลึกชอบ, *สัมมาสมาธิ* มีความตั้งใจมั่นชอบ นี้
 ๘ นี้จะต้องเป็นเรื่องประจำเลย มีเพิ่มอีกสอง ก็คือ *สัมมา-*
ญาณะ รู้ชอบ, *สัมมาวิมุตติ* พ้นชอบ รวม ๑๐ อย่าง จำไว้
 ก่อน ค่อยไปศึกษาเอา.

นอกจากอุปมาว่าเหมือนยาถ่ายแล้ว ยังอุปมาอีกชื่อ
 หนึ่ง ว่าเป็น *ยาให้สำรอกอาเจียน* เพราะบางอย่างเอาออก
 ทางล่างไม่ได้ด้วยการขับถ่าย ก็ต้องมีการเอาออกทางบน ให้
 อาเจียนออกมา ยิ่งกว่านั้นยังอุปมาว่า *ให้ชำระชะล้างให้สะอาด*
ที่สุด มีสติในการล้าง—ล้าง—ล้าง เป็นการล้างถึงนิสสัยสันตทาน
 เลย ไม่ใช่ว่าล้างแต่กาย วาจา ใจ แต่ล้างนิสสัยสันตทาน ราก
 รุานของจิต ล้าง ๆ ๆ ๆ ล้างให้สะอาด นี่แหละ การใช้ยา จะ
 ต้องมีสติในการกินยาถ่าย, มีสติในการกินยาให้อาเจียน, มี
 สติในการอาบล้างขัดสี ให้มันสะอาด ทั้งหมดนี้ เรียกสั้น ๆ

ว่า วิธีเลิกตัวกู วิธีเลิกอายุ ซึ่งได้แก่ มรรค หนทางหรือ
วิธีการ.

พูดถึงการปฏิบัติ อยากจะสรุปสั้น ๆ ให้มันง่ายเข้า
ที่มันหลาย ๆ อย่างนั้น ให้มาสรุปเหลือน้อยอย่าง ก็คือ *ระบบ
อานาปานสติ* นั้นแหละ มีสติ มีสติ มีสติในการเห็นนั่นเห็นนี่
คำว่า *สติ-สติ* คำเดียวกัน รวมหมดทุกอย่าง ทุกอย่างจะรวม
อยู่ในความมีสติ.

สติ-สติ นี้ มี ๒ ระบบ.

การมีสตินี้ มีอยู่เป็น ๒ ระบบ คือระบบทั่วไป เป็น
ระบบง่าย ๆ กว้าง ๆ รวมหมด เรียก "*สติปัฏฐาน*" แต่เมื่อ
ทำให้มันละเอียดเฉพาะเจาะจง เป็นเทคนิคอันละเอียด อย่างนี้
เรียก "*ระบบอานาปานสติ*" ทั้งสองระบบ เป็นการทำให้มีสติ
ทำให้มีสติ.

ความมีสติ ที่ทำโดยระบบกว้าง ๆ เหมาะสำหรับประ-
ชาชนท่านทั้งหลายทั่วไป ก็คือปฏิบัติโดยหลักข้อเดียวเท่านั้น
แหละ ว่า "*อะไรมันเกิดขึ้นก็ตาม มากระทบก็ตาม หรือเบียด
เบียนอยู่ก็ตาม มีสติว่าไม่ใช่ตัวตน เป็นเพียงนามรูป*" ความ

ทุกข์เกิด มันก็เป็นเพียงการกระทำของนามรูป, หรือว่าเรื่อง
ประจำวัน เจ็บไข้ได้ป่วย มีสติว่า อ้อ มันก็เป็นเพียงนามรูป,
เห็นของสวยงามทางเพศก็ให้มันเป็นเพียงนามรูป, แม้แต่
อุบัติเหตุทั้งหลาย รถชน นั้นมันเป็นเพียงเรื่องของนามรูป,
เห็นของน่าเกลียด ซากศพ ก็เป็นเพียงนามรูป, เห็นเงินกอง
ใหญ่ ก็เป็นเพียงนามรูป, ไม่ว่าจะเห็นอะไร สัมผัสอะไร รู้สึก
อะไร กระทบอะไร อย่าเห็นเป็นตัวตนและของตน เห็นเป็น
เพียงนามรูป คือส่วนร่างกาย+จิตใจมันทำอะไรกันอยู่ บางที
ก็มีแต่รูป บางทีก็มีแต่นาม บางทีก็เป็นทั้งรูปและนาม.

ใช้ *นามรูป* นี้ เป็นหลัก เป็นหลักอื่นรองว่าเห็นอะไร
ทั้งหมดเป็นเพียงนามรูป ทั้งจักรวาลนี้ เป็นเพียงนามรูป แต่
ละบ้านละเมืองก็เป็นเพียงนามรูป แต่ละคนก็เป็นเพียงนามรูป
แต่ละสิ่งมันเพียงนามรูปเห็น, สิ่งที่เห็นนั้น มันก็เป็นนามรูป,
อาการกิริยาที่เห็นนั้น ก็เป็นนามเป็นเรื่องราวทางจิตใจ มีอะไร
เกิดขึ้น ก็คอยรู้สึกทันควัน ว่านามรูป—นามรูป แม้มีอุบัติเหตุ
เหตุ ถ้าใครเคยพูดพลั้งปากออกมาเป็นคำหยาบคาย นั่นก็
เพราะไม่รู้นามรูป จึงมีคำหยาบคายอุทานออกมา ที่เกิดพลั้ง
หยาบๆ นั้น ขอให้เปลี่ยนว่า “นามรูป—นามรูป” อะไร

เกิดขึ้นอย่างไร กระทั่งที่ไหนเมื่อไร ก็นามรูป—นามรูป—นามรูป นี้เรียกว่าสติ เป็น **สติปัฏฐาน** ตั้งไว้ด้วยสติโดยวงกว้าง เรียกว่า “**สติปัฏฐาน**” ระบบนี้ใช้ได้สำหรับคนธรรมดาสามัญทั่วไป ชาวไร่ชาวนาไม่ค่อยมีความรู้อะไร ควรใช้คำรวมๆ ง่ายๆ ว่า “นามรูป—นามรูป” เป็นอะไร รู้สึกอะไร เป็นนามรูปไปหมด นี้แหละระบบกว้าง ง่าย ระบบรวมๆ เรียก “**สติปัฏฐาน**”.

ระบบ ที่ควรจำไว้ ในการมีสติ

ระบบอานาปานสติที่สมบูรณ์นั้น เป็นการฝึกที่มีขั้นตอน มี ๔ หมวด หมวดละ ๔ ชั้น รวมเป็น ๑๖ ข้อ มันแจกได้อย่างละเอียด อย่างเทคนิคทีเดียว เป็นวิทยาศาสตร์ ก็มีเหตุผลถึงกันอย่างกลัองจง ควรไปศึกษาหมวดแต่ละชั้น ตอน จากหนังสือ มันเป็นระบบที่เป็นปัญญา เป็นความเฉลียวฉลาดมากมาย ไม่เหมือนระบบแรก ซึ่งเป็นเพียงสติปัฏฐานเฉยๆ เป็นเพียงสติ ไม่มีตัวกูเท่านั้นแหละ ให้เป็นเพียงนามรูปไปเรื่อยๆ เป็นนามรูป ไม่มีตัวกูอะไรที่ไหน ซึ่งก็ง่าย เป็นระบบทั่วไป ระบบพื้นฐาน แม้แต่เด็กๆ ก็จะเข้าใจ

ใจ ปฏิบัติได้ ชาวบ้านไม่เคยบวช ไม่เคยเล่าเรียน ชาวไร่
ชาวนาก็ทำได้ ขอให้มัสติบัญญัติกันเป็นพันธกิจกันเถิด.

ส่วน อานาปานสติ นี้ เป็นกรณีพิเศษ ทำตาม
สมควรเท่าที่จะทำได้ เพื่อเลิกล้างตัวตน เลิกล้างอายุ ซึ่ง
จำต้องใช้สติทั้งนั้น ระบบละเอียดตลอด เป็นเทคนิคกันนี้ ให้
สนใจอ่านหนังสือคู่มืออานาปานสติสัก ๑๐ เทียว ขอร้องให้
อ่านสัก ๑๐ เทียว ก็คงจะได้ความรู้พอที่จะลองปฏิบัติดูที่ละ
นิดๆ หน่อยๆ แล้วมันสอนมันเองแหละ ขอให้ปฏิบัติเถอะ มัน
จะสอนมันเอง ถ้าฟังในตำราหนังสืออื่น มันสอนได้ทีเดียว
เพียงว่าทำอะไร ยังไม่รู้ความจริงหรอก แต่พอปฏิบัติ—
ปฏิบัติไป มันก็สอนถึงความจริงเป็นอย่างนั้น ความจริงเป็น
อย่างนี้ ในหัวใจ ในความรู้สึกเป็นอย่างนั้น เรื่องปฏิบัตินี้
มันสอนดีกว่าการอ่านการฟัง เทียวนี้เราก็ได้แต่พูดให้ฟัง ฟัง
นั้น—ฟังนี้ ไปลงมือปฏิบัติเถอะ จะเข้าใจสิ่งที่กำลังพูดนี้ดี ดี
กว่าฟังเฉยๆ ปฏิบัติดู จะรู้ซึ้งนั้นลึกซึ้งถึงที่สุด ใดๆ
ก็จำเป็นจะต้องฟังก่อน ถ้าไม่ฟัง มันก็ไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไร
การเล่าเรียน การฟัง ต้องมาก่อน ต้องมาก่อน จำเป็นที่สุด
ต้องมีการอ่านการฟังการศึกษากันมาก่อน แล้วเอาไปใคร่

กรรม—ใคร่กรรมจนเห็นแจ้งว่าทำอะไร ปฏิบัติอย่างไร
แล้วก็ปฏิบัติที่ละนิด ๆ อย่าท้อถอย.

หากบางครั้ง ถ้ามันผิดพลาด มันล้มละลาย มันทำ
ไม่ได้ ก็อย่าท้อใจ ให้ทำอีก—ทำอีก ทำซ้ำแล้ว—ซ้ำอีก ล้มไป
ก็ทำอีก ล้มไปก็ทำอีก มันเปรียบเหมือนพายเรือ คนแรก
หัดพายเรื่อนั้นหัดกันกี่วัน ที่แรกเห็นเขาพายอยู่แท้ ๆ เขา
บอกอยู่แท้ ๆ ว่าพายอย่างนั้น—อย่างนี้ แต่พอลงไปพายเอง
มันจะเก้ ๆ กัง ๆ หันไปหันมา ถ้าเป็นอย่างนี้ อย่ายอมแพ้
หัดมันเรื่อยไปเข้าถึงเย็น เย็นถึงเช้า ไม่กี่วันก็พายตรงแนว
การหัดขึ้นซึ่งกรยานก็เหมือนกันอย่างนั้น ฉะนั้นอย่าท้อถอย
ถ้ามันล้มมันพลาด มันทำไม่ได้ ก็อย่าท้อถอย ให้ทำอีก—ทำ
อีก ให้เหมือนตุ๊กตาล้มลุก ๕ ครั้งทุกครั้งทีล้ม นี่ปฏิบัติธรรมะ
ก็ยิ่งต้องเป็นอย่างนี้ โดยเฉพาะการปฏิบัติอานาปานสติ ก็ยิ่ง
ต้องใช้ความพากเพียรพยายาม ออกทนมาก ๆ.

ถ้าฝึกสติให้เป็นพื้นฐาน ในระบบสติปัฏฐาน มัน
ก็เบาแรงหน่อย ก็มันสะดวก ง่ายหน่อย เพียงแต่ระวัง
ไม่ให้เกิดตัวกู ให้มันทุกอย่างทุกอิริยาบถเลย อย่าให้มันมี

ตัวกู : กินข้าว ก็อย่าให้รู้สึกตัวกูกินข้าว กูกินอร่อย หรือ
 กินไม่อร่อย ให้มันเป็นเรื่องของนามรูป นามรูปมันรู้สึกเอง
 มันกินข้าวเอง ถ้าอร่อยก็เป็นเรื่องของนามรูป ถ้าไม่อร่อย
 ก็เป็นเรื่องของนามรูป, จะไปอาบน้ำ จะไปอุจจาระปัสสาวะ
 แม้ที่สุดที่กำลังถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ก็เป็นเรื่องของนามรูป
 ไม่ใช่เรื่องของตัวกู เคี้ยวมันจะเคี้ยวขึ้นมา มันจะวุ่นวาย
 ขึ้นมานี้ เป็นเพียงตัวนามรูป เป็นตัวธรรมชาติ ร่างกาย
 ต้องการอย่างนั้น จิตต้องการอย่างนั้น แล้วมันก็ทำอย่างนั้น
 เป็นเรื่องของนามรูปหมด. มีทรัพย์สินสมบัติ ก็เป็นของนามรูป
 มีลูกมีหลาน มีอะไร ก็เป็นของนามรูป อย่าเป็นตัวกู—ของกู
 นี้เรียกว่า สติบัญญัติ รวบรวม รวบรวม ยุติลงที่คำว่า
 “นามรูป”.

ทั้งสติบัญญัติ ทั้งอานาปานสติ ต้องศึกษากันให้ดี
 เพื่อเอามาใช้เป็นเครื่องมือเลิกอายุด้วยกันทั้งนั้น อันนี้สำคัญ
 ที่สุด.

เค้าโครง ของระบบ อานาปานสติภาวนา.

อานาปานสติ หมวดที่หนึ่ง ผูกเป็นนายเหนือร่างกาย บังคับ
กายได้ตามชอบใจ

หมวดที่สอง ผูกเป็นนายเหนือเวทนา บังคับ
เวทนาได้ตามชอบใจ

หมวดที่สาม ผูกเป็นนายเหนือจิต บังคับจิต
ได้ตามชอบใจ.

หมวดที่สี่ ผูกบังคับธรรมที่เป็นที่ตั้งของความ
ยึดมั่น หรือบังคับธรรมชาติทั้งปวง ได้ตามชอบใจ ก็ให้
ไม่ยึดในสิ่งใดเลย ไม่ยึดมั่นในสังขตธรรม ทั้งปวง แล้วไม่ยึด
มั่นใน อสังขตธรรม ทั้งปวง แม้แต่ในพระนิพพาน เพราะ
ธรรมทั้งหลายทั้งปวงอันใคร ๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ทั้งนี้.

อานาปานสตินี้ จะช่วยเลิกปัญหาทุกข์ : ปัญหา
เกี่ยวกับตัวตน ก็เลิก, ปัญหาเกี่ยวกับอายุ ก็เลิก, ปัญหา
เกี่ยวกับชีวิต ก็เลิก, ปัญหาเกี่ยวกับเวลา ก็เลิก เลิกไม่มีอะไร
เหลือ จิตหลุดพ้น เหนือปัญหา เหนือความทุกข์ จิตไม่รู้จัก
กับความทุกข์อีกต่อไป นี่ดีหรือไม่ดีละ? มันไม่มีโอกาส
พบกับความทุกข์อีกต่อไป.

นี่ คือดับทุกข์โดยไม่ต้องดับ แต่ว่าทำให้มันไม่เกิด
 สามารถทำให้ความทุกข์มันไม่เกิด เลยไม่ต้องไปดับให้ลำบาก
 ทำให้ไฟมันไม่เกิด ดีกว่าให้ไฟเกิดแล้ว จึงค่อยดับ คำว่า
 “ดับทุกข์” “ดับอายุ” หรือ “เลิกอายุ” ก็คือทำอย่าให้มันเกิด
 ขึ้นมา อย่าให้มันมีความหมายเป็นอันตรายขึ้นมา นั่นคือราย-
 ละเอียดเท่าที่พอจะปฏิบัติได้ มันเป็นใจความ ใจความที่
 สมบูรณ์คืออย่างนี้ ถึงจะว่าให้ละเอียดทุกตัวอักษร มันก็
 สมบูรณ์ว่า อานาปานสติมีเรื่องอย่างนี้ มีข้อความอย่างนี้
 มีอะไร ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญยิ่งกว่าภavana ไหน ๆ หมก
 ทรงว่าอานาปานสติ เหมาะสมที่สุด ไม่ยุ่งยาก ไม่ลำบาก สงบ
 เยียบราบไปตั้งแต่ต้น ไม่เอะอะตึงตัง พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า
 เมื่อตาคคอยู่ด้วยอานาปานสติเป็นวิหารธรรม ก็ตรัสรู้อนุตร
 สัมมาสัมโพธิญาณ นั่นเป็นการบอกว่าพระองค์ตรัสรู้ด้วย
 ระบบนี้ ทรงทำอานาปานสติถึงที่สุดแล้ว ก็เห็นปฏิจสมุปบาท
 ลักษณะของปฏิจสมุปบาทควบคุมกระแสของปฏิจสมุปบาท
 ได้ อยู่เหนือแล้ว ไม่มีความทุกข์เลย เรื่องก็จบ.

สรุป เรื่อง เลิกอายุ.

เลิกอายุ—เลิกอายุ นี้ เพราะว่าอายุเป็นที่ตั้งแห่ง
 บัญหา เพราะมีตัวกู ก็มีอายุ, พอมีอายุ ก็มีตัวกู, มันผูกพัน
 กันอยู่อย่างนี้ อย่ามีอายุ ก็ไม่มีตัวกู, อย่ามีตัวกู ก็ไม่มีอายุ.
 เมื่อไม่มีตัวอายุ ไม่มีตัวกู บัญหาก็ไม่มี ความทุกข์ก็ไม่มี
 ถ้าไม่มีที่ตั้งแห่งความยึดมั่น มันก็ไม่มีความยึดมั่น เมื่อไม่มี
 ความยึดมั่น ก็ไม่มี ความทุกข์ ไม่ยึดมั่นในอะไร ก็ไม่มี ความ
 ทุกข์ ฉะนั้นจึงทำลายความยึดมั่น ให้มันคลายออก—คลาย
 ออก จนดับไปเลย คับหมดเลย ความยึดมั่นดับหมด พระ
 นิพพานก็มาเอง ทำลายอวิชชา ทำลายตัวกู ทำลายอุปาทาน
 ยึดมั่นถือมั่น พอทำลายได้ นิพพานก็ปรากฏเอง เหมือนกับ
 เปิดประตูหน้าต่างต่าง แสงสว่างก็เข้ามาเอง.

เที่ยวนี้มันเป็นเหมือนประตูหน้าต่างมันยังปิดอยู่
 ปิดเป็นม่านทึบ ไม่รู้จักแม่แต่พระพุทธเจ้า ไม่รู้จักความ
 คับทุกข์หรือพระนิพพาน เพราะม่านมันบังอยู่ อานาปานสติ
 นั้นแหละ ช่วยทำ ช่วยเลิกม่าน ช่วยตัดม่าน แล้วเผาไฟเสีย
 ก็ด้วยระบบอานาปานสตินี้.

นี่ เป็นอันว่าเราพูดกันเรื่องเลิกอายุสมบูรณ์แล้ว โดยใช้หลักอริยสัจสี่ ว่าคืออะไร จากอะไร เพื่ออะไร และโดยวิธีใด. เลิกอายุโดยระบบสติปัฏฐาน เลิกอายุโดยอานาปานสติ สะทวกที่สุด สบายที่สุด จะเรียกว่าโดยระบบโพชฌงค์ก็ได้ เพราะมันรวมอยู่ในนั้น แม้จะเรียกว่าโดยระบบสติปัญญา ๑๐ ก็ได้ เพราะพูดมันก็เป็นคำพูดมากหน่อย แต่ถ้าพูดให้สั้น ก็เรียกว่า “อานาปานสติ”—ทำอานาปานสติ คือกำหนดความจริงของสิ่งทั้งปวง อยู่ทุกครั้งที่หายใจออกเข้า ทุกครั้งที่หายใจ ให้รู้สึกความจริงของสิ่งทั้งปวง คือความจริงของกาย ของเวทนา ของจิต และความจริงของธรรมทั้งปวง แล้วก็ได้เป็น ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เป็นพุทธบริษัทได้เต็มที่ ขอให้สำเร็จประโยชน์อันนี้ทุกคน.

กล่าวปิดประชุมธรรม.

หวังว่าท่านทั้งหลาย มาด้วยความยากลำบาก มาด้วยความเสียสละด้วยความหมกเปเลื่อง มาในเรื่องเลิกอายุ อาตมาว่าไม่ต้องมาก็ได้ ก็ยังมา มาแล้วก็ต้องมาเรียนเรื่องเลิกอายุ ขอให้ได้รับความรู้เรื่องเลิกอายุกลับไป ก็จะได้ผลคุ้มค่าที่มากู้มาลงทุน—เรี่ยวแรง เงินทองข้าวของอะไรก็ตาม ขอให้

ได้ผลคุ้มค่า เริ่มมาแต่ว่า เรายังโง่อยู่ เราก็หลงอายุ บ้าอายุ สมโภชอายุ ฉลองอายุ แชยิดกันใหญ่ จากจุดแรกนี้ ก็ต้องให้จำเริญไปจนถึงจุดที่รู้สึกว่ “กูไม่เอา กับมึงแล้วโว้ย!” ก็ต้องเริ่มล้อ—ล้อ—ล้อ ล้อจนหมดแล้ว ก็เลิก—เลิก—เลิก—เลิก เรื่องมันจบอยู่ที่เลิก

ต่อไป ถ้าจะให้มืเรื่องพูดกันอีก ก็จะพูดเรื่องไม่มีอายุ เลิกอายุแล้ว หมดอายุแล้ว ไม่มีอายุ ไม่มีอายุ ก็อไม่มีสิ่งที่ไม่เที่ยงเปลี่ยนแปลง มีแต่สิ่งที่คงที่ถาวรเป็นนิรันดร มีธรรมชาตินิรันดร นิพพานนิรันดร พุทธะนิรันดร ถ้าเกณฑ์ให้พูดอีก ก็จจะพูดเรื่องต้งว่านี้.

สำหรับบีนี พูดเรื่องเลิกอายุ หมดปัญหาเกี่ยวกับอายุ อายุไม่มากัดเจ้าของ ขอให้สำรวจระวัง มันไม่เหลือวิสัยหรอก ถ้าทำผิด มันก็สอน สอนให้ทำถูก อย่างลัว ทำผิดทำไม่ได้ มันก็สอนทำให้ถูก เหมือนซีรตจักรยานหกถลัม การหกถลัมนั้นมันสอน การที่ถลอกปอกเปิกนั้นมันสอน ฉะนั้นอย่างลัว อย่าเสียใจไปว่าทำไม่ได้ ทำไม่ได้นั่นแหละ มันจะสอนให้ทำได้ ขอให้ทำ—ขอให้ทำ ถ้าทำไม่ได้ มันก็จะสอนให้ทำได้ ทุกคนจะทำได้ ไม่มากก็น้อย แม้จะไม่ถึงที่สุด มัน

ก็ต้องได้ตามสมควร เราอยู่ในพวกที่จะปฏิบัติได้ บรรลุได้ ไม่ใช่พวกปะทะประมาท ที่พระพุทธเจ้าโปรดไม่ได้ แต่เราล้วนอยู่ในพวกที่จะค่อย ๆ ตอนขึ้นมาได้ ค่อย ๆ ตอนขึ้นมา ๆ ขอให้ถอนตัวออกจากอวิชชา ทำวิชชาให้เกิด อวิชชามันก็หายไปเอง ไม่ต้องไปทะเลาะกับอวิชชา ทำวิชชาให้เกิด ความทุกข์ไม่เกิด ความทุกข์ไม่เกิด ก็ไม่ต้องไปดับทุกข์ให้ยุ่งยากหมกบังปัญหา!

ฉะนั้นขออนุโมทนาในการมา ถ้าท่านทั้งหลายได้รับประโยชน์กลับไป ช่วยกันหน่อย ช่วยทำให้สำเร็จประโยชน์ ค้ำค้ำมา ยมพบาลก็ทำอะไรเราไม่ได้ ทำอะไรอาตมาไม่ได้ เพราะว่าเรามาให้เป็นประโยชน์สมตามพุทธประสงค์ เพราะฉะนั้นการศึกษานี้ก็ดี การปฏิบัตินี้ก็ดี มันเป็นการสืบอายุพระศาสนาตามพุทธประสงค์ ที่พระองค์ทรงให้มีศาสนาอยู่ในโลก เป็นที่พึ่งแก่สัตว์โลก ทั้งเทวดาและมนุษย์ ให้มั่นใจว่าเราจะทำสนองพระพุทธประสงค์เป็นข้อใหญ่ ตัวเองก็ได้รับประโยชน์ไม่ไปไหนเสีย ทั้งสนองพระพุทธประสงค์ มันได้ประโยชน์กันทั้งโลก ทั้งสากลจักรวาล ทั้งเทวดาและมนุษย์.

ขอยุติการประชุมกันด้วยวิธีการนี้ โดยเลิกอายุ ก็สิ้นสุดลงเพียงเท่านี้.

บันทึกการจัดพิมพ์

หนังสือธรรมบรรยาย ของ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณ พระธรรมโกศาจารย์ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม ชุมนี เป็นการรวบรวมคำบรรยายที่มุ่งสำหรับบุคคลผู้มีปกติเพ่งพินิจ หาเหตุผล เป็นข้อธรรมะที่เป็นเนื้อแท้ ซึ่งท่านได้บรรยายโดยละเอียด เข้าใจได้ง่าย และค่อย ๆ สูงขึ้นตามลำดับจนถึงธรรมะชั้นสูงสุด

มาในสมัยนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์หนังสือขึ้น ในวาระครบรอบ ๑๐๕ ปี หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๕๔ เพื่อเผยแพร่พระธรรมคำสอนของท่านให้แพร่หลายและกว้างขวาง อันเป็นการประกาศเกียรติคุณแห่งองค์บรรยาย ดังต่อไปนี้

๑. ธรรมบรรยาย เรื่อง นิพพาน
๒. ธรรมบรรยาย เรื่อง คู่มือมนุษย์
๓. ธรรมบรรยาย เรื่อง แก่นพุทธศาสนา
๔. ธรรมบรรยาย เรื่อง ความลับของชีวิต
๕. ธรรมบรรยาย เรื่อง กรรมเหนือกรรม
๖. ธรรมบรรยาย เรื่อง อนัตตาของพระพุทธเจ้า

ขออนุญาตอันเกิดขึ้นจากการจัดทำในครั้งนี้ คณะผู้จัดพิมพ์ ขอน้อมถวายแด่องค์บรรยาย พระผู้เปรียบเสมือนดวงประทีปส่องทาง อันเป็นสะพานนำไปสู่ความสิ้นไปแห่งอาสวะกิเลส และเพื่อเป็นปัจจัยให้เกิดพระนิพพาน แก่ชาวโลกทั้งปวง

ด้วยความสุจริต หวังดี

ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสงบสุข

สถาบันบันลือธรรม เป็นองค์กรเอกชน ก่อตั้งขึ้นเพื่อสืบทอดและเผยแพร่พระพุทธศาสนา สานต่อเจตนารมณ์หลวงพ่พุทธทาสภิกขุ สวนโมกขพลาราม หลวงพ่อปัญญาวัณท์ภิกขุ องค์ประธานสถาบันบันลือธรรม และ ท่านเจ้าคุณพระสุธรรมเมธี ป.ธ. ๘ (นายบันลือ สุขธรรม) ผู้ให้กำเนิดธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

กิจกรรมของสถาบันบันลือธรรม

๑. โครงการ พบพระ-พบธรรม พระเถระแสดงธรรม ณ ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา ทุกวันเสาร์ เวลา ๑๕.๐๐-๑๗.๐๐ น. สอบถามองค์บรรยายธรรมที่ โทร. ๐๘๖-๐๐๓๕๔๗๘
๒. โครงการ อยู่กันด้วยความรัก จัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณกุศลช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ และช่วยเหลือชุมชนในถิ่นทุรกันดาร และจัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๑
๓. ธรรมสถาน "สวนมุทิตาธรรมาราม" อบรมการเรียนรู้ชีวิตตามธรรมใน ๑ วัน ทุกวันพุธต้นเดือน เวลา ๐๘.๐๐-๑๖.๐๐ น. ติดต่อเข้าร่วมกิจกรรม โทร. ๐๘๖-๐๐๓๕๔๗๘
๔. กองทุน "คลังธรรมทาน" บริจาคหนังสือเป็นสาธารณกุศล เพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน โดยแจ้งความจำนงเป็นจดหมายขอรับบริจาคได้ที่ธรรมสภา
๕. หอสมุดธรรมสมาธิ ห้องสมุดธรรมะ และนั่งสมาธิภาวนา พร้อมกับฟังธรรมะในสวนได้ร่มเงาไม้ตามธรรมชาติ สถานที่ร่มเย็น ติดกับพุทธมณฑล เปิดให้บริการเวลา ๐๙.๐๐-๑๕.๐๐ น. สอบถามข้อมูล โทร. ๐๒-๔๔๒-๑๑๙๖

คนอยู่ในโลกก็ไม่เห็นโลก คือไม่ได้เห็นความจริง
หรือความลับโดยแท้จริงของสิ่งที่เรียกว่า “โลก” มีตามันก็
เห็นนั่นเห็นนี่เรื่อย ๆ ไป แต่ไม่เห็นจริง. ไม่รู้จักโดยแท้จริง
มันจึงได้หลงในสิ่งเหล่านั้น. ถ้าเห็นจริง ๆ ก็จะไม่หลงในอะไร.
เพราะฉะนั้นอย่าได้ประมาท อย่าได้อวดดี ว่าเรา “เห็น”
มันเพียงแต่ว่า สัมผัสตามธรรมดาค้วยตา แล้วก็รู้สึกไปตาม
กฎเกณฑ์อย่างธรรมดา ว่ามันมีเท่านั้น ; **แต่ที่จริงยังมีอยู่อีก**
๒ ๕ ๕ ๒ ๕ ๕
ชั้นหนึ่ง คือชั้นทองคำ.

พุทธทาสภิกขุ

สื่อสารข้อมูลที่.....

www.thammasapa.com mobile : 089-210-5133

ขอกราบขอบพระคุณแต่ทุกท่านที่สนับสนุนและสมทบการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มนี้
โปรดช่วยอุปถัมภ์ค่าจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มนี้ เพื่อการเผยแผ่ธรรมะ ๑๐๐ บาท